

AUSPICIA

Recenzovaný vědecký časopis pro oblast společenských a humanitních věd

Reviewed Scholarly Journal Dealing with Social Sciences

Рецензируемый научный журнал для общественных наук

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ
ČESKÉ BUDĚJOVICE

2014

AUSPICIA

Recenzovaný vědecký časopis pro otázky společenských a humanitních věd.

Založen v r. 2004.

Vydáván Vysokou školou evropských a regionálních studií, České Budějovice, Česká republika

AUSPICIA

A peer-reviewed scholarly journal for questions of the social sciences.

Founded in 2004.

Published by College of European and Regional Studies, České Budějovice, Czech Republic

*Toto číslo časopisu je věnováno
prof. PhDr. Jánu Koperovi, Ph.D.,
členovi redakční rady časopisu *Auspicia*,
k jeho životnímu jubileu.*

S přáním všeho nejlepšího

Kolegyně a kolegové

Adresa redakce: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice, tel.: 00420 386 116 837, fax: 00420 386 116 824, auspicia@vsers.eu, předmět: *Auspicia*, http://vsers.cz/?page_id=729. Vychází čtyřikrát ročně. Objednávky telefonicky přijímá redakce. Předplatné na rok: 400 Kč. Způsob placení: fakturou (na základě objednávky). Povoleno MK ČR pod ev. č. MK ČR E 14912. Březen 2014. Časopis je financován VŠERS. **ISSN 1214-4967**

Editorial Office Address: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice, tel.: 00420 386 116 837, fax: 00420 386 116 824, auspicia@vsers.eu, subject: *Auspicia*, http://vsers.cz/?page_id=729. It is published four times a year. Orders are taken over the phone at the editor's office. The annual subscription fee is 16€. Payment by invoice (based on an order). It is approved by MK ČR under reg. Nr. MK ČR E 14912. March 2014. This journal is financed by VŠERS. **ISSN 1214-4967**

EDIČNÍ RADA VŠERS · EDITORIAL BOARD OF VŠERS

Předseda ediční rady · Chairman of the Editorial Board

doc. Dr. Lubomír PÁNA, Ph.D.

Členové · Members

doc. JUDr. PhDr. Jiří BÍLÝ, CSc.; Ing. Jiří DUŠEK, Ph.D.; RNDr. Růžena FEREBAUEROVÁ; PhDr. Jan GREGOR, Ph.D.; PhDr. Lenka HAVELKOVÁ, Ph.D.; doc. Ing. Marie HESKOVÁ, CSc.; doc. Ing. Ladislav SKOŘEPA, Ph.D.; JUDr. Roman SVATOŠ, Ph.D.

REDAKCE ČASOPISU AUSPICIA · EDITORIAL OFFICE OF JOURNAL AUSPICIA

Předsedkyně redakční rady · Chairman of the Editorial Board

doc. Ing. Marie HESKOVÁ, CSc.

Šéfredaktor · Editor-in-Chief

PhDr. Jan GREGOR, Ph.D.

Výkonná redaktorka · Managing Editor

Jekatěrina ANISIMKOVA

Technická redaktorka · Technical Editor

Jana PÍCHOVÁ

Redaktoři anglických textů · English Language Editors

Mgr. Richard ŘÍHA

PhDr. Christopher Erwin KOY, M.A., Ph.D. (USA)

Redaktorka ruských textů · Russian Language Editor

Jekatěrina ANISIMKOVA (Russia)

Redaktoři německých textů · German Language Editors

PhDr. Jan GREGOR, Ph.D.

Lucie DREHER, M.A. (Germany)

Členové mezinárodní redakční rady (18) · Members of the International Editorial Board (18)

prof. Ing. Imrich **DUFINEC**, Ph.D. (*Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, Košice, Slovensko*)

Ing. Jiří **DUŠEK**, Ph.D. (*Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, ČR*)

doc. Ing. Aleš **HES**, CSc. (*Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR*)

MUDr. Lenka **HODAČOVÁ**, Ph.D. (*Univerzita Karlova, Hradec Králové, ČR*)

doc. Ing. Darja **HOLÁTOVÁ**, Ph.D. (*Jihočeská univerzita, České Budějovice, ČR*)

plk. Mgr. Štěpán **KAVAN**, Ph.D. (*Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje, České Budějovice, ČR*)

prof. PhDr. Ján **KOPER**, Ph.D. (*Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovensko*)

Dr. Dmitrij Jevgenjevič **MOSKVIN**, Ph.D. (*Jekatěrinburgskaja akademija sovremennogo iskusstva, Jekatěrinburg, Rossija*)

Ing. Jakub **NOVOTNÝ**, Ph.D. (*Vysoká škola polytechnická, Jihlava, ČR*)

doc. Dr. Lubomír **PÁNA**, Ph.D. (*Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, ČR*)

prof. Andrij Borisovič **POČTOVJUK**, Ph.D. (*Kremenčugskij nacionalnyj universitet imeni Michaila Ostrogradskogo, Kremenčug, Ukrajina*)

JUDr. Roman **SVATOŠ**, Ph.D. (*Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, ČR*)

Ing. et Mgr. Jan **SVOBODA**, M.A. (*Filosofický ústav AV, Praha, ČR*)

prof. PhDr. Miroslava **SZARKOVÁ**, CSc. (*Ekonomická univerzita, Bratislava, Slovensko*)

doc. Mgr. Peter **ŠTARCHOŇ**, Ph.D. (*Univerzita Komenského, Bratislava, Slovensko*)

doc. Ing. Dana **ŠVIHLOVÁ**, Ph.D. (*Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovensko*)

doc. PhDr. Lukáš **VALEŠ**, Ph.D. (*Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, ČR*)

PhDr. Ladislav **VOBOŘIL**, Ph.D. (*Univerzita Palackého, Olomouc, ČR*)

OBSAH

EDITORIAL

1 VEŘEJNÁ SPRÁVA, ŘÍZENÍ

CHOVÁNÍ SUBJEKTŮ NA RIZIKOVÝCH TRZÍCH FINANČNÍCH AKTIV	12
<i>Karel ŠRÉDL – Alexandr SOUKUP</i>	
INFORMAČNÍ OBSAH INDIKÁTORŮ RIZIKOVÉ PRÉMIE STÁTNÍCH DLUHOPIŠŮ	30
<i>Lubomíra GERTLER</i>	
DOPLŇKOVÉ PENZIJNÍ SPOŘENÍ (PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ SE STÁTNÍM PŘÍSPĚVKEM) V ČESKÉ REPUBLICE	37
<i>Jan MOLEK</i>	
AUDIT POJIŠŤOVNY – NÁKLADY NA POJISTNÁ PLNĚNÍ	48
<i>Petra MATLACHOVÁ</i>	
INTERNÍ AUDITY – NÁSTROJ MANAGEMENTU ŘÍZENÍ JAKOSTI V PRAXI....	64
<i>Kateřina KOVÁŘOVÁ – Aneta HLAVNIČKOVÁ</i>	
FINANČNÍ ZDRAVÍ A SWOT ANALÝZA VYBRANÉ ORGANIZACE	75
<i>Petr ŘEHOŘ</i>	
MOŽNOSTI IDENTIFIKACE RIZIKA MANIPULACE ÚČETNÍCH VÝKAZŮ V PODMÍNKÁCH ČESKÝCH ÚČETNÍCH PŘEDPISŮ	84
<i>Zita DRÁBKOVÁ</i>	
KOMPARACE ÚROVNĚ KREATIVITY MANAŽERŮ SE STUDENTY.....	92
<i>Jaroslav VRCHOTA – Jana KUBECOVÁ</i>	

2 BEZPEČNOST A OCHRANA ZDRAVÍ PŘI PRÁCI, ČLOVĚK – STROJ

VZTAH POLICISTŮ KE ZKOUŠCE SPOLEHLIVOSTI	100
<i>Josef HRUDKA – Josef KRÍHA</i>	
ALTERNATIVNÍ ZPŮSOB KONÁNÍ V SLOVENSKÉM TRESTNÍM PRÁVU PROCESNÍM S POUKAZEM NA EUROPEIZACI TRESTNÍHO PRÁVA	105
<i>Jaromír ŠMÁTRALA</i>	

3 VYBRANÉ PŘÍSPĚVKY Z DALŠÍCH HUMANITNÍCH OBORŮ

UDRŽITELNÝ ROZVOJ ZEMĚDĚLSTVÍ – ROLE ZEMĚDĚLCE	114
<i>Marta M. KONEČNÁ</i>	
RUSKÝ SYSTÉM VYSOKOŠKOLSKÉHO ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ: TRADIČNÍ A POBOLOŇSKÁ PODOBA	131
<i>Tatiana DOLGOVA</i>	

VZNIK VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ A ZALOŽENÍ FAKULTY MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI	139
<i>Věra KUBÁTOVÁ</i>	

4 RECENZE

JIŘÍ JEŽEK ET AL.: EVALUACE VELKÝCH KULTURNÍCH PROJEKTŮ NA PŘÍKLADU EVROPSKÝCH HLAVNÍCH MĚST KULTURY	146
<i>Jiří DUŠEK</i>	
ROMAN SVATOŠ: KRIMINALITA A MOŽNOSTI JEJÍHO POZNÁNÍ A OVLIVŇOVÁNÍ.....	148
<i>Květoň HOLCR</i>	
RASTISLAV FUNTA – ŠTEFAN NEBESKÝ – FILIP JURIŠ: PRÁVO EVROPSKÉ UNIE.....	151
<i>Alena PAULIČKOVÁ</i>	
BRIAN GREENE: SKRYTÁ REALITA: PARALELNÍ VESMÍRY A HLUBOKÉ ZÁKONY KOSMU	155
<i>Ondřej SLOUP</i>	

5 VARIA

(informační texty, diskuse, zprávy z konferencí, vědeckých a odborných akcí, jubilea)

PŘÍSAHY A SLIBY	159
<i>Josef HRUDKA – Josef KŘÍHA</i>	
REALIZACE PROJEKTU: OCHRANA OBYVATELSTVA ŘEŠENÍ KRIZOVÝCH A MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ – (CZ.1.07/2.4.00/31.0224)	172
<i>Lubomír PÁNA</i>	
RETROSPEKTIVNÍ VHLED – ÚSPĚŠNÁ REALIZACE KONFERENCE KRIMINOLOGICKÉ DNY II (27. – 28. LEDNA 2014)	175
<i>Josef KŘÍHA</i>	
SEZNAM RECENZENTŮ VĚDECKÝCH ČLÁNKŮ DO ČASOPISU AUSPICIA Č. 1/2014, PRŮBĚH A VÝSLEDKY RECENZNÍHO ŘÍZENÍ..	177
CHARAKTERISTIKA ČASOPISU A POKYNY AUTORŮM.....	180
FORMULÁŘ NA PŘEDPLATNÉ ČASOPISU	204

CONTENTS

EDITORIAL

1 (PUBLIC) ADMINISTRATION

BEHAVIOR OF SUBJECTS ON RISK MARKETS OF FINANCIAL ASSETS 12
Karel ŠRÉDL – Alexandr SOUKUP

INFORMATION CONTENT OF SOVEREIGN RISK MEASURE 30
Lubomíra GERTLER

COMPLEMENTARY PENSION SAVING (STATE-CONTRIBUTORY
SUPPLEMENTARY PENSION INSURANCE) IN THE CZECH REPUBLIC 37
Jan MOLEK

AUDIT OF INSURANCE COMPANY – CLAIMS INCURRED 48
Petra MATLACHOVÁ

INTERNAL AUDITS – QUALITY CONTROL MANAGEMENT TOOL
IN PRACTICE..... 64
Kateřina KOVÁŘOVÁ – Aneta HLAVNIČKOVÁ

FINANCIAL HEALTH AND SWOT ANALYSIS OF SELECTED
ORGANIZATION..... 75
Petr ŘEHOŘ

POSSIBILITIES AND RISK IDENTIFICATION OF MANIPULATION
OF FINANCIAL STATEMENTS IN TERMS OF CZECH ACCOUNTING
STATUTORY INSTRUMENTS..... 84
Zita DRÁBKOVÁ

COMPARISON OF CREATIVITY LEVEL OF MANAGERS AND STUDENTS..... 92
Jaroslav VRCHOTA – Jana KUBECOVÁ

2 SAFETY AND HEALTH PROTECTION AT WORK, MAN – MACHINE

ATTITUDE OF POLICEMEN TO INTEGRITY TEST 100
Josef HRUDKA – Josef KŘÍHA

ALTERNATIVES TO CRIMINAL PROCEEDINGS IN SLOVAK CRIMINAL
PROCEDURAL LAW WITH RESPECT TO EUROPEANIZATION OF CRIMINAL
LAW 105
Jaromír ŠMÁTRALA

3 SELECTED ENTRIES FROM OTHER FIELDS IN THE HUMANITIES

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE – ROLE OF FARMER 114
Marta M. KONEČNÁ

RUSSIAN SYSTEM OF HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION: TRADITIONAL FORM AND AFTER BOLOGNA PROCESS 131

Tatiana DOLGOVA

ORIGIN OF HIGHER EDUCATION AND ESTABLISHMENT OF FACULTY OF MANAGEMENT IN TOWN OF JINDŘICHŮV HRADEC..... 139

Věra KUBÁTOVÁ

4 REVIEWS

JIRÍ JEŽEK ET AL.: EVALUATION OF LARGE CULTURAL PROJECTS ON EXAMPLE OF EUROPEAN CAPITALS OF CULTURE..... 146

Jiří DUŠEK

ROMAN SVATOŠ: CRIME AND POSSIBILITIES OF ITS RECOGNITION AND EFFECT 148

Květoň HOLCR

RASTISLAV FUNTA – ŠTEFAN NEBESKÝ – FILIP JURIŠ: LAW OF THE EUROPEAN UNION 151

Alena PAULIČKOVÁ

BRIAN GREENE: HIDDEN REALITY: PARALLEL UNIVERSES AND DEEP PRINCIPLES OF SPACE 155

Ondřej SLOUP

5 VARIOUS

(information texts, discussion, information about conferences, scholarly and specialized activities, jubilees)

OATHS AND VOWS 159

Josef HRUDKA – Josef KŘÍHA

PROJECT IMPLEMENTATION: PROTECTION OF PEOPLE, CRISIS AND EMERGENCY SOLUTIONS – (CZ.1.07/2.4.00/31.0224)..... 172

Lubomír PÁNA

RETROSPECTIVE INSIGHT – SUCCESSFUL CONFERENCE CRIMINOLOGY DAYS II (27–28 JANUARY 2014) 175

Josef KŘÍHA

LIST OF REVIEWERS OF AUSPICIA No 1/2014 SCIENTIFIC ARTICLES, REVIEWING PROCESS AND RESULTS..... 177

CHARACTERISTICS OF JOURNAL AND INSTRUCTIONS TO AUTHORS 188

JOURNAL SUBSCRIPTION FORM..... 205

СОДЕРЖАНИЕ

РЕДАКЦИОННАЯ СТАТЬЯ

1 (ОБЩЕСТВЕННОЕ) УПРАВЛЕНИЕ, АДМИНИСТРИРОВАНИЕ

ПОВЕДЕНИЕ СУБЪЕКТОВ НА РИСКОВЫХ РЫНКАХ ФИНАНСОВЫХ АКТИВОВ¹²

Karel ŠRÉDL – Alexandr SOUKUP

ИНФОРМАЦИОННОЕ СОДЕРЖАНИЕ ИНДИКАТОРОВ РИСКОВЫХ ПРЕМИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫХ ДОЛГОВЫХ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ.....30

Lubomíra GERTLER

ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПЕНСИОННОЕ СБЕРЕЖЕНИЕ (ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ
ПЕНСИОННОЕ СТРАХОВАНИЕ С ГОСУДАРСТВЕННЫМ ВЗНОСОМ)37

Jan MOLEK

АУДИТ СТРАХОВОЙ КОМПАНИИ – РАСХОДЫ НА СТРАХОВОЕ ВОЗМЕЩЕНИЕ⁴⁸

Petra MATLACHOVÁ

ВНУТРЕННИЕ АУДИТЫ – ИНСТРУМЕНТ МЕНЕДЖМЕНТА УПРАВЛЕНИЯ
КАЧЕСТВОМ НА ПРАКТИКЕ.....64

Kateřina KOVÁŘOVÁ – Aneta HLAVNIČKOVÁ

ФИНАНСОВОЕ ЗДОРОВЬЕ И SWOT-АНАЛИЗ ИЗБРАННОЙ ОРГ
АНИЗАЦИИ.....75

Petr ŘEHOŘ

ВОЗМОЖНОСТИ ИДЕНТИФИКАЦИИ РИСКА МАНИПУЛЯЦИИ
БУХГАЛТЕРСКИХ ОТЧЕТОВ В УСЛОВИЯХ ЧЕШСКИХ БУХГАЛТЕРСКИХ
ПОСТАНОВЛЕНИЙ84

Zita DRÁBKOVÁ

СРАВНЕНИЕ УРОВНЯ КРЕАТИВНОСТИ МЕНЕДЖЕРОВ СО
СТУДЕНТАМИ.....92

Jaroslav VRCHOTA – Jana KUBECOVÁ

2 БЕЗОПАСНОСТЬ И ОХРАНА ЗДОРОВЬЯ ВО ВРЕМЯ РАБОТЫ, ЧЕЛОВЕК-ТЕХНИКА

ОТНОШЕНИЕ ПОЛИЦЕЙСКИХ К ПРОВЕРКЕ НАДЕЖНОСТИ.....100

Josef HRUDKA – Josef KŘÍHA

АЛЬТЕРНАТИВНЫЙ СПОСОБ ПРОВЕДЕНИЯ ДЕЙСТВИЙ В СЛОВАЦКОМ
УГОЛОВНОМ ПРАВЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОМ С АКЦЕНТОМ НА ЕВРОПЕИЗАЦИЮ
УГОЛОВНОГО ПРАВА.....105

Jaromír ŠMÁTRALA

3 ИЗБРАННЫЕ РАБОТЫ ИЗ ДРУГИХ ГУМАНИТАРНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА – РОЛЬ
ЗЕМЛЕДЕЛЬЦА..... 114

Marta M. KONEČNÁ

РОССИЙСКАЯ СИСТЕМА ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ТРАДИЦИОННАЯ И ПОСЛЕБОЛОНСКАЯ ФОРМЫ 131
Tatiana DOLGOVA

ВОЗНИКНОВЕНИЕ ИДЕИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И ОСНОВАНИЕ ФАКУЛЬТЕТА МЕНЕДЖМЕНТА В ГОРОДЕ ЙИНДРЖИХУВ ГРАДЕЦ 139
Věra KUBÁTOVÁ

4 РЕЦЕНЗИИ

JIŘÍ JEŽEK И КОЛЛ.: ОЦЕНКА КРУПНЫХ КУЛЬТУРНЫХ ПРОЕКТОВ НА ПРИМЕРЕ КУЛЬТУРНЫХ СТОЛИЦ ЕВРОПЫ 146
Jiří DUŠEK

ROMAN SVATOŠ: ПРЕСТУПНОСТЬ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕЕ ПОЗНАНИЯ И ОГРАНИЧЕНИЯ..... 148
Květoň HOLCR

RASTISLAV FUNTA – ŠTEFAN NEBESKÝ – FILIP JURIŠ: ПРАВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА 151
Alena PAULIČKOVÁ

BRIAN GREENE: СКРЫТАЯ РЕАЛЬНОСТЬ: ПАРАЛЛЕЛЬНЫЕ ВСЕЛЕННЫЕ И ГЛУБОКИЕ ЗАКОНЫ КОСМОСА 155
Ondřej SLOUP

5 РАЗНОЕ

(информационные тексты, дискуссии, новости с конференций, научных и специальных мероприятий, юбилей)

ПРИСЯГИ И КЛЯТВЫ..... 159
Josef HRUDKA – Josef KRÍHA

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТА: ОХРАНА НАСЕЛЕНИЯ И РЕШЕНИЕ КРИЗИСНЫХ И ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ – (CZ.1.07/2.4.00/31.0224) 172
Lubomír PÁNA

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ ВЗГЛЯД – УСПЕШНАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ КОНФЕРЕНЦИИ КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ДНИ II (27–28 ЯНВАРЯ 2014 Г.) . 175
Josef KRÍHA

СПИСОК РЕЦЕНЗЕНТОВ НАУЧНЫХ СТАТЕЙ В ЖУРНАЛЕ «AUSPICIÁ» № 1/2014, ПРОЦЕСС И ИТОГИ РЕЦЕНЗИРОВАНИЯ... 177

ХАРАКТЕРИСТИКА ЖУРНАЛА И УКАЗАНИЯ АВТОРАМ 196

БЛАНК ПОДПИСКИ НА ЖУРНАЛ 204

EDITORIAL

Vážení čtenáři našeho časopisu!

Časopis *Auspicia* vychází od letošního roku v novém formátu a s novou druhou stěžejní bezpečnostně právní sekcí a čtyřikrát ročně.

V souvislosti s tím platí tato nová data uzávěrky čísel a přidělení recenzentů:

- **1. číslo** – 1. 10.
- **2. číslo** – 1. 1.
- **3. číslo** – 1. 4.
- **4. číslo** – 1. 7.

Nová data vydání čísel jsou tato:

- **1. číslo** – 1. 3.
- **2. číslo** – 1. 6.
- **3. číslo** – 1. 9.
- **4. číslo** – 1. 12.

Většina dosavadních pravidel pro psaní článků zůstává v platnosti a jsou k dispozici na http://vsers.cz/?page_id=729. U cizojazyčných článků bylo zavedeno posouzení jejich jazykové úrovně ještě před jejich postoupením do recenzního řízení, u všech příspěvků pak posouzení jejich tematické vhodnosti rovněž jako předkolo recenzního řízení.

Stále platí, že časopis je otevřen všem autorům, kteří mohou nabídnout kvalitní původní vědecké články i další příspěvky.

Za redakční radu Jan Gregor

1 VEŘEJNÁ SPRÁVA, ŘÍZENÍ · (PUBLIC) ADMINISTRATION

CHOVÁNÍ SUBJEKTŮ NA RIZIKOVÝCH TRZÍCH FINANČNÍCH AKTIV

Behavior of Subjects on Risk Markets of Financial Assets

Karel ŠRÉDL – Alexandr SOUKUP

Praha, Czech Republic

ABSTRAKT: Článek nejprve uvádí charakteristiku rizika a způsoby reakce na ně. Dále se zabývá srovnáním dvou základních teoretických směrů analyzujících trhy aktiv, tj. teorie efektivních trhů a behaviorálních teorií, z nichž nejdůležitější je prospektová teorie. Investor na trhu aktiv se rozhoduje v podmínkách rizika a nejistoty. Teorie efektivních trhů a na ni navazující teorie očekávaného užítu předpokládají racionální volbu investorů v pojetí neoklasické teorie. Model očekávaného užítu předpokládá, že investor je schopen přiřadit výnosu (ztrátě) určitý subjektivní užitek, který je dán funkcí očekávaného užítu. Behaviorální teorie (například prospektová teorie) předpokládají omezenou racionalitu. Volba investorů je pak silně ovlivňována iracionálními faktory, například různými zkresleními (heuristiky, rámování).

Klíčová slova: teorie efektivních trhů – teorie očekávaného užítu – prospektová teorie - omezená racionalita – heuristiky

ABSTRACT: At first the paper presents the characteristics of the risk and how to respond to it. It also deals with the comparison of two main theoretical directions analyzing asset markets, i.e. efficient market theory and behavioral theories; the most important is the prospect theory. Investor on assets market makes decisions in conditions of risk and uncertainty. The efficient-market hypothesis and the related expected utility theory assume rational choice of investors in the concept of neoclassical theory. The model of expected utility assumes that an investor is able to assign income (loss) to a subjective benefit, which is determined by the function of expected utility. Behavioral theory (such as prospect theory) assumes limited rationality. The choice of investors is then strongly influenced by irrational factors, such as various distortions (heuristics, framing).

Key words: efficient-market hypothesis – expected utility theory – prospect theory – limited rationality – heuristics risk

ÚVOD

Mezi situacemi rizika a nejistoty může být mnoho přechodných stavů, které se odlišují mírou dosažitelné informace. Lze to demonstrovat na následujícím příkladu. Je sáček se sto bílými nebo černými kuličkami. Subjekt má vytáhnout jednu kuličku a vyhraje nebo prohraje podle toho, zda uhodne správnou barvu. Pokud neví, jaký je poměr bílých a černých kuliček,

nachází se v situaci nejistoty. Pokud dostane možnost prohlédnout n kuliček ze sáčku, jeho míra informovanosti roste přímo úměrně veličině n . Pokud by mohl předem prohlédnout všech sto kuliček, informovanost bude maximální, dostává se do situace rizika.

Zjednodušeně lze tedy říci, že riziko představuje situaci, kdy se subjekt rozhoduje na základě informace o pravděpodobnostním rozložení možných výsledků, kterou má k dispozici, kdežto v situaci nejistoty mu tato informace chybí, souhrn možných událostí není předurčený nebo dopředu rozpoznatelný.

Základní směry ekonomické teorie se dělí mimo jiné také z hlediska přístupu k riziku a nejistotě. Neoklasický přístup (E. Fama) je založen na maximalizaci cílové veličiny (užitek, zisk, čistý výnos) a je obsažen především v teorii očekávaného užitku a používá subjektivní pravděpodobnostní funkce. Teorie nových keynesiánců (Stiglitz) staví na omezené racionalitě (H. Simon), nedokonalé informovanosti, ale současně i na chování, které maximalizuje čistý výnos, používají také pravděpodobnostní přístup. Postkeynesiánci naopak trvají na neergodicitě náhodných procesů, například P. Davidson [3] tvrdí, že budoucí vývoj nelze v zásadě předvídat a subjekty tak působí v prostředí značné nejistoty. To jsou přístupy obecné ekonomické teorie k problematice rizika. Na trhu aktiv se analogicky vytvořily dva základní teoretické přístupy, a to teorie efektivních trhů a behaviorální teorie, kterými se tato stať zabývá.

METODIKA A CÍL

Cílem článku je popsat a porovnat tyto základní přístupy ekonomické teorie k trhu aktiv. Na jedné straně stojí teorie efektivních trhů spojená s koncepcí očekávaného užitku a modelem CAPM, na druhé straně různé behaviorální teorie, z nichž největší význam má prospektová teorie autorů Kahnemana a Tverského.

Článek se pokouší o komparaci teoreticko-metodologických konceptů dvou základních přístupů k trhu aktiv, tedy teorie efektivních trhů a behaviorálních teorií. Teorie efektivních trhů vychází z předpokladu racionální volby subjektů, stejně tak teorie očekávaného užitku. Naopak behaviorální teorie (např. prospektová teorie) vycházejí z předpokladu omezené racionality. Vzhledem k jejich předpokladům je pozornost věnována koncepci racionální volby a problematice omezené racionality, kterou první nastínil H. Simon již v padesátých letech 20. století a poté rozpracoval v 80. letech [15]. Dále tuto problematiku rozvinuli D. Kahneman a A. Tversky v sedmdesátých a osmdesátých letech. Základní použitá metoda zkoumání je tedy metoda komparativní analýzy.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Systematické a nesystematické riziko

Je více definic rizika, v zásadě ho lze chápat jako určitou odchylku budoucího stavu od stavu očekávaného, která vzniká vlivem změn rizikových faktorů, které mění užitek subjektů (zvyšují ho nebo snižují). Příčinou vzniku rizika je tedy nějaký náhodný jev, který buďto může vyplývat ze zákonitostí určitého procesu anebo ho nelze s jistotou předvídat. Míru rizikovitosti lze pak vyjádřit prostřednictvím variability náhodné veličiny, kvantifikované většinou pomocí směrodatné odchylky změn této veličiny. Jsou dva druhy rizika, systematické a nesystematické.

Nesystematické riziko - je unikátní pro každé aktivum (operaci na trhu), jeho příčinou může být podnikatelské riziko, nízká likvidita, problémy managementu a podobně. Lze ho snížit diverzifikací portfolia mezi větší počet různých aktivit. Jeho alternativním nákladem je bezriziková míra výnosnosti, nemůže být zahrnuto do rizikové prémie.

Systematické riziko - týká se všech aktiv, tedy trhu aktiv jako celku, je dáno ekonomickým systémem, například trh akcií může vykazovat letošní rok nižší výnosy než loňský rok, příčinou může být změna měnových kurzů, změna úrokových měr, inflace, politické události a podobně. Toto riziko nelze snížit diverzifikací portfolia složeného z domácích aktiv. Jeho alternativním nákladem není bezriziková míra výnosnosti, může být zahrnuto do rizikové prémie.

Celkové riziko však lze snížit i pod úroveň systematického rizika cestou diverzifikace v podobě nákupu mezinárodních aktiv (mezinárodní diverzifikace). Příčinou je, že domácí makroekonomické činitele podobným způsobem ovlivňují výnosy většiny domácích akcií. Nákup zahraničních aktiv proto diverzifikaci prohlubuje.

Mechanismy, jimiž subjekty mohou čelit riziku

Souvisejí se subjektivním prvkem rozhodování o ekonomickém chování. Tyto mechanismy jsou následující [2].

1) ***konsolidace***

Konsolidace znamená shromáždění aktivit, které se vyznačují vysokým stupněm rizikovitosti nebo nejistoty do větších skupin, kde se tato nejistota určitým způsobem rozptýlí. Sem patřily v minulosti procesy diferenciací výrobního programu velkých korporací v období zvýšené nejistoty ohledně dynamiky poptávky pod vlivem technického pokroku a strukturálních změn.

2) *specializace*

Úloha subjektivního činitele v souvislosti s procesem eliminace nejistoty je vyjádřena především v mechanismu specializace určitých subjektů na činnosti spojené s vystavováním se riziku. To se týká především účastníků akciových trhů. Specializace vychází z toho, že mezi subjekty jsou velké rozdíly ve schopnosti čelit riziku a nejistotě.

Existuje tedy skupina „specialistů“, dnes bychom řekli subjektů s kladným vztahem vůči riziku, kteří jsou obdařeni vlastnostmi, které jsou v tomto smyslu adekvátnější než u jiných lidí. Ti jsou většinou také účastníky trhu rizikových aktiv.

3) *diverzifikace*

Diverzifikace znamená rozptýlení ekonomické činnosti na více aktivit. Nejvíce efektivní je v případě, že uvedené činnosti jsou v negativní korelaci. Příkladem mohou být akcie společnosti vyrábějící sluneční brýle a akcie společnosti vyrábějící pláštěnky. Stoupne-li cena jednoho takového aktiva, cena druhého klesne. Takovou dvojici aktiv je však velmi obtížné najít. Avšak nejsou-li aktiva v dokonalé pozitivní korelaci, tedy nemění-li se jejich ceny naprosto stejným způsobem, existují vždy výnosy z diverzifikace. Mezinárodní diverzifikace je v tomto smyslu velmi efektivní.

4) *rozložení rizika*

Dalším mechanismem je rozptýlení důsledků ekonomické činnosti na více subjektů. Typickým příkladem je pojištění, které vlastně představuje prodej určité části vlastního rizika jiným subjektům. Obdobnou úlohu však hraje také trh aktiv, zejména trh akcií. Umožňuje majitelům firem přeměnit tok výnosů v čase na jednorázový důchod, ale především rozložit riziko, které by vyplývalo z toho, že jejich majetek by byl alokován pouze v jedné firmě. Trh aktiv (zejména akcií) umožňuje přenášet riziko od těch, kteří k němu mají spíše averzi na ty, kteří jsou ochotni jej podstoupit za určitou kompenzaci, je tedy prostředkem rozložení rizika.

5) *predikce*

Predikci lze chápat jako schopnost na základě získaných informací, učení se a získaných zkušeností odhadnout budoucí vývoj a tak jej i částečně ovlivňovat. Sem patří především činnost akciových analytiků.

6) *nevystavování se riziku*

Konečným způsobem je prostě nevystavování se riziku a vedení ekonomických aktivit v celkově jistějším rámci, to ovšem samo o sobě může být na druhé straně velmi riskantní strategie.

Teorie efektivních trhů

Předchůdcem této teorie byl na počátku 20. století L. Bachelier. Pokusil se tehdy o vysvětlení cen určitých komodit na základě teorie náhodných procesů. Tehdy mu však nebyla věnována velká pozornost. M. Kendall dospěl v padesátých letech 20. století k závěru, že časové řady aktiv i některých jiných komodit se řídí statistickým principem náhodné procházky. Současně F. Osborne srovnával vývoj cen na trhu akcií s Brownovým pohybem molekul v kapalině a dokazoval příbuznost obou jevů. V ucelené podobě představil teorii efektivních trhů později E. Fama .

Hlavní myšlenkou teorie efektivních trhů je, že kurzy akcií okamžitě a správně absorbují všechny relevantní informace, které jsou snadno dostupné, jak uvádí E. Fama [5]. Minulé údaje nemají žádný vliv na budoucí vývoj kurzů aktiv. Podle této teorie nejsou soustavně podhodnocené nebo soustavně nadhodnocené kurzy aktiv. Znamená to, že nelze zjistit, zda je akcie nadhodnocena nebo podhodnocena, protože každé aktivum je trhem správně oceněno. Informace o minulém vývoji ceny aktiva nemohou nic napovědět o velikosti odchylky dosaženého výnosu od očekávaného.

Lze však říci, že výnos se zvyšuje s mírou rizikovosti aktiva. Tuto závislost zachycuje například model CAPM, kde je rizikovost vyjádřena směrodatnou odchylkou.

Tři podmínky fungování efektivních trhů

E. Fama [5] uvádí tyto tři postačující podmínky pro fungování efektivních trhů:

1. Veškeré informace jsou přístupné všem účastníkům trhu zdarma, účastníci nemusí na jejich získání vynaložit žádné náklady.
2. Neexistence transakčních nákladů při obchodování s aktivy.
3. Všichni účastníci vyhodnocují dostupné informace stejně a docházejí ke stejným závěrům o současných a budoucích cenách u všech aktiv.

E. Fama se navíc domnívá, že ani nesplnění některých z těchto podmínek nemusí nutně vést k neefektivnosti, avšak nesplnění všech těchto podmínek už takový dopad může potenciálně mít.

Kdyby byla tato teorie potvrzena, znamenalo by to tedy, že budoucí výnos aktiv nemůže být anticipován na základě jejich minulých výnosů. Nikdo by tedy v zásadě nemohl „porazit trh“ a veškeré strategie vyhledávání podhodnocených či nadhodnocených aktiv by byly odsouzeny k neúspěchu, protože ceny aktiv by v zásadě odpovídaly jejich vnitřním hodnotám.

Empirický výzkum nepotvrdil silnou verzi teorie efektivních trhů, protože bylo

dokázáno, že existují neveřejné (insider) informace, k nimž mají přístup pouze někteří účastníci akciových trhů, kteří na jejich bázi dosahují nadprůměrných výnosů. Podle dalších dvou verzí teorie efektivních trhů sice může být nadprůměrný výnos dosažen některými účastníky, ale jenom jen na základě náhody nebo neočekávaných informací, nikoliv na základě jejich schopností.

F. Reilly a K. Brown [13] uvádějí odlišné předpoklady fungování efektivních trhů.

1. Na trhu aktiv působí velký počet účastníků, kteří maximalizují zisk nezávisle na ostatních.
2. Nové informace přicházejí na trh náhodně a nezávisle.
3. Účastníci usilují o přizpůsobení cen aktiv tak, aby co nejrychleji odrážely tyto informace. Přizpůsobení nemusí být dokonalé, ale nedochází k systematickým odchylkám.

Kritika teorie efektivních trhů

E. Fama považoval za poslední otevřenou otázku teorie efektivních trhů charakter statistického rozdělení výnosů. S myšlenkou, že výnosy mají normální rozdělení, původně přišel L. Bachelier. Podle něho změny cen aktiv jsou navzájem nezávislé náhodné veličiny s konečným rozptylem. Jestliže je počet prodejů a koupí akcií v čase přibližně rovnoměrně rozdělen, přičemž tento počet je vysoký, potom by odchylky změn cen, a potažmo výnosů měly být normálně rozdělené. V padesátých a šedesátých letech se zdálo, že empirické výsledky jsou s tím v souladu, ale zároveň studie ukázaly, že křivka normálního rozdělení neklesá při okrajích exponenciálním tempem, odchylky ve změnách cen aktiv a výnosů byly větší, než by měly být. Na obou koncích Gaussovy křivky se tedy vytvářely jakési ohony. Tento jev se nazývá leptokurtóza.

Normální rozdělení jako jediné z třídy Lévyho stabilních rozdělení má konečný rozptyl. Pro některé případy v ekonomii je lepší používat stabilní rozdělení, např. pro popis rozdělení bohatství. Zjištění velkých odchylek v okrajových pásmech křivky pravděpodobnostního rozdělení záleží také na počtu pozorování. Pozdější studie z osmdesátých a devadesátých let si těchto jevů už všimly.

Práce de Bondta a Thaler [4] nasvědčuje tomu, že na základě studia minulých výnosů akcií lze do jisté míry anticipovat budoucí výnosy. Dlouhodobé trendy vykazují tendenci se zcela obrátit, zatímco krátkodobé trendy trvají v krátkém období. Tyto práce však měly spíše empirický charakter, důležitější se stala teoretická zpochybnění teorie efektivních trhů.

Základním stavebním kamenem teorie efektivních trhů je předpoklad racionality investorů. S tím souvisí i to, že účastníci trhů aktiv promítají do cen veškeré nové informace, které se těchto cen týkají. Přesto, že bylo již dokázáno, že ceny aktiv nesledují statistický princip náhodné procházky, pokud se účastníci trhů aktiv nevyznačují neutrálním vztahem k riziku, mělo by v důsledku toho platit, že nelze na těchto trzích systematicky a trvale dosahovat mimořádně vysokých výnosů.

Předpoklady efektivního trhu aktiv:

na trhu působí velké množství racionálních subjektů, jejichž cílem je maximalizace čistého výnosu

- na trhu je dokonalá konkurence, žádný z účastníků nemá výsadní postavení
- tyto subjekty mají dostatek levných, dostupných a aktuálních informací
- tyto subjekty reagují rychle na nové informace
- trh je vysoce likvidní
- transakční náklady jsou nízké
- kvalitní infrastruktura a právní regulace trhu

Podle intenzity efektivnosti lze vymezit její tři základní formy a současně tři verze teorie efektivních trhů:

1. **Slabá forma efektivnosti** - kurz obsahuje všechny historické informace a proto jeho anticipace na základě minulého průběhu kurzu je nemožná. Tím ztrácí význam technická analýza
2. **Středně silná forma efektivnosti** - kurz obsahuje všechny historické a současné veřejně přístupné informace. Tím ztrácí význam také fundamentální analýza (analýza současné situace a odhad situace budoucí).
3. **Silná forma efektivnosti** - kurz obsahuje všechny informace včetně neveřejných. Tím by ztrácela význam jakákoliv analýza.

Empirický výzkum nepotvrdil silnou verzi, protože bylo potvrzeno, že existují neveřejné (insider) informace, k nimž mají přístup pouze někteří účastníci akciových trhů, kteří na jejich bázi dosahují nadprůměrných výnosů. Podle dalších dvou verzí teorie efektivních trhů může být nadprůměrný výnos dosažen některými účastníky jen na základě náhody nebo neočekávaných informací, nikoliv na základě jejich schopností.

Podle této teorie nejsou soustavně podhodnocené nebo soustavně nadhodnocené kurzy aktiv. Znamená to, že nelze zjistit, zda je akcie nadhodnocena nebo podhodnocena, protože

každé aktivum je trhem správně oceněno. Aktuální tržní cena je nejlepším odhadem rovnovážné hodnoty akcie.

Neoklasický typ ekonomických teorií charakterizuje chování těchto účastníků na základě několika ekonomických modelů, z nichž největší význam má model očekávaného užitku J. von Neumanna a O. Morgensterna, který je už po několik desetiletí základním modelem rozhodování investorů, velký význam má také např. model CAPM který v této práci není diskutován, a jiné.

Model očekávaného užitku

Model očekávaného užitku vychází z teorie racionální volby jedince, který se snaží maximalizovat svůj čistý výnos (např. užitek) při stabilních a konzistentních preferencích.

Jsou čtyři předpoklady neoklasické ekonomie včetně teorie očekávaného užitku, které vymežil kritik tohoto způsobu myšlení H. Simon [14]:

- 1) Každý subjekt má danou funkci užitku.
- 2) Každý subjekt zná všechny alternativní volby.
- 3) Každý subjekt zná pravděpodobnostní rozdělení jejich výsledků.
- 4) Každý subjekt se rozhoduje podle principu maximalizace odpovídající funkce očekávaného užitku.

Teorie racionální volby vychází z toho, že se jedinci snaží maximalizovat svůj čistý výnos (např. užitek) při stabilních a konzistentních preferencích. V současnosti jsou do ekonomické teorie včleňovány modely, které uvažují omezenou (nebo někdy dokonce nestejně omezenou) racionalitu. Kritika tohoto racionálního chování „homo economicus“ však přichází již v roce 1955 od H. Simona (tamtéž).

Tento model předpokládá, že subjekt je schopen přiřadit výnosu (ztrátě) určitý subjektivní užitek, který je dán funkcí očekávaného užitku. Jeho chování je racionální a rozhoduje se pro variantu, která mu přinese za jinak stejných podmínek maximální celkový užitek.

Historickým předchůdcem teorie očekávaného užitku je teorie očekávané hodnoty, podle níž se subjekt rozhoduje podle očekávaného výsledku různých alternativ, které může zvolit. Jsou-li k dispozici dvě alternativy možného výsledku určitého konání (třeba nákupu cenných papírů) 1 a 2, potom očekávaná hodnota výnosu v budoucnu je tato:

$$EV = p_1 \cdot M_1 + p_2 \cdot M_2 \quad (1)$$

kde p_1 (p_2) je pravděpodobnost získání výnosu M_1 (M_2).

D. Bernoulli již v 18. století upozornil na to, že lze-li si koupit za určitý obnos účast v sázce, většina účastníků nebude ochotna zaplatit víc než určitou omezenou úroveň tohoto obnosu, ať je očekávaná hodnota jakákoliv. Bernoulli dospěl k závěru, že výnosy M_1 , M_2 vstupují do rozhodování subjektů nikoliv samy o sobě, ale transformovány určitou funkcí, která dostala později název funkce očekávaného užitku. Tuto myšlenku dále rozvedli J. von Neumann a O. Morgenstern. Model očekávaného užitku si ukážeme ve zjednodušené podobě.

Platí, že očekávaný užitek je vyjádřen následující rovnicí:

$$EU = p_1 \cdot U(M_1) + p_2 \cdot U(M_2) \quad (2)$$

kde $U(M_1)$ a $U(M_2)$ představují funkce očekávaného užitku, které vyjadřují, jak daný subjekt dosažení částky $M_1(M_2)$ hodnotí ze svého hlediska. Funkce očekávaného užitku musí splňovat tyto vlastnosti:

- tranzitivita,
- spojitost,
- úplnost srovnání (lze srovnat každé dva výsledky).

Jestliže se subjekt, například účastník trhu aktiv, který na počátku disponuje bohatstvím ve výši M , rozhoduje mezi tím koupit určité aktivum nebo nekoupit, přičemž výše možného výnosu a současně i možné ztráty je B , potom porovnává očekávaný užitek těchto dvou možných výnosů s očekávaným užitekem bohatství, které by měl, kdyby daný nákup na trhu aktiv nepodnikl. Ten je ve výši $U(M)$. Má-li tedy subjekt aktivum koupit, musí platit následující vztah:

$$p_1 \cdot U(M_1) + p_2 \cdot U(M_2) \geq U(M) \quad (3)$$

Ve zjednodušeném případě mohou být dosaženy jen dvě varianty, jejichž výsledkem je M_1 nebo M_2 , tedy platí, že:

$$p_1 + p_2 = 1 \quad (4)$$

označíme si tedy:

$p_1 = p$ je pravděpodobnost dosažení M_1

$p_2 = 1 - p$ je pravděpodobnost dosažení M_2

Různé typy chování subjektů na trhu s rizikovými aktivy lze odlišit volbou vhodného typu funkce očekávaného užitku. Rozlišujeme tři takové možnosti [8].

Případ, o němž uvažuje Bernoulli, je zvláštním případem konkávní funkce očekávaného užitku, kdy se chování subjektu vyznačuje averzí k riziku, které je jednou z možností, které tento model popisuje (averze, kladný vztah a neutralita).

Behaviorální teorie

Představitelé behaviorálních teorií vycházejí z toho, že účastníci trhu aktiv vytvářejí svá rozhodnutí na minulých událostech, svých zkušenostech a současném stavu poznání, tedy také podle individuálních osobnostních rysů. Kurz aktiva pak neodráží jenom dostupné informace, ale také subjektivní činitele. Nejvýznamnější z nich je prospektová teorie, která vychází obdobně jako jiné behaviorální teorie z hypotézy omezené racionality.

H. Simon [14] ve svém článku uvádí dva významné faktory, které omezují možnosti vzniku stabilního a uspořádaného systému preferencí, jak jej prezentuje neoklasická koncepce. Prvním faktorem je omezená schopnost kalkulovat, druhým je znalost prostředí, tedy množství dostupných informací, ve kterém je subjekt nucen tvořit svá rozhodnutí, protože tato informace nikdy nemůže být dokonalá a často není známo, jaké informace jsou významné. Simon také uvádí, že ani v opakovaných situacích se jedinci nechovají naprosto racionálně. Jejich volby jsou ovlivněny prostředím, proto je vhodnější termín pro popis jejich chování adaptivní racionalita, tedy kontinuální přizpůsobování se vnějšímu prostředí.

Subjekt buďto nedokáže získat potřebné informace, nebo je nedokáže zpracovat. V praxi je pro něj příliš nákladné usilovat o optimální (nejlepší) řešení a spokojí se s řešením přiměřeným (uspokojivým).

Hlavní Simonovou myšlenkou je, že lidé v praktickém životě nehledají optimální řešení problémů, s nimiž jsou konfrontováni, ale spokojují se zcela běžně s prvním řešením, které se jim jeví jako uspokojivé, přičemž kritéria tohoto uspokojení jsou dána jejich okamžitým pohledem na okolí. Hledají řešení, které jim přináší přijatelný práh uspokojení, nikoliv nejvyšší dosažitelný užitek. Stejně tak nebude vždy používat originální postup, ale spokojí se s osvědčenými postupy (pravidla, zvyky, intuice), a to často zjednodušenými. Kahneman a Tversky [10] později vycházejí ze stejného předpokladu a tyto zjednodušené postupy nazývají heuristikami.

Protože existují tato omezení, subjekty se ve svém jednání uchylují ke krajně zjednodušeným schématům, která berou v úvahu jenom některé rysy problémů, kterým čelí. Příliš přemýšlet je neefektivní, lépe je užívat myšlenkových zkratk, tradičních postupů nebo se řídit prvním dojmem. Zatímco Simon hovoří spíše o užívání intuice, D. Kahneman a A. Tversky [9] hovoří spíše o zkreslení reality.

Prospektivní teorie

Účastníci trhu mají tendenci, a to zejména v období nejistoty, přizpůsobovat své chování většině. Znamená to, že jejich rozhodování se řídí spíše principy adaptivního očekávání než

racionálního. Finanční trhy jsou přitom vysoce propojeny a vzájemně se ovlivňují. Představitelé behaviorálních teorií (Thaler, Kahneman, Tversky) vychází z toho, že účastníci trhu aktiv mohou provádět chybná rozhodnutí stejně jako účastníci jiných trhů z ryze psychologických důvodů a to může vést i zde k selhání trhů aktiv, které v důsledku toho mohou být ne vždy efektivní. Účastníci trhu aktiv se tedy často řídí hrubými odhady na základě zkušenosti nebo intuice a jsou ovlivňováni tzv. rámcovou závislostí, to znamená, že vnímání událostí a rozhodování na trhu aktiv je velmi závislé na způsobu formulace rozhodovacích problémů. To vede k tomu, že se tržní ceny aktiv mohou dlouhodobě odchylovat od svých rovnovážných hodnot.

Podle teorie efektivních trhů sice existují takové jevy, ale jejich význam není příliš velký. Chyby ve vnímání a rozhodování se podle nich na úrovni celého trhu vyruší, protože nejsou systematické. Teorie efektivních trhů (aktiv) tedy obecně vychází z hypotézy racionálních očekávání, zatímco behaviorální teorie obecně vychází z myšlenky adaptivního očekávání a hypotézy omezené racionality. Vysvětluje, proč mohou být trhy aktiv neefektivní, bere v úvahu vliv psychologických aspektů na chování účastníků trhů aktiv. Středem pozornosti behaviorálních teoretiků je proto zkoumání tzv. anomálií, kdežto podle teorie efektivních trhů sice existují takové jevy, ale jejich význam není příliš velký.

Tato zkoumání původně vznikla s cílem lépe vysvětlit výsledky experimentů, které se rozcházely s predikcemi teorie očekávaného užitku. Za počátek prospektové teorie je většinou označován článek dvou autorů A. Tverského a D. Kahnemana [20], kde byla poprvé definována alternativa jiné než racionální volby založené na heuristikách a jiných psychologických hypotézách. Prospektová teorie představuje alternativu k teorii efektivních trhů. Je založena na psychologickém přístupu ke zkoumané problematice, částečně však využívá také obdobné analytické nástroje jako model očekávaného užitku. Nejdůležitějšími koncepcemi tohoto teoretického pojetí jsou kotevní heuristika, referenční bod, averze ke ztrátě a transformace pravděpodobností.

Je příliš zjednodušené domnívat se, že funkce užitku je funkcí jediného parametru, jak je vyjádřena ve standardní ekonomické teorii. Tento model je užíván již od r. 1737, kdy D. Bernoulli přišel s ideou, že určitá výše bohatství je spojena s určitou úrovní užitku. Kahneman a Frederick [7] nazvali tuto hypotézu Bernoullioho chyba, protože nebere v úvahu odlišný vztah subjektů k zisku a ztrátě demonstrovány níže na grafu 1. Méně známé je, že s touto myšlenkou přišel již A. Smith: *„Již bylo ukázáno, že více trpíme, když spadneme z lepší situace do horší, než nakolik se kdy dokážeme radovat, když se pozvedneme z horší do lepší. Proto je prvním a hlavním cílem prozíravosti jistota. Prozíravost působí proti tomu, aby*

člověk vystavil své zdraví, svůj blahobyt, své postavení nebo pověst jakémukoliv druhu nebezpečí.“ A. Smith [17]

Tento opomenutý citát z poloviny 18. století se ve 20. století stává hlavní myšlenkou behaviorální teorie rozhodování za nejistoty, zejména však prospektové teorie D. Kahnemana a A. Tverského. Představitelé behaviorálních teorií vycházejí z toho, že lidé vytvářejí svá rozhodnutí na základě minulých událostí, podle svých zkušeností a v závislosti na současném stavu poznání, a také podle individuálních osobnostních rysů. Rozhodování pak neodráží jenom dostupné informace, ale také subjektivní činitele.

Kotevní heuristika

Jedním z ústředních pojmů, který Kahneman zavedl do ekonomické i psychologické teorie, je heuristika. Spolu s Tverským uvádějí: *„Lidé se spoléhají na omezené množství principů, které jim umožňují redukovat složité úlohy odhadování pravděpodobnosti a předvídání na snazší posuzovací operace. Většinou jsou tyto heuristiky užitečné, ale také vedou k zásadním chybám.*“ [8]

Samotný termín heuristika je zde používán ve významu myšlenková zkratka nebo odhad. Znamená zkusmé řešení problémů, pro které není známa přesnější metoda, přičemž toto řešení je založeno na zkušenosti, odhadu nebo intuici, většinou jde o jednoduché řešení. Tato řešení mohou být efektivní, ale někdy mohou vést k systematickým chybám. Později D. Kahneman a S. Frederic [7] charakterizují heuristiku jako redukci komplexních úkolů na jednodušší operace, a to zejména nahrazením jednoho atributu druhým.

Kotevní heuristika znamená, že odhad určité veličiny se získávají subjekty tak, že vycházejí z nějaké počáteční hodnoty, kterou modifikují. Tato počáteční hodnota může být dána formulací problému nebo může být výsledkem predikce. Tyto tzv. kotvy vedou k různým odhadům, které mají systematickou odchylku vůči počáteční hodnotě (kotvě).

Subjekty nejdříve hledají předběžný odhad – kotvu a tu pak přizpůsobují svým nejdůležitějším informacím. Kahneman a Tversky [9] zjistili, že tento proces vede ke zkresleným odhadům. Původní kotva může ležet jinde než očekávaná hodnota, ale i když se od ní příliš neliší, subjekty mají sklon přizpůsobit zvolenou kotvu jen velmi nedostatečně.

Referenční bod

Subjekty nehodnotí alternativy přímo podle jejich výsledků, ale podle toho, jak se tyto výsledky odlišují od určité výchozí situace, kterou může představovat hodnota určité veličiny nebo prostě současný stav. To má název referenční bod. Účastník potom zkoumá pro každou

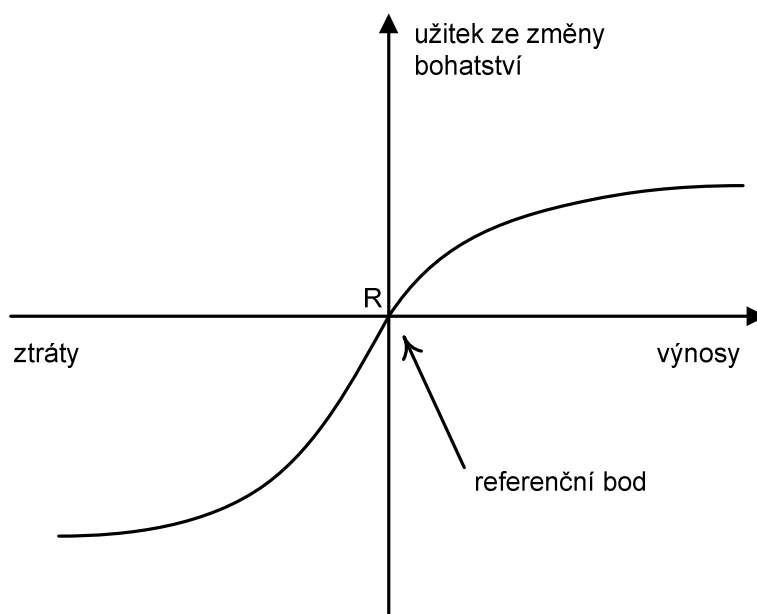
alternativu, jako změnu přinese oproti současnému stavu, nesledoval by tedy např. výši svého bohatství, ale výnosy a ztráty. Referenčním bodem může být také očekávaný stav v budoucnosti, častěji je však chápán jako současný stav.

Averze ke ztrátě

Podle empirických zjištění se ztráty oproti referenčnímu bodu zdají být subjektu větší než stejně velké výnosy. Zvýší-li se kladný rozdíl mezi výnosem a referenčním bodem o jednotku, dodatečné zvýšení užitku z této jednotky bude nižší než v případě předchozí jednotky, pokud se zvýší záporný rozdíl mezi výší ztráty a referenčním bodem o jednotku, dodatečné snížení užitku subjektu o jednotku bude nižší než v případě předchozí jednotky.

V důsledku toho na grafickém modelu funkce užitku v prospektové teorii bude konkávní vpravo od referenčního bodu (oblast výnosů) a konvexní vlevo od něho (oblast ztrát). V oblasti ztrát je tedy křivka strmější než v oblasti zisků.

Graf č. 1: Funkce užitku v prospektové teorii.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Subjekty tedy ve svých rozhodnutích připisují větší váhu ztrátám než výnosům. Uvedená funkce užitku se proto někdy také nazývá asymetrická. Platí také, že subjekty hodnotí zvlášť výnosy a ztráty, potom teprve uvedené veličiny sečtou.

Heuristika dostupnosti

Heuristika dostupnosti znamená zkreslení vyplývající z toho, jak snadno se subjektu

informace vybaví. Lidé si snáze vzpomenou na činnosti, které dělají denně, na budovy, které často míjejí, na lidi, se kterými se častěji stýkají atd. Události, s nimiž má subjekt osobní zkušenost nebo ty, které se ho nějak dotýkají, jsou přeceňovány, zatímco cizí a nové události, případně nepozorovatelné věci jsou podceňovány. Subjekty se domnívají, že znají pozorovatelné skutečnosti lépe, než tomu v realitě je.

V námi sledované oblasti to může například znamenat, že mnoho lidí (zejména v USA) ukládá značnou část svých úspor do akcií zaměstnavatele, které chápou jako důvěryhodnější, i když k tomu nemusí mít jiný, racionální důvod. Jejich firma a realie kolem ní jim připadají jaksi známější než nějaké anonymní portfolio akcií.

Heuristika reprezentativnosti

Investoři usuzují, zda jev patří do určitého souboru na základě jednoduchého myšlenkového schématu. Frank [6] uvádí známý příklad, když mají respondenti rozhodnout o tom, zda povolání stydlivého člověka je spíše knihovník nebo obchodník, většinou se rozhodnou pro knihovníka a zanedbávají skutečnost, že v populaci (americké) je mnohem více obchodníků než knihovníků.

Barberis, Shleifer a Vishny [2] zdůvodňovali, proč trhy aktiv reagují na informaci krátkodobě velmi málo a naopak v dlouhém období reakci přehánějí. V jejich modelu touto informací byl výnos jedné firmy. Tento výnos je náhodnou veličinou, ovšem investoři věří, že náhodná je jenom část dat. Krátkodobě se domnívají, že vyšší výnos je jen dočasný a podle zásady regrese k průměru očekávají jeho pokles, jako když v kasinu několikrát po sobě padne červená, dá se čekat, že příště vyhraje černá. Investoři jsou tedy pesimističtí. Pokud však vyšší výnos trvá déle, začnou si to vysvětlovat tak, že došlo k významné změně (např. technologické inovaci, zlepšení řízení) a považují ho za trvalý. Přitom však vyšší výnos je skutečně náhodný, tedy investoři jsou přehnaně optimističtí a reagují přehnaně. Tato heuristika vede také ke zkreslením.

Transformace pravděpodobností

Možné výsledky různých alternativ nejsou v modelu prospektové teorie násobeny pravděpodobnostmi, ale jejich modifikovanými hodnotami, které autoři nazývají rozhodovací váhy. Tyto veličiny vedle pravděpodobností obsahují ještě další subjektivní činitele jako je neurčitost hodnoty pravděpodobností, zvýraznění některých hodnot pravděpodobnosti a jiné, které zkreslují původní odhad pravděpodobností. To pak vede k projevení se určitých efektů, které byly již dříve empiricky zjištěny.

Jeden z nich vyplývá z toho, že v oblasti nízkých pravděpodobností jsou rozhodovací váhy vyšší než odpovídající pravděpodobnosti, subjekty mají v důsledku toho tendenci přeceňovat možnost výskytu velmi nepravděpodobných událostí. Naopak je tomu u středních a vyšších pravděpodobností. V blízkosti krajních hodnot (0% nemožnost, 100% jistota) pravděpodobnosti je citlivost rozhodovacích vah na změnu pravděpodobnosti velmi vysoká. To znamená, že subjekty vnímají značný rozdíl mezi nemožností a malou pravděpodobností, stejně tak jako mezi jistotou a velkou pravděpodobností, zatímco v oblasti středních pravděpodobností má tatáž změna pravděpodobnosti na změnu rozhodovacích vah menší dopad. Poslední případ (vnímání rozdílu mezi jistotou a velkou pravděpodobností) se nazývá efekt jistoty.

Některé anomálie na trhu aktiv

V osmdesátých letech se začalo objevovat velké množství empirických důkazů, které neodpovídaly tomu, že výnosy na trhu aktiv se řídí podle anticipací modelu CAPM a teorie efektivních trhů. Tyto výsledky byly označeny jako anomálie na trzích aktiv. Hlavní anomálie jsou následující.

Dispoziční efekt

Účastníci trhů aktiv mají tendenci držet ztrátové pozice příliš dlouho a ziskové pozice prodávat příliš brzy, příčinou je tzv. efekt jistoty.

Efekt malých firem

Velikost firmy je často nepřímo úměrná výnosu. Tito účastníci trhu aktiv většinou vyhledávají malý výnos v důsledku nižší likvidity a vyšší rizikovosti, jejich ceny aktiv jsou proto nižší než u velkých firem v podobné situaci.

Specifické výkyvy kurzů

Akvizice a fúze vedou k abnormálním výkyvům většinou směrem vzhůru, protože lze očekávat snížení nákladů firmy a rizikovosti. Podobně kótování na burzách je doprovázeno růstem kurzů, protože je chápáno jako zvýšení kvality firmy a snížení rizikovosti.

Jinými obdobnými výkyvy jsou periodické změny, které nastávají v určitých časových obdobích, například po skončení víkendu nebo po skončení prázdnin (víkendový efekt, prázdninový efekt, lednový efekt).

Efekt nízkého P/E (poměr kurzu akcie a zisku po zdanění na jednu akcii)

Tento poměr je nepřímě úměrný výnosu aktiva, je-li nízký, znamená to, že na jednotku aktiva připadá vyšší výnos, který lze reinvestovat.

Hlavní odlišnosti obou teoretických směrů

Teorie efektivních trhů a teorie očekávaného užítku vycházejí z neoklasické hypotézy racionální volby, jejíž čtyři hlavní rysy jsou vymezeny v kapitole Model očekávaného užítku. Prospektová teorie vychází z konceptu omezené racionality, v němž byly předpoklady racionální volby nahrazeny jinými. Zde se omezíme na porovnání teorie očekávaného užítku (představitelka prvního typu teorií) a prospektové teorie (představitelka druhého typu teorií). Jejich odlišnosti bychom mohli shrnout asi takto:

- 1) V první teorii volí investoři mezi alternativami podle maximalizace očekávaného užítku v absolutním vyjádření. Ve druhé teorii volí podle změn bohatství ve vztahu k referenčnímu bodu, kterým je často počáteční stav.
- 2) V první teorii se investoři vyznačují stejným vztahem vůči riziku (například stejnou averzí k riziku). Ve druhé teorii se subjekty vyznačují větší averzí k riziku, jestliže změnu bohatství pojmají jako výnos, naopak jsou ochotni více riskovat, chápou-li změnu bohatství jako ztrátu. Ztráty vnímají subjekty intenzivněji než výnosy, Kahneman a Tversky používají pojmu averze ke ztrátě k vysvětlení tohoto asymetrického vnímání výnosů a ztrát.
- 3) V první teorii pojmají investoři pravděpodobnosti objektivně (podle teorie pravděpodobnosti). V druhé je modifikují podle subjektivních vah, pojmají je tedy subjektivně, například přeceňují malé pravděpodobnosti atd. To může vést k vyhledávání rizika v případě potenciálního výnosu typu loterie nebo k větší averzi vůči riziku v případě potenciální ztráty (přeceňování málo pravděpodobných událostí).
- 4) Volby investorů jsou ve druhé teorii ovlivňovány různými zkresleními (heuristiky, rámování atd.), v první teorii nikoliv.

ZÁVĚR

Teorie efektivních trhů E. Fama a jeho stoupenců se staly jedním ze základů ekonomické teorie osmdesátých let jako součást širšího proudu neoliberalních teorií racionálních očekávání, které vyznávaly volný trh s minimem regulací. Případná hospodářsko-politická opatření vycházející z koncepce Kahnemana a Tverského by naproti tomu mohla vést k určitým regulačním zásahům, které by minimalizovaly negativní

dopady selhání trhů aktiv. Ve světle událostí na konci devadesátých let a zejména prvního desetiletí 21. století patrně ztrácí teorie efektivních trhů své pozice ve prospěch behaviorálních teorií, i když tento trend nelze absolutizovat.

Prospektivní teorie představuje alternativu k neoklasickým modelům očekávaného užítku atd. Nejdůležitějšími představiteli byli D. Kahneman a A. Tversky. Je založena na psychologickém přístupu ke zkoumané problematice, využívá však obdobné analytické nástroje jako model očekávaného užítku. Má však několik rysů, které ji od této teorie odlišují. Nejdůležitějšími z nich jsou to kotevní heuristika, referenční bod, averze ke ztrátě a transformace pravděpodobností.

Ekonomická rozhodnutí v podmínkách rizika a nejistoty se tak mohou lišit od prognóz jiných teorií, například teorie očekávaného užítku. Prospektivní teorie tak vysvětluje řadu jevů, které jsou v nesouladu s modelem očekávaného užítku. Například D. Kahneman a A. Tversky se tak stali hlavními představiteli behaviorální teorie v ekonomickém myšlení, která se používá zejména při analýze trhu aktiv. Jejich postřehy jsou však důležité i pro analýzu běžného spotřebitelského chování

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. ALLAIS, M – HAGEN, O. (1979): *Expected Utility Hypotheses and the Allais Paradox*. Dordrecht: D.Reidel.
2. BARBERIS, N. – SHLEIFER, A. – VISHNY, R. (1998): A Model of Investment Sentiment. *Journal of Financial Economics*, 49(3).
3. DAVIDSON, P. (1991): Is Probability Theory Relevant For Choice Under Uncertainty?: A Post Keynesian Perspective. *Journal of Economic Perspectives*, 5(1), s. 129-143.
4. DE BONDT, W.F.M. – THALER, R. (1985): Does the Stock Market Overreact? *Journal of Finance*, 40, s. 557 – 581.
5. FAMA, E. (1970): Efficient Capital Markets: A Review of theory and Empirical Work. *Journal of Finance*, 25, s. 383 – 417.
6. FRANK, R. (1995): *Mikroekonomie a chování*. Praha: Svoboda.
7. KAHNEMAN, D. – FREDERIC, S. (2002): Representativeness Revisited: Attribute Substitution In Intuitive Judgement, Heuristics and Biase. *The Psychology of Intuitive Judgement*, 2002, s. 49 – 81.
8. KAHNEMAN, D. – TVERSKY, A. (1974): Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science, New Series*, 185 (4157), s. 1124 – 1131.
9. KAHNEMAN, D. – TVERSKY, A. (1986): Rational Choice and the Framing of Decisions. *The Journal of Business*, 59(4), s. 251-278.
10. KAHNEMAN, D. – TVERSKY, A. (1981): The Framing of Decisions and the Psychology of Choice. *Science, New Series*, 211 (4481), s. 453 – 458.
11. KNIGHT, F. (1921): *Risk, Uncertainty and Profit*. Boston: Houghton Mifflin.
12. RABIN, M. (2000): Risk Aversion and Expected-Utility Theory: A Calibration Theorem. *Econometrica*, 68(5), s. 1281–1292.

13. REILLY, F. – BROWN, K. (1994): *Investment Analysis and Portfolio Management*. New York: Dryden Press.
14. SIMON, H. (1955): A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*, 69, s. 99-118.
15. SIMON, H. (1986): Racionality In Psychology and Economics. *The Journal of Business*, 59(4), s. 209–224.
16. SKOŘEPA, M. (2004): Daniel Kahneman a psychologické základy ekonomie. *Politická ekonomie*, 52(2), s. 247–255.
17. SMITH, A. (2005): *Teorie mravních citů*. Praha: Liberální institut.
18. STARMER, C. (2000): Developments in Non-expected Utility Theory: The Hunt For A Descriptive Theory of Choice Under Risk. *Journal of Economic Literature*, 38, s. 332–382.
19. TVERSKY, A. – KAHNEMAN, D. (1992): Advances in Prospect Theory: Cumulative Representation of Uncertainty. *Journal of Risk and Uncertainty*, 5, s. 297–323.
20. TVERSKY, A. – KAHNEMAN, D. (1979): Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. *Econometrica*, 47, s. 263–291.
21. VON NEUMANN, J. – MORGENSTERN, O. (1953): *Theory of Games and Economic Behavior*, Princeton: Princeton University Press.

ADDRESS & ©

doc. Ing. PhDr. Karel ŠRÉDL, CSc.

doc. Ing. Alexandr SOUKUP, CSc.

Katedra ekonomických teorií

Provozně ekonomická fakulta

Česká zemědělská univerzita

Kamýcká 129, 165 21 Praha

Czech Republic

sredl@pef.czu.cz

soukupa@pef.czu.cz

INFORMATION CONTENT OF SOVEREIGN RISK MEASURES

Informačný obsah indikátorov rizikovej prémie štátnych dlhopisov

Lubomíra GERTLER

Bratislava, Slovak Republic

ABSTRACT: Measuring the risks of government bonds is followed by traditional approaches which we use to describe the chain of events in a way they have gone on during the recent years of financial, economic and debt crisis. Studying the Eurozone data, we point to the characteristics that are necessary to be noticed when measuring the risk of a country, based on the range of government bond revenues and credit default swaps. Although we find both measures to be closely correlated, there are specific issues that need to remain in check when being used.

Key words: government bond risk – risk premium – credit default swap – financial crisis

ABSTRAKT: Meranie rizika štátnych dlhopisov sa riadi tradičnými prístupmi, ktoré využívame na popísanie sledu udalostí tak, ako sa postupne odvíjali počas posledných rokov finančnej, hospodárskej a dlhovej krízy. Na údajoch krajín eurozóny poukazujeme na charakteristiky, ktoré si je potrebné všímať pri meraní rizika krajiny na základe rozpätia výnosov štátnych dlhopisov a rozpätia swapov kreditného zlyhania. Napriek tomu, že obe miery sú úzko korelované, je vzhľadom na ich niektoré špecifické charakteristiky potrebné byť opatrní pri ich využívaní.

Kľúčové slová: riziko štátnych dlhopisov – riziková prémie – swap kreditného zlyhania – finančná kríza

ÚVOD

Up until 2009, sovereign debt of advanced economies was generally deemed safe asset to invest in. Advanced economies enjoyed high credit rating, based on which potential risks stemming from fiscal policies reaction to abrupt market conditions were to larger extent neglected. Low risk and low interest rate levels drove growth and improving economic outlook and there seemed to be no reason for any correction in risk assessment. This has changed dramatically throughout the debt crisis evolving in the recent four years.

Origins of terminating the risk neglect date back to August 2007, namely to tensions in the inter-bank market, in which financial institutions lend to and borrow from one another. These tensions culminated after the collapse of Lehman Brothers in September 2008. The tensions escalated and developed into a global loss of confidence and to a deep recession in 2009.

In order to avoid full scale crash of financial and economic systems, governments

stepped into the game through various measures, as emergency loans, open credit lines or full fledged bail outs of systematically important institutions and/or corporations. Loss of confidence in 2009 spilled over to the real economy through limited provision of credit to non-financial sector in the time when it was the most vulnerable. Increased unemployment and consequent social costs and in addition attempts of governments to start up the economic activity weighted heavily on the public finances of many developed economies.

In 2010 some countries that experienced fiscal and structural problems even before the crisis became the subject of increased market scrutiny. The debt levels of these countries increased swiftly both due to large budget deficits and stagnant or shrinking economies. In 2011 tensions in sovereign debt markets spilled over to all other countries whose markets did not perceive to be perfectly fit.

Markets started to price government bond risk much more sensitively and much more individually than ever before. The aim of this article is to: (i) show how government bond risk data support story-telling of the debt crisis, (ii) discuss alternative tools to measure country risk and (iii) compare and rationalise their use in different circumstances.

1 DEBT CRISIS SHOWN BY MEANS OF DATA ON GOVERNMENT SPREADS

The narrative above suggests that approaches to the pricing sovereign risk have been different in individual periods of time. Figure 1 features the most common measure of government bond risk - spread of long term (10 years maturity) government benchmark bond to the German bond of the same maturity. German bond is understood by markets as a risk-free asset against which risks of other government bonds may be priced.¹ Flagging the most remarkable events (accelerating tensions in the first part and calming down the tensions in the second) naturally split the picture into several following periods.

In the period until summer 2007, flat line near zero represents a general neglect of sovereign risk. Following early August 2007 tensions some volatility is visible, and levels mildly pick up, but country risk premium is still considered very low. Both volatility and level of risk intensified after Lehman collapse in September 2008, but still relatively under control as states were active in correcting for the disruptions in both financial markets and real economy hit by the severe recession.

While this process was running and economy slowly recovering to the end of 2009,

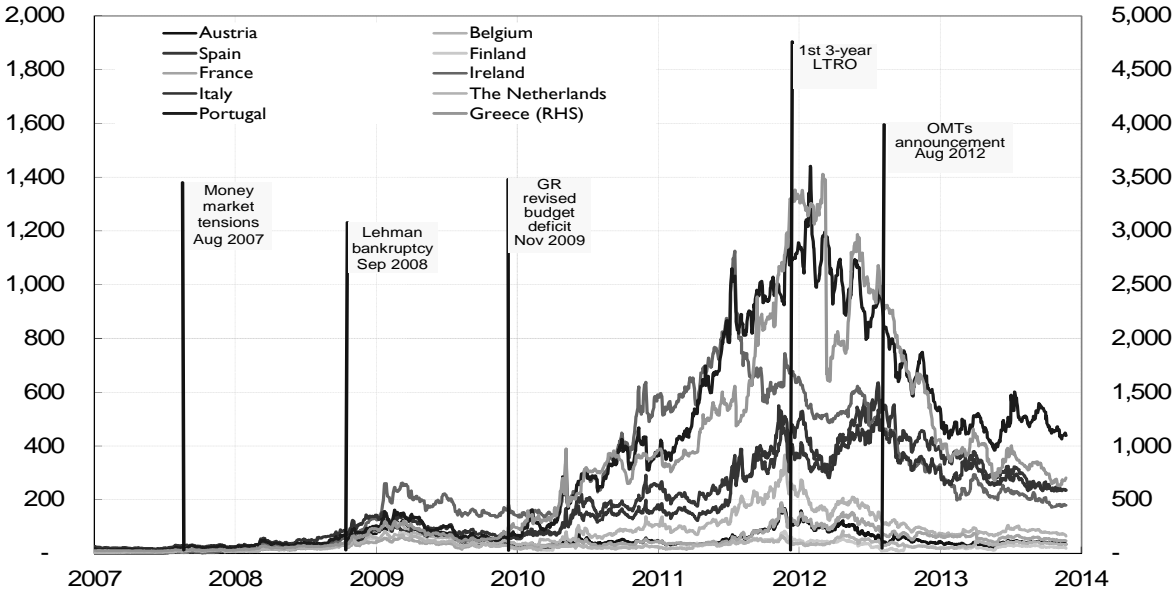
¹ The rationale, why this measure is the most widely used is clear cut. Given German Bund has been the safe haven for investors, difference of pricing other bonds relative to the former well reflects the premium that one has to pay for holding less safe asset.

spreads were returning slowly back from (for that time historically) elevated levels of 50 to 150 basis points to the moderate 30 to 60 basis points. To the end of 2009 however, negative news from public sector financing in some countries penetrated the news. It started with several revisions of Greek deficit figures, which made markets uncertain about future sustainability of public finance. With spreads picking up, debt service of other countries was constrained more and more, new financing more complicated, adding further stress to the market.

The peak was reached in the last days of 2011 with imminent denomination risk and break up of euro area. Only fresh liquidity in the form of two 3-years long refinancing operations allotted in December 2011 and February 2012 by the Eurosystem had alleviated the markets and spreads started slowly to recede again. However, over 1 billion of fresh liquidity in the system was not enough to stabilise the system completely. As soon as March 2012, when Greek private sector involvement was concluded, the additional burden to private sector holders in other peripheries caused market spreads to rise again. Especially Italian and Spanish debt servicing deteriorated quickly, spreads to Germany peaking at more than 500bps in Italy and 600bps in Spain by summer 2012.

Only full-fledged promise of the ECB to stand by “whatever it takes” behind countries in the euro area and consequent announcement of the programme of Outright Monetary Transactions managed to calm the markets and spreads found their relatively stable, although moderate new level.

Graf No. 1: Spreads on government bonds over time.

Source: Data Stream.

Although we may characterise current market conditions as stable, current level is still quite volatile and differentiated across countries. Compared to the pre-crisis period, it is clear that in terms of risk each country is assessed individually both in its current and forward looking component. This makes the overall stance more vulnerable, which may be viewed both negative and positive. It is negative in a sense that it makes countries debt service more expensive and limits their potential economic growth. However, it is positive in a sense that breaking this vicious circle exercises more positive pressure on government bonds in requiring them to undergo structural reforms to convince markets that their outlook may be bright and debt sustainable under different circumstances that may come in the future.

2 CDS SPREAD

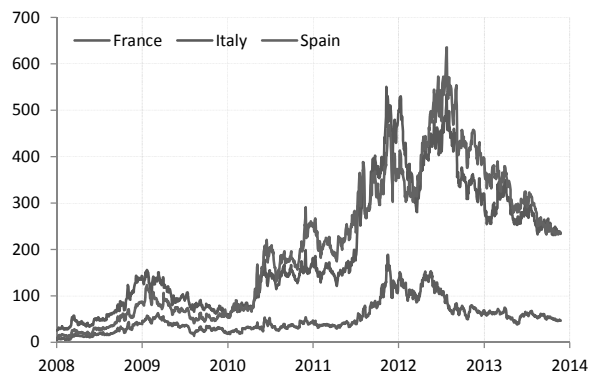
Credit default swaps (CDS) are instruments that should serve to protect buyer of the CDS in case of default of the underlying asset. Credit default swap on a government bond therefore prices a probability of an event that government will not be able to stand to its obligations any time before the asset matures. Since these instruments are usually heavily traded at the market and therefore such instruments are usually very liquid, it is capable to measure the country risk premium fairly well. However, since CDS may be purchased by agents that might not hold an underlying asset, it is often becoming a subject of market speculations. The measure thought might be subject to mass behaviour effects (which in very turbulent environment may even drive specific titles out of the market).

Calculated spread of the probability of default (CDS) of two underlying assets is therefore another measure that may price well a country risk. As a matter of fact, it is one of the most heavily used indicators of risk pricing in general.

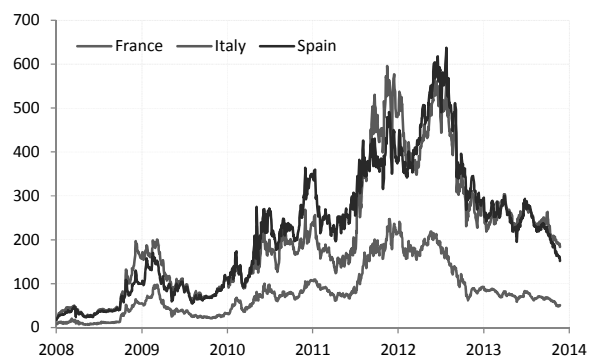
In fact CDS spreads and government bond spreads are quite closely correlated. This is due to the fact that government bond is actually an underlying asset to the CDS and therefore their prices are directly interlinked. However, this is not the rule, since swaps may be purchased without an underlying asset. This feature makes the CDS spread mildly deviate from the sovereign spread mostly in turbulent periods, when trade volumes increase and market drives away from fundamental assets. Otherwise they are usually driven by underlying assets they are derived from, which may be seen on Figure 2.

Graf No. 2: Government bond spreads and CDS spreads compared.

Government bond spreads

CDS spreads

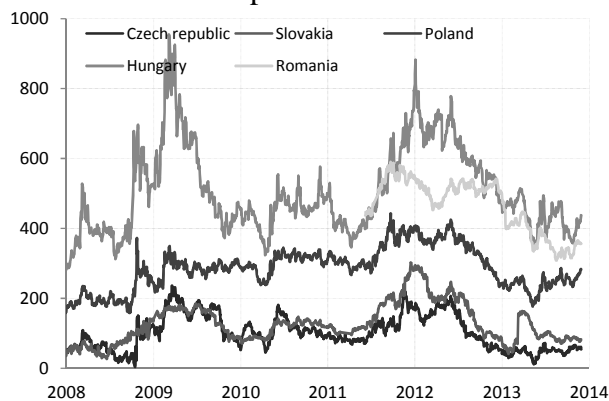
Source: DataStream.

3 GOVERNMENT BONDS AND CDS SPREAD IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

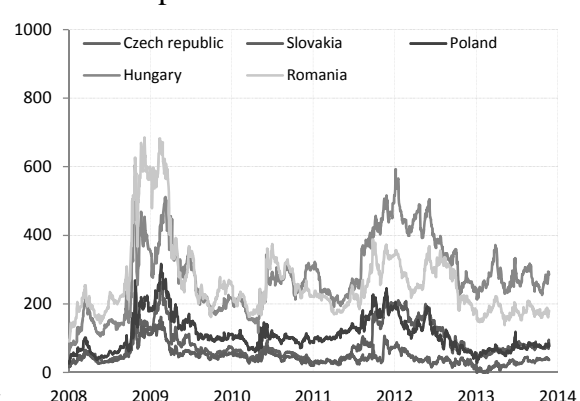
Practicing the same exercise for countries in Central and Eastern Europe, we see that the two measures of country risk do not align so well as in case of other Eurozone countries. Government bond spread to Germany trades at much higher number levels than the one measured by credit default swaps. This was not only the case in periods with excessively high uncertainty, but also in times of relative stability. In 2010 for example government bond spread for Slovakia and the Czech Republic traded at around 100 basis points, while CDS spreads were only at 50 basis points at the same time.

Graf No. 3: 10-year government bond spreads and CDS spreads compared in CEE.

Government bond spreads

CDS spreads

Source: DataStream.

The reason for this deviation is to some extent liquidity, but to a larger extent different denomination of debt.

CDS market has been barely liquid for these countries, while it has been very liquid for the developed countries of the Eurozone (except for periphery countries when driven out of the market by debt crisis and falling under the IMF/EC/ECB programme). Although correlation of government bond spread and CDS market remained extremely tight, illiquid CDS market makes prices deviate more from their underlying assets. This is because markets where instruments are not traded smoothly, charge higher bid-ask spreads traditionally and are also more persistent.

A larger part of the difference in level of spread between CDS and government bond spreads is due to different denomination. It may also be observed from the fact that Slovakia CDS spread and government bond spread difference is the smallest from among all CEE countries monitored (figure 3). Since government bond is denominated in the non-euro currency, it is also attached to the monetary policy and interest rates of its own market. For instance, the key interest rate in Hungary reached close to 6% at the beginning of 2010, while the MRO of the Eurozone was at 1%. The different level and slope of the yield curve result in completely different preconditions for pricing 10-year government bond of Hungary and Slovakia. On the other hand, the CDS price is generally denominated in the US dollars and therefore it is expressed in relative terms, i.e. as a price of insurance paid to cover for the event of default of underlying asset. In other words, 300 basis points price of CDS of Hungary or Slovakia both mean that investor has to pay 3% of the underlying asset per annum to retrieve full amount of that asset in case it defaults. The difference in the level of CDS spread and government bond spread therefore lies in the yield curve of the monetary area they are attached to.

The country risk expressed in CDS spread thus may be used to alternate for government bond spread measuring only in the same currency area and only under special circumstances of relatively similar liquidity conditions and with caution during the periods of heightened uncertainty.

4 CONCLUSION

The level of the country risk has been evolving rapidly in the recent several years and the methods to measure it may vary. Over the last 5 years we have noticed a period of underpricing country risk, reflected in a flat risk premium close to zero, moderately elevated risk before the brink of the crisis as well as explosions of the premium with its local peaks and troughs. The country risk assessment has become much more individual reflecting various economic, political and budgetary issues.

With these circumstances in mind, the selection of proper indicators to measure the country risk should link closely to the purpose of use and its interpretation. CDS market provides proper tools to measure the country risk in terms of probability of default, however, the special attention has to be taken when international comparison is involved. For international comparison, government bond spread to risk-free asset shall be used, which provides a universal tool for comparison disregarding the denomination or liquidity of the underlying asset.

BIBLIOGRAPHY

1. BUCHMANN, M. (2011): Corporate bond spreads and real activity in the euro area - Least Angle Regression forecasting and the probability of the recession, *ECB Working Paper Series*, No.1286/2011
2. KIFF, J. et al. (2009): Credit Derivatives: Systemic Risks and Policy Options. *International Monetary Fund Working Paper (WP/09/254)*.
3. KOSMIDOU, K. – DOUMPOS, M. – ZOPOUNIDIS, C. (2008): Country Risk Evaluation: Methods and Applications, *New York: Springer*.
4. WEITHERS, T. (1992): Credit Derivatives, Macro Risks, and Systemic Risks. *Economic Review*, Federal Reserve Bank of Atlanta 92 (4) p.43–69.

ADDRESS & ©

doc. Ing. Ľubomíra GERTLER, PhD.
Katedra financií
Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita
Dolnozemska 1/A, 852 35 Bratislava
Slovak Republic
lugertler@hotmail.com

DOPLŇKOVÉ PENZIJNÍ SPOŘENÍ (PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ SE STÁTNÍM PŘÍSPĚVKEM) V ČESKÉ REPUBLICE

Complementary Pension Saving (State-contributory Supplementary Pension Insurance) in the Czech Republic

Jan MOLEK

České Budejovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Penzijní připojištění se státním příspěvkem (doplňkové penzijní spoření) patří v České republice k oblíbeným produktům. Penzijní fondy podle Asociace penzijních fondů ČR evidovaly k 31. 12. 2012 cca 5,15 milionů účastníků (k 31. 12. 2011 to bylo cca 4,60 mil. účastníků), kteří měli u nich uloženo cca 246,594 miliard korun (k 31. 12. 2011 to bylo cca 232,052 miliard korun). Penzijní fondy dlouhodobě vykazují stabilní hospodaření, ovšem za cenu nízkých výnosů. Penzijní připojištění se státním příspěvkem zatím neplní svou primární funkci a bez významné podpory státu není ani schopno konkurovat podílovým fondům životního cyklu či dalším substitutům, nabízeným na finančním trhu.

Klíčová slova: penze – penzijní fond – penzijní připojištění – příspěvek účastníka – státní podpora – státní příspěvek – účastník penzijního připojištění – zhodnocení úspor

ABSTRACT: State-contributory supplementary pension insurance (Complementary pension saving) is a popular product in the Czech Republic. According to the Association of Pension Funds of the Czech Republic, as of 31st December 2012 the pension funds kept files of approximately 5.15 million participants, with savings amounting some 246,594 billion crowns (as of 31st December 2011 the pension funds kept files of approximately 4.60 million participants, with savings amounting some 232,052 billion crowns). In the long run, the pension funds show stabilized financial results, however, in return for low revenue. The state-contributory supplementary pension insurance in the meantime does not fulfil its primary function, moreover, without significant support provided by the state the scheme is not even capable of competing with life-cycle mutual funds or other substitutes offered on the financial market.

Key words: pension – pension fund – supplementary pension insurance – participant's contribution – state support – state contribution – supplementary pension insurance participant – appraisal of savings

ÚVOD

Výši starobních důchodů v Česku považuje za přiměřenou 23 % lidí. Naopak podle 77 % je pro staré lidi nepřiměřená, přičemž 45 % z nich důchody pokládá za „určitě“ nepřiměřené.

Penzijní připojištění se státním příspěvkem, které bylo v České republice zavedeno v rámci dobrovolného soukromého pilíře mělo proto za cíl pomáhat lidem po odchodu do penze tím, že jim každý měsíc přidá něco ke státnímu důchodu. Je proto zcela pochopitelné,

že když se v roce 1994 penzijní fondy v Česku zakládaly, byl jejich zrod spojen s vysokými očekáváními.

Jenže realita je poněkud jiná. Státní příspěvek a daňové úlevy sice napomohly k tomu, že produkt využívá více než 5,15 milionu aktivních účastníků (v kategorii 30–60 let dnes spoří průměrně 60 % obyvatel, tj. více než 80 % všech ekonomicky aktivních občanů, čímž Česká republika patří, pokud se jedná o zapojení občanů, ke světové špičce), avšak průměrný měsíční příspěvek účastníka (bez státní podpory) nedosahuje ani 600,- Kč, což se nepodařilo podstatně zlepšit ani po zavedení vyšších výhod pro firmy, které svým zaměstnancům na penzijní připojištění přispívají. Je proto zcela logické, že úspory účastníků jsou nízké a pro výplatu pravidelných penzí nedostatečné (drtivá většina účastníků proto inkasuje po ukončení připojištění jednorázové vyrovnání a pravidelná penze je světlou výjimkou).

CÍL A METODIKA

Cílem příspěvku je prezentovat vývoj, problémy a perspektivu penzijního připojištění se státním příspěvkem (doplňkového penzijního spoření) v ČR jako třetího pilíře penzijní reformy. Pro hodnocení vývoje byla využita data Asociace penzijních fondů ČR, Ministerstva financí ČR a Českého statistického úřadu.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Penzijní připojištění se státním příspěvkem bylo v ČR zavedeno zákonem č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením. Účastníkem penzijního připojištění může být každá fyzická osoba, která je starší 18 let a má trvalý pobyt na území ČR. Penzijní připojištění vzniká na základě *písemné smlouvy o penzijním připojištění*.

Významnou formou podpory penzijního připojištění ze strany státu (kromě státního příspěvku) jsou také daňové úlevy, a to jak pro *zaměstnance*, tak i pro *zaměstnavatele*.

1 Penzijní připojištění se státním příspěvkem v datech

V ČR aktivně působí celkem devět penzijních fondů. Jejich základní ekonomické charakteristiky a pozici na trhu penzijního připojištění následující odráží následující tabulka vybraných ukazatelů k 31. 12. 2012.

Název penzijního fondu	Počet aktivních účastníků	Prostředky účastníků (tis. Kč)	Aktiva celkem (tis. Kč)	Pasiva celkem (tis. Kč)	Vlastní kapitál (tis. Kč)	Zisk (ztráta) za účetní období po zdanění (tis. Kč)
AEGON PF	101 387	4 593 330	5 370 781	5 370 781	740 282	112 854
Allianz PF	486 445	20 421 310	22 468 802	22 468 802	1 668 857	357 367
AXA PF	438 430	30 852 728	34 540 046	34 540 046	3 489 286	453 867
ČSOB PF	732 428	28 854 957	32 308 661	32 308 661	2 642 177	607 236
Stabilita						
GeneraliPF	76 399	3 575 870	3 960 991	3 960 991	330 678	45 466
ING PF	405 393	24 613 915	26 600 628	26 600 628	1 638 588	472 851
PF České pojišťovny	1 280 079	59 259 016	67 742 856	67 742 856	7 313 117	1 431 133
PF České spořitelny						
PF Komerční banky	571 002	31 902 495	34 882 637	34 882 637	2 442 237	575 382
Celkem	5 150 415	246 595 100	273 321 621	273 321 621	22 855 879	4 812 956

Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR – publikace jednotlivých penzijních fondů.

Počet účastníků penzijního připojištění na konci roku 2012 dosáhl 5,150 milionů. Penzijní připojištění tak stále drží svůj růst, byť jeho trend (jak vyplývá z následujících tabulek) je klesající.

Celkový počet platných smluv v letech 2000–2012 (mil. ks)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
2,372	2,534	2,622	2,740	2,964	3,280	3,594	3,936	4,207	4,395	4,543	4,599	5,150

Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR.

Počet nových smluv (tis.ks) a meziroční vývoj (%) v letech 2000–2012

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
595	408	347	372	436	544	559	586	590	525	495	457	1 128
	-31,4	-14,9	7,1	17,1	24,9	2,6	5,0	0,7	-11,1	-5,6	-7,8	146,8

Zdroj: Ministerstvo financí ČR.

Příčinou ochabnutí zájmu o penzijní připojištění v letech 2009 až 2011, projevující se v klesajícím počtu nově uzavřených smluv může být, kromě stagnace výkonu ekonomiky, relativně vysoké míry nezaměstnanosti a slabého růstu platů i dosud nejasná strategie státu ohledně reformy penzijního systému a malé zhodnocení úspor v penzijních fondech v posledních letech (zejména pak v roce 2008). Nezpochybnitelnou roli sehrává také faktor nasycenosti trhu. Příčinou enormního a neopakovatelného nárůstu v roce 2012 jsou bezpochyby změny v systému, které vstoupily v platnost od 1. 1. 2013.

Trvalý růst v systému penzijního připojištění vykazuje i částka, kterou ročně stát vyplácí na podporách, což dokumentuje následující tabulka.

Vyplacené státní příspěvky v letech 2000–2012 (mld. Kč)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
2,470	2,658	2,770	2,930	3,222	3,683	4,162	4,651	5,088	5,347	5,510	5,602	5,913

Zdroj: Ministerstvo financí ČR.

1.1 Slabé stránky penzijního připojištění se státním příspěvkem

Navzdory relativně příznivému vývoji systému penzijního připojištění nelze přehlédnout jeho problémy a slabiny, mezi něž patří zejména.

1.1.1 Věková struktura účastníků penzijního připojištění

Neodpovídá věkovému rozložení populace. Průměrný věk se pohybuje kolem 48 let, což je podstatně více než průměrný věk v soustavách vyspělých zemí. Mladší pracovníci (do 40 let) nejsou dobře pokryti, což představuje značné riziko, neboť se jedná o generaci, která silně pocítí důsledky reformy důchodového systému (státem garantované penze) a bude tudíž více závislá na dodatkových zdrojích starobního důchodu. Muži se na celkovém počtu účastníků podílejí 47 % a ženy 53 %.

1.1.2 Nízké průměrné příspěvky do systému

Jsou podstatnou slabinou penzijního připojištění. Jejich výše se pohybuje pod úrovní 2 % průměrné hrubé mzdy a vykazuje sestupný trend (v roce 2000 činil podíl příspěvku na penzijní připojištění vůči hrubé mzdě 2,5 %). Nejvíce účastníků (okolo 30 %) si ukládá měsíčně částku 500 až 599 Kč, takže čerpají plnou státní podporu a částečně i daňovou úsporu, avšak na stáří si příliš nenaspoří.

Protože poukázané příspěvky vzhledem ke své nízké úrovni nemohou pokrýt doživotní renty penzistů v takové výši, která by spolu se státním důchodem znamenala zachování životní úrovně po odchodu do důchodu, je zřejmé, že penzijní připojištění i přes značnou oblibu svou funkci neplní, což je v rozporu s jeho smyslem a primárním posláním.

Průměrný státní důchod odpovídá v současné době přibližně 52 % průměrné čisté mzdy. S notnou nadsázkou zjednodušení to znamená, že důchodce by si měl pro zachování životní úrovně zajistit takové úspory, aby po odchodu do důchodu čerpal měsíční rentu ve výši několika tisíc korun (rozdíl mezi průměrnou čistou mzdou a průměrným důchodem) a nikoliv

několika málo set, čemuž odpovídá současný stav. Na takovouto doživotní rentu je třeba mít ovšem naspořenou částku převyšující cca 1,3 milionu korun.

1.1.3 Nízké zhodnocení vkladů

Je fundamentálním problémem penzijního připojištění a nepřispívá k jeho zatraktivnění (zejména pro mladou generaci), neboť úrokové zhodnocení přiznané klientům nezřídka stačí pouze na pokrytí inflace (a někdy ani na to). Reálné zhodnocení vkladů (tedy zhodnocení vkladů po započtení inflace) svou úrovní neodpovídá (jak vyplývá z následujícího přehledu) parametrům očekávaným od dlouhodobé investice.

Penzijní fond	Reálné zhodnocení prostředků účastníků v letech 1995-2003 (%)									
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
AEGON PF										
Allianz PF			0,40	-1,60	3,90	-1,10	-0,34	1,91	2,90	
AXA PF	3,70	2,65	2,70	-0,60	4,40	0,20	-0,45	1,61	3,26	
ČSOB PF Progres		7,60	-0,50	0,20	5,60	1,72	-0,80	2,46	4,20	
ČSOB PF Stabilita	1,30	2,10	1,80	-0,68	4,00	0,30	-1,50	1,20	2,20	
Generali PF	1,20	1,81	6,10	0,70	3,20	-0,30	-0,10	2,30	2,90	
ING PF	3,70	3,30	2,50	-1,36	3,90	0,50	0,10	2,20	3,90	
PF České pojišťovny	1,20	0,40	1,10	-0,98	4,50	0,60	-0,90	1,40	3,00	
PF České spořitelny	-5,10	-0,70	0,55	-2,37	2,30	0,30	-0,90	1,70	2,54	
PF Komerční banky	0,34	-0,44	0,60	-1,20	5,10	0,99	-0,30	2,83	3,30	

Zdroj: Výpočet autora na základě dat Asociace penzijních fondů ČR a Českého statistického úřadu.

Penzijní fond	Reálné zhodnocení prostředků účastníků v letech 2004-2012 (%)									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
AEGON PF				1,70	-2,80	1,10	0,61	-0,30	-0,80	
Allianz PF	0,20	1,10	0,61	0,20	-3,30	2,10	1,50	0,79	-1,10	
AXA PF	0,30	1,80	0,00	-0,60	-6,30	1,00	-0,03	-0,43	-1,90	
ČSOB PF Progres	2,50	3,10	-0,20	-0,40	-6,28	0,00	-0,47	-0,19	-1,20	
ČSOB PF Stabilita	1,50	2,10	0,30	-0,40	-6,25	0,37	-0,01			
Generali PF	0,20	1,91	1,24	1,30	-4,30	1,40	0,60	-1,60	-2,00	
ING PF	-0,30	2,30	1,10	-0,30	-6,26	-0,90	0,60	0,20	-1,20	
PF České pojišťovny	0,70	1,90	0,80	-0,40	-6,10	0,20	0,50	-0,40	-0,80	
PF České spořitelny	0,94	2,13	0,54	0,30	-5,90	0,28	0,84	0,17	-1,40	
PF Komerční banky	0,70	2,10	0,50	-0,50	-5,72	-0,76	0,73	0,10	-1,50	

Zdroj: Výpočet autora na základě dat Asociace penzijních fondů ČR a Českého statistického úřadu.

Nízké zhodnocení vkladů je do značné míry ovlivněno zákonem o penzijním

připojištění, který upravuje způsob hospodaření penzijního fondu a ukládá penzijním fondům řadu omezení. Fundamentální bariera pak spočívá v povinnosti fondů dosahovat kladný hospodářský výsledek v ročním horizontu.

Silně konzervativní investiční strategie neumožňovala mladším účastníkům s delším investičním horizontem zvolit **agresivnější strategii** s akcentem na akcie, kterou by postupně měnili na konzervativnější a „ochránili“ tak získaný profit.

Klíčovým faktorem ovlivňujícím míru zhodnocení vkladů jsou **náklady** (v dlouhém období mají náklady společně s inflací tendenci absorbovat největší část zisků klientů).

Provozní náklady privátních penzijních fondů jsou vysoké. Třebaže poměr průměrných provozních nákladů k celkovým aktivům má klesající tendenci, jeho úroveň je nadále neúnosná (podle zahraničních zkušeností znamenají náklady ve výši 1 % z aktiv spotřebu cca 15–20 % z vybraných příspěvků). Podle profesora Michiganské univerzity J. Švejnara (Reforma nebude pro lidi moc výhodná: Hospodářské noviny 25. 5. 2011) mají nejlepší velké světové penzijní fondy poplatky 0,1 % hodnoty, která je jim svěřena.

1.1.4 Malý počet penzí

Významná slabina spočívá i v tom, že účastníci ukončují smluvní vztah vesměs jednorázovým vyrovnáním a počet vyměřených starobních penzí z tohoto systému je velmi malý (penzijní připojištění sehrává de facto roli jakéhosi „spoření se státním příspěvkem“ a neplní tak svůj smysl a poslání).

Příčin tohoto alarmujícího stavu je celá řada. Benevolentní legislativa de facto nenutí (navzdory štedré státní podpoře) účastníky penzijního připojištění k využívání doživotních penzí, což umožnilo penzijním fondům v jejich snaze získat co nejvíce klientů, uplatňovat v marketingových aktivitách akcent zejména na krátkodobou výhodnost penzijního připojištění (tedy preferenci pojištění s jednorázovým plněním před pojištěním doživotního důchodu).

2 Penzijní připojištění (doplňkové penzijní spoření) od roku 2013

Penzijní připojištění zůstává součástí důchodového systému i po jeho reformě, kterou vláda prosadila od roku 2013. Stává se takzvaným „třetím pilířem“ a zákon o něm hovoří jako o **doplňkovém penzijním spoření**. Oproti předchozímu stavu dochází přijetím zákona č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření a zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření k následujícím zásadním změnám:

- ***Původní penzijní fondy se mění na penzijní společnosti***

Původní penzijní fondy se mění na penzijní společnosti a ze zákona již nebudou povinné zabezpečit nezáporný výnos. Majetek penzijních fondů (tedy akcionářů) a prostředky jejich účastníků (tedy vklady) jsou odděleny. Dochází tak nejenom ke ztransparentnění rozdělení zisku mezi akcionáře a účastníky, ale i k omezení prostoru pro odčerpávání zdrojů účastníků penzijního připojištění. Umožní to také jasně definovat výši poplatku za správu účastnických fondů (prostředků). Tyto jsou omezeny na 0,4–0,8 % (0,4 % pro tzv. „konzervativní fond“, jehož zřízení je povinné a 0,8 % pro ostatní účastnické fondy) plus 10% podíl ze zhodnocení (tzv. succes fee).

- ***Stávající účastníci jsou „přesunuti“ do „transformovaných fondů“***

Účastníci, kteří uzavřeli smlouvu do 31. 12. 2012, jsou přesunuti do takzvaných „transformovaných fondů“ a zůstávají jim zachovány veškeré výhody, které měli (např. každoroční garance návratnosti vložených prostředků apod.).

- ***Noví účastníci mohou vstoupit do „účastnických fondů“***

Účastníci, kteří uzavřou smlouvu po 31. 12. 2012 nemohou vstoupit do „transformovaných fondů“, ale pouze do „účastnických fondů“. Tyto fondy již negarantují nezáporné zhodnocení (výnos) a dostávají větší možnosti pro investování, což vytváří potenciální předpoklady nejen pro dosahování větších výnosů než doposud, ale zvyšuje se i riziko znehodnocení úspor (riziko ponese účastník). Do „účastnických fondů“ mohou přestoupit i účastníci „transformovaných fondů“ (přestup z „účastnických fondů“ do „transformovaných fondů“ možný není). Účastníci mohou vybírat z několika investičních strategií. Všechny penzijní společnosti nabízejí konzervativní účastnický fond, přičemž využít lze i vyváženou a dynamickou investiční strategii.

- ***Konzervativní strategie***

Doporučit lze tuto strategii lidem ve věku kolem 55 let, kteří budou penzijní spoření uzavírat, neboť konzervativní účastnický fond bude investovat do dluhopisů s přísně stanoveným rizikem. Tento typ spoření by jim měl zajistit, že dostanou vložené úspory navýšené o státní příspěvky, dohromady zhodnocené 2 %.

- ***Vyvážená strategie***

Doporučuje se lidem ve věku 45 až 55 let. V rámci ní již uložené prostředky více kolísají (některé roky mohou jít do nepatrného minusu, jiné mohou naopak dosahovat například nárůstu až 6 %). Přestože budou prostředky účastníka investovány převážně do dluhopisů, určité procento půjde také do akcií, hotovosti i nemovitostí. Zhodnocení by mělo

překonat konzervativní strategii a bude se nejspíš pohybovat v rozmezí od 1 do 5 %.

- ***Dynamická strategie***

Je vhodná pro účastníky mladší 45 let. Přináší nejlepší výsledky v dlouhodobém horizontu, neboť prostředky účastníka budou značnou měrou investovány na akciových trzích a do nemovitostí. Jde o nejvíce riskantní strategii, neboť procento zhodnocení (ale i znehodnocení) může dosahovat i dvouciferných hodnot.

- ***Zpřísňují se pravidla pro přiznávání státní podpory***

Zvyšuje se výše minimálního měsíčního příspěvku účastníka, k němuž bude vyplácena státní podpora a to ze stávajících 100 korun na 300 korun. Účastníci penzijního připojištění tak mohou získat od státu až 2 760,- Kč ročně (do konce roku 2012 to bylo 1 800,- Kč). Nová výše státních příspěvků se týká všech smluv o penzijním připojištění, tedy i těch, které byly sjednány už před lety a na něž účastníci dostávají příspěvky v původní výši (ke stokoruně 50 korun). Změna, k níž dochází od 1. 1. 2013, je patrna z následující tabulky.

Vlastní vklad měsíčně (Kč)	Příspěvek od státu do 31. 12. 2012 měsíčně (Kč)	Příspěvek od státu od 1. 1. 2013 měsíčně (Kč)
100 - 199	50 + 40 % z částky nad 100	0
200 - 299	90 + 30 % z částky nad 200	0
300 - 399	120 + 20 % z částky nad 300	90
400 - 499	140 + 10 % z částky nad 400	110
500 - 599	150	130
600 - 699	150	150
700 - 799	150	170
800 - 899	150	190
900 - 999	150	210
1000 a více	150	230

Zdroj: Zákon č. 42/1994 Sb.

Zdroj: www.finance.idnes.cz/duchodova-reforma

Do novely zákona v roce 2000 činil maximální státní příspěvek 150,-Kč měsíčně pouze v prvních dvou letech spoření, poté již jen 120 korun. Snížený státní příspěvek byl určitou měrou kompenzován nižším věkem (50 let věku), při kterém bylo možno dosáhnout na naspořené prostředky.

Podle informací získaných ze zdrojů penzijních společností si méně než 300,- Kč měsíčně spoří (a tudíž na státní příspěvek nemá nárok) více než milión účastníků.

- **Posouvá se hranice daňového zvýhodnění**

Účastníkům penzijního připojištění bude i nadále umožněno odečíst si zaplacené příspěvky na penzijní spoření (maximálně ve výši 12 000 korun ročně) ze základu daně z příjmu. Posouvá se ale hranice, od které je možné tyto příspěvky od daňového základu odečítat. Zatímco do konce roku 2012 bylo možno odečíst příspěvky přesahující 6 000 korun, po reformě (od 1. 1. 2013) se tato hranice zdvojnásobí na 12 000 korun (souvisí to se změnou minimálního měsíčního příspěvku s maximální státní podporou z 500,- Kč na 1 000,- Kč, tedy z 6 tisíc na 12 tisíc korun ročně).

2.1 Jaké jsou možnosti výplaty ve 3. pilíři?

Pokud účastník spoří v *transformovaném fondu* (uzavřel smlouvu do 31. 12. 2012), má nárok na všechny dávky platné dle jeho penzijního plánu. Z penzijního připojištění mohou být těmto účastníkům penzijními fondy vypláceny následující tři typy dávek:

Jednorázové vyrovnání

Dávka, která náleží účastníkovi penzijního připojištění místo penze. Skládá z celkové částky, kterou účastník naspořil (příspěvky placené účastníkem a zaměstnavatelem), státních příspěvků, jež mu připadly a podílu na výnosech penzijního fondu z obou těchto částek.

Odbyté

Dávka náležející účastníkovi penzijního připojištění nebo fyzickým osobám jím určených ve smlouvě o penzijním připojištění. Skládá se z celkové částky, kterou účastník naspořil (příspěvky placené účastníkem a zaměstnavatelem), a podílu na výnosech penzijního fondu z této částky. V rámci odbytného se nevyplácejí státní příspěvky ani výnosy penzijního fondu ze státních příspěvků.

Penze

Pravidelná výplata peněžní částky po stanovenou dobu (zpravidla se jedná o doživotní výplatu). Z penzijního připojištění lze podle zákona vyplácet následující druhy dávek (okruh dávek nemůže penzijní fond rozšiřovat):

- starobní penze,
- výsluhová penze,
- invalidní penze,
- pozůstalostní penze.

V případě *účastnického fondu*, lze použít prostředky účastníka výhradně na výplatu následujících dávek:

- starobní penze na určenou dobu,
- invalidní penze na určenou dobu,
- jednorázové vyrovnání,
- odbytné,
- úhrada jednorázového pojistného pro doživotní penzi, nebo
- úhrada jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu.

ZÁVĚR

Rozhodla-li se vláda, navzdory závěrům Světové banky, která doporučuje pro země EU tzv. Panevropský penzijní systém, který publikoval Holzmann, Palmer (Pension Reform: Issues and prospects for Non – Financial Defined Contribution Schemes. Washington, The World Bank, 2006) prosadit svou vizi penzijní reformy, může se doplňkové penzijní spoření stát vhodným produktem pro ty, kteří si vyvážají se z veřejného pilíře ve prospěch fondového systému (systém „opt-out“) nebudou moci z nějakého důvodu dovolit (zejména nedostatečných příjmů) či nebudou mít v něj důvěru, ale na přilepšení k penzi si budou chtít něco naspořit.

Novela zákona o penzijním připojištění, jejímž cílem je posílit roli penzijního připojištění v systému tvorby celkových úspor pro období stáří, přináší řadu pozitivních prvků (oddělení majetku účastníků od majetku akcionáře, stanovení maximálních poplatků za správu prostředků, možnost účastníka vybrat si z více investičních strategií tu, která nejlépe vyhovující jeho věku a přístupu k riziku) a je zřejmé, že hlavní změny (včetně změn v oblasti státní podpory) byly koncipovány zejména z pohledu účastníka. Účastníci tudíž budou pravděpodobně velmi spokojeni a v krátkodobém horizontu i politici (potřebují získat přízeň svých voličů). Otázkou však je, zda novela zákona opravdu přinese to, co se od ní očekává, tj. aby se penzijní připojištění stalo funkčním „třetím pilířem“ systému penzijního zabezpečení.

Reformy sociálního zabezpečení (primárně důchodová reforma) jsou velice citlivou záležitostí a vesměs se setkávají s nepochopením, jehož produktem jsou nezdědka nejrůznější protesty občanů, odborů či zájmových skupin. Nastartování těchto reforem je však také faktorem, který je brán v úvahu při posuzování plnění maastrichtských fiskálních konvergenčních kritérií a zmírňování sankcí při jejich neplnění z důvodů reforem.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. HOLZMANN, R. – PALMER, E. et al. (2006): *Pension Reform: Issues and prospects for Non – Financial Defined Contribution Schemes*. Washington: The World Bank.
2. KREBS, V. et al. (2007): *Sociální politika*. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-276-1.
3. VOSTATEK, J. (2010): *Panevropský penzijní systém pro Česko (návrh reformy základního penzijního pilíře, sociálních penzí a soukromých penzí včetně konkurenčních produktů)*. Konference VŠFS a CESES FSV UK „Důchodová reforma – jak dál“ 15.6.2010.
4. Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem
5. Zákon č 586/1992 Sb., o daních z příjmů
6. Zákon č.261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů
7. Zákon č.426/2011 Sb., o důchodovém spoření
8. Zákon č.427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření
9. Internetové stránky Asociace penzijní fondů ČR a Ministerstva financí ČR.
10. Reforma nebude pro lidi moc výhodná. Hospodářské noviny 25. 5. 2011.
11. Na důchod si máme spořit deset procent mzdy, radí odborníci. www.nasepenize.cz.
12. Internetové stránky: www.finance.idnes.cz/duchodova-reforma

ADDRESS & ©

Ing. Jan MOLEK, CSc.
Katedra právních oborů, řízení a ekonomiky
Zdravotně sociální fakulta
Jihočeská univerzita
J. Boreckého 27, 370 11 České Budějovice
Czech Republic
molek@zsf.jcu.cz

AUDIT POJIŠŤOVNY – NÁKLADY NA POJISTNÁ PLNĚNÍ

Audit of Insurance Company – Claims Incurred

Petra MATLACHOVÁ

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Celková aktiva pojišťoven, jež jsou členy České asociace pojišťoven („ČAP“), dosáhla podle statistik ČAP k 31. prosinci 2012 [11] téměř 450 mld. Kč, z toho finanční umístění činilo 323 mld. Kč, technické rezervy neživotního pojištění přesáhly 57 mld. Kč a technické rezervy životního pojištění přesáhly 274 mld. Kč. Z těchto čísel je patrné, že v pojišťovnách se akumuluje vysoký objem prostředků a činnost pojišťoven je společensky významná. Tuto významnost podtrhuje i fakt, že pojišťovnictví jako podnikatelská činnost je státem poměrně silně regulovaná. Audit účetní závěrky pojišťovny se tedy stává důležitým prvkem, kterému by měla být věnována pozornost. Audit pojišťoven je specifický zejména skutečností, že jednotlivé účetní zůstatky jsou výsledkem velkého objemu transakcí a není tudíž zpravidla možné ověřit jednotlivé individuální částky transakce. Zároveň je účetní závěrka pojišťovny do velké míry ovlivněna účetními odhady, které vstupují do velkého množství pozic finančních výkazů. Obě výše uvedená specifika jsou obsažena v nákladech na pojistná plnění, a to jednak ve formě vyplacených nákladů na pojistná plnění, jednak ve formě změny rezervy na pojistná plnění. Jelikož náklady na pojistná plnění jsou hlavním nákladem pojišťovny, musí být auditu této oblasti věnována extrémní pozornost. Auditor při své činnosti si zpravidla nevystačí s jednoduchými detailními testy, ale k ověření těchto účetních zůstatků musí dobře poznat proces likvidace pojistných událostí a implementované vnitřní kontroly a následně používat složitější metody substantivního testování.

Klíčová slova: pojišťovny – náklady na pojistná plnění – technické rezervy – rezerva na pojistná plnění – RBNS – IBNR

ABSTRACT: According to statistics from the Czech Association of Insurance Companies (“CAP”) as at 31 December 2012, the total assets of insurance companies that are members of CAP reached nearly CZK 450 billion, of which financial placement totalled CZK 323 billion, non-life technical provisions exceeded CZK 57 billion and life technical provisions exceeded CZK 274 billion. From the above figures it is clear that a high amount of resources is accumulated in insurance companies, and the insurance business is socially important. This importance is enhanced by the fact that insurance as a business activity is regulated quite significantly by the state. The audit of an insurance company’s financial statements is becoming a significant element, to which attention should be paid. Insurance company audits are unique mainly because individual accounting balances result from a large number of transactions and it is usually not possible to verify particular amounts of transactions. In addition, an insurance company’s financial statements are significantly affected by accounting estimates, which are included in many financial statements’ positions. Both of the above specifics are involved in the claims incurred in the form of claims paid and a change in a provision for outstanding claims. As claims incurred are the main class of an insurance company’s expenses, a careful attention must be paid to the audit of this area. Employing simple detail tests is usually not sufficient; instead, an auditor has to understand fully the claims settlement process and the implemented internal controls and use subsequently more sophisticated methods of substantive testing.

JEL Classification: G22

ÚVOD

Činnost pojišťoven je natolik společensky významná, že je předmětem relativně silné legislativní regulace a dozoru. Audit účetní závěrky komerčních pojišťoven se stává důležitým společensky významným prvkem a nelehkým procesem, který vyžaduje řadu specifických znalostí a zkušeností. Auditor provádějící ověření účetních výkazů pojišťovny musí mít znalosti nejen v oblasti obecného auditu účetních výkazů, ale i v oblasti pojišťovnictví a aktuálních trendů na pojistném trhu. Účetní závěrka pojišťovny má svá specifická inherentní rizika, kterých si auditor musí být vědom. Zatímco nejvýznamnějším výnosem jsou výnosy z předepsaného pojistného, nákladová strana je představována zejména náklady na pojistná plnění, které jsou tvořeny jednak náklady na vyplacená pojistná plnění a jednak náklady vznikající v souvislosti se změnou rezervy na pojistná plnění. Rezerva na pojistná plnění představuje závazek pojišťovny vůči svým pojištěným vyplývající z povinnosti pojišťovny plnit v případě pojistné události. Úkolem auditora je v souvislosti s ověřením správnosti nákladů na pojistná plnění ověřit jak výši vyplaceného pojistného plnění, tak výši změny rezervy na pojistná plnění, resp. výši této rezervy ke konci účetního období. Vzhledem ke skutečnosti, že rezerva na pojistná plnění je do značné míry tvořena na základě odhadů a počítána pomocí pojistně matematických metod, je ověření správnosti výše této rezervy velice obtížným úkolem.

LITERÁRNÍ PŘEHLED A METODIKA

Výchozím podkladem pro tuto práci byly údaje zveřejňované Českou asociací pojišťoven o základních finančních ukazatelích jednotlivých pojišťoven působících na českém trhu. Součástí těchto finančních informací jsou i údaje o hrubém předepsaném pojistném, které lze považovat za ukazatel tržního podílu dané pojišťovny a je tedy základním ukazatelem velikosti pojišťovny. Na základě těchto údajů bylo vybráno sedm největších pojišťoven poskytující neživotní pojištění. Tržní podíl těchto vybraných pojišťoven činil v roce 2012 téměř 90 % celkového předepsaného pojistného, v důsledku čehož lze výsledky této práce zobecnit na celý český trh neživotního pojištění. Tento článek pak dále vychází z údajů ze zveřejňovaných výročních zpráv vybraných pojišťoven a to zejména z údajů o výši předepsaného pojistného a změně rezervy na nezasloužené pojistné, informace o nákladech na

pojistná plnění a změně stavu rezervy na pojistná plnění. Tyto veličiny byly sledovány jak v jejich hrubé výši, tak i očištěné o vliv zajišťovatelů, tj. v čisté výši. Všechna výše uvedená vstupní data byla použita pro výpočet standardních ukazatelů používaných pro hodnocení činnosti pojišťoven (např. Statistical Annex Insurance 2008). Bližší vymezení a definice používaných ukazatelů jsou obsaženy v následující části.

VÝSLEDKY A DISKUSE

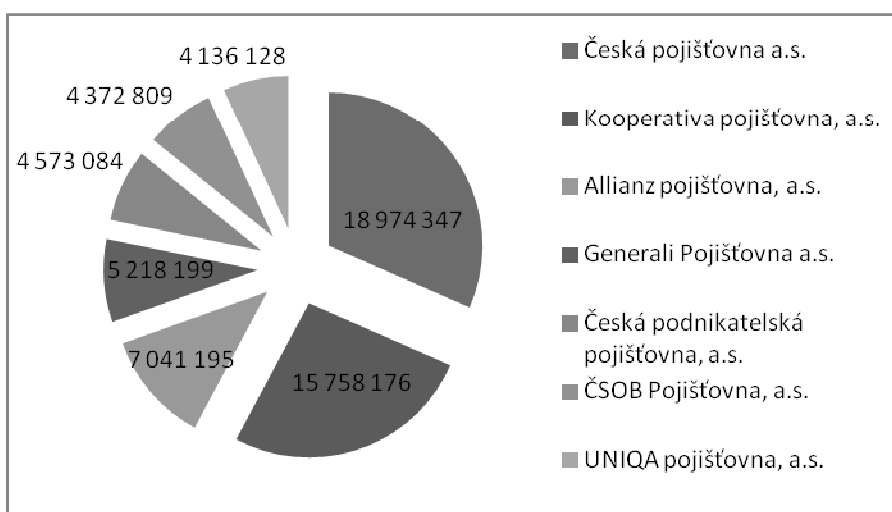
Vybraný vzorek pojišťoven

Předepsané pojistné je pojistné vyplývající z pojistné smlouvy [1]. Hrubé předepsané pojistné je tedy souhrn veškerých částek pojistného splatného během účetního období podle pojistných smluv a to nezávisle na skutečnosti, zda se tyto částky vztahují zcela nebo zčásti k jinému účetnímu období. Podle statistik ČAP [12] činilo hrubé předepsané pojistné vyplývající ze smluvního pojištění za rok 2012 téměř 116 mld. Kč, z čehož více než 68 mld. Kč se vztahovalo k neživotnímu pojištění.

Jak bylo v úvodu zmíněno, sedm největších pojišťoven vygenerovalo 88,2 % celkového hrubého předepsaného pojistného roku 2012, a proto lze údaje z těchto sedmi největších pojišťoven vztáhnout na celý český pojistný trh. Údaje o jednotlivých pojišťovnách jsou znázorněny v následujícím grafu.

Graf č. 1: Struktura trhu neživotního pojištění podle hrubého předepsaného v roce 2012 (v tis. Kč).

Structure of the non-life insurance market based on the gross written premium in 2012 (in thousands of CZK).

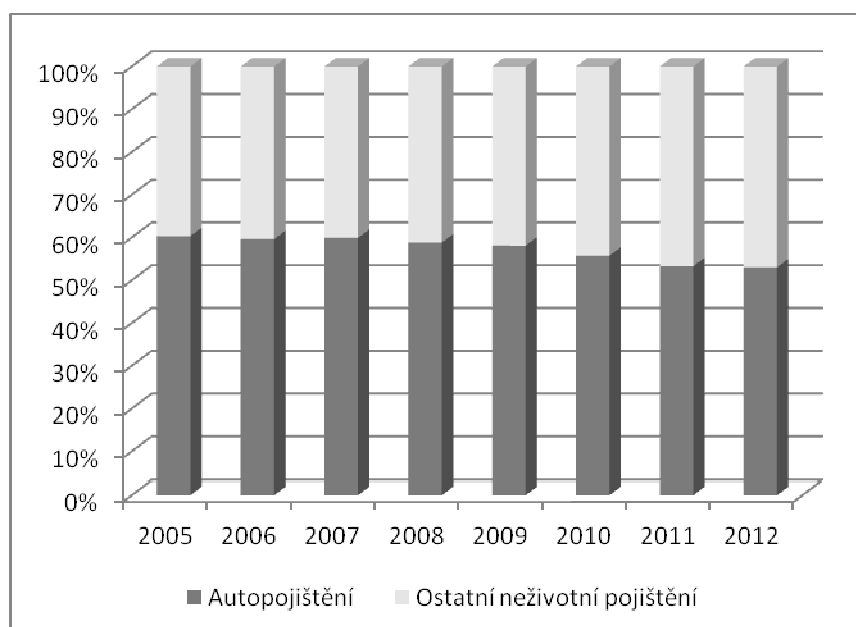

Zdroj: Statistické údaje České asociace pojišťoven 1-12/2012.

V souvislosti s hrubým předepsaným pojistným je třeba zmínit i specifikum českého pojistného trhu a to je vysoká koncentrovanost na autopojištění. Přibližně 50 % hrubého předepsaného pojistného je generováno povinným ručením a havarijním pojištěním. Zbýlých 50 % je tvořeno zejména majetkovým a odpovědnostním pojištěním. Toto rozdělení je do značné míry způsobeno historickým vývojem pojištění v České republice, zejména demonopolizací pojištění povinného ručení v roce 2003.

Graf č. 2: Struktura hrubého předepsaného pojištění v neživotním pojištění.

Structure of the gross written premium in the non-life insurance.

Zdroj: Vlastní výpočty na základě dat ve zveřejněných výročních zprávách pojišťoven a ČAP.

Vzhledem ke skutečnosti, že náklady na pojistná plnění stejně tak jako rezerva na pojistná plnění jsou složeny z mnoha malých částek, auditor není zpravidla schopen v rámci auditních procedur ověřit jednotlivé částky detailně. V tomto případě pak by auditor měl v první řadě přistupovat k ověřování funkčnosti kontrol implementovaných v procesu likvidace pojistných událostí, jež by měly eliminovat riziko chyby v tomto procesu, která by v konečném výsledku mohla vyústit v chybu ve finančních výkazech, a následně v druhém kroku k substantivně analytickému testování.

Testování vnitřních kontrol

Prvním krokem je porozumění procesu likvidace pojistných událostí. Auditor by se měl zaměřit zejména na identifikaci tzv. slabých míst, tedy míst, kde existuje riziko vzniku chyby,

kteřá by mohla ovlivnit finanční výkazy. V dalším kroku by měl auditor zjistit, zda pojišťovna v těchto slabých místech implementovala takové kontroly, které mohou vzniku této chyby zabránit, nebo alespoň identifikovat, že daná chyba vznikla, a umožnit tak následnou korekci.

Celý proces likvidace pojistných událostí může být rozdělen do třech částí:

- tvorba a aktualizace rezervy na škody, které v daném účetním období nastaly, ale nebyly nahlášené (IBNR);
- tvorba a aktualizace rezervy na škody, které se v daném účetním období staly, byly nahlášené, ale nebyly dosud vypořádané (RBNS);
- výplata pojistného plnění.

Práce s IBNR rezervou je spojena s činností pojistných matematiků, kteří na základě historických údajů a pojistně matematických metod odhadují výši těchto dosud nenahlášených škod. Úkolem auditora je přesvědčit se, zda je používaná metoda tvorby IBNR adekvátní, stejně tak jako předpoklady použité ve výpočtu.

K zabránění chyby v podobě stanovení nepřiměřené výše IBNR rezervy by měla v první řadě sloužit jasná metodika tvorby IBNR, která je pojišťovnou přesně následována, přičemž adekvátnost této metodiky by mělo být auditorem zkontrolováno.

Na tomto místě je nutné zdůraznit, že právě tvorba IBNR rezervy je velice citlivá na použité předpoklady a jejich drobná úprava může vést k významným rozdílům. Proto tvorba této rezervy bývá jednou z nejrizikovějších oblastí při auditu pojišťovny.

RBNS rezerva je souhrnem RBNS rezerv vytvořených k jednotlivým nahlášeným pojistným událostem. Jejich aktualizace je prováděna likvidátory pojistných událostí. Riziko, které pro auditora vyplývá, je zejména riziko vyplývající z pozdní aktualizace jednotlivých RBNS rezerv, tj. likvidátoři pojistných událostí nemění výši RBNS rezervy na základě všech dostupných informací.

Kontroly zabraňující riziku nesprávného stanovení RBNS rezervy ve finančních výkazech mohou být například ve formě pravidelných inventur nebo namátkových kontrol škodních spisů vedoucím oddělení likvidace pojistných událostí. Auditor by měl tyto kontroly identifikovat a ověřit, že jsou skutečně implementovány a efektivně fungují.

Poslední fází likvidace pojistných událostí je výplata pojistného plnění pojištěnému. K výplatě dochází tehdy, když dojde k ukončení vyšetřování pojistné události a ke stanovení výše škody. Rizikem, kterého si auditor musí být vědom, vyplývá z možnosti výplaty neúměrně vysoké částky pojistného plnění. K tomu může dojít buď nezkušeností likvidátora, který danou pojistnou událost vyřizuje, nebo úmyslně, kdy dojde k domluvě mezi pojištěným a daným likvidátorem s cílem se společně obohatit.

Nejčastějším kontrolním mechanismem jsou schvalovací procesy, kdy je po ukončení šetření pojistné události konečná výše RBNS schválena druhou osobou a teprve poté je možné pojistné plnění pojištěnému vyplatit. V pojišťovnách bývají často stanoveny různé schvalovací pravidla podle výše vypláceného pojistného plnění – čím vyšší částka, kterou má pojišťovna vyplatit, tím zkušenější by měl schvalovatel být, popřípadě je schvalovatelů více. Úkolem auditora je přesvědčit se, zda jsou schvalovací pravidla striktně dodržována a je tím eliminováno riziko vyplacení neoprávněné výše pojistného plnění.

Substantivně analytické testování

V případě, že auditor učiní pozitivní závěr o fungování vnitřních kontrol, může přistoupit k substantivně analytickému testování.

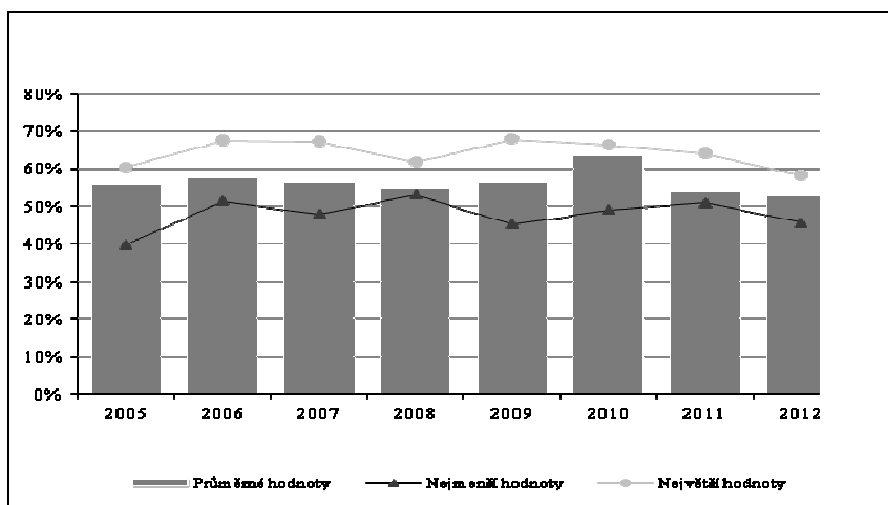
ISA 520 v bodě 4 definuje substantivně analytické testy jako zhodnocení finančních informací prostřednictvím analýzy vztahů finančních a nefinančních ukazatelů. Součástí analytických procedur je i následné zkoumání neočekávaných fluktuací a vztahů, které jsou významně v rozporu s očekáváním auditora.

Podstatou substantivně analytického testu je tedy stanovení si očekávané hodnoty, následně stanovení výše akceptovatelné odchylky a tedy určení rozpětí, ve kterém by se měla skutečně zaúčtovaná hodnota pohybovat, a vyhodnocení, zda skutečně zaúčtovaná hodnota spadá do takto vymezeného rozpětí.

Jedním ze způsobů, jak si stanovit očekávání pro výši nákladů na pojistná plnění, je pomocí škodního procenta. Škodní procento v hrubé výši, tedy poměr nákladů na pojistná plnění upravených o změnu stavu rezervy na pojistná plnění a hrubého zaslouženého pojistného (tedy hrubého předepsaného pojistného upraveného o změnu rezervy na nezasloužené pojistné), vyjadřuje schopnost pojišťovny ocenit pojistné riziko. Škodní procento v čisté výši zohledňuje navíc i výsledek zajistného programu.

Graf č. 3: Škodní poměr – hrubá výše.

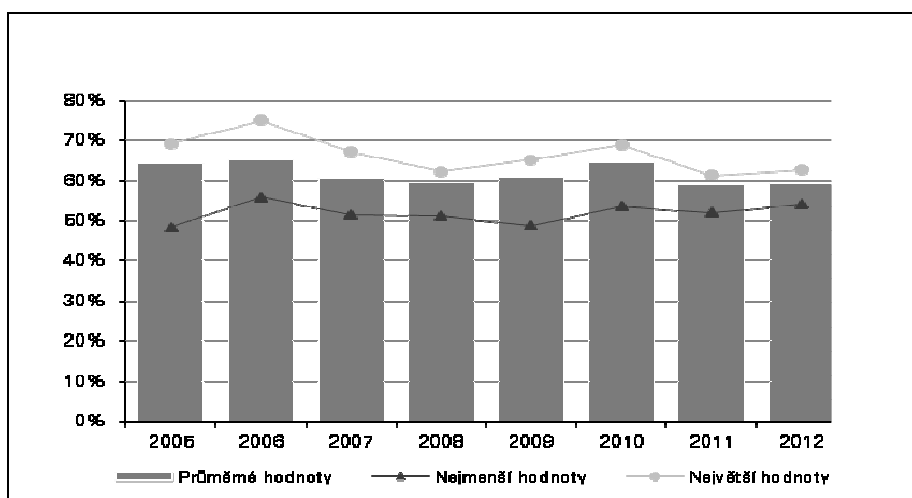
Claims ratio – gross

Zdroj: Vlastní výpočty na základě dat ve zveřejněných výročních zprávách.

Graf č. 4: Škodní poměr – čistá výše.

Claims ratio – net.

Zdroj: Vlastní výpočty na základě dat ve zveřejněných výročních zprávách.

Výše uvedené grafy dokládají důležitou skutečnost – výše škodního procenta vykazuje z dlouhodobého pohledu stabilní výši. K jeho výkyvům dochází v letech, které jsou zasaženy mimořádnými přírodními podmínkami nebo významnými změnami v sazbách pojistného.

To lze pozorovat v roce 2010, kdy došlo ke skokovému zvýšení škodního procenta z důvodu vysoké četnosti přírodních katastrof (negativní vliv na škodní procento mělo zejména krupobití, kdy náklady na pojistná plnění nesly pojišťovny většinou na vlastní vrub). K nárůstu škodního procenta v roce 2010 přispěl i pokles pojistných sazeb, který bylo možné pozorovat na celém pojistném trhu.

Roky 2011 a zejména pak 2012 přinesly velmi příznivý vývoj v oblasti škod, kdy absence významnějších katastrofických škod kompenzovala pokračující trend klesajících sazeb pojistného u povinného ručení. Podle statistik ČAP [11] klesly v roce 2012 náklady na pojistná plnění z přírodních katastrof o téměř 25 %.

Jak tedy auditor může pomocí škodního procenta určit očekávanou hodnotu nákladů na pojistná plnění? Za předpokladu jinak neměnných podmínek by mělo škodní procento zůstat stabilní. Pokud tedy dojde k nárůstu kmene pojišťovny, lze očekávat, že dojde ke zvýšení předepsaného pojistného i nákladů na pojistná plnění. Avšak při zachování sazeb pojistného, struktury portfolia pojistných produktů a přírodních podmínek by mělo škodní procento zůstat stejné.

Co tedy může vychýlit hrubé škodní procento? Je to zejména:

- změna pojistných sazeb;
- změna produktové struktury;
- změna přírodních podmínek.

Čisté škodní procento je dále ovlivněno i změnou v zajistném programu. Z tohoto důvodu lze doporučit používat při ověření nákladů na pojistná plnění hrubá čísla, tj. bez zohlednění podílu zajistitele.

Výchozím krokem při stanovení očekávané hodnoty škodního procenta by měla být identifikace jednorázových vlivů v minulém roce, které měly vliv na škodní procento a u kterých se neočekává, že se budou v daném účetním období opakovat. Zřejmým příkladem je očištění o škody v důsledku přírodních katastrof (např. krupobití nebo povodně). Auditor by měl vzít v úvahu i mimořádné vlivy na straně předepsaného pojistného – může se jednat např. o poskytování mimořádných slev nebo bonusů, které ovlivní výši zaslouženého předepsaného pojistného a tedy i škodního procenta.

Následně by měl auditor identifikovat změny aktuálního účetního období a tyto změny promítnout do stanovení očekávaného škodního procenta. Těmito faktory jsou na nákladové straně přírodní katastrofy v aktuálním roce. Vyčíslení dopadu na škodní procento je ale velice obtížné. Auditor může vycházet z historických údajů o nákladech na pojistná plnění z obdobných katastrof v uplynulých letech – v tom případě ale nesmí zapomenout zohlednit změnu v objemu portfolia. Na straně výnosové musí auditor zohlednit změnu sazeb pojistného a struktury prodávaných pojistných produktů. Pojišťovny by měly disponovat potřebnými údaji o pojistných sazbách platných v uplynulém i aktuálním roce a struktuře prodávaných produktů. Na základě toho by měl být auditor schopný stanovit očekávanou hodnotu škodního procenta pro daný rok.

Následně auditor musí stanovit akceptovatelnou odchylku, tj. o kolik se může skutečné škodní procento odchylovat od očekávaného a stále bude výsledek možné interpretovat jako dosažení auditního cíle, tedy ověření, že výše nákladů na pojistná plnění není významně zkreslená. Výše této odchylky je závislá na hladině významnosti, kterou si auditor před započítáním auditu stanovil.

Posledním krokem je vyhodnocení tohoto substantivně analytického testu. Pokud je skutečné škodní procento v souladu s očekáváními, pak lze konstatovat, že zaúčtované náklady na pojistná plnění nejsou významně zkreslena. Důležitým předpokladem však je, že hrubé zasloužené pojistné (tedy hrubé předepsané pojistné upravené o změnu rezervy na nezasloužené pojistné) je zaúčtované ve správné výši a auditor ho již v rámci svých auditních procedur ověřil.

Detailní testování

V některých případech může auditor přistoupit k detailnímu testování. Je to zpravidla tehdy, pokud je počet pojistných událostí (ať již nahlášených a nevypořádaných nebo nahlášených a vypořádaných) relativně malý a auditor otestováním vzorku vybraných pojistných událostí může učinit závěr na celé portfolio.

Z pohledu auditora je klíčovým testem ověření, zda je vytvořená rezerva na pojistná plnění (čili RBNS a IBNR dohromady) dostatečná. Znamená to tedy, zda RBNS rezervy vytvořené k jednotlivým nahlášeným pojistným událostem společně s vytvořenou IBNR rezervou správně odrážejí skutečnou výši nákladů, které bude muset pojišťovna na konci vynaložit k vypořádání všech škod, které nastaly do dne, ke kterému je účetní závěrka připravena.

Jedním z nejčastěji používaných testů je tzv. run-off test (lze interpretovat jako výsledek likvidace pojistných událostí). Jedná se o zpětné ověření rezervy na pojistná plnění, která byla vytvořena k předchozímu rozvahovému dni. Nejedná se tedy o ověření aktuální výše rezervy, ale jedná se o ověření metody tvorby rezervy. Znamená to tedy, že pokud pojišťovna používá metodu tvorby RBNS a IBNR v čase konzistentně a pokud zpětné testování nenaznačuje nedostatečnost, lze předpokládat, že za jinak nezměněných podmínek je i aktuální rezerva dostatečná.

Při auditu účetní závěrky k 31.12.200X lze tedy test vyjádřit následujícím vzorcem:

RBNS+IBNR k 31.12.200X-1
- vyplacené pojistné plnění v roce 200X ze škod, které se staly před 31.12.200X-1 (tj. škody byly součástí IBNR nebo RBNS k 31.12.200X-1)
- RBNS k 31.12.200X ze škod, které se staly před 31.12.200X-1 (tj. škody byly součástí IBNR nebo RBNS k 31.12.200X-1)
- IBNR k 31.12.200X ze škod, které se staly před 31.12.200X-1 (tj. škody byly součástí IBNR k 31.12.200X-1)
= run-off RBNS+IBNR k 31.12.200X

Riziko nedostatečnosti rezervy existuje tehdy, pokud je výsledná hodnota záporná. Záporný výsledek lze totiž interpretovat tak, že k 31.12.200X-1 pojišťovna odhadovala, že ke škodám vzniklým před 31.12.200X-1 budou nižší náklady, než se později během roku 200X ukázalo. V krajním případě pak potenciálně existuje riziko, že pojišťovna nebude v budoucnu schopna dostát svým závazkům vůči pojištěným z titulu výplaty pojistného plnění a to proto, že zdrojem pro výplaty pojistného plnění je finanční umístění pojišťovny, jehož minimální výše musí být rovna technickým rezervám (součástí kterých je i rezerva na pojistná plnění).

Avšak ani významně pozitivní hodnota není z hlediska auditora v pořádku. Pokud totiž výsledky run-off testu vykazují vysoké kladné hodnoty a tyto hodnoty se v průběhu let zvyšují, může to naznačovat neschopnost správně odhadovat konečné závazky z pojistných událostí. Problematická bývá zpravidla část IBNR, což vyplývá z podstaty tvorby IBNR rezervy. Na tomto místě nelze opomenout ani riziko, že management pojišťovny může prostřednictvím IBNR rezervy manipulovat se svým hospodářským výsledkem a v případě neočekávaně vysokého zisku vytvářet skryté rezervy do dalších let.

Proto pro další analýzu a závěry je pro auditora důležité sledovat dostatečnost RBNS rezervy a IBNR rezervy separátně. Tyto dílčí run-off testy lze vyjádřit následovně:

RBNS k 31.12.200X-1
- vyplacené pojistné plnění v roce 200X ze škod nahlášených před 31.12.200X-1 (tj. škody byly součástí RBNS k 31.12.200X-1)
- RBNS k 31.12.200X ze škod nahlášených před 31.12.200X-1 (tj. škody byly součástí RBNS k 31.12.200X-1)
= run-off RBNS k 31.12.200X

IBNR k 31.12.200X-1

- RBNS k 31.12.200X ze škod, které se staly před 31.12.200X-1 a byly nahlášený po 31.12.200X-1 (tj. škody byly součástí IBNR k 31.12.200X-1)

- IBNR k 31.12.200X ze škod, které se staly před 31.12.200X-1 (tj. škody byly součástí IBNR k 31.12.200X-1)

= run-off IBNR k 31.12.200X

Negativní výsledek run-off testu RBNS rezervy naznačuje, že likvidátoři pojistných událostí nedostatečně pracují s RBNS rezervou. Buď tuto rezervu neaktualizují podle všech dostupných informací, nebo na základě těchto informací nejsou schopni správně odhadnout adekvátní výši rezervy.

Negativní výsledek run-off testu IBNR rezervy je většinou důsledkem nedostatečných historických údajů, na základě kterých je IBNR rezerva počítána, nebo není použita adekvátní metoda výpočtu. V tom případě by měl auditor zjistit, co je přesnou příčinou záporného výsledku – je to neadekvátní metoda výpočtu nebo předpoklady ve výpočtu použité nebo je to důsledkem mimořádných škod, ke kterým v minulosti nedocházelo a proto je pojišťovna neodhadovala?

V praxi bývá častým výsledkem skutečnost, že run-off RBNS rezervy vychází negativně, zatímco run-off IBNR rezervy vykazuje pozitivní výsledky. Tento případ odráží skutečnost, že pojišťovna neumí správně aktualizovat RBNS rezervu a proto navyšuje IBNR rezervu, která kompenzuje nedostatečnost RBNS rezervy. V tomto případě se často hovoří o tzv. IBNER rezervě, čili rezervě na pojistné události nahlášené ale nedostatečně zarezervované.

Pro auditora je primárně důležité, aby celkový run-off test nebyl záporný. Měl by se ale zajímat i o jeho dílčí části a rozumět jeho výsledkům. Měl by si být jist, že výše rezervy odpovídá nejlepším možným odhadům pojišťovny a není ovlivněn snahou managementu ovlivnit hospodářský výsledek.

Z výše uvedeného vyplývá i to, že v případě změny metody tvorby IBNR rezervy nebo změny používaných předpokladů, by měl auditor zjistit důvody, které k tomu vedly. K změně metody nebo předpokladů by se mělo přistupovat pouze tehdy, pokud tyto změny povedou k dosažení přesnějších výsledků.

Vypovídací schopnost run-off testu se zvyšuje, je-li testování prováděno pro jednotlivá pojistná odvětví samostatně. Tím může být odhaleno, že problematická je pouze určitá část rezervy a auditor se může zaměřit na tuto specifickou část (např. IBNR rezerva k pojištění odpovědnosti z provozu motorových vozidel).

Detailní testy na identifikaci manipulace managementu s náklady na pojistná plnění

Auditor by si měl být vědom rizika, že management může být motivován k tomu, aby byl hospodářský výsledek odlišný od skutečného. Velice častým rizikem je snaha managementu snížit náklady na pojistná plnění buď manipulací s IBNR rezervou (změna metody nebo předpokladů – viz předchozí část) nebo úmyslným snížením RBNS rezervy (tj. nezohlednění všech informací dostupných k datu účetní závěrky). Jak auditor toto riziko může eliminovat?

Jedním ze způsobů, který lze použít pro identifikaci manipulace s RBNS rezervou, je přehled pohybů jednotlivých RBNS rezerv přesahující určitou auditorem stanovenou mez za specifikované období (např. dva poslední měsíce účetního období). V praxi to znamená, že za předpokladu účetního období končícího 31. 12. auditor získá od pojišťovny položkový přehled RBNS rezerv k 31. 10. 200X a 31. 12. 200X. Podle čísla pojistné události může porovnat výši rezervy k jednotlivým pojistným událostem, a pokud došlo k významnému snížení některé rezervy, měl by být tento pohyb prověřen. Tímto testem lze identifikovat případy, kdy by management před koncem roku rozpustil nějakou RBNS rezervu s cílem zlepšit hospodářský výsledek.

Následně by měl auditor k datu provádění auditu získat aktuální sestavu RBNS rezerv a tuto sestavu opět porovnat se sestavou k datu účetní závěrky. Takto může identifikovat případy, kdy k vytvoření RBNS rezervy došlo těsně po skončení účetního období. U takových případů by se měl auditor přesvědčit, zda skutečně byly informace o pojistné události známe až po skončení účetního období. Pokud pojišťovna měla údaje již před koncem účetního období a RBNS rezervu nevytvořila, může to indikovat opět snahu managementu zlepšit si svůj hospodářský výsledek.

V případě, kdy informace pojišťovna získala až po skončení účetního období, ale pojistná událost se stala již v auditovaném účetním období, nastává otázka, zda byla škoda zohledněna v IBNR rezervě. Odpověď na tuto otázku však není jednoduchá. IBNR rezerva se netvoří položkově, ale jako celkový odhad škod vzniklých, ale nenahlášených v daném účetním období. Auditor tedy musí vyhodnotit, zda dotyčná škoda je v souladu s předpoklady, na základě kterých je IBNR rezerva tvořena.

ZÁVĚR

Audit pojišťoven je nepopíratelně významnou činností, které by měla být věnována dostatečná pozornost. Auditor účetní závěrky pojišťovny musí být nejen zběhlý v oblasti auditu, ale musí být obeznámen i se specifiky účetnictví pojišťoven, riziky, která z těchto

specifik vyplývají a měl by mít i přehled o vývoji českého pojistného trhu.

Náklady na pojistná plnění jsou klíčovým nákladem pojišťovny. Odrážejí v sobě jednak náklady na vyplacené pojistné plnění a jednak i změnu rezervy na pojistná plnění. Vzhledem k podstatě těchto účetních zůstatků bývá velice často nemožné je ověřit detailním otestováním jednotlivých transakcí a auditor musí využít testování funkčnosti vnitřních kontrol v procesu likvidace pojistných událostí a substantivně analytických testů. Tyto substantivně analytické testy jsou založeny na znalosti historického škodního vývoje u dané pojišťovny i celého trhu. Auditor musí tyto informace správně využít k vytvoření své očekávané hodnoty škodního procenta, s kterým je následně poměřováno škodní procento skutečné.

Auditor si musí být vědom i rizika, že prostřednictvím změny rezervy na pojistná plnění lze ovlivnit hospodářský výsledek, a proto jakákoli změna v předpokladech a metodice IBNR rezervy musí být pečlivě zkontrolována a auditor si musí být jistý, že tato změna povede k objektivně lepším, myšleno spolehlivějším, výsledkům.

Jaké jsou z toho závěry pro audit nákladů na pojistná plnění k 31. prosinci 2013? V důsledku letních povodní a nezvyšujících se pojistných sazeb lze očekávat, že hrubé škodní procento za rok 2013 oproti loňskému roku vzroste a to zejména kvůli majtkovému a havarijnímu pojištění. Konkrétní efekt pro danou pojišťovnu je nutný vyčíslit podle konkrétního portfolia dané pojišťovny, avšak lze předpokládat, že u všech pojišťoven poskytující majtkové a havarijní pojištění bude škodní procento těmito povodněmi značně ovlivněno.

Zhoršený škodní průběh roku 2013 může zvyšovat i riziko snahy managementu zlepšovat si své výsledky a to i prostřednictvím snižování rezervy na pojistná plnění. Toto snižování může být například ve formě změny metodiky IBNR rezervy, která povede k její nižší tvorbě, resp. jejímu rozpouštění, nebo ve formě nedostatečné tvorby RBNS rezervy.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. CIPRA, T. (2006): *Pojistná matematika*. Praha: Ekopress.
2. BOKŠOVÁ, J. (2010): *Účetnictví komerčních pojišťoven – specifika v ČR*. Praha: Wolters Kluwer ČR.
3. ALLIANZ POJIŠŤOVNA, A.S. (2013): *Výroční zpráva 2012*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.allianz.cz/o-spolecnosti/o-spolecnosti/vyrocní-zprava/.
4. ALLIANZ POJIŠŤOVNA, A.S. (2012): *Výroční zpráva 2011*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.allianz.cz/o-spolecnosti/o-spolecnosti/vyrocní-zprava/.
5. ALLIANZ POJIŠŤOVNA, A.S. (2011): *Výroční zpráva 2010*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.allianz.cz/o-spolecnosti/o-spolecnosti/vyrocní-zprava/.
6. ALLIANZ POJIŠŤOVNA, A.S. (2010): *Výroční zpráva 2009*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.allianz.cz/o-spolecnosti/o-spolecnosti/vyrocní-zprava/.

7. ALLIANZ POJIŠŤOVNA, A.S. (2009): *Výroční zpráva 2008*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.allianz.cz/o-spolecnosti/o-spolecnosti/vyrocní-zprava/.
8. ALLIANZ POJIŠŤOVNA, A.S. (2008): *Výroční zpráva 2007*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.allianz.cz/o-spolecnosti/o-spolecnosti/vyrocní-zprava/.
9. ALLIANZ POJIŠŤOVNA, A.S. (2007): *Výroční zpráva 2006*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.allianz.cz/o-spolecnosti/o-spolecnosti/vyrocní-zprava/.
10. ALLIANZ POJIŠŤOVNA, A.S. (2006): *Výroční zpráva 2005*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.allianz.cz/o-spolecnosti/o-spolecnosti/vyrocní-zprava/.
11. ČESKÁ ASOCIACE POJIŠŤOVEN. (2013): *Výroční zpráva 2012*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z http://www.cap.cz/ItemF.aspx?list=DOKUMENTY_01&view=pro+web+V%c3%bdro%c4%8dn%c3%ad+zpr%c3%a1vy.
12. ČESKÁ ASOCIACE POJIŠŤOVEN. (2013): *Statistiky – vývoj pojistného trhu*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z <http://www.cap.cz/statistics.aspx>.
13. ČESKÁ PODNIKATELSKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2013): *Výroční zpráva 2012*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z <http://www.cpp.cz/vyrocní-zpravy/>.
14. ČESKÁ PODNIKATELSKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2012): *Výroční zpráva 2011*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z <http://www.cpp.cz/vyrocní-zpravy/>.
15. ČESKÁ PODNIKATELSKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2011): *Výroční zpráva 2010*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z <http://www.cpp.cz/vyrocní-zpravy/>.
16. ČESKÁ PODNIKATELSKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2010): *Výroční zpráva 2009*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z <http://www.cpp.cz/vyrocní-zpravy/>.
17. ČESKÁ PODNIKATELSKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2009): *Výroční zpráva 2008*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z <http://www.cpp.cz/vyrocní-zpravy/>.
18. ČESKÁ PODNIKATELSKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2008): *Výroční zpráva 2007*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z <http://www.cpp.cz/vyrocní-zpravy/>.
19. ČESKÁ PODNIKATELSKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2007): *Výroční zpráva 2006*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z <http://www.cpp.cz/vyrocní-zpravy/>.
20. ČESKÁ PODNIKATELSKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2006): *Výroční zpráva 2005*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z <http://www.cpp.cz/vyrocní-zpravy/>.
21. ČESKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2013): *Výroční zpráva 2012*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.ceskapojistovna.cz/vyrocní-zpravy.html.
22. ČESKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2012): *Výroční zpráva 2011*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.ceskapojistovna.cz/vyrocní-zpravy.html.
23. ČESKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2011): *Výroční zpráva 2010*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.ceskapojistovna.cz/vyrocní-zpravy.html.
24. ČESKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2010): *Výroční zpráva 2009*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.ceskapojistovna.cz/vyrocní-zpravy.html.
25. ČESKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2009): *Výroční zpráva 2008*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.ceskapojistovna.cz/vyrocní-zpravy.html.
26. ČESKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2008): *Výroční zpráva 2007*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.ceskapojistovna.cz/vyrocní-zpravy.html.
27. ČESKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2007): *Výroční zpráva 2006*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.ceskapojistovna.cz/vyrocní-zpravy.html.
28. ČESKÁ POJIŠŤOVNA, A.S. (2006): *Výroční zpráva 2005*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.ceskapojistovna.cz/vyrocní-zpravy.html.
29. ČSOB POJIŠŤOVNA, A.S. (2013): *Výroční zpráva 2012*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.csobpoj.cz/spolecnost/vyrocní-zpravy.htm.
30. ČSOB POJIŠŤOVNA, A.S.: *Výroční zpráva 2011* [online]. 2012 [cit. 2013-10-13]. Dostupné z: < www.csobpoj.cz/spolecnost/vyrocní-zpravy.htm >.

31. ČSOB POJIŠŤOVNA, A.S. (2011): *Výroční zpráva 2010*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.csobpoj.cz/spolecnost/vyrocní-zpravy.htm.
32. ČSOB POJIŠŤOVNA, A.S. (2010): *Výroční zpráva 2009*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.csobpoj.cz/spolecnost/vyrocní-zpravy.htm.
33. ČSOB POJIŠŤOVNA, A.S. (2009): *Výroční zpráva 2008*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.csobpoj.cz/spolecnost/vyrocní-zpravy.htm.
34. ČSOB POJIŠŤOVNA, A.S. (2008): *Výroční zpráva 2007*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.csobpoj.cz/spolecnost/vyrocní-zpravy.htm.
35. ČSOB POJIŠŤOVNA, A.S. (2007): *Výroční zpráva 2006*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.csobpoj.cz/spolecnost/vyrocní-zpravy.htm.
36. ČSOB POJIŠŤOVNA, A.S. (2006): *Výroční zpráva 2005*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.csobpoj.cz/spolecnost/vyrocní-zpravy.htm.
37. GENERALI POJIŠŤOVNA A.S. (2013): *Výroční zpráva 2012*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.generalí.cz/vyrocní-zpravy.
38. GENERALI POJIŠŤOVNA A.S. (2012): *Výroční zpráva 2011*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.generalí.cz/vyrocní-zpravy.
39. GENERALI POJIŠŤOVNA A.S. (2011): *Výroční zpráva 2010*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.generalí.cz/vyrocní-zpravy.
40. GENERALI POJIŠŤOVNA A.S. (2010): *Výroční zpráva 2009*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.generalí.cz/vyrocní-zpravy.
41. GENERALI POJIŠŤOVNA A.S. (2009): *Výroční zpráva 2008*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.generalí.cz/vyrocní-zpravy.
42. GENERALI POJIŠŤOVNA A.S. (2008): *Výroční zpráva 2007*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.generalí.cz/vyrocní-zpravy.
43. GENERALI POJIŠŤOVNA A.S. (2007): *Výroční zpráva 2006*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.generalí.cz/vyrocní-zpravy.
44. GENERALI POJIŠŤOVNA A.S. (2006): *Výroční zpráva 2005*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.generalí.cz/vyrocní-zpravy.
45. KOOPERATIVA POJIŠŤOVNA, A.S., VIENNA INSURANCE GROUP (2013): *Výroční zpráva 2012*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.kooperativa.cz/onas/zakladni-informace/vyrocní-zpravy/.
46. KOOPERATIVA POJIŠŤOVNA, A.S., VIENNA INSURANCE GROUP (2012): *Výroční zpráva 2011*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.kooperativa.cz/onas/zakladni-informace/vyrocní-zpravy/.
47. KOOPERATIVA POJIŠŤOVNA, A.S., VIENNA INSURANCE GROUP (2011): *Výroční zpráva 2010*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.kooperativa.cz/onas/zakladni-informace/vyrocní-zpravy/.
48. KOOPERATIVA POJIŠŤOVNA, A.S., VIENNA INSURANCE GROUP (2010): *Výroční zpráva 2009*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.kooperativa.cz/onas/zakladni-informace/vyrocní-zpravy/.
49. KOOPERATIVA POJIŠŤOVNA, A.S., VIENNA INSURANCE GROUP (2009): *Výroční zpráva 2008*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z www.kooperativa.cz/onas/zakladni-informace/vyrocní-zpravy/.
50. KOOPERATIVA POJIŠŤOVNA, A.S., VIENNA INSURANCE GROUP (2008): *Výroční zpráva 2007*. [online]. [cit. 2010-07-13]. Dostupné z www.kooperativa.cz/onas/zakladni-informace/vyrocní-zpravy/.
51. KOOPERATIVA POJIŠŤOVNA, A.S., VIENNA INSURANCE GROUP (2007): *Výroční zpráva 2006*. [online]. [cit. 2010-07-13]. Dostupné z www.kooperativa.cz/onas/zakladni-informace/vyrocní-zpravy/.

52. KOOPERATIVA POJIŠŤOVNA, A.S., VIENNA INSURANCE GROUP (2006): *Výroční zpráva 2005*. [online]. [cit. 2010-07-13]. Dostupné z <http://www.justice.cz/xqw/xervlet/insl/getFile?listina.@slCis=100481200&listina.@rozliseni=pdf&listina.@klic=e3f1c97032fce936011ddbca7025b81>.
53. UNIQA POJIŠŤOVNA, A.S. (2013): *Výroční zpráva 2012*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z http://www.uniqua.cz/home/04_uniqua/00_hospodareni/.
54. UNIQA POJIŠŤOVNA, A.S. (2012): *Výroční zpráva 2011*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z http://www.uniqua.cz/home/04_uniqua/00_hospodareni/.
55. UNIQA POJIŠŤOVNA, A.S. (2011): *Výroční zpráva 2010*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z http://www.uniqua.cz/home/04_uniqua/00_hospodareni/.
56. UNIQA POJIŠŤOVNA, A.S. (2010): *Výroční zpráva 2009*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z http://www.uniqua.cz/home/04_uniqua/00_hospodareni/.
57. UNIQA POJIŠŤOVNA, A.S. (2009): *Výroční zpráva 2008*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z http://www.uniqua.cz/home/04_uniqua/00_hospodareni/.
58. UNIQA POJIŠŤOVNA, A.S. (2008): *Výroční zpráva 2007*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z http://www.uniqua.cz/home/04_uniqua/00_hospodareni/.
59. UNIQA POJIŠŤOVNA, A.S. (2007): *Výroční zpráva 2006*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z http://www.uniqua.cz/home/04_uniqua/00_hospodareni/.
60. UNIQA POJIŠŤOVNA, A.S. (2006): *Výroční zpráva 2005*. [online]. [cit. 2013-10-13]. Dostupné z http://www.uniqua.cz/home/04_uniqua/00_hospodareni/.

ADDRESS & ©

Ing. Petra MATLACHOVÁ, ACCA
Katedra účetnictví a financí
Ekonomická fakulta
Jihočeská univerzita
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
Czech Republic
Petra.Matlachova@seznam.cz

INTERNÍ AUDITY – NÁSTROJ MANAGEMENTU ŘÍZENÍ JAKOSTI V PRAXI

Internal Audits – Quality Control Management Tool in Practice

Kateřina KOVÁŘOVÁ – Aneta HLAVNIČKOVÁ

Příbram, Czech Republic

ABSTRAKT: Cílem příspěvku byla analýza interních auditů zaměřených na funkčnost a udržení systémů řízení jakosti v praxi. Interní audity byly provedeny celkem ve třech zemědělských podnicích. Z interních záznamů o auditech byly identifikovány a sledovány odchylky od funkčnosti systému řízení, dále byla sledována závislost mezi počtem auditů a počtem odchylek u jednotlivých auditorů, a následně byly sledovány náklady na průběh auditů a SWOT analýza interních auditů. Auditní činnosti jsou hlavním diagnostickým nástrojem vrcholového managementu o stavu systému řízení jakosti v podniku.

Klíčová slova: analýza auditů – interní audit – systém řízení jakosti

ABSTRACT: The contribution deals with the internal audits focused on functionality and preservation of the quality management systems in the company. The internal audits were done in the three agriculture companies. The differences from the functionality of the control system were investigated from the internal audit records. In addition, the dependence between the number of audits and number of differences and the cost of SWOT analyses of internal audits were analyzed. The audits are the main diagnostic tool of the top management and they work as a feedback and offer the information on the condition of the management quality system of the company.

Key words: audit analysis – internal audit – quality management system

ÚVOD

Globální tržní prostředí s sebou přináší jednak obrovské možnosti nových tržních příležitostí, ale zároveň i nebezpečí, které je přestavováno vzrůstající konkurenční intenzitou. Pokud podniky chtějí nejen uspět ve složitých tržních podmínkách, ale především si zajistit dlouhodobou perspektivu, zavádějí a zdokonalují systémy managementu jakosti. Systémy managementu jakosti jsou tak významným nástrojem managementu podniku a dnes již představují standardní požadavek trhu. Je proto na společnostech, aby neustrnuly ve svých systémech managementu jakosti pouze na požadovaných úrovních, ale aby trvaly na jeho neustálém zlepšování.

Přístup k systému managementu jakosti představuje skupinu postojů, procesů a procedur vyžadovaných pro plánování a jejich realizaci v hlavních činnostech organizace. Spojuje různé vnitřní procesy a směřuje k procesnímu přístupu. Umožňuje v organizacích rozpoznávání, měření a zlepšování různorodých procesů, tak že vedou ke zlepšení výkonu

společnosti. Organizace tak poskytuje svým zákazníkům důvěru, že je pomocí tohoto systému schopná poskytovat produkty a služby, které v plné míře splňují všechny jejich nárokové požadavky [5].

Auditní činnost v podniku je hlavním nástrojem vrcholového managementu podniku, poskytující zpětně informace o stavu systému jakosti v podniku. Zjištění z auditu se používají pro posouzení efektivnosti systému managementu jakosti a pro identifikaci příležitostí pro jeho zlepšování [7].

Organizace musí v různých časových intervalech provádět audity, aby se stanovilo, zda systém managementu jakosti odpovídá plánovaným činnostem požadavkům normy a požadavkům na systém managementu jakosti a zda je efektivně udržován. Četnost auditů není normou ČSN EN 9001:2008 stanovena přímo. V zásadě se vyžaduje minimálně jednou ročně plný audit dle programu auditů, následné audity dle potřeby a mimořádné audity na základě zjištění závažných skutečností.

Program auditů se musí plánovat s ohledem na stav a důležitost procesů a oblastí, které se mají podrobit auditu, stejně jako výsledek předchozích auditů. Kritéria auditu, předmět auditu, četnost a metody musí zajistit objektivitu a nestrannost procesu [1]. Auditóři nesmějí provádět audit své vlastní práce ČSN EN 9001:2008.

V praxi se setkáváme s různými druhy auditů (např. interní, externí, úplný, dílčí apod.) [11]. Při interní auditu je třeba zajistit vhodný výběr a školení auditorů, postupovat dle schváleného plánu interních auditů, oznámit a zahájit přípravu na audit, zjistit a popsat neshody formou odchylek, stanovit nápravná a preventivní opatření k odstranění zjištěných odchylek a provést zpětnou kontrolu uplatněných nápravných a preventivních opatření. Po ukončení interního auditu tým auditorů vypracuje závěrečnou zprávu, která obsahuje všechna zjištění a závěry. Tato zpětná vazba je důležitým prvkem vrcholového managementu pro včasné monitorování rizik a příležitostí pro zefektivnění managementu jakosti [10].

CÍL A METODIKA

Cílem příspěvku bude analýza interních auditů zaměřených na funkčnost systémů řízení jakosti (dále jen QMS) ve vybraných zemědělských podnicích.

Analýza interních auditů byla provedena v zemědělských podnicích (pro jednoduchost byly označeny počátečními písmeny A, B, C), které jsou součástí holdingu. Všechny divize holdingu mají zavedený systém řízení jakosti podle norem ČSN EN ISO 9001: 2008.

Vybrané zemědělské podniky mají podobnou velikost, hlavní podnikatelskou činností podniků s označením A a B, je výroba krmiv, krmných směsí, nákup, ošetřování, úprava,

skladování zemědělských komodit a různé služby. Třetí podnik s označením C ještě navíc zpracovává řepkové oleje, pokrutiny a metylester řepkového oleje (dále jen MEŘO).

Za rok proběhlo ve jmenovaných podnicích celkem 42 interních auditů (18 v podniku A, 14 v podniku B, 10 v podniku C). Audity prováděli oprávnění auditoři v jednotlivých centrech, kteří k této činnosti získali osvědčení v podobě certifikátu z provedeného školení zajištěného externí firmou před uskutečněním interních auditů. V podniku A bylo pro audit jmenováno 6 interních auditorů, v podniku B 7 v podniku C 12 interních auditorů audity provedlo celkem 25 nezávislých auditorů. Všechny provedené interní audity byly zaměřeny na funkčnost QMS podle norem ČSN EN ISO 9001: 2008.

Analýza interních auditů byla rozdělena na dvě části. První část sledovala záznamy z interních auditů od auditorů, které vykazovaly alespoň jednu odchylku. Cílem bylo zjistit, kolik odchylek se v daném interním auditu objevilo a jakého stupně závažnosti dosáhly. Auditoři provedli kontrolu reálného stavu ve shodě s funkčností QMS. Zjištěné neshody v podobě odchylek pak zaznamenávali do tzv. Check- listů, typických pro tento druh kontrol. Check-listy (seznamy kontrolních otázek), pokrývaly všechny požadavky kladené na zavedení a funkčnost QMS. Zjištěné neshody (odchylky) od QMS nabývaly hodnot:

- 1 – vyhovuje zcela kritériím/požadavkům, je prohlášena shoda s dokumentem;
- 2 – vyhovuje částečně – kritéria/požadavky dokumentu jsou převážně splněny, lze přijmout námět ke zlepšení;
- 3 – nevyhovuje, zjištěna neshoda – vystavuje se odchylkový protokol stanovující opatření k odstranění neshody.

Dalším krokem byla identifikace kapitol normy ČSN EN ISO 9001: 2008, ke kterým se jednotlivé odchylky vztahovaly pro realizaci konkrétních nápravných a preventivních opatření. V této poslední části byla sledována závislost mezi počtem provedených auditů a počtem zaznamenaných odchylek u jednotlivých auditorů a průměrný počet provedených auditů na jednoho auditora.

Druhá část analýzy interních auditů zaměřená na náklady interních auditů byla zpracována pouze v podniku A, protože v tomto podniku bylo zaznamenáno nejvíce nedostatků v QMS a dále proto že tento podnik byl ochoten poskytnout potřebné informace o nákladech na interní audity. Průměrné vynaložené náklady na průběh interního auditu byly sledovány za období 2010 až 2012. Hodnota nákladů byla sledována z hlediska složitosti vnitřního prostředí podniku, počtu provedených interních auditů za rok, zaměření interního auditu, časové náročnosti auditora na provedený audit. Vyjmenované ukazatele podnik poskytl v schváleném tzv. Plánu interních auditů pro jmenované roky. Na závěr bylo

provedeno dotazníkové šetření obsahující 18 otázek týkající se zavedeného systému řízení jakosti a interních auditů. Dotazník byl rozeslán představitelům managementu pro jakost (manažerům pro jakost) do všech podniků. Z výsledků byla provedena SWOT analýza jako celkové zhodnocení přínosů a obtíží při provádění interního auditu v zavedeném systému řízení jakosti. Tyto informace lze pak následně využít při sestavování Plánu interních auditů pro příští období a zaměřit se tak na problémové oblasti a příležitosti pro zlepšování. Zjištěná data byla pak následně zpracována ve standardním programovém prostředí WORD a EXCEL.

VÝSLEDKY A DISKUSE

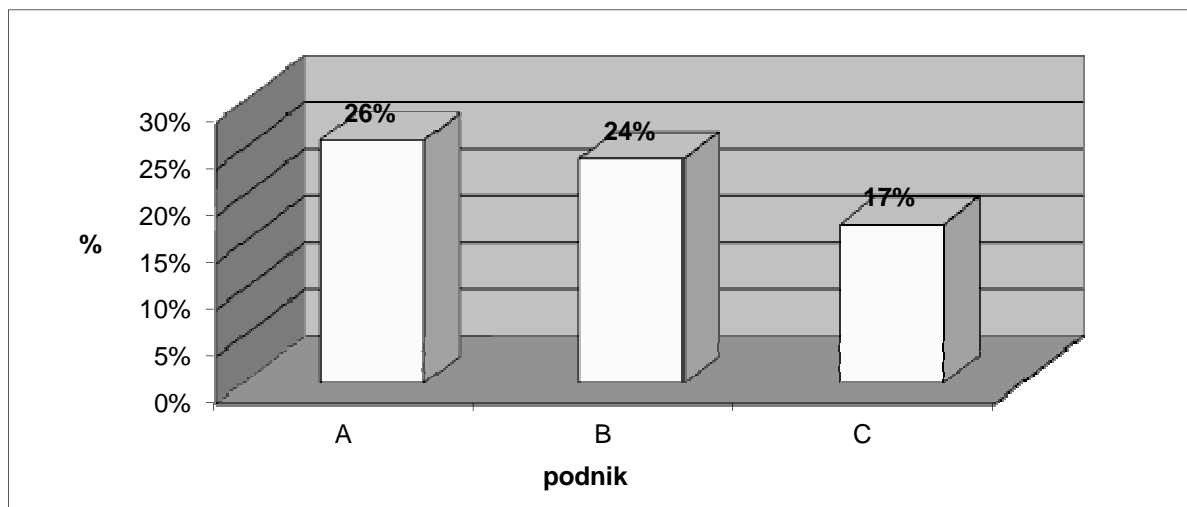
Hlavní úkol managementu při řízení podniku je založen především na průběžném ověřování funkčnosti a spolehlivost zavedeného systému řízení jakosti. Jedním z využívaných systémových prostředků je audit. Audity tak představují nezávislý zdroj informací a týkají se všech podnikových procesů, které tvoří systém zabezpečování jakosti podniku [8].

V rámci provedeného šetření byly z výsledků jednotlivých auditů sledovány audity vykazující odchylky od zavedeného systému řízení jakosti. V grafu 1 je znázorněn podíl interních auditů s alespoň jednou odchylkou k celkovému počtu provedených auditů v podnicích A, B a C za dané období. Nejvíce auditů s alespoň jednou zaznamenanou odchylkou bylo zjištěno v podniku A a to 26 %. V těsném závěsu byl podnik B s 24 %. Nejméně odchylek vykazoval podnik C se svými 17 %. Hlavním důvodem je výroba a prodej rostlinných olejů a metylesterů, kdy je systém managementu nastaven o složitější procesy zejména zpracování řepkového oleje a tím zvyšující se nároky na systém řízení jakosti v celém řetězci zatímco podniky A a B se zaměřují pouze na výrobu, skladování a prodej zemědělských plodin a další služby, které s tímto souvisí.

S rostoucí velikostí podniku se zvyšují požadavky na procesy a lze u něj předpokládat i vyšší riziko zjištěných odchylek [7]. V tomto porovnání však podnik měl nejnižší hodnotu odchylek na rozdíl od ostatních, což svědčí o efektivnosti zavedeného QMS v podniku i když má složitější provoz než ostatní podniky. V podniku A byly zaznamenány ve sledovaném období nejzávažnější nedostatky ve formě odchylek s hodnotou 3 a to celkem z 18 provedených auditů ve dvou případech.

Pro ně byl vystaven ochylkový protokol, sloužící ke komplexní dokumentaci neshody, návrhu nápravných opatření, záznamu a termínu jeho implementace, odpovědná osoba, kontrola a efektivnost nápravných opatření [4]. V ostatních podnicích B a C odchylky nabývaly hodnoty 2, kdy se jednalo pouze o návrhy na zlepšení ve zjištěných nedostacích.

Graf č. 1: Podíl auditů s alespoň jednou zaznamenanou odchylkou na celkovém počtu provedených auditů v podnicích A, B a C.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Graf č. 2 znázorňuje prvky normy, ve kterých se vyskytovaly odchylky nabývajících hodnot 2 a 3. Společné prvky normy, ke kterým se vztahovaly zjištěné odchylky, byly následující:

- 4.2. Řízení dokumentů;
- 6.3. Infrastruktura;
- 6.4. Pracovní prostředí;
- 7.5. Výroba a poskytování služeb;
- 7.6. Řízení monitorovacích a měřících zařízení;
- 8.2. Měření a monitorování.

Nejvíce odchylek v prvku 6. 4. vykazovaly podniky A a C. Vytvoření vhodného pracovního prostředí, kombinace lidských a fyzikálních faktorů, by měla zahrnovat poznatky o kreativních metodách práce a příležitostech, bezpečnostních pravidlech a návodech, ergonomii, umístění pracovního místa, sociálním vzájemném působení, vybavení určeném pro zaměstnance, teple, vlhkosti, osvětlení, proudění vzduchu a hygieně, čistotě, hluku, vibracích a znečištění [9].

Jedná se tedy o poskytnutí a údržbu budov, pracovních prostor, technického vybavení, různých výrobních zařízení, ale i podpůrné služby (komunikace a přeprava). Zjištěné dílčí nedostatky byly následující:

- v době interního auditu nebyl na pracovišti odpovídající pořádek, nebyly označeny nosnosti regálů,

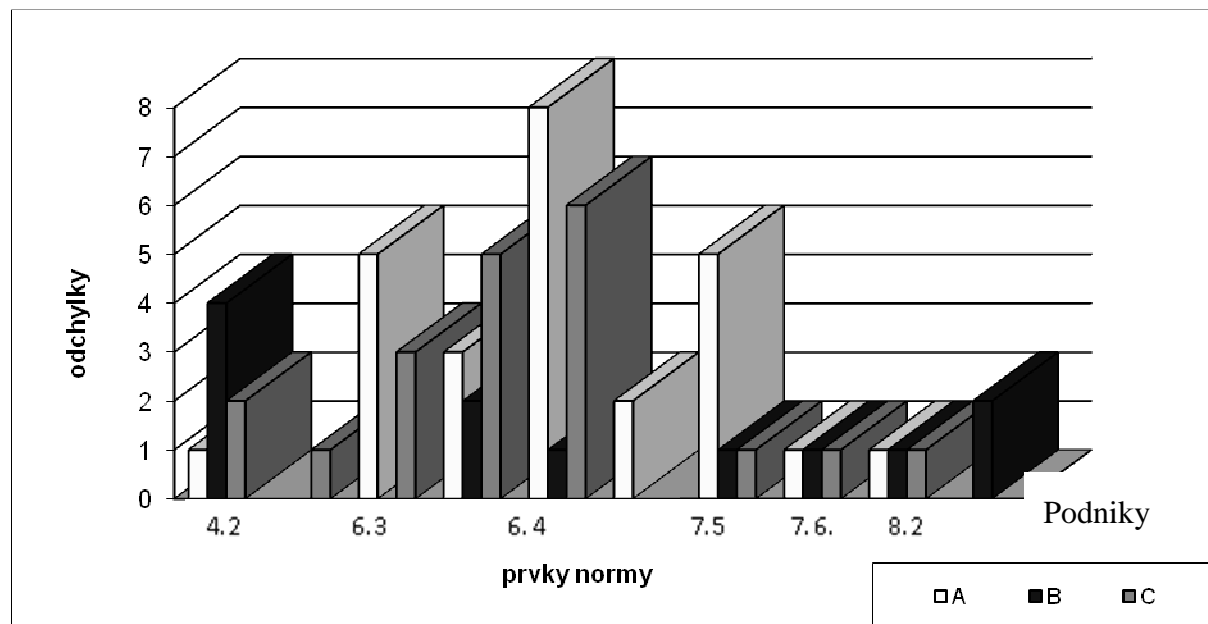
- nebyly označeny všechny nástrahy proti hlodavcům,
- nepořádek ve skladech, ve výrobě krmných směsí,
- chyběly bezpečnostní listy aditiva oleje apod.

Naopak společnost B zaznamenala nejvíce odchylek v prvku 4.2. Řízení dokumentů. Nejčastěji se jednalo o nesrovnalosti směrnic s praxí v provozních řádech. Pořádek a disciplinovanost představuje výchozí požadavek, který sice není v normě přímo uveden, ale je považován za natolik samozřejmý, že by měl v každé organizaci a na každém pracovišti fungovat prakticky od prvních etap zavádění či existence systémů řízení jakosti [10].

Nápravná opatření směřovala k zajištění pořádku nejen na pracovišti ale i v dokumentaci a doplnění chybějící dokumentace. Preventivní opatření spočívala v řádném a správném označení regálů a nástrah pro hlodavce. V jednotlivých podnicích jsou nastaveny procesy v systému řízení jakosti na stejné bázi, při jednom auditu ve stejném roce bylo za každou společnost zjištěno v průměru 5 odchylek v uvedených kapitolách 6.3, 6.4 a 7.5. QMS.

V podobné analýze interním auditů ve vybraných zemědělských podnicích zjistily ve svém šetření [6] obdobně nejvíce odchylek také v kapitole 7.5. Výroba a poskytování služeb, konkrétně v odchylkách zadávání objednávek a nedostatečné frekvenci zásahů DDD (desinfekce, desinsekce a deratizace).

Graf č. 2: Prvky normy ČSN EN ISO 9001: 2008, ve kterých se vyskytovaly odchylky.

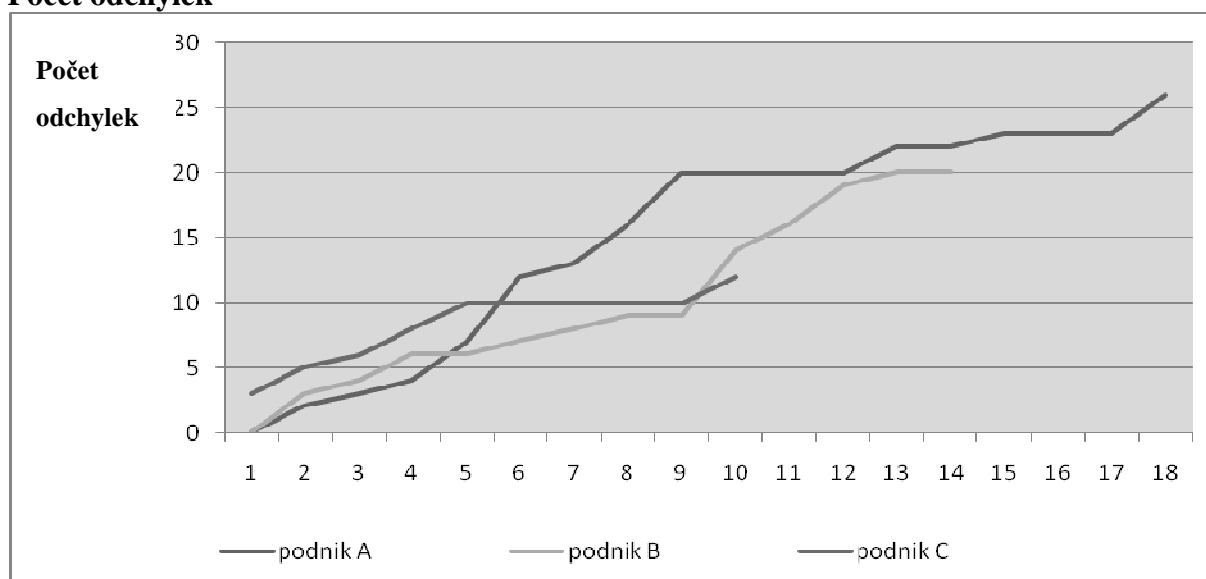
Zdroj: Vlastní zpracování.

Graf č. 3 vyjadřuje celkový počet zjištěných odchylek v závislosti na počtu provedených auditů. Strmost zaznamenané křivky se postupně zpomaluje, což je logické protože audity odhalily většinu nedostatků QMS. Další zvyšování počtu auditů už tedy neodhalí podstatné množství chyb a celý kontrolní proces se tak zbytečně prodražuje.

Optimální rozložení počtu auditů se pohybuje průměrně kolem hodnoty 5 auditů na jednoho auditora za jeden plán interních auditů. Zde je důležité si uvědomit, že pokud provádí jeden auditor více auditů v jednom plánu interních auditů, může se dostat do časového a psychického presu a následkem je nesoustředěnost, opomíjení nedostatků apod. Na druhé straně jeden audit v programu interních auditů může vést naopak k nedostatku zkušeností, auditor není zapojen do pravidelného kontrolního procesu a ztrácí tak svoje dosavadní zkušenosti a celkový přehled. Nelze také jednoznačně říci, že čím více auditů auditor provede, tím více odchylek zjistí [4].

Graf č. 3: Závislost mezi počtem zjištěných odchylek na počtu provedených auditů.

Počet odchylek

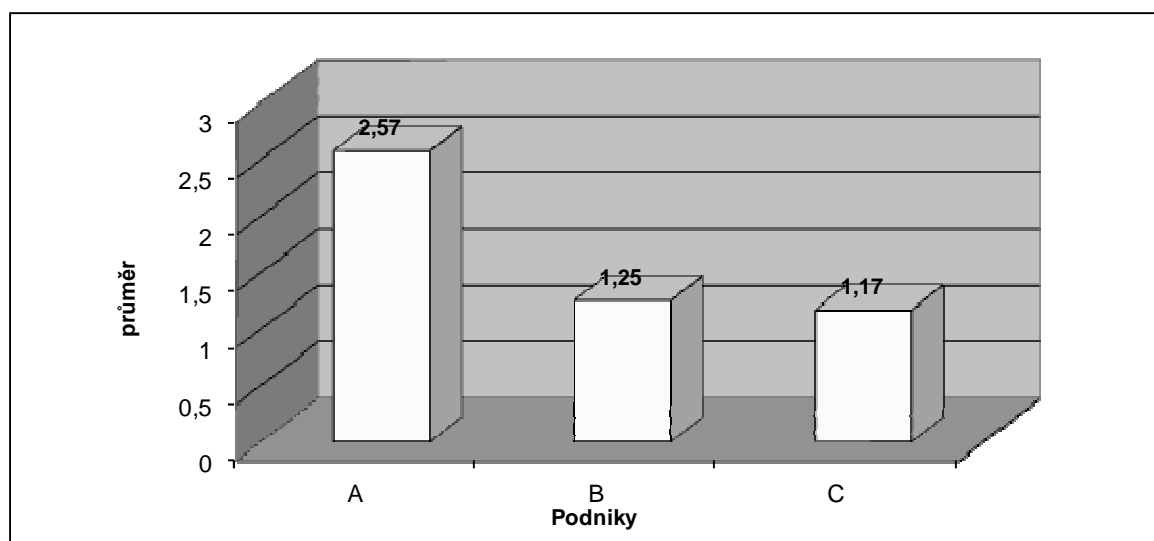

Zdroj: Vlastní zpracování.

Graf č. 4 ukazuje nízký průměrný počet auditů na jednoho auditora. Hlavním důvodem může být zvyšující se počet zájemců o absolvování kurzu školení interních auditů či zdokonalování zaměstnanců holdingu v chápání systémů řízení jakosti při plnění pracovního procesu. Ani v jednom podniku nebylo uskutečněno 5 auditů (uváděné jako optimální průměr) na jednoho auditora.

Důležité je si také uvědomit, že auditor se vždy zaměřuje pouze na určitou oblast auditování. Nikdy jeden auditor neprovádí audit ve všech procesech podniku [3].

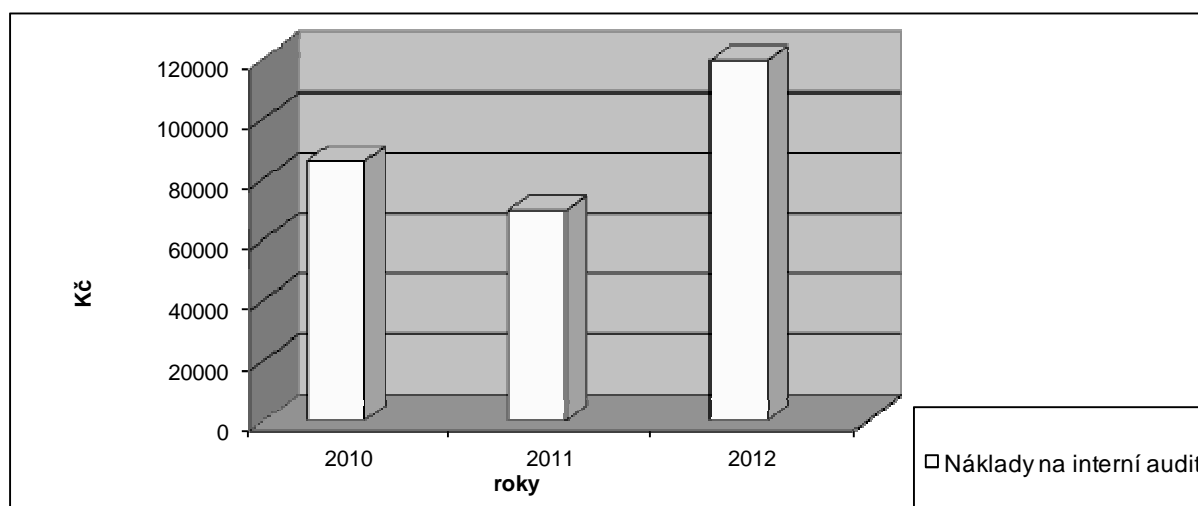
Graf č. 4: Průměrný počet auditů na jednoho auditora.

Zdroj: Vlastní zpracování.

V grafu č. 5 jsou uvedeny průměrné náklady na provedené interní audity v jednom podniku (podniku A) v jednotlivých letech. Vzhledem k tomu, že se ve sledovaných letech neprováděl stejný interní audit ve společnosti, jsou náklady různé. V letech 2010 a 2011 šlo především o kontrolní audity, kdy se společnost připravovala na recertifikaci celého QMS pro následující rok. V roce 2010 se uskutečnil tzv. 1. kontrolní audit systémů managementu jakosti, tzn., že byl zaměřen pouze na část prvků a určitou oblast jednotlivých pracovišť. V roce 2011 byl uskutečněn 2. kontrolní audit, jehož náklady oproti minulému roku klesly díky odstranění vzniklých nedostatků a tím i lepší připravenosti společnosti do dalšího období. Recertifikační audit v roce 2012 byl nejdražší, jelikož se týkal všech prvků normy na všech pracovištích, což se projevilo na jeho vyšších nákladech oproti minulým auditům [4].

Graf č. 5: Průměrné náklady na interní audit v jednom podniku v Kč.

Zdroj: Vlastní zpracování.

V rámci realizace interních auditů by měly být zavedeny takové procesy, které různým zainteresovaným stranám poskytují přiměřené ujištění, že útvar interního auditu provádí svou činnost v souladu se zákonnými a vnitřními předpisy a dále že je efektivním a účinným způsobem vnímám zainteresovanými stranami jako subjekt, který přináší přidanou hodnotu a zdokonaluje tak fungování celé organizace [2].

Z provedené SWOT analýzy zaměřené na hodnocení interních auditů, lze konstatovat následující. Silná stránka interních auditů je především v jejich vnitřní kontrole QMS, zjišťování slabých stránek v procesech, posuzování rizik v organizaci, což vede následně ke zlepšení celkové efektivity provozu. Slabinou je časová i oborová náročnost interního auditu. Hlavní problém v podobě ohrožení jsou vysoké požadavky školitelů při výcviku auditorů. Interní audit provádějí zaměstnanci jednotlivých podniků a tím pádem je to pro ně práce navíc, která není finančně ohodnocena. Proto by bylo vhodné zařadit interní auditory do systému finančního ohodnocení. Příležitosti interních auditů jsou spatřovány v neustálém zdokonalování systému a tím pádem i snazšímu získání/obhájení certifikátu (tabulka 1). Získané informace ze SWOT analýzy využijí manažeři jakosti především jako zpětnou vazbu při tvorbě Plánu interních auditů pro další období a v motivačním programu svých zaměstnanců.

Tab. č. 1: SWOT analýza – Interní audity.

Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)
<ul style="list-style-type: none">• Vnitřní kontrola• Posouzení vnitřních kontrol a zjištění slabých stránek• Posouzení rizik v organizaci• Posílení dodržování směrnic a postupů organizace• Nízké náklady	<ul style="list-style-type: none">• Časová i oborová náročnost, nároky na přípravu a působení interního auditu
Příležitosti (O)	Ohrožení (T)
<ul style="list-style-type: none">• Neustálé zlepšování• Snadnější obhájení certifikátů	<ul style="list-style-type: none">• Vysoké požadavky školitelů na interní auditory při výcviku

Zdroj: Vlastní zpracování.

ZÁVĚR

Z analýzy interních auditů ve vybraných zemědělských podnicích lze vyhodnotit, že zavedený systém managementu je realizován komplexně a je plně funkční. Ačkoli byly na základě interních auditů zjištěny odchylky je zřejmé, že ve společnostech je kladen velký důraz na kvalitu řízení procesů s cílem dosažení co nejlepších výsledků z hlediska služeb a činností směřujících k zákazníkovi.

V rámci celkového hodnocení systému managementu jakosti jsou interní audity shledány jako velmi přínosné jednak tím že poskytují zpětnou vazbu o aktuálním stavu systému řízení jakosti ale také tím že identifikují příležitosti pro jeho zlepšování.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. ANONYM, (2009): *Metodika interních auditů (19): Vzdělávání interních auditů.* [online] [cit. 2009-02-26]. Dostupné z: www.eiso.cz
2. DVOŘÁČEK, J. – KAFKA, T. (2005): *Interní audit v praxi.* Brno: Computer Press. ISBN 80-251-0836-8.
3. CUTLER, S. F. (2003): *Auditorské zprávy.* Praha: ČIIA. ISBN 80-86689-19-0.
4. HLAVNIČKOVÁ, A. (2009): *Aplikace systémů řízení jakosti v praxi.* ČZU, PEF, Praha.
5. HORÁČEK, V. (1993): *Poslání auditů v podnikovém systému jakosti.* Management jakosti, Praha, s. 1- 8.
6. KOVÁŘOVÁ, K. - SAMEK, M. – MALÚŠ, D. (2004): *Analýza interních auditů v praxi jako nástroj managementu.* Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Agrární perspektivy XIII. Trvale udržitelný rozvoj agrárního sektoru – výzvy a rizika. Díl I, Praha 22 - 23. 9. 2004, s. 303-308.
7. NENADÁL, J. (2002): *Moderní systémy managementu kvality.* Praha: Management Press.

8. NENADÁL, J. (2004): *Měření v systémech managementu jakosti*. Praha: Management Press.
9. Norma ČSN EN 9001 : 2008: *Systémy managementu jakosti, Požadavky*. ČSNI: Praha.
10. RICCHIUTE, D. N. (1994): *Audit*. Praha: Victoria Publishing.
11. VEBER, J. et al. (2002): *Řízení jakosti a ochrana spotřebitele*. Praha: Grada Publishing.

ADDRESS & ©

doc. Ing. Kateřina KOVÁŘOVÁ, Ph.D.
Katedra managementu a marketingu služeb
Vysoká škola evropských a regionálních studií
Dlouhá 163, 261 01 Příbram
Czech Republic
kovarova@vsers.cz

Ing. Aneta HLAVNIČKOVÁ
Katedra obchodu a financí
Provozně ekonomická fakulta
Česká zemědělská univerzita
Kamýcká 129, 165 00 Praha 6 – Suchbátka
Czech Republic
kovarova@pef.czu.cz

Finanční zdraví a SWOT analýza vybrané organizace

Financial Health and SWOT Analysis of Selected Organization

Petr ŘEHOŘ

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Úspěch podniků je závislý na schopnostech manažerů pružně reagovat na vlivy a podněty ve svém okolí a vhodně volit podnikatelskou strategii. Cílem článku je zhodnotit finanční zdraví vybrané společnosti, definovat, jaká je současná situace a postavení dané společnosti a s pomocí postupů a metod strategického řízení navrhnout strategii vedoucí ke zlepšení konkurenceschopnosti organizace a k udržení či zlepšení stávající pozice. V článku jsou použity finanční modely a SWOT analýza.

Klíčová slova: finanční zdraví – SWOT analýza – strategie – management – změny

ABSTRACT: The success of companies depends on managers' abilities to respond promptly to influences and impulses in their surroundings and select the best business strategy appropriately. The aim of this article is to assess whether the selected organization fares well from a financial point of view, and define the current situation of the company and with the help of techniques and methods of strategic management propose a strategy leading towards improving the competitiveness of an organization, and keeping or, better, improving the current situation. The paper contains financial models and the SWOT analysis of the selected organization.

Key words: financial health – SWOT analysis – strategy – management – changes

ÚVOD

Každý podnik si musí nejprve stanovit svůj cíl, kam chce podnik směřovat. Existují tři základní cíle společnosti, a to: maximalizace zisku, zvyšování podílu na trhu a minimalizace nákladů. Manažeři organizací by si měli dávat odpovědi na základní otázky typu: jsou výrobky a poskytované služby kvalitní? Jsou uspokojovány potřeby zaměstnanců? Jaká je finanční situace podniku? Hospodaří podnik dobře se svým kapitálem? Odpověď jim dává analýza vnitřního prostředí. Cílem této analýzy je definovat silné a slabé stránky společnosti a pozici společnosti na trhu a v odvětví.

Pro podnik je nejen důležité rozpoznat atraktivní příležitosti, ale také mít schopnost tyto příležitosti využít. Proto je třeba pravidelně analyzovat a vyhodnocovat vnitřní prostředí[8]. Cílem interní analýzy je definovat silné a slabé stránky podniku a následně specifické přednosti, které vypovídají o tom, v čem je podnik silný a čím se zásadně odlišuje od konkurentů [1].

V rámci interní analýzy je důležité analyzovat schopnosti podniku, aby management

zjistil, zdali je podnik schopen omezené zdroje maximálně využít [2]. Management by rovněž neměl opomenout vazby mezi zdroji, které mohou být mnohdy velmi důležité. Vždyť jednotlivé zdroje tvoří ucelený systém, v rámci něhož působí synergický efekt. Mezi nejdůležitější zdroje patří finanční zdroje, které zahrnují informace o vlastním a cizím kapitálu a o možnostech jeho získání [14].

Zdrojem informací pro sestavení finanční analýzy jsou zejména finanční účetní výkazy. Hlavním smyslem rozboru účetních výkazů je dospět k určitým závěrům o celkové finanční a hospodářské situaci podniku [6]. Mezi výkazy patří rozvaha, kterou můžeme definovat jako přehledné sestavení majetku podniku – aktiv a zdrojů jeho krytí – pasiv, k určitému dni [3]. Druhým výkazem je výkaz zisku a ztráty, který informuje o úspěšnosti podniku, které podnik dosáhl svou podnikatelskou činností. Konkretizuje, které náklady a výnosy za jednotlivé činnosti se podílely na tvorbě výsledku hospodaření běžného období [4].

Hlavním smyslem finanční analýzy je připravit podklady pro kvalitní rozhodování o fungování podniku [11]. Finanční situace a finanční hospodaření je nutno sledovat celým komplexem ukazatelů a na jejich hodnoty pohlížet v časovém vývoji a v souvislostech tak, aby výsledek hodnocení zobrazoval celkovou ekonomickou situaci podniku a umožňoval vytipovat příčiny dané situace [5].

Díky ní dokážeme komplexně vyhodnotit fungování firmy, nalézt problémy nebo nové možnosti růstu. Je součástí strategického (dlouhodobého) plánování společnosti [12]. V článku byly použity dva modely. Bonitní modely se snaží pomocí jednoho syntetického ukazatele vyjádřit finanční situaci, resp. pozici firmy. Z časového hlediska je lze zařadit do analýzy „ex post“, která je orientována retrospektivně a vede k poznání příčin, jež podnítily současnou situaci firmy [13].

Bankrotní modely mají uživatele informovat o tom, jestli firmě hrozí v nejbližších letech bankrot. Modely vychází z předpokladu, že již několik let před bankrotem dochází k určitým anomáliím. Nejčastěji se objevují potíže s vyšší čistého pracovního kapitálu, běžnou likviditou a rentabilitou [11].

Pro posouzení celkové situace dané organizace byla sestavena SWOT analýza. Tu tvoří analýza vnějšího prostředí a analýza vnitřního prostředí [9]. Tato analýza je v obchodním světě všeobecně uznávaným základem pro analýzu faktorů, které ovlivňují konkurenční pozici podniku na trhu, ale zároveň se kouká do budoucnosti [10]. Slouží pro řídicí orgán, který dle ní vytváří strategická rozhodnutí [15]. Je součástí strategického plánování společnosti. Umožňuje formulovat strategie: rozvojem silných stránek, odstraněním slabých stránek, využitím budoucích příležitostí, vyhnutím se rizikům [7].

METODICKÝ POSTUP A CÍL

Cílem článku je zhodnocení vybraných aspektů vnitřního prostředí konkrétní společnosti se zaměřením zejména na zjištění finančního zdraví společnosti a SWOT analýzy a pokusit se navrhnout strategii (opatření) směřující ke zlepšení současného stavu.

Objektem zkoumání je nejmenovaná mezinárodní společnost, která podniká ve třech stěžejních oblastech: nabíječky do akumulátorů, svářecí technika a solární elektronika. Průměrný evidenční počet zaměstnanců je okolo 300 pracovníků.

Při zpracování literární rešerše bylo vycházeno ze sekundárních informací. Ty byly získány především z odborných knih a internetových stránek zaměřených na vnitřní hospodaření podniku a finanční analýzu. Informace pro provedení analýz byly poskytnuty personálním pracovníkem společnosti. Při výpočtu finančního zdraví bylo pracováno s účetními výkazy Rozvaha a Výkaz zisků a ztrát. Byly použity bankrotní a bonitní modely, které mají říci, zda společnost není ohrožena bankrotem a jaké je finanční zdraví společnosti.

Pro zjištění současného postavení společnosti byla sestavena SWOT analýza. V ní byly definovány silné a slabé stránky společnosti, příležitosti a ohrožení. Pro výběr strategie zde byla použita metoda párového srovnávání.

VÝSLEDKY A DISKUZE

Finanční zdraví

Kralickův Quicktest hodnotí situaci společnosti na základě čtyř ukazatelů (viz tabulka 1), podle jejichž výsledné hodnoty přiděluje podniku body. Tyto body jsou na závěr shrnuty prostým aritmetickým průměrem. Jednotlivé ukazatele mají tuto podobu:

- $R1 \text{ (kvóta vlastního kapitálu)} = \frac{\text{vlastní kapitál}}{\text{celková aktiva}}$
- $R2 \text{ (doba splacení dluhu z cash flow)} = \frac{\text{cizí zdroje} - \text{peníze} - \text{bankovní úč}}{\text{cash flow}}$
- $R3 \text{ (rentabilita celkových aktiv)} = \frac{\text{EBIT}}{\text{celková aktiva}}$
- $R4 \text{ (rentabilita tržeb)} = \frac{\text{cash flow}}{\text{tržby}}$ [13]

Tab. č. 1: Bodové hodnocení výsledků.

Ukazatel	1	2	3	4	5
R1	> 30 %	> 20 %	> 10 %	≤ 10 %	≤ 0 %
R2	< 3 years	< 5 years	< 12 years	≥ 12 years	≥ 30 years
R3	> 15 %	> 12 %	> 8 %	≤ 8 %	≤ 0 %
R4	> 10 %	> 8 %	> 5 %	≤ 5 %	≤ 0 %

Zdroj: Vlastní výpočty.

Při hodnocení výsledků znamená výsledný bodový zisk větší než 3, že se jedná o podnik spějící k bankrotu, naopak výsledek menší než 2 znamená, že se jedná o bonitní podnik. Výsledek mezi těmito čísly znamená, že podnik se nachází v tzv. šedé zóně. Z dosažených výsledků je patrné, že z hlediska finanční stability je podnik ve všech letech finančně silný, neboť je vždy hodnocen 1 – viz tab. č. 2.

Tab. č. 2: Výsledky dle Kralickova Quicktestu v letech 2009 až 2011.

	2009	2010	2011
R1 v %	87,8	76,5	69,2
R2	-0,08	1,6	1,1
R3 v %	21,4	5,7	15,6
R4 v %	15	5,7	8,1
Hodnocení finanční stability	1	1	1
Hodnocení výnosové situace	1	3,5	1,5
Hodnocení celkové situace	1	2,3	1,25

Zdroj: Vlastní výpočty.

Podobně jako indexy, je i model AspectGlobal Rating zkonstruován pro prostředí tuzemské ekonomiky. Model se zaměřuje především na provozní stránku podniku. V ukazatelích je použito provozního výsledku hospodaření a provozních tržeb namísto celkových. Výslednou hodnotu získáme sečtením výsledků ze sedmi ukazatelů, které jsou do tohoto modelu zahrnuty, jak je patrné z následující tab. č. 3.

Tab. č. 3: Aspekt Global Rating.

Ukazatel	Výpočet
Provozní marže	(provozní HV + odpisy) / tržby za prodej výrobků a služeb
Ukazatel běžného ROE	HV za běžné období/ VK
Krytí odpisů	(provozní HV + odpisy)/odpisy
Pohotová likvidita	(finanční majetek + krátkodobé pohledávky) / (krátkodobé závazky + krátkodobé bankovní úvěry a výpomoci)
Ukazatel vlastního financování	VK / pasiva celkem
Provozní rentabilita aktiv	(provozní HV + odpisy) / aktiva celkem
Využití aktiv	tržby za prodej vlastních výrobků a služeb / aktiva celkem

Zdroj: Vlastní výpočty.

Po vypočtení jsou jednotlivé ukazatele sečteny. Výsledná známka je pak zařazena do devíti bodové stupnice (tab. č. 4), která se podobá té, kterou používají mezinárodní ratingové agentury.

Tab. č. 4 : Znamky Global Rating.

Rating	Pro hodnotu indexu \geq	Komentář k ratingu
AAA	8,5	Optimálně hospodařící subjekt blížící se "ideálnímu podniku"
AA	7	Velmi dobře hospodařící subjekt se silným finančním zdravím
A	5,75	Stabilní a zdravý subjekt s minimálními rezervami v rentabilitě či likviditě
BBB	4,75	Stabilní průměrně hospodařící subjekt
BB	4	Průměrně hospodařící subjekt, jehož finanční zdraví má poměrně jasné rezervy
B	3,25	Subjekt s jasnými rezervami a problémy, které je třeba velmi dobře sledovat
CCC	2,5	Podprůměrně hospodařící subjekt, jehož rentabilita i likvidita si vyžadují ozdravení
CC	1,5	Představitel nezdravě hospodařícího subjektu s krátkodobými i dlouhodobými problémy
C	<1,5	Subjekt na pokraji bankrotu se značnými riziky a častými krizemi

Zdroj: Vlastní výpočty.

Z výsledků je patrné (tab. č. 5), že v letech 2008 a 2010 získává podnik nejvyšší možné hodnocení a je tedy klasifikován jako optimálně hospodařící subjekt. V roce 2009 získává hodnocení A, tedy stabilní a zdravý subjekt. Vinu na zhoršení výsledku nese především

výrazné snížení zisku oproti předchozímu roku, které bylo způsobeno růstem nákladů vynaložených na prodané zboží. I přes tento pokles můžeme ale říci, že se jedná o velmi dobře hospodařící podnik.

Tab. č. 5: Výsledky z AspectGlobal Rating v letech 2009 až 2011.

Ukazatel	2009	2010	2011
Provozní marže	0,16	0,05	0,07
Ukazatel běžného ROE	0,19	0,06	0,18
Krytí odpisů	6,46	2,35	4,39
Pohotová likvidita	4,74	1,90	0,93
Ukazatel vlastního financování	0,88	0,76	0,69
Provozní rentabilita	0,24	0,09	0,21
Využití aktiv	1,53	1,62	2,92
Výsledná známka	14,19	6,84	9,41

Zdroj: Vlastní výpočty.

SWOT analýza

Silné stránky: Velmi dobré výsledky v analýze bankrotních a bonitních modelů, výborné výsledky analýzy ukazatelů rentability a aktivity, používání moderních technologií, výrobní procesy a postupy při výrobě svařovací techniky, která poskytuje konkurenční výhodu, nízká zadluženost firmy.

Slabé stránky: Klesající trend ukazatelů likvidity, zejména pohotové, nedostatečná marketingová podpora, nedostatek peněz na investice, vysoká fluktuace zaměstnanců ve výrobním procesu, nižší úroveň mezd zaměstnanců ve výrobě.

Příležitosti: Dostupná a levná pracovní síla, zajištění odbytu výrobků mateřskou společností, rozvoj a využití nových trhů a mezinárodní expanze, nárůst počtu studentů středních a vysokých škol jako zdroje vysoce kvalifikované pracovní síly zvýšení podpory výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů v ostatních částech světa.

Ohrožení: Zvyšování daní, růst cen energií, eskalace dluhové krize v Evropě, ukončení podpory výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů v EU, příliv levných konkurenčních výrobků z asijských ekonomik.

Tab. č. 6 zobrazuje zjištění strategie firmy. Pro sestavení této byla použita metoda párového srovnání. Při ní byl srovnáván každý faktor s každým navzájem pomocí Fullerova trojúhelníku. Při porovnávání byl jednotlivým faktorům prisuzován význam (četnost). Následně byla daná četnost násobena vlivem od 1 až 7 bodů. Dle tabulky můžeme vidět, že

společnost využívá strategii využití. Tato strategie využívá své silné stránky podniku ke zhodnocení příležitostí, které se objevují ve vnějším prostředí. Společnost by měla tuto strategii i nadále realizovat.

Tab. č. 6: SWOT matice.

	Slabé stránky Výsledek: 229	Silné stránky Výsledek: 446
Příležitosti Výsledek: 216	WO strategie Výsledek: 445	SO strategie Výsledek: 662
Ohrožení Výsledek: 207	WT strategie Výsledek: 436	ST strategie Výsledek: 653

Zdroj: Vlastní výpočty.

Celkový velmi dobrý finanční obraz firmy spolu s nízkou zadlužeností by bylo možno využít k získání dodatečných finančních prostředků a investovat je do rozšíření výrobní haly a zvětšení objemu výroby. Vzhledem k tomu, že mateřská firma zajistí odbyt veškerých výrobků, přineslo by to okamžitý užitek. Společnost disponuje větším množstvím oběžných aktiv než dlouhodobého majetku. To způsobuje vysoké hodnoty běžné likvidity. Problémem je, že objem zásob se řídí dle požadavků mateřské firmy, která určuje objem výroby a to podle plánu sestavovaného na rok dopředu. Kdyby se firmě podařilo získat v tomto ohledu alespoň určitý stupeň autonomie, bylo by možné dosáhnout značné úspory v nákladech na skladování, neboť by nebylo nutné mít neustále k dispozici velké prostory pro skladování.

Ze značného rozdílu mezi pohotovou a hotovostní likviditou vyplývá, že značnou část oběžného majetku firmy tvoří pohledávky. Na druhou stranu z analýzy ukazatelů aktivity je patrné, že i přes jejich velký objem firma nemá potíže s jejich inkasem a tedy nehrozí aktuální nedostatek zdrojů k rychlému splacení krátkodobých závazků. Přesto lze doporučit v dalších letech přísnější dohled nad vývojem ukazatele hotovostní likvidity, aby nedošlo k jeho dalšímu poklesu, který by mohl být určitým varovným signálem pro dodavatele firmy. Možností by bylo například investování do likvidních cenných papírů k obchodování na veřejném trhu, které jsou považovány za peněžní ekvivalenty díky jejich bezproblémové okamžité převoditelnosti na peníze a mohou přinášet zhodnocení vložených prostředků.

Mezi slabé stránky společnosti patří především nedostatečná marketingová podpora, nedostatek peněz na investice, vysoká fluktuace zaměstnanců ve výrobním procesu a nižší úroveň mezd zaměstnanců ve výrobě. Společnost by měla rozšířit aktivity v oblasti účasti na výstavách a veletrzích, kde by bylo možné se více zviditelnit pro velké firmy, které tvoří

hlavní segment zákazníků podniku. Dále je nutné se angažovat v aktivitách pro zviditelnění a podpoření dobrého jména firmy jako je například sponsoring sportovního týmu nebo individuálního sportovce. Dále pak zahájení nebo podílení se na projektu zaměřeném na ekologii, což je v dnešní době často probírané téma, navíc segment solární elektroniky tvoří v posledních letech významnou část prodejů firmy.

ZÁVĚR

I přes malé nedostatky má společnost velmi dobré postavení na trhu, a to jak na tuzemském tak zahraničním. Na základě zjištěných informací lze tvrdit, že postavení společnosti se v současné době zlepšuje a za stávajících podmínek a po aplikaci nezbytných opatření bude schopné konkurovat silným podnikům, které se na trhu objevují. Veškeré uvedené návrhy jsou možným výsledkem z provedených analýz a nejsou zcela vyčerpávající, protože problematika vnitřního či vnějšího prostředí podniku je příliš rozsáhlá. V některých oblastech byly navrženy určité změny pro zlepšení konkurenceschopnosti a finančního zdraví podniku, a také by podnik měl využívat nové příležitosti k upevnění dosavadního postavení. Doporučení mají vést ke zlepšení postavení podniku na trhu, finanční situace a k zajištění návratnosti investic. Metodický postup zjištění finančního zdraví a vhodné strategie může být přínosem i pro jiné podniky. I navržená opatření mohou být aplikována v jiných společnostech.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. DEDOUCHOVÁ, M. (2001): *Strategie podniku*. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-603-4.
2. FOTR, J. (1999): *Strategické finanční plánování*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-694-3.
3. FRIDSON, M. – ALVAREZ, F. (2002): *Financial Statement Analysis: A Practitioner's Guide*. Oxford: Wiley. ISBN 978-0-471-40915-1.
4. GRAHAM, B. – MEREDITH, S. (1998): *The Interpretation of Financial Statements*. New York: Collins. ISBN 0887309135.
5. HELFERT, E. (1996): *Techniques of Financial Analysis: A Practical Guide to Measuring Business Performance*. Noida: Tata McGraw-Hill. ISBN 0070590419.
6. HIGGINS, R. C. (1997): *Analýza pro finanční management*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-404-5.
7. HRON, J. – TICHÁ, I. (2002): *Strategické řízení*. Praha: ČZU Praha. ISBN 978-80-213-0922-7.
8. KOTLER, P. – ARMSTRONG, G. (2010): *Principles of marketing*. Upper Saddle River: Pearson. ISBN 978-0-13-700669-4.
9. KOTLER, P. – WONG, V. – SAUNDERS, J. – ARMSTRONG, G. (2007): *Moderní marketing*. Praha: Grada. ISBN 80-24-715-45-7

10. RIZZO, A.: (2006): *A swot analysis of the Field Virtual Reality rehabilitation and Therapy*. [online]. [cit. 2013-02-09]. Dostupný z <<http://www.mitpressjournals.org/doi/abs/10.1162/1054746053967094>>.
11. RŮČKOVÁ, P. (2007): *Finanční analýza: metody, ukazatele, využití v praxi*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1386-1.
12. STÝBLO, J. (2002): *Cesty ke zvyšování firemní výkonnosti*. Praha: Professional Publishing. ISBN 80-86419-21-5.
13. SEDLÁČEK, J. (2005): *Účetnictví pro manažery*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1195-8.
14. STRATÉG.CZ: *Strategická analýza* (2012). [online]. [cit. 2013-02-10]. Dostupný z: <http://www.strateg.cz/Strategicka_analyza.html>.
15. VALENTIN, E. K. (2001): *SWOT analysis from a resource-based view*. [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupný z <<http://bookswiki.info/library/files/SWOT20Analysis.pdf>>.

Článek byl zpracován v rámci projektu GAJU039/2013/S.

ADDRESS & ©

Ing. Petr ŘEHOŘ, Ph.D.
Katedra řízení
Ekonomická fakulta
Jihočeská univerzita
Studentská 15, 370 05 České Budějovice
Czech Republic
rehor@ef.jcu.cz

MOŽNOSTI IDENTIFIKACE RIZIKA MANIPULACE ÚČETNÍCH VÝKAZŮ V PODMÍNKÁCH ČESKÝCH ÚČETNÍCH PŘEDPISŮ

Possibilities and Risk Identification of Manipulation of Financial Statements in Terms of Czech Accounting Statutory Instruments

Zita DRÁBKOVÁ

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Základní podmínkou účetních výkazů je, aby věrně a pravdivě zobrazovaly skutečnost. Účetní informace jsou pro většinu zájmových skupin stále jedním ze zásadních informačních zdrojů o podniku. Příspěvek se zabývá konkrétní interpretací hodnot získaných z účetnictví a ve druhé linii zahrnuje porozumění samotné tvorbě finančních výkazů, respektive záměrů tvůrců těchto výkazů. Případová studie demonstruje metody manipulace účetních výkazů, dále zde navrhuje možný způsob identifikace zmanipulovaných účetních výkazů. Příspěvek tak shrnuje výstupy ze zkoumání možností a mezí manipulace účetních výkazů a jejich identifikací. Cílem příspěvku je ověření hypotézy, zda je mezi výsledkem hospodaření a přírůstkem peněžního toku (cash flow) v čase 5 let úzký vztah, resp. zda v součtu jejich hodnot za 5 let vedou s menšími odchylkami k podobnému výsledku, dále navržení identifikačního modelu kreativního účetnictví v podmínkách českých účetních předpisů. Hypotéza byla ověřena na účetních výkazech účetních jednotek zpracovaných případových studií s využitím vybraných metod kreativního účetnictví (varianta A) ve srovnání s výkazy respektujícími věrný a poctivý obraz účetnictví vymezený českými účetními předpisy (varianta C). V příspěvku je navržen jeden z možných identifikačních modelů kreativního účetnictví (model CFEBT) pro výkazy sestavené v souladu s českými účetními předpisy.

Klíčová slova: účetní výkazy – kreativní účetnictví – zmanipulované účetní výkazy

ABSTRACT: The crucial condition of financial statements is to provide reliable and true information. Accounting information is an important source of information about a business company for the majority of groups being interested. This paper deals with the specific interpretation of accountancy data. Its second line deals with understanding the financial statement preparation and intentions of those who prepare them. A case study demonstrates the methods of handling financial statements as well as it suggests a possible way to identify manipulated financial statements. Thus the article summarizes the outcomes of possibility and limits of manipulated financial statements and their identification. The goal of this article is based on the verification of the hypothesis whether there has been a close relation between the economic result and the loss and increase in cash flow in 5 years, or the sum of the amounts within the 5-year period has led to more or less similar results, then to create the CFEBT model applied to the financial statements in terms of the Czech accounting statutory instruments. This hypothesis was verified on the accounting statements of the accounting units of prepared case studies using selected methods of creative accounting (option A) compared to the case study respecting the true and fair view of accounting determined by Czech accounting statutory instruments (option C). There is proposed a possible identification model of creative accounting (the CFEBT model) applied to the financial statements in terms of the Czech accounting statutory instruments.

Key words: financial statements – creative accounting – manipulated financial statements

ÚVOD

Kreativní účetnictví a účetní podvody jako porušování věrného a pravdivého obrazu účetnictví představují aktuální téma; jedná se nepochybně o zajímavý pohled na tvorbu a vypovídací schopnost účetních výkazů. Příspěvek se zabývá konkrétní interpretací získaných hodnot z účetnictví. Ve druhé linii zahrnuje porozumění samotné tvorbě finančních výkazů respektive záměrů tvůrců těchto výkazů. Považujeme za důležité vymezit v rámci účetní legislativy určité meze použití různých účetních technik a postupů, které používají účetní jednotky k reprezentaci těchto svých záměrů. Současně vzniká potřeba rozeznat riziko zmanipulovaných účetních výkazů nad rámec vymezení národní účetní legislativy a v neposlední řadě při hodnocení finančního zdraví podniku dokázat eliminovat nedostatky vypovídací schopnosti a manipulace účetních výkazů.

Národní výzkumy z celého světa například (Amat – Blake 2006; Brennan – McGrath 2007) nebo (Jones 2010) potvrzují rostoucí tlak při prosazování transparentnosti a etického podnikání.

D. Kovanicová se zabývá smyslem a vypovídací schopností účetních výkazů již déle než 10 let. Uvádí mj., že při zpracování jednotlivých údajů uvedených v účetních výkazech je potřeba si uvědomit úskalí jejich zpracování a jejich následný přenos do výkazů účetní závěrky, viz (Kovanicová 2004). Při samotném zpracování účetních údajů se můžeme setkat s jejich účelovou manipulací v různých formách kreativního účetnictví. Oblast kreativního účetnictví a jeho vliv na účetní výkazy pojednává ve své publikaci L. Krupová (2001), když uvádí, že důvody pramení zejména z rozdílných zájmů vlastníků a manažerů. Manažeři se často snaží „upravit“ výši vykazovaného zisku, na kterém jsou finančně zainteresováni a to buď směrem k maximu, nebo naopak k prohloubení ztráty a tím dosažení výraznější výše zisku v následujících účetních obdobích. Špatný management se snaží zkreslením skutečného zisku oddálit úpadek firmy. Dalším důvodem může být tlak ze strany investorů nebo zatajení finančního rizika daného podniku, získání dotací nebo úvěrů či snaha o snížení své daňové povinnosti; více viz (Krupová 2001; Kovanicová 2004).

Jaké je tedy řešení etiky a mezi kreativního účetnictví? Názorů je vícero a liší se v dané zemi a autory. Ve Velké Británii převažuje názor Nasera. K. Naser vysvětluje kreativní účetnictví jako proces modifikace výsledků hospodaření od skutečného obrazu a směrem k žádoucím výsledkům. Toto může být docíleno nevhodným používáním nebo dokonce zneužíváním stávajících pravidel nebo opomenutím jiných pravidel; více viz například (Naser – Pendlebury 1992), ve Španělsku Amata a Blaka, Dowsna, viz publikace

(Amat – Blake 2006), kde je pohled na účetnictví ovlivněn optimistickým přístupem auditorů. Griffiths říká, že podniky uvádějí takové výsledky, které nejsou věrným a poctivým obrazem jejich transakcí, ale raději je upravují dle požadovaných cílů; více viz (Griffiths 2005).

Výzkumy z celého světa potvrzují rostoucí tlak při prosazování transparentnosti a etického podnikání, a to nejen u veřejně obchodovatelných společností. Důraz je kladen především na správní orgány, které jsou zodpovědné za zajištění formování firemní kultury a prosazování sdílených hodnot dovnitř společnosti.

Hrou čísel v účetnictví a odhalování technik kreativního účetnictví s dopady do účetních výkazů včetně výkazu Cash Flow se ve svých knihách zabývají Mulford a Comiskey. Detailně se zde řeší vliv použití metod kreativního účetnictví na jednotlivé položky účetních výkazů a možnosti zjištění praktik kreativního účetnictví pro vybrané účetní oblasti; viz (Mulford – Comiskey 2002) a (Mulford – Comiskey 2005). Použitím kreativních technik a jejich důsledků na fiskální úrovni evropských vlád se zabývají V. Koen a P. Noord; viz publikace (Koen – Noord 2005). Dále je možné čerpat například z uveřejněných publikací na internetu (Ernst&Young 2010), (PriceWaterhouseCoopers 2010) nebo publikací (Čaník – Řezbová 2006; Jones 2010).

V podmínkách české účetní legislativy je účetní jednotka regulována prostřednictvím z.č.563/1991 Sb., o účetnictví, vyhlášek provádějících tento zákon a Českými účetními standardy. Ze zahraničních regulačních norem je vhodné uvést alespoň tři vybrané příklady, a to: Zákon Sarbanes-Oxley Act (Dodwell 2008), který byl vydán v USA v roce 2002 a Zákon na ochranu dat (Data Protection Act) vydán Evropskou unií v roce 1998 a Basilejská dohoda o kapitálových standardech (Basel Capital Accord) v roce 2006. Tyto normy činí představitele organizací zodpovědné za přesnost firemních finančních výkazů a jejich cílem je zlepšení řízení rizik a aktiv.

Z oblasti použití kreativních technik v účetnictví ve vazbě na výsledné hodnoty finančních výkazů vyplývají některé výzkumné otázky a hypotézy, na které je potřeba hledat odpovědi s cílem lepšího naplnění základního požadavku věrného a poctivého obrazu účetnictví, zejména: „Jaké jsou přijatelné meze použití kreativních technik v účetnictví na národní úrovni?“, „Je možné takovéto meze stanovit?“, „Jaké jsou faktické důsledky zmanipulovaných výkazů?“ a „Je možné identifikovat zmanipulované účetní výkazy?“.

METODIKA A CÍL

Východiskem pro zpracování této obsáhlé problematiky bylo studium účetní a daňové

legislativy, tuzemských i zahraničních zdrojů týkajících se různých pohledů a názorů na techniky kreativního účetnictví, možnosti identifikace zmanipulovaných účetních výkazů a jejich vypovídací schopnost.

Příspěvek si klade za cíl navrhnout jeden z metodických přístupů identifikace zmanipulovaných účetních výkazů v podmínkách českých účetních předpisů. Součástí je ověření hypotézy, zda je mezi výsledkem hospodaření a přírůstkem peněžního toku (cash flow) v čase 5 let úzký vztah na základě navrženého modelu CFEBT.

Příspěvek současně prezentuje výsledné finanční výkazy zpracované na základě případové studie zpracované pro 2 varianty záměrů vybrané účetní jednotky. Případová studie byla zpracována pro variantu respektující věrný a poctivý obraz účetnictví vymezený českými účetními předpisy v období 5-ti účetních období, ve srovnání s variantou se záměrně zmanipulovanými výkazy téže účetní jednotky také v období 5-ti účetních období. Cílem této případové studie bylo navrhnout test zmanipulovaných účetních výkazů v čase 3-5let pro uživatele účetních výkazů, kteří chtějí posoudit jejich věrný a poctivý obraz v čase v souladu s českými účetními předpisy nebo potřebují data z výkazů použít pro hodnocení finančního zdraví podniku, zejména pro auditory a vlastníky.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Definice a praktiky kreativního účetnictví

Co znamená pojem kreativní účetnictví? Kreativní neboli tvořivé účetnictví začalo být aktuální v průběhu 80. let. První literatura na toto téma začala postupně vznikat v 90. letech. V současné době však stále ještě není dostatek seriózních materiálů, které by se týkaly tohoto tématu.

Vymezení definice kreativního účetnictví je velmi složitý problém. Kreativní účetnictví (creative accounting) znamená v podstatě zneužívání účetnictví s cílem lepší prezentace podniku v účetních výkazech. Při přípravě a předkládání účetních výkazů je proto možné se setkat s lidskou tvořivostí, znalostmi a vědomostmi z oblasti účetní teorie i praxe.

Kreativní účetnictví zahrnuje jak techniky účelové manipulace s údaji, které jsou více či méně zřetelné, tzv. windows dressing, tak také techniky, které vyžadují vysokou kvalifikaci a bývají též jen velmi obtížně odhalovány samotnými auditory (např. tzv. mimobilanční financování). Dle institutu certifikovaných účetních Anglie a Walesu (ICAEW) zní definice windows dressingu z roku 1986 takto: „*Windows dressing je vedení účetních transakcí takovým způsobem, že finanční výkazy poté podávají zavádějící nebo nereprezentativní obraz o finanční situaci podniku*“. Mimobilanční financování je pak takové financování nebo

refinancování podnikových činností, jejichž promítnutí v rozvaze firmy se i při dodržení zákonných požadavků a existujících účetních zásad nemusí objevit; více viz Krupová (2001).

Případová studie identifikace zmanipulovaných účetních výkazů pro 5 účetních období

Při hledání odpovědi na otázku, zda výsledek hospodaření a přírůstek peněžního toku (CF) směřuje v čase k obdobné hodnotě, je možné reprezentovat na zjednodušené případové studii. Pro účetní jednotku (velkoobchod se zbožím) bylo ve variantě A a C zpracováno kompletní účetnictví pro období 5 let včetně finančních výkazů a zjištěny přírůstky peněžních toků v jednotlivých obdobích.

Účetní transakce pro variantu A byly zpracovány s využitím kreativních metod účetnictví (windows dressing, podvodného výkaznictví) cílem maximalizovat vykázaný obrát a hodnotu aktiv. V 5 účetních obdobích jsou využity například techniky: parkovací transakce u zásob, porušení zásady opatrnosti u opravných položek, kruhové operace, záměna technického zhodnocení namísto oprav majetku.

Účetní transakce pro variantu C totožné účetní jednotky byly zaúčtovány a vykázány s cílem maximalizace věrného a poctivého obrazu účetnictví s využitím veškerých dostupných nástrojů a technik v souladu s českými účetními předpisy.

Vzhledem k omezenému rozsahu příspěvku uvádíme pro variantu A, C přehledy vybraných účetních hodnot z finančních výkazů zpracovaných v čase 5 účetních období.

Model CFEBT vyjadřující hypotézu úzkého vztahu mezi přírůstkem peněžního toku a výsledku hospodaření v čase 5 let, je pak definován následovně:

$$CFEBT = \sum_{t=1}^5 \left| \frac{CF_t - VH_t}{VH_t} \right|$$

Pokud $CFEBT \geq materialita$, pak je vysoké riziko porušení věrného a poctivého obrazu účetnictví.

Materialita, neboli významnost představuje částku 5-10 % s přihlédnutím k individuálním podmínkám účetní jednotky, obdobně jako při provádění auditu účetní závěrky externím auditorem.

V našem případě uvažujeme materialitu ve výši 5 %.

Tab. č. 1: Vývoj výsledku hospodaření, přírůstku peněžních toku, aktiv v 5 letech pro variantu A.

varianta A	1. rok	2. rok	3. rok	4. rok	5. rok	Σ
VH (EBT) v tis. Kč	30576	31660	41205	1999	1117	24147
CF v tis.Kč	0	2785	6889	1805	3594	15073
stav finanční hotovosti v tis. Kč	0	2785	9674	11479	15073	X
aktiva celkem v tis. Kč (netto)	64681	117437	52231	76230	29348	X
výnosy celkem v tis.Kč	79500	80605	7740	39875	40094	X

Zdroj: Vlastní výpočty.

Tab. č. 1 prezentuje výsledky finančních výkazů účetní jednotky ve variantě „A“, která při stejných podmínkách použije vybrané techniky kreativního účetnictví (windows dressing) za účelem sledování maximalizace obratu a hodnoty aktiv. Účetní jednotka ve variantě „C“ sleduje cíl dodržení věrného a poctivého obrazu v maximálně možné míře.

CFEBT ve výši 37,6 %, významně přesahuje hodnotu materiality, tj. vysoké riziko zmanipulovaných účetních výkazů v podmínkách českých účetních předpisů.

Tab. č. 2: Vývoj výsledku hospodaření, přírůstku peněžních toků, aktiv v 5 letech pro variantu C.

varianta C	1.rok	2.rok	3.rok	4.rok	5.rok	Σ
VH (EBT) v tis. Kč	2539	5150	4948	1369	700	14706
CF v tis. Kč	0	2785	6889	1805	3594	15073
stav finanční hotovosti v tis. Kč	0	2785	9674	11479	15073	X
aktiva celkem v tis. Kč (netto)	13144	15889	21337	19206	19906	X
výnosy celkem v tis. Kč	31250	31355	31490	15125	16094	X

Zdroj: Vlastní výpočty.

Tab. č. 2 obsahuje výsledky finančních výkazů dané účetní jednotky, která v 5 účetních obdobích sleduje cíl maximalizace věrného a poctivého obrazu účetnictví, který je v souladu s maximálním využitím účetních metod a technik vymezených českými účetními předpisy. Z výsledků modelu CFEBT vyplývá výše 2,5 %, tj. nedosahuje hodnoty materiality, tj. nízká pravděpodobnost manipulace účetních výkazů v podmínkách českých účetních předpisů.

Cíleně sestavené účetní transakce u účetní jednotky za obdobných podmínek, tedy v podmínkách českých účetních předpisů potvrzují hypotézu modelu. Tedy, že v delším období (5 let) je mezi účetním výsledkem a přírůstkem peněžního toku úzký vztah.

ZÁVĚR

Příspěvek prezentuje výsledky případové studie praktik kreativního účetnictví Windows dressing a technik Mimobilančního financování pro 2 varianty záměrů manipulace účetních výkazů v návaznosti na rozdílné výsledky hodnocení finančního zdraví těchto 2 variant zvoleného podniku.

Současně se příspěvek dotýká otázky: „Jak identifikovat zmanipulované účetní výkazy resp. zda je možné rozpoznat zmanipulované účetní výkazy.“ Odpověď na tuto otázku by velmi zjednodušila situaci nejen uživatelům účetní závěrky, ale zejména auditorům, kteří představují nezávislé odborně způsobilé osoby, jejichž úlohou zvýšit důvěru uživatelů účetní závěrky. V příspěvku jsou uvedeny výsledky ověření hypotézy, zda je mezi výsledkem hospodaření a přírůstkem peněžního toku (Cash flow) v čase 5 let úzký vztah resp. zda v součtu výsledků 5let vedou s menšími odchylkami ke stejnému výsledku a to prostřednictvím navrženého modelu CFEBT. Na podkladě ověření výsledků navrženého modelu CFEBT byla navržena jedna z možností, jak hodnotit manipulaci účetních výkazů v čase. Dle našeho názoru lze navrženou identifikační metodu aplikovat jako jeden z testů prováděných externími auditory při ověřování věrného a poctivého obrazu účetní jednotky, také ve vazbě na aplikaci mezinárodního auditorského standardu ISA 240, který se zabývá povinnostmi auditora při zjištění podvodu v účetní jednotce v rámci ověřování účetní závěrky.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. AMAT, O. – BLAKE, J. (2013): *The ethics of creative accounting. Economics Working Paper* [online]. 1999 [cit. 15. 3. 2013]. Dostupný z: <http://www.econ.upf.edu/docs/papers/downloads/349.pdf>.
2. BAŠTA, T. (2006): *PricewaterhouseCoopers-Účetní podvody se nedají vyloučit* [online] [cit. 15. 3. 2013]. Dostupný na internetu: http://www.pwc.com/cz/cze/inssol/issues/2006/UcetniPodvody_TB.html.
3. BRENNAN, N. – McGRATH, M. (2007): Financial Statement Fraud. Some Lessons From US and European Case Studies. *Australian Accounting Review*, 17, pp. 49-61. ISSN 1835-2561.
4. DODWELL, W. (2008): Six Years of the Sarbanes-Oxley Act: „Are We Better Off?“. *The CPA Journal*, č. 8, s. 38-43.
5. ERNST&YOUNG. *Zpráva o boji s podvody* [on-line]. 2009 [cit. 2012-05-10]. Dostupné na internetu: <http://www.ey.com/CZ/cs/Newsroom/News-releases/Podvody--realisticka-reseni-realnych-rizik>.
6. GRIFFITHS, I. (1995): *New Creative Accounting: How to Make Your Profits What You Want Them to Be*. Palgrave MacMillan. ISBN 0333628659.
7. JONES, M. (2010): *Creative accounting, Fraud and International accounting scandals*. UK: John Wiley and Sons Ltd. ISBN 9780470057650.

8. KOEN, V. – P. VAN DEN NOORD (2005): Fiskální úskoky v Evropě: jednorázová opatření a kreativního účetnictví ", *Ekonomické oddělení OECD Working Papers*, s. 417.
9. KOVANICOVÁ, D. (2004): Problémy oceňování ve světle moderního finančního účetnictví. Část I – O oceňovacích bázích obecně a historických nákladech zvláště. *Účetnictví*, 39, č. 1, s. 32-39.
10. KOVANICOVÁ, D. (2004): Problémy oceňování ve světle moderního finančního účetnictví. Část II – Oceňování na bázi běžných hodnot. *Účetnictví*, 39, č. 2, s. 12-23.
11. KOVANICOVÁ, D. (2004): *Jak porozumět světovým, evropským, českým účetním výkazům*. Praha: BOVA POLYGON. ISBN 80-7273-095-9.
12. KRUPOVÁ, L. (2001): *Kreativní účetnictví. Zneužívání účetnictví, možnosti a meze*. Praha: Komora auditorů ČR. ISBN 80-902855-2-X.
13. MULFORD, CH. – COMISKEY, E. (2002): *The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices*. LLC. ISBN-10 0-471-77073-6.
14. MULFORD, CH. – COMISKEY, E. (2005): *Creative Cash Flow Reporting: Uncovering Sustainable Financial Performance*. UK: LLC. ISBN 0-471-46918-1.
15. NASER, K. – PENDLEBURY, M. (1992): A note on the use of creative accounting. *The British Accounting Review*, 24, č. 2, s. 111-118.
16. PRICEWATERHOUSECOOPERS *Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2009* [on-line]. 2010 [cit. 15. 3. 2013]. Dostupný na internetu: <http://www.pwc.com/cz/cs/hospodarska-kriminalita/hlavni-zjisteni-global.jhtml>.

ADDRESS & ©

Ing. Zita DRÁBKOVÁ, Ph.D.
 Katedra účetnictví a financí
 Ekonomická fakulta
 Jihočeská univerzita
 Studentská 13, 370 05 České Budějovice
 Czech Republic
drabkova@ef.jcu.cz

KOMPARACE ÚROVNĚ KREATIVITY MANAŽERŮ SE STUDENTY

Comparison of Creativity Level of Managers and Students

Jaroslav VRCHOTA – Jana KUBECOVÁ

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Příspěvek si klade za cíl zmapování úrovně kreativity vrcholových manažerů oproti úrovni kreativity vysokoškolských studentů. Kreativita v dnešní době představuje největší potenciál pro podnikání, které je v rámci vysokého konkurenčního prostředí přímo závislé na míře a tempu inovací. Z tohoto důvodu je zkoumán rozdíl v kreativitě u obou vzorků, aby bylo možné případně zkvalitnit výuku na vysokých školách se zaměřením právě na kreativitu. Neboť inovace dle podpory EU a vlády ČR představují jeden z největších potenciálů malých a středních firem. Pro potřeby tohoto příspěvku je kreativitou chápána schopnost řešit úkoly a činnosti, které není možné řešit či vykonávat dle předem definovaného postupu.

Data byla získána pomocí dotazníkového šetření od 221 manažerů a od 376 studentů vysokých škol. Jednotlivá data byla komparována prostřednictvím dvouvýběrového Wilcoxonova testu, kde se při zvolené hladině významnosti $\alpha = 0,05$ podařilo prokázat, že manažeři dosahují vyšší úrovně kreativity než studenti.

Klíčová slova: kreativita – manažer – student – kompetence

ABSTRACT: The contribution aims to map the level of creativity of top managers compared to the level of creativity of university students. Nowadays creativity represents the largest potential for business which is in the high competitive environment dependent directly on the extent and pace of innovation. In this reason the difference in creativity between two samples was researched in order to improve the quality of teaching at universities with the focus on being creative. Innovations according to the support of the EU and the government of the Czech Republic represent one of the biggest potential of small and medium-sized companies. For the purpose of this paper creativity is understood as the ability to solve tasks and activities that cannot be solved or performed according to pre-defined procedure.

The data were obtained through a questionnaire survey of 221 managers and 376 students of universities. The particular data were compared through the double-selection Wilcoxon test, in which it was proven at the chosen significance level $\alpha = 0.05$ that managers achieve a higher level of creativity than students.

Key words: creativity – manager – student – competence

ÚVOD

Obecně se má za to, že se lidé kreativní již rodí a že mají své schopnosti vrozené, ale v pracovním prostředí mnohem více než zvláštní talent potřebujeme primární tvořivost. Zvláštní talent je to, co odlišuje průměrného malíře, vědce, umělce od těch výjimečných. Oproti tomu primární tvořivost je to, co využíváme každý den při zvládání problémů. Oba termíny nejlépe charakterizuje nízký práh obav ze selhání, snaha o prosazování vlastních

nápadů a potlačovaná roztržitost v kontrole chování [1].

Kreativita znamená umění dívat se na běžné věci a problémy z více úhlů a to je pro manažera jednou z nejdůležitějších schopností. Ve světě, kde narůstá důraz tvořivosti, neboť neustálé změny jsou díky globalizaci stále rychlejší a rychlejší. Proto potřeba přizpůsobit se a reagovat na novou situaci kreativním řešením bude vždy ceněna [10]. Na tento fakt upozorňují i výzkumy Dimocka [7] a Gibsona [13], kteří právě popsali úroveň kreativity u manažerů, kde Dimock zjistil, že manažeři v soukromém sektoru mají vyšší schopnost kreativity, než jejich kolegové ve veřejné správě. Z toho důvodu se kreativita dostává v kompetenčních modelech na stejnou úroveň jako motivace, komunikace, sebereflexe a výkonnost [23, 26].

Kreativního člověka lze charakterizovat díky typickým rysům, které se vyskytují u všech tvůrčích lidí. Jedná se o ochotu riskovat, tu charakterizuje rozumná míra rizika a sním spojený zisk. Abyste patřili mezi tvořivé, je potřeba nebát se zveřejnit vlastní názor a překonat strach z odmítnutí. Další je míra funkční svobody, pokud se člověk neupíná pouze k jednomu využití předmětu nebo k jednomu zaběhlému postupu. S tím je spojena také flexibilita a otevřenost ke změnám a tvůrčí snaha tyto změny vytvářet a vyvolávat. Důležitá je také tolerance vůči dvojznačnosti, jedná se o takové situace, kde není přesně vymezený rámec [17, 8, 16].

Logické a racionální myšlení rozvinuté výchovou a vzděláním u většiny z nás podporuje rozvoj levé hemisféry na úkor pravé poloviny. Nová řešení, neotřelé nápady a jedinečnost vznikají v pravé hemisféře. Myšlení si můžeme představit jako dálnici, mozek dostane impuls a na základě toho navrhne ověřenou a pohodlnou cestu k řešení, oproti tomu kreativní nápady a řešení se pokoušejí vybočit z pevných struktur a objevit efektivnější, rychlejší cestu k cíli [19]. Většinou platí, že pokud člověk svou kreativitu nerozvíjí a nepodporuje, tak čím je starší, tím více ji ztrácí [18]. V souladu s tímto tvrzením je i studie Creativity and performance [25] zaměřená na kreativitu a výkonnost studentů a jejich rozvoj, neboť poukazují na snižování individuální úrovně kreativity v rámci studia. Starší lidé častěji zakládají svá rozhodnutí na zkušenosti, logice a pravděpodobnosti, oproti tomu se pokoušejí vyhnout intuici, iracionalitě a tím i možnosti selhání. D. Goleman [14] pro tento stav myslí používá termín zatuhnutí postojů (psychoskleróza) [5].

METODIKA A CÍL

Cílem studie je statisticky ověřit, zda je správný předpoklad, že manažeři dosahují stejné, případně vyšší úrovně kreativity, oproti studentům, neboť kreativita představuje velký

potenciál u malých a středních podniků, neboť je pevně propojena s mírou inovací. Příspěvek si proto klade za cíl zjistit, zda se kreativita po ukončení studia vysoké školy zvyšuje, nemění, nebo zda se naopak snižuje. Kreativitou se v tomto významu myslí schopnost řešit takové úkoly a činnosti, které nelze dle předem definovaného postupu řešit a vykonávat [19]. V rámci šetření byla snaha o minimalizaci výskytu takových úkolů, které by vycházely z potencionálních zkušeností respondentů. Samotné dotazníkové šetření bylo zaměřeno na větší spektrum kompetencí (komunikace, kooperace, výkonnost, zodpovědnost, samostatnost, a jiné), ke každé kompetenci směřovalo minimálně 7 otázek, které byly v rámci testu přeházené, aby nedocházelo k předjímání výsledků. Otázky v dotazníku byly formulovány na základě doporučení odborníků z praxe a následně ještě upravovány dle výsledků pilotního ověření. Oběma skupinám (manažeři i studenti) byly předloženy identické dotazníky, aby bylo možné přistupovat k výsledkům jednotně.

V rámci výpočtu byla položena nulová hypotéza, že kreativita manažerů a studentů se shoduje na základě analyzovaných dat. Získávání dat probíhalo v rámci disertační práce díky grantu GAJU 79/2013/S od 221 manažerů pomocí dotazníkového šetření za spoluúčasti Jihočeské hospodářské komory a společnosti CzechInvest, celkový počet oslovených manažerů, není možné kvantifikovat, z důvodu dotazování probíhajícího přes třetí strany (CzechInvest, JHK). Následně byla data získána od 376 studentů vysokých škol z celkově oslovených 940 studentů magisterského a bakalářského studia. Soubor manažerů byl vydefinován nepravděpodobnostní metodou nahodilého výběru základní soubor manažerů v ČR. Tato metoda byla zvolena z důvodu velmi obtížně specifikovatelného vzorku a sběru dat. Na základě odborné literatury, je vrcholový manažer složitě určitelný, jelikož definice nelze reálně měřit, z tohoto důvodu se v práci vychází z definic M. Armstronga [2], kde určující je počet alespoň tří podřízených vedoucích pracovníků. Z tohoto hlediska není pro výběr manažerů prioritní počet zaměstnanců, obrat společnosti, či odvětví. Data byla testována pomocí dvouvýběrového Wilcoxonova testu [11, 11] a jeho asymptotické varianty. Jedná se o neparametrický dvouvýběrový test, který se nejčastěji používá, pokud není splněn předpoklad normality dat. Jelikož mírné porušení normality u vzorků větších než 30 nemá zásadní dopad na výsledky testu.

Nechť X_1, \dots, X_n a Y_1, \dots, Y_m jsou dva nezávislé náhodné výběry ze dvou spojitých rozložení, jejichž distribuční funkce se mohou lišit pouze posunutím. $x_{0,50}$ a $y_{0,50}$ jsou označeny jako medián prvního a druhého rozložení. Vždy je testována hypotéza, že distribuční funkce obou rozložení jsou shodné, jinými slovy, že mediány se rovnají. Oproti alternativě, že první z mediánů $x_{0,50}$ manažerů je větší než druhý jmenovaný [11,11,4].

$$H_0 = x_{0,50} - y_{0,50} = 0 \text{ proti } H_A = x_{0,50} > y_{0,50} \text{ (Friedrich 2010)}$$

V první fázi jsou všechny $(n + m)$ hodnot X_1, \dots, X_n a Y_1, \dots, Y_m uspořádány vzestupně podle velikosti. Jelikož celý proces testu probíhá elektronicky pomocí softwaru Statistika v 10, není tento krok v práci zapisován, jelikož se jedná pouze o lapidární operaci.

Dále jsou zjištěny součty pořadí hodnot X_1, \dots, X_n a označena jako T_1 . Součet hodnot v pořadí studentů Y_1, \dots, Y_m bude značen T_2 .

Dalším krokem je vypočtení testované statistiky pro U_1 a U_2 , přitom stále platí, že $U_1 + U_2 = mn$ [11]

$$U_1 = mn \frac{n(m+1)}{2} - T_1, U_2 = mn \frac{m(m+1)}{2} - T_2 \quad [11]$$

Pokud platí, že statistika $\min\{U_1, U_2\} \geq$ tabletované kritické hodnotě, pro zvolené rozsahy obou výběrů a zvolenou hladinu významnosti, pak nulovou hypotézu o totožnosti porovnávaných skupin zamítneme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Jelikož pro oba vzorky ve všech testovaných případech platí, že n, m jsou větší než 30 je přistoupeno k asymptotické variantě Wilcoxonova testu (Mann-Whitneyův test), který se využívá pro n a m větší

$$\text{třiceti. Kde } U^* = \min\{U_1, U_2\} \quad [4]$$

$$U_0 = \frac{U^* - \frac{mn}{2}}{\sqrt{\frac{mn(m+n+1)}{12}}} \quad [11]$$

Kritický obor hodnot pro pravostranou alternativu $W = <k_2, n>$ Nezáporné hodnoty k_1 a k_2 jsou přesně dány v odborné literatuře. H_0 zamítáme na hladině významnosti α pokud $U_0 > W$ [11, 11].

Výsledky testu dokládají rozdíly v posunutí křivek u manažerů a studentů.

VÝSLEDKY

Pomocí dvouvýběrového Wilcoxonův test (Mann-Whitneyova U testu) na zvolené hladině významnosti $\alpha = 0,05$, kde X = kreativita manažerů a Y = kreativita studentů je testována nulová hypotéza, která tvrdí, že kreativita u manažerů a studentů je shodná: $H_0 = x_{0,50} - y_{0,50} = 0$, dále byla položena alternativní hypotéza, která předpokládá, že kreativita bude u manažerů na vyšší úrovni: $H_A = x_{0,50} > y_{0,50}$

Nejprve budou veškerá $n + m$ hodnot X_1, \dots, X_n a Y_1, \dots, Y_m uspořádány vzestupně podle velikosti. Z důvodu velkého množství dat bude tento krok prováděn elektronicky.

Zjistíme součet pořadí hodnot X_1, \dots, X_n a označíme ho T_1 . Součet pořadí hodnot Y_1, \dots, Y_m označíme T_2 .

$$T_1 = 2673291$$

$$T_2 = 3743863$$

$$U_1 = mn \frac{n(n+1)}{2} - T_1, U_2 = mn \frac{m(m+1)}{2} - T_2$$

Přitom platí, že: $U_1 + U_2 = mn$

$$U_1 = 1197967 \quad U_2 = 1793489$$

Tab. č. 1 vytvořená v softwaru Statistica, ukazuje nejdůležitější zjištěné hodnoty u kreativity. Sct. manažeri je součtem pořadí hodnot u manažerů a Sct. studenti je součtem pořadí u studentů. U značí požadovanou min. hodnotu z U_1 a U_2 . Z je hodnota asymptotické testové statistiky v metodice značené jako U_0 . p- hodn. je již vypočtená požadovaná hodnota, která bude porovnávána s α a dále rozhodovat o zamítnutí či nezamítnutí nulové hypotézy. Dále bude p-hodn. upravena pro jednostrannou alternativní hypotézu a opět konfrontována s α .

Tab. č. 1: Mann-Whitneyův U test.

	Sct. manažeri	Sct. studenti	U	Z	p-hodn.
Schopnost hodnotit	2673291	3743863	1197967	9,963082	0,000000

Zdroj: Vlastní zpracování.

$$0,00000 < 0,05 \quad \text{p-hodnota} < \alpha$$

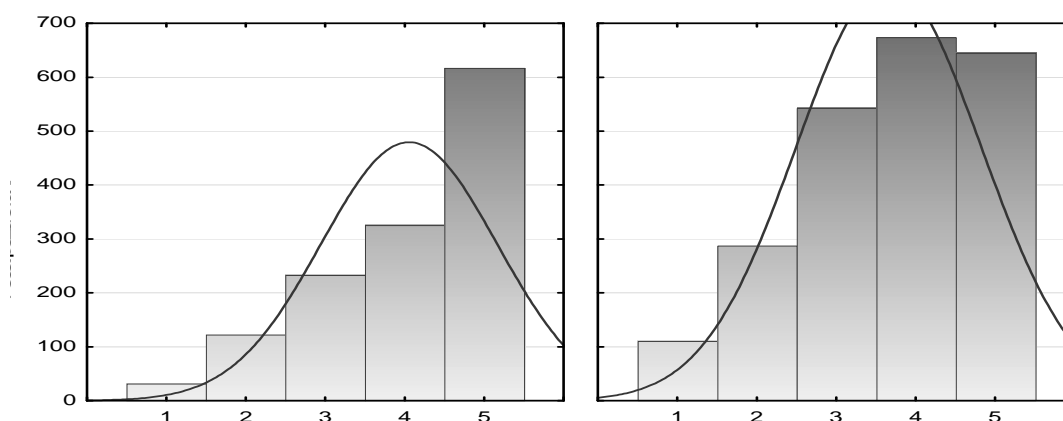
Jelikož konečné p-hodnota je blízká nula a je menší než zvolené α zamítáme nulovou hypotézu na hladině významnosti 0,05.

Na základě analyzovaných dat se alternativní hypotézu nepodařilo zamítnout, jelikož polovina z p- hodnoty je stále menší než zvolené α . Proto můžeme nadále tvrdit, že manažeri v rámci zkoumaného vzorku dosahují vyšší úrovně kreativity než studenti.

$$\text{p-hodnota} / 2 < \alpha \quad 0,00000 < 0,05$$

Výsledek testu dokládá také Obr. č. 1, kde je znázorněno, že křivka manažerů (levý graf) je posunuta přibližně o 0,4 bodu doprava oproti křivce studentů.

Obr. č. 1: Zastoupení kreativity u manažerů a studentů.

Zdroj: Vlastní zpracování.

DISKUZE A ZÁVĚR

V práci se podařilo zamítnout hypotézu, že kreativita manažerů v rámci zkoumaného vzorku je shodná s kreativitou studentů a zároveň se nepodařilo zamítnout alternativní hypotézu, která tvrdila, že manažeři v rámci zkoumaného vzorku dosahují lepších výsledků než studenti, na hladině významnosti $\alpha=0,05$. Oba tyto výsledky dokládá také grafické znázornění obou křivek.

Lze se domnívat, že tento výsledek je zapříčiněn převážně nízkou měrou zkušeností a praxe studentů, i přesto že byl tento fakt zohledněn při konstrukci testovaných otázek. Právě tyto faktory nejvíce rozvíjí kreativitu, jak uvádějí ve svých pracích mnozí autoři: Csikszentmihalyi [5], Fox [9], MacLeod [20], Linkner [19]. Určitý podíl také může mít na výsledku fakt, že byli dotazováni převážně vrcholoví manažeři, u kterých lze předpokládat vysokou míru kreativity, neboť jejich práce ve většině případů není stroze definována a je u nich více kladen důraz na nové myšlenky a inovativní řešení [3]. Vliv ostatních faktorů jako jsou fyziologické předpoklady a prostředí, na výsledek je zanedbatelný. Fyziologické předpoklady jsou podobné a vliv prostředí na výkonnost v tomto případě není významný, pro obě skupiny jsou vnější podmínky co nejvíce optimalizovány pro efektivní práci.

Dalším z důvodů může být také fakt, který zmínil McWilliam [23], že studenti ztrácejí svoji vrozenou kreativitu během studia na základní a střední škole, kde jsou mnohem více tlačeni do zajetých postupů, než do individuálních řešení. Útlum kreativity v současné generaci studentů popisuje také Marakas [22], který jako tlumící faktor kreativity vidí ve větším využívání softwaru a moderních technologií, kde uživatelé nemusejí příliš uvažovat nad postupy jednotlivých operací.

K vyšší kreativitě studentů mohou přispět například různé rozvíjející aktivity, které v nich iniciují potřebu vyšší tvořivosti v rámci soutěživosti a mírné rivality mezi týmy či jednotlivci [14].

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. ADAIR, J. E. (2011): *Umění kreativního myšlení: jak být inovativní a rozvíjet skvělé myšlenky*. Brno: Computer Press.
2. ARMSTRONG, M. (1999): *Personální management*. Praha: Grada.
3. BRABANDERE, L. A. (2011): *Thinking in new boxes: a new paradigm for business creativity*. NY Gronde.
4. BUDÍKOVÁ, M. – KRÁLOVÁ, M. (2010): *Průvodce základními statistickými metodami*. Praha: Grada.
5. CLEGG, B. (2005): *Kreativita*. In. translation Jiří Penc. Brno: CP Books.
6. CSIKSZENTMIHALYI, M. (1997): *Creativity: flow and the psychology of discovery and invention*. In HarperPerennial ed. New York: HarperCollins Publishers.
7. DIMOCK, M. (1986): Creativity, In *Public Administration Review* , Vol. 46, No. 1, pp. 3-7, Published by: Wiley on behalf of the American Society for Public Administration.
8. DYTRT, Z. (2009): *Efektivní inovace: odpovědnost v managementu*. Brno: Computer Press.
9. FOX, M. (2004). *Creativity: where the divine and the human meet*. New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin.
10. FRANKOVÁ, E. (2011): *Kreativita a inovace v organizaci*. Praha: Grada.
11. FREUND, R. (2010): *Statistical methods*. Boston: Elsevier.
12. FRIEDRICH, V. – MAJOVSKÁ, R. (2010): *Výběr z ekonomické statistiky: od OECD k České republice*. Praha: Wolters Kluwer.
13. GIBSON, H. (2011): Management, skills and creativity: the purpose and value of instrumental reasoning in education discourse, *Oxford Review of Education* , Vol. 37, No. 6, pp. 699-716, In Taylor & Francis, Ltd.
14. GOLEMAN, D. (2006) *Working with emotional intelligence*. In Bantam trade paperback reissue ed. New York: Bantam Books
15. HOSPODÁŘOVÁ, I. (2008): *Kreativní management v praxi*. Praha: Grada.
16. CHADT, K. – KOUŘIL, L. (2009): *Art of creativity, aneb, Kreativita jako klíčová kompetence v době změn*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
17. KOLAJOVÁ, L. (2006): *Týmová spolupráce: jak efektivně vést tým pro dosažení nejlepších výsledků*. Praha: Grada.
18. KÖNIGOVÁ, M. (2006): *Jak myslet kreativně*. Praha: Grada.
19. LANDAU, E. (2007): *Odvaha k nadání*. Praha: Akropolis.
20. LINKNER, J. (2011): *Disciplined dreaming: a proven system to drive breakthrough creativity*. San Francisco: Jossey-Bass.
21. MACLEOD, H. (2009): *Ignore everybody: and 39 other keys to creativity*. New York: Portfolio.
22. MARAKAS, G. M. (1997): Creativity Enhancement in Problem Solving: Through Software or Process?. *Management Science: a journal of the institute for operations research and management sciences*. Linticum: INFORMS.
23. MCWILLIAM, E. (2008): Teaching for creativity: towards sustainable and replicable pedagogical practice. *Higher Education*. vol. 56, issue 6, p. 633-643.
24. MIKULÁŠTÍK, M. (2010): *Tvořivost a inovace v práci manažera*. Praha: Grada.

25. SIMMONS, R. (2008): Creativity and Performativity: The Case of Further Education, *British Educational Research Journal*, Vol. 34, No. 5, Creativity and Performativity in Teaching and Learning: Tensions, Dilemmas, Constraints, Accommodations and Synthesis, pp. 601-618, Published by: Taylor & Francis, Ltd. on behalf of BERA.
26. SVATOŠOVÁ, V. (2010): *Tvořivé myšlení a inovace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.

ADDRESS & ©

Ing. Jaroslav VRCHOTA, Ph.D.
Ing. Jana KUBECOVÁ
Katedra řízení
Ekonomická fakulta
Jihočeská univerzita
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
Czech Republic
vrchota@ef.jcu.cz
jkubecova@centrum.cz

2 BEZPEČNOST A OCHRANA ZDRAVÍ PŘI PRÁCI, ČLOVĚK – STROJ · SAFETY AND HEALTH PROTECTION AT WORK, MAN – MACHINE

VZTAH POLICISTŮ KE ZKOUŠCE SPOLEHLIVOSTI

Attitude of Policemen to Integrity Test

Josef HRUDKA – Josef KŘÍHA

Praha – České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Příspěvek prezentuje empirická zjištění dílčího vědecko-výzkumného úkolu Policejní akademie České republiky v Praze „Zkouška spolehlivosti - explikace, aplikace, efektivita“, jehož dílčím cílem je zjistit, jaký vztah - postoj zaujímají policisté k tomuto kontrolnímu institutu „sui generis“. Za pomoci techniky dotazníkového šetření u výběrového souboru 766 policistů a nestandardizovaného rozhovoru provedeného u 30 policistů je zjištěno, že policisté ke zkouškám spolehlivosti ve většině případů nezaujímají kategoricky pozitivní či negativní postoj, ale že se jedná spíše o směsici těchto postojů s převahou postojů pozitivních. U postojů negativních zřetelně vystupuje aspekt nedůvěry, kdy policisté vnímají možnost být zkoušen jako apriorní vyslovení nedůvěry.

Klíčová slova: postoj – zkouška spolehlivosti – Generální inspekce bezpečnostních sborů

ABSTRACT: The article presents some empirical findings of the partial scientific research of the Police Academy of the Czech Republic in Prague „*The Integrity Test - Explication, Application, Effectiveness*“, the aim of which is to find the attitude of the policemen to the control tool „sui generis“. As resulted from questionnaires answered by 766 police officers and also from non-standardized interview with 30 police officers, the policemen do not categorically take a positive or negative statement to integrity testing in most cases, but as a matter of fact there is some mixture of these attitudes the most of which are positive ones. In case of negative attitudes there are clearly visible aspects of distrust when the policemen view the integrity testing as some indication of a priori distrust.

Key words: attitude – integrity test – General Inspectorate of Security Forces

ÚVOD

Policejní akademie České republiky v Praze v rámci své vědecko-výzkumné činnosti realizuje dílčí vědecko-výzkumný úkol „Zkouška spolehlivosti - explikace, aplikace, efektivita“, jehož předmětem je absolutní novinka v českém právním řádu tzv. zkouška spolehlivosti. Zkouška spolehlivosti je oprávněním Generální inspekce bezpečnostních sborů, spočívajícím „v navození situace, kterou je zkoušená osoba povinna řešit“ jejímž účelem je „předcházení, zamezování a odhalování protiprávního jednání“ příslušníka a zaměstnance policie, Vězeňské služby České republiky, Celní správy České republiky a samotné Generální

inspekce bezpečnostních sborů [1]. Výzkum je reakcí na společenskou potřebu podrobit tento institut vědeckému zkoumání a to zejména vzhledem k jeho průlomové a kontroverzní povaze a vzhledem k jeho předpokládanému potenciálně velkému přínosu pro prevenci nežádoucího jednání u zkoušených osob.

CÍL A METODIKA

Dílním cílem vědecko-výzkumného úkolu, na základě požadavku Generální inspekce bezpečnostních sborů, je **zjistit jaký postoj (vztah) ke zkoušce spolehlivosti zaujímá vybraná kategorie potenciálně zkoušených osob – policisté**. Ke splnění cíle bylo užito explorativní metody, konkrétně techniky dotazníku u výběrového souboru 766 policistů služby pořádkové (SPP), dopravní (SDP) a kriminální policie a vyšetřování (SKPV) zařazených v krajských ředitelstvích policie a nestandardizovaného rozhovoru provedeného s 30 policisty z přímého výkonu služby. Primární zpracování dat nebo též třídění prvního stupně bylo provedeno za pomoci sumarizace absolutních a relativních četnosti, na které navazovalo sekundární třídění dat – třídění druhého stupně, při němž jsou zjišťovány vazby mezi jednotlivými proměnnými, za pomoci tzv. klasifikačních stromů, u nichž je využíván tzv. relativně věcně významný efekt. Tento efekt spočívá v tom, že jako rozdíl hodný interpretačního zřetele je, pro potřeby výzkumu, úroveň zhruba 10 % rozdílu mezi stejnými kategorizovanými stupni relativních řádkových četností v tabulkách klasifikačních stromů.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Rozložení odpovědí na otázku „*Jaký celkový postoj zaujímáte ke zkouškám spolehlivosti?*“ uvedené v tabulce č. 1 jasně ukazuje, že u policistů kategoricky pozitivní postoj zaujímá pouze 8 % respondentů a postoj kategoricky negativní pouze 9,7 % respondentů. To že krajní (polární) hodnoty kontinua odpovědí zvolilo pouze 17,7 % respondentů a hodnoty bližší hypotetickému středu (spíše pozitivní 45,8 % a spíše negativní 36,6 %) 82,3 % nasvědčuje pravděpodobně tomu, že postoj ke zkoušce není černý ani bílý, ale spíše tzv. „černobílý“. Jinými slovy ve většině případů jde o převahu pozitivních či negativních postojů ve směsici s postoji opačnými. Odpověď na to zda tomu tak skutečně je, by měla dát otázka následující, která postoj více specifikuje.

Tab. č. 1

	Četnost	Procenta
Pozitivní	61	8.0
Spíše pozitivní	351	45.8
Spíše negativní	280	36.6
Negativní	74	9.7
Celkem	766	100.0

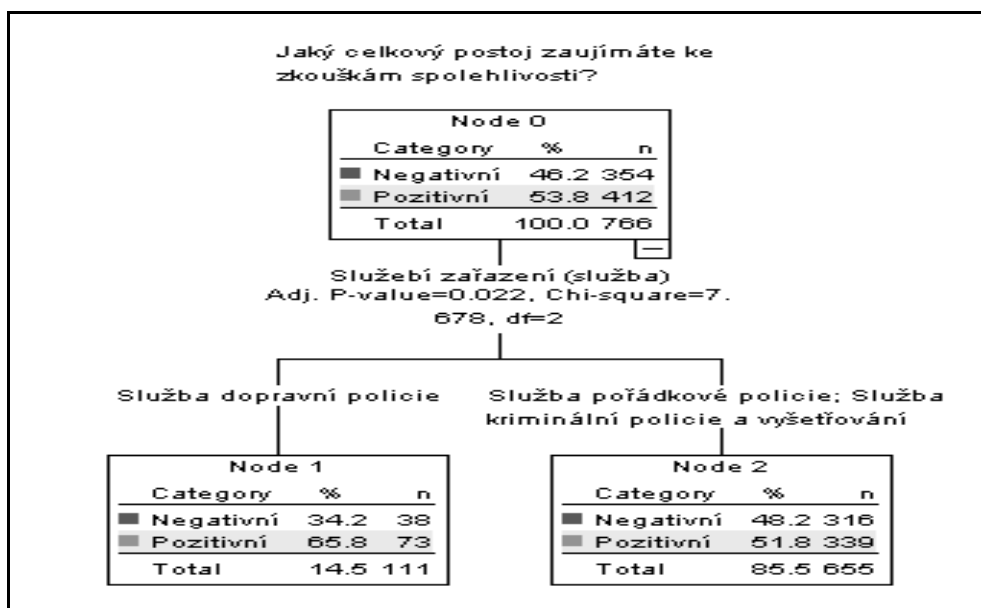
Zdroj: Vlastní výpočty.

Po převedení ordinální škály odpovědí na škálu dichotomickou, která zjednodušuje interpretaci, je zřetelně vidět, že u policistů zhruba polovina (53,8 %) respondentů zaujímá vůči zkouškám spolehlivosti pozitivní postoj.

Po analýze vlivu třídících znaků na celkový postoj ke zkouškám spolehlivosti se, přes očekávání vlivu věku či délky služby u policie, překvapivě projevil pouze vliv služebního zařazení - služby a vliv lokality služebního zařazení - krajská ředitelství policie.¹

Služba dopravní policie vykazuje věcně významné odlišnosti oproti službám ostatním. Klasifikační strom na obrázku č. 1 znázorňuje, že u SDP byl zaznamenán v 65,8 % pozitivní postoj vůči zkouškám spolehlivosti, zatímco u SPP a SKPV tento podíl činil 51,2 % a 52,9 %.

Obr. č. 1

Zdroj: Vlastní výpočty.

Abychom více rozkryli směsici postojů ke zkoušce spolehlivosti, přistoupili jsme k naformulování odpovědí, na otázku „*Jaký zaujímáte postoj ke zkouškám spolehlivosti?*“. Respondent mohl vybrat současně několik z šesti variant odpovědí (viz tab. č. 2). První tři varianty, bychom ve vztahu ke zkoušce spolehlivosti, mohly označit za odpovědi spíše pozitivní a druhé tři varianty za odpovědi spíše negativní. Z tab. č. 2 je možné vysledovat zřejmou převahu pozitivních postojů. 68,8 % respondentů zvolilo odpověď, „*Kdo se chová, jak má, ten se nemusí zkoušek obávat*“. Díky tomu je možné konstatovat, že policisté v podstatné většině nemají strach z osobního selhání při zkoušce spolehlivosti. Dále více než čtvrtina policistů (27,7 %) zastává názor, že institut zkoušky spolehlivosti je přínosný pro prevenci nežádoucího jednání v řadách policie. Poslední pozitivní odpověď zvolila skupina respondentů o velikosti 16,3 %, která se ztotožnila s výrazně pro-pozitivním postojem „*Jsem rád, že je tu nástroj, který prověří, kdo je dobrý a špatný policista*.“ Přestože negativní

¹ Nebude interpretováno. Jedná se o informace určené pouze pro vnitřní potřebu.

postoje jsou zastoupeny v menších relativních četnostech, tak nelze přehlednout poměrně vysoký podíl policistů (28,3 %), který chápe zkoušky spolehlivosti jako určitý projev nedůvěry. Daleko menší skupinu policistů, ale ne zanedbatelnou, možnost být zkoušen uráží (13,1 %) a „pouhých“ 5,5 % respondentů vnímá zkoušky jako nezákonnou provokaci.

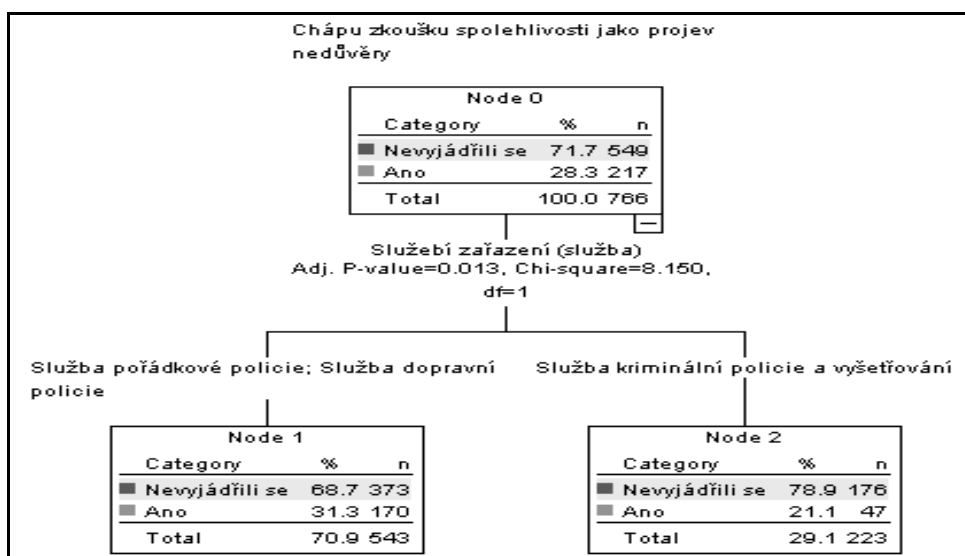
Tab. č. 2

	Četnost	Procenta
Kdo se chová jak má, ten se nemusí zkoušek spolehlivosti obávat.	527	68.8
Institut zkoušky sp. považuji za přínosný pro prevenci nežádoucího jednání v řadách policie.	212	27.7
Jsem rád, že je tu nástroj, který prověří, kdo je dobrý a špatný policista.	125	16.3
Zkoušky spolehlivosti chápu jako projev nedůvěry.	217	28.3
Možnost být zkoušen mě uráží.	100	13.1
Je to nezákonná provokace.	42	5.5

Zdroj: Vlastní výpočty.

Při analýze dat druhého stupně (vlivu třídících znaků) se, i přes větší výzkumná očekávání např. vlivu věku či vzdělání, projevil opět pouze vliv služebního zařazení, kdy SPP a SDP, chápe zkoušku spolehlivosti téměř třetinovým podílem (31,3 %) jako projev nedůvěry, kdežto u SKPV je tento podíl o cca 10 % nižší (21,1 %).

Obr. č. 2

Zdroj: Vlastní výpočty.

Zajímavé zjištění, potvrzující úvahu o směsici pozitivních a negativních postojů, představuje velká četnost kombinací pozitivních a negativních odpovědí, kdy respondenti policisté, nejčastěji volili odpověď č. 2 „Institut zkoušky spolehlivosti považuji za přínosný pro prevenci nežádoucího jednání v řadách policie.“ a zároveň odpověď č. 4 „Zkoušky spolehlivosti chápu jako projev nedůvěry“. Ne ojedinělá byla dokonce kombinace odpovědi

č. 3 a č. 4. Z čehož vyplývá, že policisté si uvědomují objektivně pozitivní přínos zkoušek, ale subjektivně, možnost být zkoušen vnímají jako vyslovení nedůvěry.

Na závěr je potřeba uvést názor, že výrazným nedostatkem otázek, pomocí nichž byl zjišťován postoj ke zkoušce spolehlivosti, je skutečnost, že v konečném důsledku příliš zjednodušují problém a omezují hloubku možného poznání. Formulace odpovědí, na něž by možná v některých případech ani respondent nepřišel, ovlivňuje respondenta nejen schématem vymezujícím rámec možných variant, ale i samotným uspořádáním alternativ odpovědí. Zejména z těchto důvodů za účelem hlubšího poznání názorů a postojů respondentů byl následně proveden nestandardizovaný rozhovor s 30 policisty z přímého výkonu služby.

Nestandardizovaným rozhovorem bylo zjištěno, že policisté se neobávají zneužití zkoušek a ani vlastního selhání při zkoušce spolehlivosti. Ve většině případů vítají zavedení zkoušek a doufají, že tento nástroj policii očistí od těch, kteří svoji „práci“ nevykonávají, jak mají. Tento postoj nejzřetelněji vystupuje u policistů SDP, kteří nechtějí být vnímáni jako nejzkorumpovanější služba policie.² Nejčastějším negativním postojem je vnímání možnosti být zkoušen, jako apriorní vyslovení nedůvěry a to zejména u těch policistů, kteří svoji službu vykonávají z přesvědčení. Ale i přesto policisté říkají: „jsem rád, že to tu je“; „jak jinak poznat tu spolehlivost“; „jak jinak se zbavit těch, co dělají ostudu“; „chci, aby policie byla v očích veřejnosti čistější“.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. § 41 zákona č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
2. HRUDKA, J. – VANGELI, B. (2011): Zkouška spolehlivosti – explikace, aplikace, efektivita. *Bezpečnostní teorie a praxe*, zvl. č., s. 403-410. ISSN 1801-8211.
3. HRUDKA, J. – VANGELI, B. (2011): Zkouška spolehlivosti dle návrhu zákona o Generální inspekci bezpečnostních sborů. *Bezpečnostní teorie a praxe*, zvl. č., s. 393-401. ISSN 1801-8211.
4. MAREŠOVÁ, A. (2001): *Kriminologické aspekty trestné činnosti policistů*. vyd. 1. Analytická studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-86008-97-5.

ADDRESS & ©

JUDr. Josef HRUDKA
Katedra policejních činností
Bezpečnostně právní fakulta
Policejní akademie
P. O. BOX 54, 143 01 Praha 4
Czech Republic
hrudka@polac.cz

Mgr. et Bc. Josef KŘÍHA
Vysoká škola evropských a regionálních studií
Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Czech Republic
Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice
kriha@vsers.cz

² Výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci „Kriminologické aspekty trestné činnosti policistů“, realizovaný v roce 2001 na výběrovém souboru z řad veřejnosti a expertů, došel ke zjištění, že SDP je vnímána jako služba, kde se policisté dopouštějí nejvíce trestné činnosti, kdy na prvním místě druhu trestné činnosti dominuje přijímání úplatku [2].

ALTERNATÍVNY SPÔSOB KONANIA V SLOVENSKOM TRESTNOM PRÁVE PROCESNOM S POUKAZOM NA EUROPEIZÁCIU TRESTNÉHO PRÁVA

Alternatives to Criminal Proceedings in Slovak Criminal Procedural Law with Respect to Europeanization of Criminal Law

Jaromír ŠMÁTRALA

Bratislava, Slovak Republic

ABSTRAKT: V predkladanom článku sa autor zaoberá alternatívnym spôsobmi trestného konania v trestnom práve procesnom, pričom poukazuje na europeizáciu trestného práva v tejto oblasti. Alternatívny spôsob konania je charakteristický tzv. odklonmi v trestnom konaní. Slovenské trestné právo procesné zaraďuje medzi odklony podmienené zastavenie trestného stíhania, podmienené zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, dohodu o uznaní viny a prijatí trestu, zmier a trestný rozkaz. V prvej časti článku autor sústreďuje pozornosť na teoretické vymedzenie odklonov a ich charakteristické črty. V druhej časti sa venuje viacerým Odporúčaniam Výboru ministrov pre členské štáty, a to Odporúčaniu Výboru ministrov členských krajín Rady Európy vo veci zjednodušenia konania č. R (87) 18, Odporúčaniu č. R (99) 19 Výboru ministrov pre členské štáty týkajúce sa mediácie v trestných veciach, Odporúčaniu č. R (2000) 19 Výboru ministrov členským štátom o postavení prokuratúry v systéme trestného súdnictva, Odporúčaniu R (85) 11 Výboru ministrov členským štátom o postavení poškodeného v trestnom práve a v trestnom konaní. Záverom autor konštatuje, že odklon je odchýlkou vyriešenia trestnej veci, ktorá by sa ináč ukončila rozsudkami v súdnom konaní (s výnimkou dohody o vine a treste) a zároveň týmto spôsobom sa v súdnictve odstraňujú prieťahy.

Kľúčové slová: trestné konanie – alternatívny spôsob konania – odklon – europeizácia trestného práva – odporúčanie – mediácia

ABSTRACT: In this article the author deals with alternatives to criminal proceedings in the criminal procedural law while referring to the Europeanization of criminal law in this area. Alternatives to the criminal proceedings are characterized by so-called diversions in the criminal proceedings. In the Slovak criminal procedural law a diversion includes the following institutes: conditional suspension of criminal prosecution, conditional suspension of criminal prosecution of cooperating accused, agreement on a guilt and punishment, reconciliation and criminal warrant. In the first part of the article the author focuses the attention on the theoretical definition of diversions and their features. In the second part the author deals with several recommendations of the Committee of Ministers for Member States such as Recommendation No R (87) 18 of the Committee of Ministers to Member States concerning the simplification of criminal justice, Recommendation No R (99) 19 of the Committee of Ministers to Member States concerning mediation in penal matters, Recommendation Rec (2000) 19 of the Committee of Ministers to Member States on the role of public prosecution in the criminal justice system, and Recommendation No R (85) 11 of the Committee of Ministers to Member States on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure. In the conclusion the author suggests that the diversion represents a departure from the resolution of criminal case which would otherwise be decided by judgement (except for the procedure of the agreement on guilt and punishment), and thus it

promotes to avoid delays in judicial proceedings.

Key words: criminal proceeding – alternatives to criminal proceedings – diversion – Europeanization of criminal law – recommendation – reconciliation

ÚVOD

„Každý má právo, aby jeho trestná vec bola spravodlivo a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom v jeho prítomnosti tak, aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom, ak Trestný poriadok neustanovuje inak“ (§ 2 ods. 7 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestného poriadku Slovenskej republiky).

Predmetom tohto článku je alternatívny spôsob konania v trestnom práve procesnom, avšak s upriamením sa na danú problematiku v rámci europeizácie trestného práva.

Základným účelom trestného konania je náležite zistiť trestné činy, odhaliť ich páchatel'ov, spravodlivo ich potrestať, a to za súčasného rešpektovania základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb.

Typické trestné konanie je príznačné podaním obžaloby na obvineného na príslušný súd, ktorý následne vykonáva dokazovanie na hlavnom pojednávaní a ukončí trestnú vec právoplatným rozsudkom.

Rekodifikáciou slovenského trestného práva sa zvýšila vymožitelnosť práva, a to poukazujem hlavne na oblasť akou je ochrana spoločnosti pred páchatel'mi trestných činov. Dôraz je viditeľný najmä v trestnom práve procesnom, kde dochádza k celkovému urýchleniu v trestnom konaní a to tak, aby medzi odhalením samotného trestného činu a páchatel'a trestnej činnosti a skutočným výkonom právoplatne uloženej sankcie, ubehla čo najkratšia doba. Rekodifikáciou boli rozšírené a posilnené odklony trestného konania. Jedným z najvýznamnejších odklonov, respektíve spôsobov vybavenia trestných vecí alternatívne, je dohoda o uznaní viny a prijatí trestu, pričom ide o úplne nový procesnoprávny inštitút. Vplýva na rýchlosť konania ako v prípravnom konaní, tak aj v súdnom konaní.

Odklony v trestnom konaní s poukazom na Europeizáciu trestného práva

S alternatívnym spôsobom konania v trestnom konaní, ako možným spôsobom ukončenia trestnej veci bez hlavného pojednávania, sa začalo polemizovať v druhej polovici 20. storočia. Samotná definícia odklonu v trestnom konaní bola prvý krát ustálená na XII. medzinárodnom kongrese trestného práva v Hamburgu v roku 1979. Tento kongres organizovala Medzinárodná spoločnosť pre trestné právo (AIDP, ktorá funguje od roku 1924 a zaoberá sa najmä medzinárodným trestným súdnictvom. Ďalší XIII. medzinárodný kongres,

ktorý sa okrem iného zaoberal aj odklonom v trestnom konaní sa konal v roku 1984 v Káhire, kde bol zdôraznený význam odklonov v trestnom konaní a ich potreba pre trestné súdnictvo.

V trestnom práve Slovenskej republiky pod pojem odklony zaraďujeme nasledovné inštitúty:

- Podmienečné zastavenie trestného stíhania;
- Podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného;
- Trestný rozkaz;
- Zmier;
- Dohoda o uznaní viny a prijatí trestu.

Odklony majú typické niektoré spoločné charakteristické črty, a to:

- a) prvoradou úlohou odklonov je vyriešiť trestnú vec bez potreby uskutočnenia rigorózneho hlavného pojednávania,
- b) používajú sa v prípadoch menej závažných trestných činov, čo je vymedzené Trestným poriadkom ustanovením hornej hranice sadzby trestu odňatia slobody, ktorý hrozí za spáchanie trestného činu, okrem dohody o uznaní viny a prijatí trestu, ktorá sa používa tak ako pri prečinoch, ako aj zločinoch,
- c) individualizácia trestného postihu,
- d) aktívne zapojenie strán bezprostredne dotknutých trestným činom do riešenia trestnej veci, pričom je dôležité, aby sa páchatel priznal ku spáchaniu skutku resp. vyhlásil, že spáchal predmetný skutok,
- e) povaha skráteného písomného konania bez prevedenia hlavného pojednávania.

Odporúčanie Výboru ministrov členských krajín Rady Európy vo veci zjednodušenia konania č. R (87) 18

Pri vypracovaní rozličných foriem odklonov a zjednodušených konaní by sa malo v úvahu brať aj *odporúčanie Výboru ministrov členských krajín Rady Európy vo veci zjednodušenia konania č. R (87) 18* prijaté dňa 17. septembra 1987.¹ Odporúčanie nie je právne záväzné pre členské štáty, ale je iba akýmsi návodom, ako by mali členské štáty postupovať. Predmetné odporúčanie presne popisuje ciele a podmienky, ktoré by bolo vhodné dosiahnuť čo sa týka odklonov v trestnom konaní.

Týmto odporúčaním sa zaoberal výbor expertov počas rokov 1982 až 1987, ktorý

¹ Zborník materiálov z XIII. kongresu Medzinárodnej spoločnosti pre trestné právo. Bratislava: AIDP, 1985, s. 161-162.

absolvoval desať stretnutí, čoho výsledkom bolo predmetné odporúčanie Rady Európy (87) 18.² K jeho schváleniu prišlo predovšetkým kvôli zvýšeniu počtu prípadov prejednávanych pred trestnými súdmi. Podľa vyjadrení výboru trestné právo diskreditujú prietahy pri rozhodovaní trestných vecí, ktoré môžu byť riešené zvýšeným prísunom financií do trestnej justície, alebo jasným stanovením priorít trestnej politiky. Na riešenie tejto situácie výbor odporučil niekoľko spôsobov riešení, ktoré rozdelil do nasledovných troch častí:

1. použitie princípu oportunity trestného stíhania
2. pri riešení málo závažných trestných činov hromadne sa vyskytujúcich použitím:
 - tzv. skráteného (sumárneho) konania,
 - narovnania príslušnými orgánmi činnými v trestných záležitostiach,
 - tzv. zjednodušeného konania,
3. zjednodušením riadneho súdneho konania.

Nakoľko právne poriadky členských štátov sú rozdielne, odporúčanie Rady Európy (87) 18 ustanovilo na jednej strane odporúčania pre štáty, ktoré využívajú zásadu legality a na strane druhej odporúčania pre štáty aplikujúce zásadu oportunity.

Krajinám používajúcim zásadu legality odporučili, aby prijali aspoň také opatrenia, ktoré sledujú zhodný cieľ ako využívanie zásady oportunity, čo vlastne znamenalo rozšírenie okruhu trestných záležitostí, pri ktorých môže byť trestné stíhanie zahájené iba po splnení istých podmienok (napr. súhlas poškodeného, alebo podanie návrhu na zahájenie trestného stíhania oprávnenou osobou, prípadne možnosť rozšírenia podmieneného zastavenia trestného stíhania), čo malo byť podmienené splnením určitých podmienok.

Naopak štátom aplikujúcim zásadu oportunity odporučili stanovenie takých kritérií a podmienok, ktoré by poskytli aplikácií diskrečnej právomoci orgánu jednoznačné hranice. Neprekročiteľnosťou týchto hraníc by sa malo zabrániť veľkej ľubovôli trestných orgánov pri rozhodovaní, či zahájiť trestné stíhanie alebo nie. Sem môžeme zaradiť napr. ustanovenie, kedy má orgán trestného konania dostatok usvedčujúcich dôkazov voči podozrivému alebo ustanovenie pravidla, že rozhodnutie nezahájiť trestné stíhanie môže byť učené iba pri menej závažných trestných činoch, pričom je nutné na základe odporúčania vziať v úvahu dôležité okolnosti jednotlivých prípadov (napr. osobu páchatel'a, spôsobenú škodu atď.).³

² REPÍK, B. (1993): *Zjednodušení trestního řízení*, Doporučení RE č. R (87) 18 přijaté Výborem ministrů Rady Evropy 17. září 1987 s odůvodněním. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s. 16.

³ Recommendation No. R (87) 18 of the committee of ministers to member states concerning the simplification of criminal justice.

Tento pojem teda bližšie špecifikovala rezolúcia Medzinárodnej spoločnosti pre trestné právo (AIDP) a helsinský seminár o odklone, ktoré na podklade uvedených materiálov z osemdesiatych rokov ho chápu ako „odchýlku od typického súdneho procesu, t. j. priebehu, ktorý spravidla môže končiť rozhodnutím súdu o vine obvineného, resp. obžalovaného“.⁴

Odporúčanie č. R (99) 19 Výboru ministrov pre členské štáty týkajúce sa mediácie v trestných veciach

Odklony v trestnom konaní sú značne ovplyvnené aj medzinárodnými aktmi. Táto skutočnosť sa týka aj mediácie, čo sa prejavilo keď Výbor ministrov Rady Európy na 679. schôdzi zástupcov ministrov dňa 15. septembra 1999 vydal podľa ustanovenia článku 15.b Štatútu Rady Európy – „*Odporúčanie Rady Európy č. R (99) 19 o mediácií v trestných veciach*“. Medzi časté problémy medzinárodných subjektov na celom svete, vrátane Európskej únie patrí určite rozdielnosť trestného práva. Snahy o unifikáciu trestného práva v Európskej únii boli neúspešné vzhľadom na jeho verejnoprávny charakter. K tomuto zjednoteniu európskeho práva, by mohlo prispieť aj uvedené odporúčanie.

Tento akt je prehľadne a jednoducho rozdelený na dve základné časti, kde sa prvá časť zaoberá mediáciou a druhá časť mediátormi a mediačnými službami.

Kapitola I. Odporúčania pojednáva o možnosti, že obeť i páchateľ sa môžu aktívne podieľať na riešení záležitosti, ktoré vyplývajú z trestného činu, ak s tým *slobodne súhlasia* a k čomu využijú pomoc tretej nestranej osoby – *mediátora*.

Kapitola II. Odporúčania v odseku 1 ustanovuje, že využitie mediácie je možné len v prípade, ak strany s tým budú *dobrovoľne súhlasiť* a zároveň im musí byť umožnené kedykoľvek počas mediácie tento *súhlas odvolať*. Z predmetného bodu teda vyplýva, že *nikoho nemožno nútiť* k využitiu tohto inštitútu, čo zakotvuje aj slovenský právny poriadok. V *odseku 2* sa hovorí, že diskusie, ktoré sa uskutočnia medzi stranami majú byť dôverné a ich neskoršie použitie bez súhlasu strán je neprípustné. To vyplýva aj z ustanovenia § 7 *zákona č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov*, ktorý ustanovuje, že probačný a mediačný úradník je povinný zachovávať mlčanlivosť podľa osobitného predpisu (§ 53 ods. 1 písm. e) zákona č. 312/2001 Z. z.) a povinnosti mlčanlivosti sa tiež nemôže dovolávať vo vzťahu k orgánom činným v trestnom konaní (prokurátor a policajt) alebo súdu. Tak isto ho nie je možné vypočúvať v súvislosti s vykonanou mediačnou činnosťou ku skutkovým okolnostiam, o ktorých sa dozvedel pri

⁴ KLÁTIK, J. (2008): K histórii, pojmu a účelu odklonu v trestnom konaní. *Bulletin Slovenskej advokácie*. ISSN 1335-1079, roč. 14, č. 3, s. 26.

sprostredkovaní riešenia sporu alebo v súvislosti s ním, a ktoré sa neprejavili v dohode uzavretej medzi obvineným a poškodeným, pričom nie je dotknutá povinnosť prekazenia trestného činu alebo oznámenia spáchania trestného činu (§§ 340 a 341 zákona č. 305/2005 Z. z.). Podľa *odseku 3* musí byť mediácia v trestných veciach všeobecne dostupnou službou, čo prakticky znamená, že by sa mala využívať v omnoho väčšom rozsahu a bez nejakých zložitých postupov a splnení viacerých kritérií. Jej použitie by malo byť možné v rozličných prípadoch, pričom je závislé od použitia jednotlivých odklonov. Každý typ odklonu má pre svoje použitie stanovené splnenie určitých podmienok a podľa toho sa aj vyberá na jednotlivý prípad konkrétny typ odklonu. Na základe *odseku 4* musí byť mediácia dostupná vo všetkých fázach trestného konania. V Slovenskej republike je mediácia dostupná ako v prípravnom konaní (rozhoduje prokurátor), tak aj v súdnom konaní. Podľa *odseku 5* musia mať mediálne služby dostatočnú nezávislosť v rámci systému trestného súdnictva. V slovenskom trestnom práve to vyplýva z § 6 zákona č. 550/2003 Z. z., ktorý síce ustanovuje, že mediálny úradník je pri výkone svojej funkcie povinný riadiť sa pokynmi predsedu senátu, samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora, ale na druhej strane zakotvuje, že tieto pokyny nemôžu smerovať k spôsobu a výsledku vykonávanej mediácie. Tiež mediálny úradník musí rešpektovať a chrániť ľudské práva a slobody, dôstojnosť človeka a zdržať sa konania, ktorým by mohol zmariť účel trestného konania, alebo ktorým by vzbudzoval pochybnosti o jeho nestrannosti.

Kapitola III. Odporúčania rozoberá skutočnosť, že zákonodarcovia jednotlivých krajín by mali hľadať cesty k uľahčeniu mediácie v trestných veciach, vytvárať smernice na používanie mediácie v trestných veciach, ktoré sa budú zaoberať predovšetkým podmienkami pre predkladanie prípadov mediáčnej služby a prejednávanie prípadov po skončení mediácie. Následne sa musia pri mediácii uplatňovať základné procesné záruky, t. j. strany musia mať najmä právo na právnu pomoc, v prípade potreby právo na preklad alebo tlmočenie a mladistvým zabezpečiť právo na pomoc rodičov, resp. zákonných zástupcov.

Nasledujúce kapitoly Odporúčania sa venujú uplatňovaniu trestného súdnictva k mediácií, používaním mediálnych služieb, kvalifikáciou, zaškoľovaním a vzdelávaním samotných mediátorov, postupom pri prejednávaní jednotlivých prípadov a v neposlednom rade aj výsledkom mediácie, ku ktorému musia strany dospieť dobrovoľne.

Posledná kapitola Odporúčania nabáda k nepretržitému rozvoju mediácie, predovšetkým pravidelným uskutočňovaním diskusií medzi trestnými orgánmi a mediálnymi službami za účelom rozvoja spoločného porozumenia a tiež vyzýva členské štáty k podpore

výskumu a hodnotení mediácie v trestných veciach.⁵

Odporúčanie č. R (2000) 19 Výboru ministrov členským štátom o postavení prokuratúry v systéme trestného súdnictva

Z obsahu tohto odporúčania je zrejmé okrem iného, že prokuratúra v rámci svojich kompetencií rozhoduje o alternatívnych opatreniach resp. o spôsoboch ukončenia prípravného konania odklonmi v trestnom konaní stále častejšie a výraznejšie. Odporúčanie kladie dôraz na kvalitu práce prokurátora, jej zrýchlenie a zefektívnenie. Okrem toho, že sa zaoberá právami a povinnosťami prokurátora, jeho spoluprácou s inými inštitúciami, je z neho možné vydedukovať, že sa kladie dôraz aj na spôsoby vybavenie trestnej agendy alternatívne.

Alternatívny spôsob ukončenia trestných vecí prokurátor skúma počas celého priebehu prípravného konania. Ide o spôsob práce, ktorá korešponduje s európskym štandardom. Poukazujem najmä na dohodu o uznaní viny a prijatí trestu. Je to odklon, ktorý patrí medzi najviac využívané odklony v Slovenskej republike (s ktorým pracuje prokurátor). V porovnaní so zmierom a podmieneným zastavením trestného stíhania je možné konať o dohode o vine a treste aj v prípade závažnejšej trestnej činnosti (zločiny).

Odporúčanie R (85) 11 Výboru ministrov členským štátom o postavení poškodeného v trestnom práve a v trestnom konaní

Odklony v trestnom konaní ako nové formy vybavovania trestných vecí priniesli aj možnosť skoršieho odškodnenia obetí trestnej činnosti. Po dlhom súdnom konaní spravidla výsledok nie je vždy istý. Predmetné odporúčanie odporúča informovať poškodených v trestnom konaní o ich právach a povinnostiach.

V Slovenskej republike sa poskytnú⁶ pred začatím výsluchu poškodenému tzv. „informácia pre poškodeného trestným činnom“, kontakty na organizácie na pomoc poškodeným a informácia o podmienkach odškodňovania osôb poškodených násilnými trestnými činmi. Tieto informácie sa zaprotokolujú do zápisnice o výsluchu poškodeného, ktorý skutočnosť, že má o nich vedomosť potvrdí podpisom na každej strane. Okrem iného je poučený o práve uplatniť nárok na náhradu škody, vysloviť súhlas so schválením zmieru a aj robiť návrhy na vykonanie dôkazov alebo ich doplnenie, predkladať dôkazy, vyjadriť sa k vykonaným dôkazom. Toto má následne význam pri odklonoch v trestnom konaní (napr. zmier alebo v konaní o dohode o vine a treste).

⁵ Odporúčanie Rady Európy č. R (99) 19 o mediáciách v trestných veciach.

⁶ Táto myšlienka vychádza najmä z predmetného odporúčania.

ZÁVER

Myšlienka samotného odklonu v trestnom konaní vychádza najmä z toho, že trestné konanie môže mať pre obvineného nepriaznivé následky v tom zmysle, že konanie pred súdom môže byť mimoriadne zdĺhavé. Týka sa to najmä psychologických, sociálnych a ekonomických dôsledkov. Odklon je teda vnímaný ako spôsob, ktorým sa vo vhodných prípadoch (teda tam, kde sú zákonom dané podmienky) dá vyvarovať stigmatácii vyplývajúcej z priebehu trestného konania a najmä odsudzujúceho rozsudku.⁷ V prípade využitia odklonu v trestnom konaní protiprávne konanie páchateľa stále zostáva trestné. Tento spôsob konania je len odchýlkou vyriešenia trestnej veci, ktorá sa vo väčšine prípadov končila rozsudkami v súdnom konaní.

Funkciou trestného práva by nemalo byť len potrestanie páchateľov trestných činov, ale tiež by sa malo pôsobiť výchovne, čo by pomáhalo k náprave páchateľa a k jeho bezproblémovému zaradeniu do spoločnosti. A práve v odklonoch môžeme nájsť širokú škálu riešení mnohých trestných vecí, ktoré svojim stupňom nebezpečnosti predstavujú pre spoločnosť minimálne riziko, alebo na strane druhej, verejný záujem ich aktívnej účasti pri vyriešení závažného zločinu, prevyšuje záujem na ich vlastnom potrestaní.

Dovoliť si konštatovať, že používanie odklonov trestného konania v praxi rýchlo rastie. I napriek postupnému nárastu využívania odklonov v našom trestnom práve, by som chcel apelovať na justičnú akadémiu, aby prostredníctvom rôznych seminárov, školení a materiálov vyvíjala väčšiu osvetu na používanie týchto inštitútov, i keď v poslednej dobe sú zamerania rôznych seminárov, konferencií naozaj kvalitné.

Samotným cieľom tejto práce bolo podať aspoň stručný prehľad o alternatívnych spôsoboch konania v trestnom práve procesnom s poukazom na europeizáciu trestného práva.

POUŽITÁ LITERATÚRA A INFORMAČNÉ ZDROJE

1. IVOR, J. et al. (2006): *Trestné právo procesné*. Iuraedition. ISBN 808078101X
2. KLÁTIK, J. (2008): K histórii, pojmu a účelu odklonu v trestnom konaní. In.: *Bulletin Slovenskej advokacie*, roč. 14, č. 3. ISSN 1335-1079.
3. KLÁTIK, J. (2007): Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti. In: *Právny obzor*, roč. 90, č. 1.
4. MARKOVÁ, M. (2005): *Odklony – alternatívne spôsoby riešenia trestných vecí a ich význam pre racionalizáciu trestného konania i v súvislosti so zavádzaním prvkov opportunity do trestného poriadku*. In: *Súkromné a verejné právo v súčasnosti*. Trnava: Právnická fakulta TU.

⁷ WHITE, R. – HAINES, F. (1996): *Crime and Criminology. An Introduction*. Melbourne: Oxford University Press, s. 79-80.

5. Odporúčanie č. R (2000) 19 Výboru ministrov členským štátom o postavení prokuratúry v systéme trestného súdnictva.
6. Odporúčanie č. R (99) 19 Výboru ministrov pre členské štáty týkajúce sa mediácie v trestných veciach.
7. Odporúčanie R (85) 11 Výboru ministrov členským štátom o postavení poškodeného v trestnom práve a v trestnom konaní.
8. Odporúčanie Výboru ministrov členských krajín Rady Európy vo veci zjednodušenia konania č. R (87) 18.
9. Recommendation No. R (87) 18 of the committee of ministers to member states concerning the simplification of criminal justice.
10. REPÍK, B. (1993): *Zjednodušení trestního řízení*. Doporučení RE č. R (87) 18 přijaté Výborem ministrů Rady Evropy 17. září 1987 s odůvodněním. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
11. Trestný poriadok – zákon č. 301/2005 Z.z.
12. WHITE, R. – HAINES, F. (1996): *Crime and Criminology*. An Introduction. Melbourne: Oxford University Press.
13. Zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
14. Zborník materiálov z XIII. kongresu Medzinárodnej spoločnosti pre trestné právo. Bratislava: AIDP, 1985.

ADDRESS & ©

JUDr. Jaromír ŠMÁTRALA
 Ústav verejného práva
 Fakulta práva
 Paneurópska vysoká škola
 Tomášikova 20, 821 02 Bratislava
 Slovak Republic
jaromir.smatrala@gmail.com

3 VYBRANÉ PŘÍSPĚVKY Z DALŠÍCH HUMANITNÍCH OBORŮ · SELECTED ENTRIES FROM OTHER FIELDS IN THE HUMANITIES

UDRŽITELNÝ ROZVOJ ZEMĚDĚLSTVÍ – ROLE ZEMĚDĚLCE

Sustainable Development of Agriculture – Role of Farmer

Marta M. KONEČNÁ

Brno, Czech Republic

ABSTRAKT: V posledních letech se mezi tvůrci politiky i výzkumníky diskutuje o potřebě udržitelnosti v zemědělství i venkovském rozvoji. Během této doby se mnoho politik a jiných podpor zaměřovalo na obě tyto oblasti. Cílem těchto diskusí a podpor je motivovat farmáře ve všech třech oblastech udržitelného rozvoje (tj. sociální, ekologické a ekonomické). Bohužel prozatím nebyla stanovena česká metodika, která by jasně zodpověděla otázku: „Který zemědělec naplňuje koncept udržitelného rozvoje?“

Pro úspěšné implementování principů udržitelného rozvoje zemědělství na farmách je zásadní odpovědět na tuto otázku a nabídnout zemědělcům nástroj, kterým budou moci zhodnotit úroveň udržitelnosti svého hospodaření a následně ji vylepšovat.

Cílem článku je představit českou metodu IDEA založenou na francouzské metodě IDEA, která umožňuje zhodnotit, zda daný český farmář dodržuje koncept udržitelného rozvoje. Metoda IDEA byla vytvořena především pro sebehodnocení udržitelnosti francouzských farmářů na jejich farmách. Úprava metody na podmínky českého zemědělství byla založena především na základě porovnání dostupných zdrojů v ČR s originálními zdroji ve Francii, a na expertním zhodnocení vypovídací schopnosti použitých indikátorů. V závěru bude metoda demonstrována na hodnotách skupiny farem. Data pro tuto demonstraci byla sesbírána převážně v dotazníku v rámci Interního výzkumného projektu Ústavu zemědělské ekonomiky a informací v roce 2012.

Klíčová slova: udržitelný rozvoj – zemědělství – hodnocení udržitelnosti

ABSTRACT: In the last several years the politicians and researchers have discussed the necessity of sustainability in the agriculture and rural development. During this time many politics and supports have been concentrated on both of these areas. The aim of these discussions and supports is to motivate farmers to keep farming sustainable in all three main aspects (i.e. social, ecological and economic). Unfortunately, the Czech methodology to answer the following question has not been prepared yet: “What farmer fulfills the concept of sustainable development?” For a successful implementation of principles of the sustainable agriculture on the farms it is important to answer this question and provide farmers with a tool to assess the level of sustainability of their farming and improve it after that.

This paper is aimed to introduce the Czech IDEA method based on the French IDEA method enabling to assess if a Czech farmer fulfills the concept of sustainable development. The French IDEA method was created for self-assessment of sustainable principles of French farmers on their farms mainly. Main modifications for the Czech agriculture were based on the sources accessible in the Czech Republic compared to the French original ones, and on the expert evaluation of the information available due to the used indicators.

Finally, the use of the method is demonstrated on the group of Czech farms. The data were collected mainly by the questionnaires in the Internal Research Project of the Czech Institute of Agricultural Economics and Information in 2012.

Key words: sustainable development – agriculture – assessment of sustainability

ÚVOD

Společnost a především národní a evropské autority od dnešního zemědělce již neočekávají jen nasycení obyvatelstva, ale jejich požadavky se stále více vztahují na udržitelné hospodaření zahrnující ekonomickou životaschopnost, šetrné zacházení s přírodními zdroji a sociální propojení se společností. Mnoho dotačních titulů především v rámci Programu rozvoje venkova (např. Leader, Agro-environmentální opatření, a další) se snaží o motivaci zemědělců k udržitelnému hospodaření. Proto je žádoucí, aby existoval nástroj, kterým bude možné posoudit, který zemědělec naplňuje koncept udržitelného rozvoje. Metoda by měla být dostatečně komplexní, aby pokryla co nejvíce typů hospodaření a zároveň jednoduchá, aby byla jednoduše proveditelná pro každého zemědělce. Cílem tohoto článku je představit takovouto metodu přizpůsobenou na podmínky českého zemědělství.

Originální francouzská metoda IDEA byla vytvořena pro hodnocení udržitelného rozvoje (dále UR) francouzských farem a v současnosti je využívána samotnými francouzskými farmáři pro sebehodnocení. Umožňuje jim tak zjistit, do jaké míry hospodaří podle principů UR. V první části budou popsány základní pravidla a kritéria vzniku metody IDEA, následně bude ukázána a popsána modifikace této metody na podmínky českého zemědělství a následně bude upravená metody demonstrována na výběru českých farem.

METODIKA A CÍL

Pro určení farem, které naplňují koncept udržitelného rozvoje (angl. sustainable development) je potřeba vydefinovat zásadní cíle, které by zemědělec naplňovat. V první části se pozastavíme nad možnostmi přístupu k UR. V další části si ukážeme metodu IDEA a její aplikaci na podmínky českého zemědělství, jako jednu z možných metod měření UR.

Koncept trvalé udržitelnosti je již téměř každodenním pojmem, a to nejen ve vztahu k environmentálním vědám, jak tomu bylo dříve, ale dostává se do oblasti ekonomické i sociální. Běžně se s ním setkáme ve strategických dokumentech i normativních právních aktech na regionální, národní i nadnárodní úrovni.

Proobecnou definici udržitelného rozvoje bychom mohli použít jednu z nejvíce

citovaných definic, a to: „*Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích.*“ (United Nations 1987). Udržitelný rozvoj je objektem vědeckého zkoumání nejen úzké skupiny „zeleně“ orientovaných (přírodo)vědců, ale stále častěji je zkoumán též významnými ekonomy dnešní doby (např. Solow 1993; Nordhaus 1994 a 1999; Arrow et al. 1996). Aghion a Howitt (1998) se zabývají udržitelným rozvojem v souvislosti s teorií endogenního růstu. Mnoho autorů zabývajících se tímto konceptem uvádí, že se udržitelný rozvoj skládá ze tří pilířů: ekonomického, environmentálního a sociálního, přičemž někteří autoři pro udržitelný rozvoj uvažují ještě o pilíři čtvrtém, a to institucionálním (např. Zegras et al. 2004, nebo Foltýnová 2005).

Množství definic udržitelného rozvoje odráží množství možných oblastí, na které může být tento koncept aplikován. Pokud má dojít k udržitelnému rozvoji, je potřeba o něj usilovat na všech úrovních a ve všech oblastech. Oblast zemědělství se s konceptem UR spojuje, především z pohledu ochrany přírody, v okolí farem a na zemědělsky obhospodařované půdě. Často se v této souvislosti mluví o ekologickém zemědělství, které by mělo v sobě zahrnovat principy UR, alespoň v jeho ekologickém pilíři. Ekologické zemědělství je obecně vnímáno jako systém hospodaření, který používá pro životní prostředí šetrné způsoby k potlačování plevelů, škůdců a chorob; minimalizuje použití syntetických hnojiv a prostředků na ochranu rostlin; v chovu hospodářských zvířat klade důraz na pohodu zvířat; dbá na celkovou harmonii agro-ekosystému včetně jeho biologické rozmanitosti a upřednostňuje obnovitelné zdroje energie i recyklaci surovin. V rámci PRV (Program rozvoje venkova) se jedná o jeden z titulů Agro-environmentálního opatření.

Ekologické zemědělství je v dnešní době podporované téměř celosvětově. Bohužel jeho hlavní myšlenka, být šetrný k přírodě, je mnohdy obrácena naruby. V případě produktů ekologického zemědělství, dovážených z druhého konce Evropy nebo třetích zemí, převažují negativní dopady na ekosystém nad pozitivním přínosem jejich ekologického pěstování. Pokud se bavíme o udržitelném hospodaření, je potřeba brát v potaz nejen ekologickou náročnost vstupů a metod pěstování produktu, ale také ekologickou náročnost jeho následné distribuce ke spotřebiteli.

Ve spojitosti se zemědělstvím a jeho udržitelností se vžil pojem udržitelné zemědělství (někdy taky hospodaření). Tento pojem si lze vysvětlit jako určitou odezvu zemědělství na globalizační tlak na UR zemědělství. Pojem udržitelného zemědělství je velmi úzce spojen s jeho lokalizací, jak ve smyslu péče o krajinu a její ochranu (environmentální rozměr), tak ve smyslu péče o komunitu a její rozvoj (sociální rozměr), obojí spojeno podmínkou ekonomické

životaschopnosti (ekonomický rozměr). Pro toto pojetí se nejlépe hodí definice: „*Udržitelné je zemědělství, které je ekologicky zdravé, ekonomicky životaschopné, sociálně spravedlivé a lidské*“ (Francis – Youngberg 1990, in Bonny 1994). Vzhledem k neustále se měnícím podmínkám (vnějším i vnitřním) by se na udržitelné zemědělství mělo dívat spíše jako na živý proces, nežli jako na určitý konečný stav (Gliessmann – Rosemeyer 2010).

Udržitelné zemědělství by mělo plnit 3 základní funkce (Zahn 2007):

1. produkovat produkty a služby;
2. řídit a obhospodařovat území;
3. hrát roli ve venkovském životě.

Pokud dále rozvedeme funkce udržitelného zemědělství zmíněné výše, dojdeme ke konkrétnějším cílům UR, o které by mělo udržitelné zemědělství usilovat. Podle tvůrců metody IDEA (Zahn 2007) se jedná hlavně o tyto cíle UR:

- Ochrana krajiny;
- Management neobnovitelných přírodních zdrojů;
- Ochrana půdy;
- Ochrana biodiverzity;
- Ochrana vodních zdrojů;
- Ochrana ovzduší;
- Wellfare zvířat;
- Kvalita produkce;
- Lokální rozvoj;
- Kvalita života;
- Sociálně uvědomělá praxe;
- Rozvoj lidského kapitálu;
- Soudržnost;
- Etika;
- Přizpůsobení;
- Zaměstnanost.

Indikátory určující UR farmy měly vystihovat nejen tyto cíle, ale také koncept tří pilířů zmíněných výše. Při využití principu tří pilířů (sociální, ekonomický, environmentální) z teorie trvale udržitelného rozvoje je potřeba přizpůsobit tento koncept specifickým podmínkám zemědělství.

Úprava metody IDEA

Analogicky ke třem pilířům konceptu UR byly v metodě IDEA nastaveny tři oblasti trvalosti:

1. agro-ekologická oblast;
2. socio-teritoriální oblast;
3. ekonomická oblast.

Každá z těchto oblastí je složena z několika komponentů vystihujících danou oblast a ty se dále skládají z indikátorů, pomocí nichž je měřena realita. Pro relevantnost metody bylo při sestavování indikátorů dbáno, aby každý indikátor použitý v metodě byl silný (tj. použitelný v různých systémech hospodaření), citlivý (tj. schopen zachytit zlepšování/zhoršování výsledků hospodaření) a spolehlivý. L. Vilain (2008) dále uvádí, že indikátory nastavené pro hodnocení udržitelného hospodaření musí splňovat několik podmínek:

1. musí být schopné zhodnotit stav a trendy v hospodaření dané farmy;
2. musí umět zhodnotit postoj a trendy ve vztahu k lokalitě;
3. musí umět zhodnotit podmínky a trendy v souvislosti s nastavenými cíli projektu;
4. musí být převoditelné do hodnotové škály pro zhodnocení v rámci dotazníku;
5. musí upozornit na možné rizikové faktory, které by mohly ohrozit relevanci dotazníku či celkové zpracování projektu.

Upravenoumatici původních francouzských indikátorů splňujících výše zmíněné podmínky a zároveň naplňujících cíle UR stanovené na začátku kapitolyukazuje tab. č. 1 (resp. č. 3 a č. 5). Pro porovnání naplňování cílů UR původnímiindikátory a upravenými indikátorybylo do tabulky vyznačeno, které oblasti pokrývají obě verze indikátorů,a ve kterých oblastech se indikátory liší (viz legenda pod tab. č. 1 (resp. č. 3 a č. 5)). K drobným změnám v indikátorech v české verzi oproti verzi francouzské došlo především z důvodu nedostupnosti potřebných dat (resp. databází), které jsou k dispozici ve Francii, ale nejsou k dispozici v ČR. Druhým nejčastějším důvodem změny byla jiná struktura zemědělství a socio-ekonomických podmínek na českém venkově oproti francouzskému venkovu.

Výrazné změny indikátorů oproti původní francouzské verzi nastaly u těchto indikátorů:

A11 – z „Skladovací prostory“ na „Zatížení zvířaty“

B10 – změněno z „Pravděpodobnost udržitelnosti farmy“ na „Spolupráce“

C7 – původně B10, přesunut z oblasti socioteritoriální do oblasti ekonomické.

U Indikátorů A11 a B10 usoudil expertní tým, že nejsou pro české prostředí tak výstižné a proto byly nahrazeny relevantnějšími indikátory. U C7 se jednalo o přesun, protože získaný indikátor se logikou více hodil ke komponentu z oblasti ekonomické než do oblasti socio-

teritoriální.

Přeložení indikátorů, úprava indikátorů a nastavení adekvátních otázek bylo provedeno za pomoci manuálu k metodě IDEA (Vilain 2008) a nepublikovaných materiálů doc. Mgr. Heleny Hudečkové, CSc. (především k oblastem trvalosti socio-teritoriální a ekonomické).

Přestože indikátory i k nim nastavené otázky byly přeloženy s ohledem na detailní popis indikátoru v manuálu k metodě IDEA (Villain, L. 2008), byli pro nastavení odpovídající váhy (viz tabulky č. 2, 4 a 6 sloupec počet bodů) osloveni experti se znalostí českého prostředí, konkrétně (v abecedním pořadí):

- Dr. Jarmila Curtiss (IAMO)
- doc. Mgr. Helena Hudečková, CSc. (ČZU)
- PhDr. Jaroslava Kadeřábková, CSc. (VŠE)
- Ing. Jindřich Špička, Ph.D. (ÚZEI, VŠE)
- Ing. Marie Trantinová, Ph.D. (ÚZEI).

Úprava Agro-ekologické oblasti

Tab. č. 1: Matrice jednotlivých indikátorů a jejich příslušnost k oblastem trvalosti a k cílům UR

	Indikátory	16 cílů/záměrů UR																		
		Kód indikátoru	Soudržnost	Biodiversita	Ochrana půdy	Ochrana vody	ovzduší	Kvalita jídla	Etika	Lokální rozvoj	Ochrana krajiny	Obyvatelstvo	Hospodaření s neobn. zdroji	Lidský rozvoj	Kvalita života	Adaptabilita	Zaměstnanost	Wellfare zvířat		
Agro-ekologický rozměr	Diversita	Diversita celoročních plodin i meziplodin	A1																	
		Diversita celoročních či víceletých plodin	A2																	
		Diversita společné vegetace	A3	N		N														
		Diversita zvířat	A4																	
		Udržování a konzervace genetického dědictví	A5	P																
	Organizace prostoru	Uspořádání plodin	A6																	
		Velikost pole	A7																	
		Ekologické aspekty managementu	A8		N		N													
		Ekologická nárazníková zóna	A9		P		P													P
		Opatření na ochranu národního dědictví	A10																	
		Zatížení zvířaty	A11																	
		Management krmiva	A12																	
	Faremní praxe	Hnojení	A13																	
		Procesy odpadních vod	A14																	
		Pesticidní a veterinární produkty	A15									N								
		Well-being zvířat	A16																	
		Ochrana půdy jako zdroje	A17																	
		Ochrana vody jako zdroje	A18																	

Legenda:

	Oblast, kterou splňuje česká i původní francouzská verze indikátoru.
P	Původní oblast, kterou splňoval pouze francouzský indikátor.
N	Nová oblast, kterou splňuje český indikátor.

Zdroj: Vlastní zpracování, podklad Vilain et al., 2003 in Zahn 2007.

Výše zmínění experti zhodnotili relevantnost jednotlivých indikátorů v podmínkách

České republiky. Míru relevantnosti a významnosti indikátorů vyjádřili experti rozložením maximálních bodových hodnot, které ve svém součtu za každou oblast trvalosti nabyly hodnoty 100 bodů (viz kontrolní součet v tabulkách č. 2, 4 a 6). Dalo by se říci, že maximální bodová hodnota indikátoru udává jejich procentuální významnost na oblasti trvalosti, ke které je indikátor přiřazen. Pro určení významnosti indikátoru hraje velkou roli, jakým způsobem je získán. Proto experti hodnotili významnost indikátoru i s ohledem na otázky, kterými byl indikátor zjištěn. Pro názornost je v následujících tabulkách č. 2, 4 a 6 představena struktura indikátorů a jejich příslušnost k jednotlivým komponentům a oblastem trvalosti modifikovaných z původních francouzských indikátorů. Každý z těchto uvedených indikátorů má svůj identifikační kód pro snadnější zpracování.

Tab. č. 2: Agroekologická oblast s hodnotami indikátorů a otázkami.

kontrolní součet za oblasti				100		
Diverzita:				30		
Organizace místa:				29		
Faremní praxe:				41		
Oblast	Kód	Počet bodů	Indikátor	Otázka		
Diverzita	a1	10	Diversita celoročních plodin i meziplovin	Kolik druhů kulturních plodin obvykle pěstujete v (osevním postupu) (prům. za posledních 5 let)? Na kolika % orné půdy pěstujete meziplovin (prům. za posledních 5 let)? <u>Na kolika % orné půdy pěstujete spec. plodiny (prům. za posledních 5 let)?</u>		
	a2	5	Diversita celoročních či víceletých plodin	Jaký poměr tvoří trvale travní porosty na vaší celkové výměře zemědělské půdy? Jaký poměr tvoří trvalé kultury vinice, sady a jiné kultury na vaší celkové výměře zemědělské půdy?		
	a3	5	Diversita společné vegetace	Kolik typů krajinných prvků se nachází na vámi obhospodařované půdě? Kolik druhů kulturních plodin obvykle pěstujete v (osevním postupu) v roce? (eventuálně pěstujete v průměru za posledních 5 let)		
	a4	5	Diversita zvířat	Kolik druhů zvířat chováte na farmě?		
	a5	5	Udržování konzervace genetického dědictví a	Kolik chovů zvířat máte na farmě? (chovem je myšleno jedno druhové stádo, které je schopno samostatného obratu stáda – má ve stádě všechny věkové kategorie: např.: tele, krávy, býky).		

Organizace místa	a6	3	Uspořádání plodin	Průměrné podíly pokryvu obhospodařované půdy? Na kolika % orné půdy využíváte výhod společného pěstování některých plodin? Uveďte prosím průměr za posledních 5 let.
	a7	3	Velikost pole	Kolik je průměrná velikost PB TTP větších 5ha a kolik PB orné půdy je nad 35 ha? Vzít v potaz počet krajinných prvků.
	a8	4	Ekologické aspekty managementu	Na kolika % zemědělské půdy hnojíte pouze statkovými hnojivy? Na kolika% zemědělské půdy pěstujete jeteloviny a luskoviny jako zelené hnojivo?
	a9	5	Ekologická nárazníková zóna	Jakou vzdálenost od vodních toků dodržujete, když hnojíte?
	a10	5	Opatření na ochranu přírodního dědictví	Kolik % či ha z vaší zem. půdy je oprávněné vstoupit do nadstavbových managementů AEO? Na kolik % z nich provádíte žádoucí management?
	a11	5	Zatížení zvířaty na 1ha	Jaké je vaše průměrné zatížení zvířaty na ha (DJ/ha) ?
	a12	4	Management krmiva	Jaký podíl krmiv nakupujete? Kolik si sami vyrobíte?
Faremní praxe	a13	6	Hnojení	Přísun dusíku vůči doporučené hodnotě pěstovaných plodin?
	a14	6	Procesy odpadních vod	Jakým způsobem odvádíte/zpracováváte odpadní vody?
	a15	8	Pesticidní a veterinární produkty	Na kolika hektarech z celkové rozlohy obhospodařované půdy používáte šetrné způsoby ošetřování (např. agrotechniku proti plevelům) či alternativní prostředky?
	a16	8	Welfare zvířat	Jsou-li krávy chované volně nebo ve vazné stáji procentuální poměr?
	a17	4	Ochrana půdy jako zdroje	Kolik % půdy je nepokryto v zimě žádným pokryvem k celkové zemědělské půdě?
	a18	6	Ochrana vody jako zdroje	Používáte zavlažovací metody? Kolik ha zavlažujete a z jakého zdroje?
	a19	3	Energetická závislost	Kolik litrů nafty v průměru za rok spotřebujete na zemědělskou činnost?

Zdroj: Vlastní zpracování.

Úprava Socio-teritoriální oblasti - Tab. č. 3: Matrice jednotlivých indikátorů a jejich příslušnost k oblastem trvalosti a k cílům UR.

		16 cílů/záměrů UR																			
		Indikátory	Kód indikátoru	Soudržnost	Biodiversita	Ochrana půdy	Ochrana vody	ovzduší	Kvalita jídla	Etika	Lokální rozvoj	Ochrana krajiny	Obyvatelstvo	Hospodaření s neobn. zdroji	Lidský rozvoj	Kvalita života	Adaptabilita	Zaměstnanost	Wellfare zvířat		
Socio-teritoriální rozměr	Kvalita produktů a země	Kvalita produkovaných potravin	B1			N	N				P					P					
		Udržování budov a krajinného dědictví	B2			N						N									
		Zpracování neorgan. Odpadu	B3																		
		Dostupnost prostoru	B4																		
		Sociální začlenění	B5																		
	Zaměstn. a služby	Přímý obchod	B6											N							
		Služby a multi-aktivity	B7	N																	
		Přínos zaměstnanosti	B8	N																	
		Kolektivní práce	B9	N							N										
		Spolupráce	B10	N																P	
	Etika a lidský rozvoj	Přínos pro rovnováhu ve světových potravinách	B11	P							P			N	P	P	N				
		Tréning	B12																		
		Pracovní intenzita	B13	P																	
		Kvalita života	B14																		
		Isolace	B15																		
		Vnímavost, hygiena a bezpečnost	B16								N							N			
	Legenda:				Oblast, kterou splňuje česká i původní francouzská verze indikátoru.																
					P	Původní oblast, kterou splňoval pouze francouzský indikátor.															
					N	Nová oblast, kterou splňuje český indikátor.															

Zdroj: Vlastní zpracování, podklad Vilain et al., 2003 (in Zahn 2007).

Tab. č. 4: Socio-teritoriální oblast s hodnotami indikátorů a otázkami.

Kontrolní součet za oblasti		100		
Kvalita produkce a území		33		
Zaměstnanost a služby		31		
Etický a lidský rozvoj:		36		
Oblast	Kód	Počet bodů	Indikátor	Otázka
Kvalita produkce a území	b1	9	Kvalita produkovaných potravin	Na kolika procentech orné půdy byly za poslední 2 roky použity a) pesticidy, b) průmyslová hnojiva, c) obojí?
	b2	6	Udržování budov krajinného dědictví ^a	Kolik budov bylo za dobu fungování vaší farmy - zbořeno, zachováno/rekonstruováno, postaveno nově? Kolik krajinných prvků bylo za dobu fungování vaší farmy - odstraněno, zachováno/rekultivováno, vytvořeno nově? Otázka na hodnocení estetiky Tazatelem
	b3	6	Zpracování neorganického odpadu	Jakým způsobem zpracováváte neorganický odpad, jako např. papír, plasty, kovy, sklo, staré baterie atd.?
	b4	4	Dostupnost prostoru	Jaká je dojížděková vzdálenost k vašim polím? Je umožněna prostupnost Vámi obhospodařované půdy pro turisty a zvěř?
	b5	8	Sociální začlenění	Je vaše farma otevřena pro veřejnost? Jste členem -zastupitelstva, místního sdružení, jiné skupiny v obci?
Zaměstnanost a služby	b6	8	Přímý obchod	Prodáváte své produkty přímo konečným zákazníkům, konečnému spotřebiteli? Míra spotřeby a nákupu v obci?
	b7	7	Služby a multiaktivita	Provádíte i jiné než zemědělské práce?
	b8	6	Přínos zaměstnanosti	Máte nějaké zaměstnance? Kolik z nich je z místní vesnice?
	b9	5	Kolektivní práce	Umožňujete lidem z okolí naturální odměnu za pomoc na farmě? Vytvořil jste něco pro obec ve spolupráci s nějakým jiným subjektem?
	b10	5	Spolupráce	Spolupracujete s nějakým jiným podnikatelským subjektem: - Místní obchod (prodej produktů) - Místní podnikatel Jaký... V čem? - Podnikatel mimo obec
Etický a lidský rozvoj	b11	5	Přínos rovnováhu světových potravinách ^{pro ve}	Prosím zkuste odhadnout počet osob, u kterých by vaše produkce (určená pro konzumaci) pokryla roční průměrnou spotřebu daného produktu?

	b12	6	Trénink	Jak často se zúčastňujete školení či tréningu, týkajícího se zemědělské činnosti? Byl jste v zahraničí? Pokud ano...Jak často jezdíte?
	b13	7	Pracovní intenzita	Kolik hodin denně pracujete? Cítíte se přetíženy/á?
	b14	6	Kvalita života	Hodnotový žebříček spokojenost/nespokojenost, Kolik dní v roce se cítíte přetíženy/á?
	b15	6	Isolace	S kolika lidmi se v průměru setkáváte během dne?
	b16	6	Vnímavost, hygiena bezpečnost	Prosím zkuste ohodnotit na jaké úrovni je vaše farma v: a) zajištění bezpečnosti, b)zajištění hygienických podmínek c) vstřícnosti k osobním potřebám zaměstnanců?

Zdroj: Vlastní zpracování.

Tab. č. 5: Matrice jednotlivých indikátorů a jejich příslušnost k oblastem trvalosti a k cílům UR.

		16 cílů/záměrů UR																			
		Indikátory	Kód indikátoru	Soudržnost	Biodiversita	Ochrana půdy	Ochrana vody	ovzduší	Kvalita jídla	Etika	Lokální rozvoj	Ochrana krajiny	Obyvatelstvo	Hospodaření s neobn. zdroji	Lidský rozvoj	Kvalita života	Adaptabilita	Zaměstnanost	Wellfare zvířat		
ekonomický rozměr	Ekonomická životaschopnost	Plat zaměstnanců ve vztahu k národním u minimu	C 1	P						N								P	N		
		Míra ekonomické specializace	C 2																		
	Nezávislost	Finanční autonomie	C 3																		
		Závislost na dotacích	C 4	P							N										
	telnostPřevodit	Cashflow	C 5									P		P					P		
		Pravděpodobnost udržitelnosti farmy	C 7	N								N						N	N		
Efektivnost	Provozní výdaje jako proporce produkční hodnoty	C 6					P											N			
Legenda:					Oblast, kterou splňuje česká i původní francouzská verze indikátoru.																
			P	Původní oblast, kterou splňoval pouze francouzský indikátor.																	
			N	Nová oblast, kterou splňuje český indikátor.																	

Zdroj: Vlastní zpracování, podklad Vilain et al., 2003 (in Zahn 2007).

Tab. č. 6: Ekonomická oblast s hodnotami indikátorů a otázkami.

Kontrolní součet za oblasti				100		
Ekonomická životaschopnost:				22		
Nezávislost:				27		
Nahraditelnost:				34		
Efektivita:				17		
Oblast	Kód	Počet bodů	Indikátor	Otázka		
Ekonomická životaschopnost	c1	13	Plat zaměstnanců ve vztahu k národní průměrné mzdě	<i>Pokud má zaměstnance:</i> Jaká je hrubá mzda zaměstnanců ve vztahu k národní průměrné mzdě?		
	c2	9	Míra ekonomické specializace	Kolik procent z příjmu vaší farmy vychází z hlavního zdroje příjmu?		
Nezávislost	c3	13	Finanční autonomie na přítomnosti/ aktivní účasti lídra	Prosím zkuste odhadnout, jak dlouho byste si mohl/a dovolit nepracovat na své farmě, ani se účastnit na jejím vedení, aniž by to negativně ovlivnilo její fungování?		
	c4	14	Závislost na dotacích	Prosím zkuste odhadnout, kolik % z příjmů vaší farmy tvoří přímé platby a nepřímé dotace na mléko a cukr?		
Nahraditelnost	c5	19	Cashflow	Pokud odečtu celkové výdaje od celkových příjmů tak jsem (za posledních 5let)?		
	c7	15	Pravděpodobná udržitelnost farmy	„Žebříček“ vývoje farmy z pohledu zemědělce: "Uveďte prosím, na které příčce se Vaše farma nacházela před 2 lety/nyní/ bude nacházet za 2 roky?"		
Efektivita	c6	17	Provozní výdaje jako proporce produkční hodnoty	Prosím zkuste odhadnout kolik procent z příjmu z vaší produkce je spotřebováno na její výrobu?		

Zdroj: Vlastní zpracování.

Kromě změny některých indikátorů a přenastavení jejich významnosti (viz sloupec počet bodů v tab. č. 2, 4 a 6) pro podmínky českého zemědělství bylo upraveno také pravidlo pro ohodnocení indikátoru, který nemohl být na farmě naplněn. Například u indikátoru „Uspořádání plodin“ na farmě bez orné půdy by se ve francouzské verzi hodnocení nezapočítal žádný bod. V české verzi byl započítán poloviční počet bodů, tak aby tato farma nebyla znevýhodněna proti farmám s více typy kultur (konkrétně: orná půda, travní porosty, trvalé kultury).

Z důvodu této úpravy byla také navýšena minimální bodová hodnota hranice pro

považování farmy za UR farmu. Francouzská verze považuje farmu za UR farmu v případě, že ve všech oblastech trvalosti dosáhla minimálně 30 bodů. V této verzi je za UR farmu považována farma, která dosáhla minimálního počtu 50 bodů v každé oblasti trvalosti.

Česká úprava metody prezentovaná v tomto příspěvku je první vlaštvkou, jak metodu IDEA implementovat na české zemědělství. Stejně tak jako je metoda upravována a stále zdokonalována ve Francii (Vilain et al. 2003 in Zahn 2007; Vilain 2008), bude potřeba i její českou úpravu dále zdokonalovat a přizpůsobovat změnám v oblasti zemědělství.

VÝSLEDKY PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ V ČR

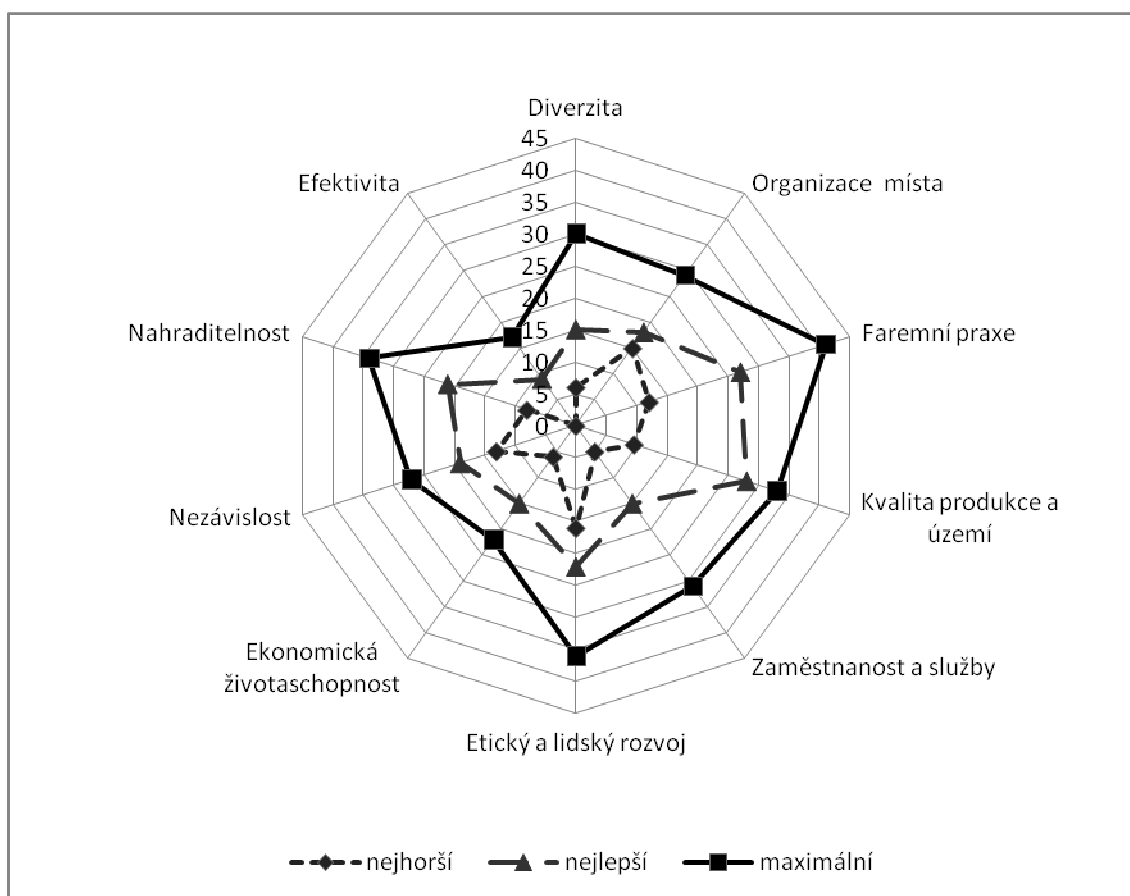
Pro vyzkoušení upravené české verze metody IDEA bylo v roce 2012 provedeno 502 případových studií na farmách s různým hospodářským systémem po celé ČR. Tyto případové studie ukázali, že je možné získat potřebná data pro hodnocení zhruba jednogodinovým strukturovaným rozhovorem se zemědělcem a asi hodinovou prací s dostupnými databázemi.

Na ukázkou možného zobrazení výsledku této metody jsme zvolili dvě farmy z okraje souboru 502 farem, na kterých byla česká verze metody IDEA vyzkoušena. Bude se jednat o jednu farmu ze skupiny nejhůře hodnocených a jednu farmu ze skupiny nejlépe hodnocených farem. Toto srovnání ukáže, v jakém rozptylu se hodnoty pohybovaly. Pro celkový obraz výkonnosti hodnocených farem bude do grafu vyznačena také hranice maximálního počtu bodů za daný komponent (viz tab. č. 7 a graf č. 1).

Tab. č. 7: Vybrané farmy a jejich hodnoty v jednotlivých komponentech.

	Diverzita	Organizace místa	Faremní praxe	Kvalita produkce a území	Zaměstnanost a služby	Etický a lidský rozvoj	Ekonomická životaschopnost	Nezávislost	Nahraditelnost	Efektivita
nejhorší	6	15	12	9,5	5	16	6	13	8	0
nejlepší	15	18	27	28	15	22	15	19	21	9
maximální	30	29	41	33	31	36	22	27	34	17

Graf č. 1: Zobrazení dosažených hodnot na vybraných farmách.

DISKUSE

Získávání dat strukturovaným dotazníkem se zemědělcem klade velký důraz na součinnost zemědělce. Pokud by zemědělec nebyl ochoten spolupracovat a poskytnout relevantní údaje, tak není možné hodnocení touto metodou provést. Pokud by za špatný výsledek získaný touto metodou mohl být zemědělec nějakým způsobem sankcionován, tak by své odpovědi pravděpodobně upravil tak, aby se sankci vyhnul. Proto je metoda (v současné verzi) vhodná především k sebehodnocení zemědělců a nikoliv pro využití ve veřejné správě. A tím může plnit obdobnou funkci, jakou plní francouzská verze této metody ve Francii.

ZÁVĚR

Úsilí o dosažení trvale udržitelného rozvoje je neustálý proces hodnocení a upravování našich činností a postojů. V oblasti zemědělství se jedná o neustále hodnocení a vylepšování postupů hospodaření směřující k „zemědělství, které je ekologicky zdravé, ekonomicky životaschopné, sociálně spravedlivé a lidské“ (Francis – Youngberg 1990, in

Bonny 1994). Metoda IDEA, ať už původní francouzská verze nebo námi prezentovaná verze česká, je jedním z možných nástrojů, jak zemědělcům pomoci na svých farmách nastavit udržitelný systém. A tím přispět k udržitelnosti systémů na vyšších úrovních (např. regionální) i v jiných oblastech (např.: sociální angažovanost ve venkovském prostoru).

Aplikace této metody na podmínky českého zemědělství a úprava indikátorů tak aby byla měřitelná, umožňuje relativní srovnání míry naplňování oblastí UR – sociální, ekonomické i ekologické na jednom místě, a tím naplnila cíl této práce. Při relativně jednoduchém způsobu získání dat, avšak s rizikem dostatečné relevantnosti dat od dotazovaných zemědělců, umožňuje zhodnocení dodržování principů UR na farmách v ČR.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. ARROW, K. – BOLIN, B. – COSTANZA, R. – DASGUPTA, P. – FOLKE, C. – HOLLING, C. – JANSSON, B. – LEVIN, S. – MAELER, K. – PERRINGS, C. – PIMENTEL, D. (1996): Economic Growth, Carrying Capacity, and Environment, *Ecological Applications*, February 1996, 6, č. 1, s. 13-15.
2. AGHION, P. – HOWITT, Z. (1998): *Endogenous Growth Theory*. Cambridge: The MIT Press.
3. FRANCIS, C. – YOUNGBERG, G. (1990): Sustainable agriculture: An overview. In: Bonny (1994), “Les Possibilités d’un Modèle de Développement Durable en Agriculture, Le cas de la France,” *Le Courrier de l’Environnement de l’INRA*, 213. s. 5–15.
4. GLIESMANN, S. R. – ROSEMEYER, M. (2010): *The Conversion to Sustainable Agriculture - Principles, Processes, and Practices*. CRC Press.
5. MZe (2007): *Program rozvoje venkova na období 2007-2013* [online]. Praha: MZe [cit. 20.2. 2013]. Dostupný z http://eagri.cz/public/web/file/26868/PRV_oficln_schvlen.pdf.
6. NORDHAUS, W. (1994): Reflections on the Concept of Sustainable Economic Growth. In: PASINETTI, L.-SOLOW, R.: *Economic Growth and the Structure of Long Term Development*. Basingstoke: Macmillan, s. 309-325.
7. SOLOW, R. (1993): An almost practical step towards sustainability, *Resources Policy*, 19, č. 3, s. 162-172.
8. UNITED NATIONS (1987): *Our common future. Report of the United Nations World Commission on Environment and Development, Development and International Co-operation: Environment*. United Nations.
9. VILAIN, L. et al. (2003): La méthode IDEA (Guide d’utilisation). In: F. Zahn – P. Viaux – P. Girardin – L. Villain – Ch. Mouchet (2007): *Farm Sustainability Assessment using the IDEA Method - From the concept of farm sustainability to case studies on French farms, Sustainable Agriculture - From Common Principles to Common Practice, The first Symposium of the International Forum on Assessing, INFASA, March 16, 2006*, Bern: International Institute for Sustainable Development, s. 77-109.
10. VILAIN, L. et al. (2008): *La méthode IDEA (Guide d’utilisation)*. Dijon: Educagri éditions.
11. ZAHN, F. – VIAUX, P. – GIRARDIN, P. – VILLAIN, L. – MOUCHET, Ch. (2007): *Farm Sustainability Assessment using the IDEA Method - From the concept of farm sustainability to case studies on French farms*. In: *Sustainable Agriculture - From*

Common Principles to Common Practice, The first Symposium of the International Forum on Assessing, INFASA, March 16, 2006. Bern: International Institute for Sustainable Development, s. 77-109.

12. ZEGRAS, CH. – PODUJE, I. – FOUTZ, W. – BEN-JOSEPH, E. – FIGUEROA, O. (2004): Indicators for Sustainable Urban Development. In: M.Keiner-Ch. Zegras-W. Schmid-D. Salmeron (eds.), *From understanding to action: sustainable urban development in medium-sized Cites in Africa and Latin-America.* Dordrecht: Springer publishing, s. 157-190.

ADDRESS & ©

Ing. Marta MRNUŠTÍK KONEČNÁ
Oddělení environmentální ekonomika
Odbor rozvoj venkova
Ústav zemědělské ekonomiky a informací
Kotlářská 53, 602 00 Brno
Czech Republic
konecna.marta@uzei.cz

RUSSIAN SYSTEM OF HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION: TRADITIONAL FORM AND AFTER BOLOGNA PROCESS

Ruský systém vysokoškolského odborného vzdělávání: tradiční a poboloňská podoba

Tatiana DOLGOVA

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRACT: The article is devoted to the comparison of higher professional educational systems in the USSR and in modern Russian Federation. The traditional system with its methods and approaches as well as the system of scientific degrees and academic titles are described in the first part of this work. The wide variety of possibilities for applicants is also shown. Further, the author underlines that the lack of unemployment is the result of efficient government policy. The second part of the article deals with the changes in the higher professional educational systems in Russia connected with the Bologna Process. The advantages and disadvantages of the Unified State Examination are discussed. A modernized structure of the Russian Educational System according to the Federal Law is mentioned in the article. Some kinds of the challenges that graduates face nowadays are also given. The author compares the quality of knowledge in two educational systems: the traditional system and the multi-levelled one. In the conclusion, the author points out the problems caused by the division of the budget and the commercial base of education.

Key words: higher professional education – Unified State Exam – multi-levelled structure – unemployment

ABSTRAKT: Tento článek je věnován srovnání vysokoškolských odborných vzdělávacích systémů v Ruské federaci. Tradiční systém s jeho metodami a přístupy, jakož i systém vědeckých titulů a akademických titulů jsou popsány v první části této práce. Je rovněž uvedena široká škála možností pro uchazeče. Dále autorka zdůrazňuje, že stav nezaměstnanosti je výsledkem účinné politiky vlády. Druhá část článku se zabývá změnami ve vysokoškolských odborných vzdělávacích systémech v Rusku spojenými s Boloňským procesem. Pojednává o výhodách a nevýhodách sjednocené státní zkoušky a také o modernizované struktuře ruského vzdělávacího systému podle federálního zákona, jakož i o některých problémech, jimž čelí dnešní absolventi. Autorka srovnává kvalitu znalostí ve dvou vzdělávacích systémech: tradičním a víceúrovňovém. V závěru autorka poukazuje na problémy způsobené rozdělením rozpočtu a komerční podstatou vzdělávání.

Klíčová slova: vysokoškolské odborné vzdělávání – jednotná státní zkouška – víceúrovňová struktura – nezaměstnanost

INTRODUCTION

At present the Russian system of higher professional education is under modernization. Global changes have been taking place during the last two decades. They deal with all spheres of human activity and the system of higher education being the basic component of society.

Social and economic changes led to a difficult situation in the educational system of the Russian Federation. The following logo is relevant: the quality of education is the main

criterion in the competitive world of economy [1]. Actually it is the right point, but the Soviet system of education was regarded as one of the best in the world, thanks to its approaches and focus on the further professional development. As analysts say, the system had worked quite efficiently and effectively [2].

MATERIAL

Therefore, the author would like to describe the former higher educational system before analyzing the present one. We are going to start with the level of basic general education. There were two ways for the pupils after 8 years at school: to continue their education 2 more years or to enter a vocational technical college. Those who entered a college could get a working qualification after 2-3 years. It should be mentioned that it was prestigious to have a working qualification because a graduate could get a job and work by profession. There were lots of industrial enterprises in the USSR where the vocational college graduates could be successfully employed. Vocational education itself was supported by the government. Graduates with a diploma of a vocational college were respectable in the society of that time, though they did not have a scientific degree of higher education. They might further continue their education at a university.

Both groups of school graduates had to pass entry examinations when entering a university. Some subjects were obligated to be examined in the written form like composition in the Russian language and mathematics; others were oral exams, for instance foreign language or geography. So every applicant had a particular score after all of the exams. Before the exams took place, an Admission Committee of each university declared the passing score: the total amount of marks for successful entry. In that case, every applicant could see his/ her chances of becoming a student.

Students had studied at higher educational establishments for five years. The duration of studying was six years in Medicine, Jurisprudence, Design, and some other programs. Students also had to have a serious practical training at industrial enterprises during their academic course. After passing all state exams the graduate could get the diploma of a specialist. It was the first level of higher professional education.

In fact, the authorities of the USSR were concerned about the employment of these specialists. As a result, there was no unemployment at all. There was a developed system of post-graduate work assignment. Every specialist should go to a place of his/ her future work place appointed by the government. The term of such professional practice was at least 3 years. The important thing is that the government could regulate the level of the qualified

specialists in every region. For instance, a specialist from the European part of the country could be sent to Far East region. On the one hand, it was effective for the economy and for population in outlying regions. On the other hand, it was not easy for well-qualified specialists who sometimes had to go far from home.

Thus after a period of necessary working practice, a specialist might enter a post-graduate course. There was severe competition among applicants and strict requirements for entry. The duration of the post-graduate course was three years for full-time and four years for part-time studying. Full-time post-graduates had received scholarships. Part-time post-graduates usually combined work and study. Every post-graduate had a detailed plan of his or her scientific activity. At the end of the last year, the post-graduate should pass a final complex exam in the main subject called the Qualifying Examination for the Candidate Degree. After that the post-graduate was accepted to thesis defending.

According to that educational system, there were not only science degrees but there were also academic titles. A Candidate of Science could get a Docent title and then a Professor title providing the requirements: writing articles regularly, participating in conferences and congresses, supervising several post-graduates successfully, and carrying out some kind of administrative work. There were two types of titles: a post in a particular university and a permanent title confirmed by the State Commission for Academic Degrees and Titles.

The next level of higher professional education was a Doctor of Science Degree. The main objective was to develop new approaches or technologies, to invent new equipment, etc.. An applicant for that Degree should also have the appreciation among outstanding scholars, be an authoritative and successful supervisor of many post-graduates. It would be desirable if a scholar founded a scientific school which had followers. A person with a Doctor Degree could apply for an academic title of a permanent Professor. As there was the Academy of Sciences in the USSR, and it still exists in Russia, the only title higher than a Professor was an Academician. So that was the highest level of the Russian traditional system of higher professional education. It should be mentioned that higher professional education in the USSR was available and free of charge.

The next part of the article is devoted to modern conditions of higher professional education in the Russian Federation. Russia joined Bologna Process in 2003. Since then all aspects of the educational system have been under reform: content, structure, technologies and approaches, and resources. Current stage of development and modernization of Russian educational system is characterized by global transformation of its formal features, such as

training time, the transition from training specialists to tier education system, as well as the complexity of calculating the transition from academic hours to European credit system [3].

After 9 years of compulsory school education graduates may either continue their studying at school for 2 more years or enter a professional college. The problem is that the number of vocational colleges has fallen sharply, as well as their prestige. Their graduates face the challenges when seeking a job because the employers are not satisfied with their qualification level. As a result pupils prefer to study 11 years at school and then try to enter a higher educational establishment. However a certain percent of school graduates fail the exams and join the ranks of unemployed. The government takes measures to make the colleges more attractive, but so far unsuccessfully. Undoubtedly this is a weakness of modern educational system in comparison with the Soviet one.

With the introduction of the Bologna Process another innovation in the Russian system of higher education appeared – Unified State Exam (further as USE). In the traditional system applicants had an opportunity to reveal their talent and show their achievements to the fullest. An oral form of the exam allowed it. Nowadays the applicants are limited by the form and conditions of USEs.

According to the Federal Law, the system of Unified State Exams was introduced as an experiment in 2007-2009, and then the USEs became compulsory from 2009 on [4]. The USE is the exam that every applicant must pass after graduation from school or a vocational college to enter a university. Two subjects (Russian language and mathematics) are obligatory; others are electives. The USE consists of 3 parts, all in written form. The Ministry of Education and Science determines one date for each exam for the whole country. The maximum score in each subject is 100 points. All USE forms are tested by computer. The results of the USE may be published on the Internet by regional centers of information processing. Applicants have the possibility of applying for some Universities and several programs simultaneously.

There is a category of applicants who become students not on the basis of the USE. They are the winners of the All-Russian School Olympiads from the number approved by the Ministry of Education and Science [5]. They are enrolled in the list of students out of the general competition, but only applying for one university and selecting one program. One of the supporters of this idea, the rector of the most prestigious Russian university – Moscow State University – V. Sadovnichy notes that with the introduction of the USE the status of Olympiads has increased. It is a chance for senior pupils, like a bridge to higher education [6].

DISCUSSION

There is still a debate over the introduction of USE. Proposals to abandon the exam in its current form are repeated constantly. Two different points of view are formed in modern Russian society. The first one is used by the supporters of the USE who are generally educational officials. They claim this kind of exam helps to avoid the corruption and cronyism in university entrance, that measure knowledge over a wider scale of points. For instance, according to the view of the vice-president of Russian Rectors Union, it is necessary to increase the number of exams at schools. It will help to assess school graduates comprehensively. He also outlines that in some countries like China and Kazakhstan there are 5 USEs [7]. The similar opinion can be seen in the interview of the rector of Tver State University, who recognizes that despite all known shortcomings the USE is the best way of entrance examinations for admission to the university. A unified scale of measurement for the whole country is one of the ways to preserve the unity of the country and the real possibility of providing mobility for talented children across the country [8].

The opponents of the USE system are usually university teachers, school graduates and parents who put up the following arguments. The form of a written test is unusual for the traditional educational system and not appropriate for all kinds of applicants. The content of the USE does not take specialized schools into account: their pupils have to pass the same version of the USE. The results could be very different. They also complain that the USE system leads to a new type of tutoring which is actually very expensive [9]. The rector of National Mineral Resources University states: *“Now there is the only one objective – to build a learning process at school so that to pull up pupils to the demands of the exam, prepare them for the test trials and no more. And it is the main damage that USE causes today. The school graduates are becoming narrow-minded.”* [10] According to experts, the heads of ministries have chosen the path of reforming the Russian education in the image and likeness of the Bologna process. They implement the reform ignoring the advantages of national high school [11].

A famous columnist of “Quality of education” all-Russian journal S. Antonenko provides an overview of the outcome of USEs in 2013. He identifies several reasons to dislike the exam, in particular the high level of cheating, as well as appearing the filled forms of USE with right answers in the Internet. The examination begins in Vladivostok and ends in Kaliningrad. It goes through several time zones. That is enough time to throw the answers in the Internet. More than that, a new phenomenon called *“USE tourism”* appeared in 2013. The

matter is that a few months before the exam a senior pupil of an elite school in the capital moves into an ordinary school in the province. Parents believe such manipulation can help to pass the exam more easily, with the assistance of teachers and modern gadgets [12].

Suggestions: In fact, ten years is an extremely short period of time for serious conclusions on the restructuring of the higher education system in Russia. There is still a contradictory in some issues [13]. Nevertheless the author can suggest some ideas to improve the situation.

- to carry out more analytical researches, investigating the experience of other countries where the similar educational system has been implemented for decades;
- to continue searching for the optimum USE form, its controlling and analysis;
- to raise public consciousness regarding fair uncorrupted passing the exams;
- to form a system of measurement tools in educational sphere and take into account the demands of society;
- to improve the legislative framework.

More than that, a successfully passed USE can not reveal the abilities of a student, leadership qualities, reflect organizational and communicative talents, creativity. That is the view of the author.

Another important aspect under modernization is the structure of the Russian higher educational system. The traditional Soviet system of higher professional education had 3 levels, and the duration of studying was 11 years: 5+3+3 (specialist → Candidate of Science → Doctor of Science). According to the Bologna Process the modern system consists of 3 levels, and the duration of studying is 9 years: 4+2+3 (Bachelor → Master → Ph.D.). In fact, there is the fourth level of training highly qualified personnel (mostly 3-4 years) that still exists in Russia – a Doctor of Science. Though there is a tendency to reduce the number of Dissertation Councils for defending Doctoral thesis. Thus, the levels of the Russian higher professional educational system do not match the European ones yet [14]. For instance, the term “Ph.D.” in Russia correlates with the traditional Candidate of Science Degree. In the European educational system a Ph.D. Degree is the highest one.

Results: As the Russian and European educational systems are not equal yet, there is sometimes misunderstanding. The employers do not realize the difference between specialists and bachelors and masters. Some recruitment agencies state the fact that even post-graduates with the MBA Degree awarded abroad can face difficulties of employment in Russia. Therefore, the question of raising the status of a bachelor degree remains open. It is still a lack

of recognizing the usefulness of a new system.

In connection with the transition of the multi-levelled system modern university graduates with a Bachelor Degree face challenges. Employers prefer specialists to bachelors because they hardly realize the qualification level of a bachelor. Therefore unemployment occurs among the youth. In this case, a graduate tries to find any job that is not even appropriate to his or her professional qualification. Thus there is the discrepancy: the Government invests in the particular professional profile, but a graduate gets a job of another one. So the Government responds accordingly by shortening the amount of state-funded places. In turn, specialists are forced to enter a master course after 5-year studying to be competitive in the international labour market.

Another innovation should be mentioned. Unlike the Soviet system, modern education has two bases: state-financed and commercial [15, article 3, paragraph 12]. Entering a university on a commercial base, students try to find additional earnings to cover their educational fee. When working takes more time than studying, the educational quality of such students is not high. More than that, professional internship only consists of several weeks, and the Government undertakes no obligation to further employment.

However, the introduction of a multi-levelled system in Russia is associated with certain difficulties. It is not being realized as reformists expected it to be. For instance, it concerns academic mobility when a student wants to study one semester in a university abroad. Sometimes it is impossible because of some inconsistencies in the university curriculum. The mobility of teachers is not quite real as some lecturers do not have the required level of a foreign language to be able to work overseas.

CONCLUSION

Thus, a contemporary national system of higher professional education in Russia is in the stage of its formation now. It is obvious the system should be brought in compliance with the globalization of a modern society. Therefore, the problem requires a systemic solution. Russia has its own unique way and pace of development. It is unnecessary to force the reformation, as many new educational projects have little success, like the USE. To my mind the modernization should be established on the principles of a national culture reservation and the basic concepts of upbringing. Otherwise education, on the whole, may just become a part of the utilitarian system of the modern consumer society.

LITERATURE USED AND INFORMATION SOURCES

1. YEGORYCHEV, A.M. (2012): Contemporary Russian educational system: context of mental traditions. *Electronic Scientific Journal "Contemporary scientific researches"*, № 6. Available on www.uecs.ru
2. "Innovations in education" Journal, № 12 (December) 2012, pp. 5-11.
3. "Higher education today" Journal, № 6 (December) 2012, p.14.
4. Federal Law amending in the Russian Federation Law "On education" and the Federal Law "On higher and post-vocational education" in the terms of Unified State Exam of February 7, 2007 № 17-Ф3. Available on <http://www.mon.gov.ru>
5. List of school Olympiads. Available on <http://www.mon.gov.ru>
6. "Quality of education" Journal, № 5 (June-July) 2013, p.17.
7. "Quality of education" Journal, № 5 (June-July) 2013, p.6.
8. "Quality of education" Journal, № 6 (August) 2013, p.7-9.
9. "Rossiyskaya Gazeta" Publication of the Government of the Russian Federation. Available on <http://www.rg.ru/2009/08/27/reg-roscentr/shans.html>
10. "Quality of education" Journal, № 5 (June-July) 2013, p.8.
11. "The world of education – education in the world" Journal, № 3 (51) 2013, pp.38-40.
12. "Quality of education" Journal, № 5 (June-July) 2013, pp.4-8.
13. "Innovations in education" Journal, № 12 (December) 2012, p.10.
14. Information on the national higher educational system Russian Education (Diagram). Available on www.russianenic.ru
15. Federal Law of the Russian Federation of December 29, 2012 № 273-Ф3 "On Education in the Russian Federation". Available on <http://www.rg.ru/2012/12/30/obrazovanie-dok.html>

ADDRESS & ©

Tatiana DOLGOVA, Ph.D.
Department of Foreign Languages
Institute of Technology and Business (VŠTE)
Okružní 10, 370 01 České Budějovice
Czech Republic
dolgova_nauka@mail.ru

VZNIK VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ A ZALOŽENÍ FAKULTY MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Origin of Higher Education and Establishment of Faculty of Management in Town of
Jindřichův Hradec

Věra KUBÁTOVÁ

Jindřichův Hradec, Czech Republic

ABSTRAKT: Na počátku 90. let 20. století se transformovaly a zakládaly univerzity v České republice převážně na základech fungujících vysokých škol. Práce se zabývá institucionálními a personálními okolnostmi vzniku vysoké školy v okresním městě na jihu Čech, v Jindřichově Hradci. Přibližuje vývoj a hledání obsahového zaměření budoucí fakulty a zároveň smysluplného využití jedné z tehdejších nejmodernějších budov bývalého sídla Okresního výboru Komunistické strany Československa v Jindřichově Hradci. Práce zachycuje proces vzniku jindřichohradeckého vysokého školství a dokumentuje založení a počátky výuky na samostatné fakultě managementu, která byla zřízena nejprve pod Jihočeskou univerzitou, a poté se stala součástí Vysoké školy ekonomické v Praze.

Klíčová slova: vysokoškolské studium – management – Jihočeská univerzita – Fakulta managementu v Jindřichově Hradci – VŠE

ABSTRACT: At the beginning of the 90s of the 20th century universities were transformed and founded primarily on the foundations of the already functioning higher education institutions. The presented paper deals with institutional and personnel circumstances related to the establishment of a higher education institution in a district town in South Bohemia, in the town of Jindřichův Hradec. The paper describes the development and a search for a content orientation of the future faculty and – at the same time - a meaningful utilization of one of the most modern buildings at that time, the former headquarters of the District Committee of the Communist Party of Czechoslovakia in Jindřichův Hradec. The paper involves the process of establishing a higher education institution in Jindřichův Hradec and provides some documentary evidence for its foundation and the beginnings of teaching at the Faculty of Management, which was established first under the patronage of the University of South Bohemia and then became a part of University of Economics, Prague.

Key words: university studies – management - University of South Bohemia – Faculty of Management in Jindřichův Hradec – University of Economics, Prague.

ÚVOD

Na počátku 90. let 20. století, v období nadšených porevolučních změn došlo k transformaci celé společnosti a změnám ve školství. V této době vznikla myšlenka založení vysokého školství v Jindřichově Hradci. Stále připomínaná tradice jezuitského školství, které patřilo k nejstarším v Čechách, nesmírně ovlivnilo město jak po stránce duchovní, tak i po stránce architektonické. Cílem této práce je zdokumentovat vznik vysokého školství v okresním městě v jižních Čechách, popsat hledání zaměření budoucí vysoké školy a její

začlenění pod Jihočeskou univerzitu v Českých Budějovicích. Studie dokumentuje založení a počátky výuky na detašovaném Pracovišti regionálního managementu Jihočeské univerzity v Jindřichově Hradci, později Pracovišti pedagogické fakulty Jihočeské univerzity se dvěma ústavu – Ústavem regionálního managementu a Ústavem jazykové přípravy a následně samostatné Fakultě managementu v Jindřichově Hradci, která byla zřízena nejprve pod Jihočeskou univerzitou a poté se stala součástí Vysoké školy ekonomické v Praze.

Na základě dostupných materiálů, zápisů z jednání komisí pro založení univerzity, přípravných výborů, materiálů ze spisovny fakulty managementu, dobového regionálního tisku i ze vzpomínek pamětníků, je možné konstatovat, že založení vysokého školství v Jindřichově Hradci předcházelo hledání smysluplného využití jedné z tehdejších nejvýznamnějších a nejmodernějších budov v okresním městě, která byla do listopadu 1989 využívána jako sídlo Okresního výboru Komunistické strany Československa (OV KSČ) v Jindřichově Hradci.

Přípravy založení a hledání zaměření budoucí jindřichohradecké vysoké školy

Vznik vysoké školy si dalo za cíl do svého volebního programu nově zařadit zformované Koordinační centrum Občanského fóra (KC OF) v čele s MUDr. Rudolfem Stříteckým, Josefem Kulišem, Mgr. Miloslavem Vokáčem, Vladimírem Schreihansem, MUDr. Jindřichem Pinkem ad. První s myšlenkou založit vysokou školu přišel PaedDr. Jaroslav Cempírek [1]. Tyto osobnosti se během začátku prvního porevolučního roku scházely, aby diskutovaly o obsahovém zaměření vysoké školy a navazovaly kontakty s vedením renomovaných vysokých škol. Spolu s jednáním o budově OV KSČ, která se bez jakýchkoli úprav mohla začít využívat jako základní budova zamýšlené vysoké školy, se jednalo i o využití bývalých Švecových kasáren, které byly navrženy jako vhodné zázemí pro studentský kampus.

Dne 15. 3. 1990 byla založena první Komise pro založení univerzity v Jindřichově Hradci, tedy vysoké školy, kterou členové nazývali univerzitou [4]. Byla iniciována PhDr. Vladimírem Špidlou, místopředsedou Okresního národního výboru (ONV) v Jindřichově Hradci. Po dlouhých měsících jednání o budoucí fakultě však nebylo stále jasné její obsahové zaměření. Komise se pokoušela o zapojení do struktury nově vznikající Jihočeské univerzity. U důležitých jednání byl přítomen za přípravný výbor pro založení Jihočeské univerzity také Mgr. Lubomír Pána, který se výraznou měrou zasloužil o vytvoření finančního zázemí pro vznik budoucího jindřichohradeckého vysokoškolského pracoviště. Následně vznikla Jihočeská univerzita sloučením Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích a Provozně

ekonomické fakulty Vysoké školy zemědělské v Praze. Zákonem ČNR č. 314/ 1991 Sb. ze dne 9. 7. 1991 byla s účinností od 28. 9. 1991 zřízena Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. K těmto zakládajícím fakultám přibýly nově vytvořené fakulty biologická, teologická a zdravotně sociální.

Členové Komise pro založení univerzity v Jindřichově Hradci jednali o variantě zřídit kolejí amerického typu se zaměřením na marketing, o návrhu na zřízení fakulty kulturního managementu či managementu umění a o katedře jazyků s výukou jazyka německého, anglického a italského. Během jednání si však členové komise uvědomili, že pro studenty oboru management umění by nebyla vytvořena v okresním městě možnost patričního zázemí v dostatečné infrastruktuře galerií, muzeí, výstav, knihoven apod. Usnesli se na tom, že by škola měla být zaměřena na cizí jazyky. S tím ovšem polemizovala Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, neboť náplň obou vysokoškolských pracovišť by se kryla.

Druhý tzv. Přípravný výbor pro založení samostatné fakulty v Jindřichově Hradci byl ustanoven dne 29. 11. 1990 [4]. Důležité jednání k založení vysokoškolské fakulty bylo svoláno na den 15. 12. 1990 [4]. Zúčastnili se ho mimo stálých členů i doc. Ing. Zdeněk Žemlička, CSc. z Vysoké školy dopravy a spojů (VŠDS) v Žilině, PhDr. Václav Bůžek, CSc. z Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích a Ing. arch. Martin Krupauer z Atelieru 8000 z Českých Budějovic. V diskuzi mimo jiné zazněla myšlenka, že by se měla hledat univerzální osobnost, jako je například páter Václav Malý, která by nově vznikající školu zaštiťovala. Zdeněk Žemlička představil svoji koncepci zaměření fakulty na služby a ekonomiku, kterou vypracoval již v srpnu a přislíbil rozpracovat svůj koncept na zřízení fakulty rozvoje a řízení oblastí/regionů [2]. Zazněly opět návrhy Vladimíra Špidly a Jaroslava Cempírka orientovat se na obor památkové péče či na kulturní managementa výuku jazyků. Ve vystoupení Václava Bůžka, který přijel z pověření děkana Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, zaznělo, že na základě jednání rady VŠ dne 12. 12. 1990 se počítá se založením čtyř fakult – pedagogické, zemědělské, teologické a sociálně - zdravotní. Se založením fakulty v Jindřichově Hradci se dle jeho slov počítalo až od akademického roku 1994-95. Byla potřeba vyjasnit případná duplicita vzaměření jednotlivých fakult spřípravným výborem v Táboře, kde měla vzniknout též fakulta Jihočeské univerzity.

Při hledání zaměření budoucí vysokoškolské fakulty se v tisku dále objevily také návrhy Nikolaje Savického na zřízení fakulty památkové péče nebo fakulty krajinné ekologie [3].

Škola součástí Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích a vyjasnění obsahového zaměření jindřichohradeckého pracoviště

Na jednání výboru dne 2. 2. 1991 byl přizván doc. PhDr. Jiří Divíšek, CSc., děkan Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. Přítomní měli zvážit možnost zřízení nástavbového pomaturitního, popřípadě postgraduálního studia v Jindřichově Hradci či systému kurzů, kde by byla zřizovatelem Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích. Jiří Divíšek charakterizoval strukturu připravované Jihočeské univerzity. Považoval za velmi důležitou oblast rozvoje a řízení regionu. S finančním oddělením ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy projednal možnost financování a zřízení nástavbového studia, případně převzetí celé budovy rezortem školství. Byly nastíněny i podmínky vypracování akreditačního projektu (žádosti o akreditaci fakulty).

Ke konečnému sjednocení obsahového zaměření a názvu budoucí fakulty došlo dne 17. 3. 1991 [4]. Na základě předložených návrhů Vladimíra Špidly a Zdeňka Žemličky doporučil přípravný výbor zaměření a název budoucí fakulty Fakulta regionálního managementu. Byly stanoveny úkoly, které zahrnovaly do konce března 1991 projednání zřízení fakulty s budoucím vedením, do konce května 1991 zpracování návrhu na zřízení fakulty pro akademický senát a následné schválení návrhu na zřízení fakulty akademickým senátem nově vznikající Jihočeské univerzity. Zdeněk Žemlička začal zpracovávat společně s doc. Ing. Josefem Ströbingerem, CSc., vedoucím katedry národního hospodářství a ekonomiky Vysoké školy dopravy a spojů v Žilině, základní návrh pro akreditaci fakulty.

Dne 3. 5. 1991 se v Českých Budějovicích uskutečnilo jednání přípravného výboru Jihočeské univerzity s děkanem Jiřím Divíškem o možnosti zahájení činnosti fakulty v Jindřichově Hradci. Bylo přislíběno zřízení pracoviště Jihočeské univerzity od 1. 9. 1991 a zahájení pedagogické činnosti v akademickém roce 1992/93.

V květnu 1991 byl akreditační komisi vlády ČR předložen akreditační projekt fakulty, který byl po připomínkách dvakrát doplněn a v září znovu akreditační komisi předložen. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy neakreditovalo fakultu, ale pouze dvousemestrální kurz „Správa a řízení obcí“.

Ke dni 20. 8. 1991 je datováno založení Nadace fakulty regionálního managementu, která napomáhala při financování vzniku, příprav a rozvoje budoucí fakulty. Stala se též významným investorem při rekonstrukci bývalých Švecových kasáren na studentské koleje a menzu.

V souladu s rozhodnutím ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 28. 9. 1991 zřídil děkan Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích Jiří Divíšek od **1. 10. 1991**

detašované Pracoviště regionálního managementu Jihočeské univerzity v Jindřichově Hradci a řízením pověřil Zdeňka Žemličku. Pracoviště svou činnost zaměřilo na přípravu studijních programů oboru regionální management a materiálů pro akreditaci fakulty. Obsahem činnosti nově zřízeného pracoviště bylo také připravit výuku v bakalářském studiu v akademickém roce 1992/93.

Dne 6. 11. 1991 v zasedací síni Okresního úřadu v Jindřichově Hradci seznámil rektor Jihočeské univerzity Jiří Divíšek přípravný výbor s předběžnými závěry akreditační komise, která nesouhlasila s akreditací bakalářského studijního programu v oboru regionální management pro nově zřizovanou fakultu v Jindřichově Hradci. Hlavním důvodem byla příbuznost oborů nově zřizované fakulty v Táboře a v Jindřichově Hradci. Rektor JU proto navrhl začlenit pracoviště a obor regionálního managementu pod Pedagogickou fakultu nebo Zemědělskou fakultu Jihočeské univerzity. Podpořil zahájení dvousemestrálního rekvalifikačního kurzu „Správa a řízení obcí“ připravovaného pracovištěm regionálního managementu, který byl slavnostně zahájen na Pracovišti regionálního managementu Jihočeské univerzity dne 11. 11. 1991. Kurz byl organizován vysokoškolskou formou výuky ve dvou semestrech a jeho realizace se tak stala pro Pracoviště regionálního managementu Jihočeské univerzity přípravnou fází pro otevření bakalářského studijního programu v oboru regionální managementu v prezenční formě studia v akademickém roce 1992/93. Pozitivní vyhodnocení těchto aktivit vedlo k založení odloučeného **Pracoviště pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Jindřichově Hradci ke dni 1. 7. 1992** se dvěma ústavy, Ústavem regionálního managementu a Ústavem jazykové přípravy. Vedoucím, proděkanem pedagogické fakulty pověřeným řízením, byl jmenován Zdeněk Žemlička.

Budova bývalého OV KSČ a tehdejšího Pracoviště regionálního managementu, detašovaného pracoviště Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, byla dne 20. 5. 1992 smluvně převedena Okresním úřadem v Jindřichově Hradci na Jihočeskou univerzitu. Převedení movitého majetku bylo uskutečněno k datu 1. 6. 1992. Ústav regionálního managementu (budoucí Fakulta managementu) zajišťoval výuku v oboru regionální management. Studenti si mohli vybrat ze dvou specializací - Management veřejných služeb, ve kterém studenti získávali podrobnější znalosti o problémech sociální politiky, o ekonomice a řízení zdravotnictví, školství, kultury a Management podnikatelské sféry, kde studenti získávali znalosti o řízení a ekonomice podniků, dopravy, přepravy a dalších subjektů ziskového sektoru.

Po dlouhých přípravách a jednáních byl Ústavem regionálního managementu Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích předložen akreditační

projekt a na druhý pokus byl Zdeňkem Žemličkou obhájen na Akreditační komisi vlády ČR. Dne 20. 4. 1994 byl akreditován bakalářský studijní program v oboru Management podnikatelské sféry a veřejných služeb. O týden později, dne 28. 4. 1994 zřídil Akademický senát Jihočeské univerzity **Fakultu managementu se sídlem v Jindřichově Hradci jako novou fakultu Jihočeské univerzity s účinností od 1. 9. 1994**. Prvním děkanem se stal doc. Ing. Zdeněk Žemlička, CSc. **Od 1. 1. 1998 se stala Fakulta managementu v Jindřichově Hradci šestou fakultou Vysoké školy ekonomické v Praze.**

ZÁVĚR

Cesta k založení vysokoškolského pracoviště v okresním městě byla velmi náročná. Pro vznik fakulty se muselo nejprve najít odpovídající zaměření studia, které by zajistilo následně dobré uplatnění absolventů na pracovním trhu, dále bylo nutné zabezpečit alespoň základní podmínky pro její fungování, navázat styky s kvalitními vysokoškolskými pedagogy a motivovat je k přesídlení do Jindřichova Hradce. Velkým problémem byly omezené finanční možnosti, které pro vznikající pracoviště zajišťovala Nadace fakulty regionálního managementu. Dalším úkolem bylo zajistit i vědeckovýzkumný program fakulty a navázat zahraniční styky, které by pomohly prosadit vznik plnohodnotné vysokoškolské fakulty v malém jihočeském městě. Fakulta managementu Jihočeské univerzity byla zřízena rozhodnutím Akademického senátu JU dne 28. 4. 1994 s účinností od 1. 9. 1994. Od tohoto data se Jindřichův Hradec zařadil mezi vysokoškolská města, zvýšila se jeho vážnost a význam nejen v Jihočeském kraji, ale i v celostátním kontextu. Od 1. 1. 1998 se stala Fakulta managementu v Jindřichově Hradci šestou fakultou Vysoké školy ekonomické v Praze.

Rozšířená verze textu bude publikována v publikaci k 20. výročí založení Fakulty managementu v Jindřichově Hradci.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. *Kronika města Jindřichova Hradce (1984 – 1990), Rok 1990*. [online]. [cit. 2013-9-9]. Dostupný z <<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=3&lang=cs&doctree=1kgojhg&id=217>>. *Kronika města Jindřichova Hradce (1991 - 1999), Rok 1991*. Kancelář starosty města Jindřichova Hradce.
2. *Návrh na zřízení Fakulty rozvoje a řízení oblastí/regionů v Jindřichově Hradci*. Soukromý archiv Zdeňka Žemličky.
3. SAVICKÝ, N. (1991): Jiný pohled na stejnou věc. *Jindřichohradecký kulturní zpravodaj*, č. 3, s. 4.
4. Zápisy ze schůzí Komise pro založení univerzity, Přípravného výboru pro založení samostatné vysokoškolské fakulty v Jindřichově Hradci, Přípravného výboru Fakulty

regionálního managementu JU v J. Hradci (1990 – 1991). Soukromý archiv Zdeňka Žemličky.

5. Osobní rozhovory – vzpomínky pamětníků. Spisovna FM VŠE.

Odborná studie vznikla v rámci vědeckého projektu *Ekonomické, politické a sociální okolnosti založení VŠE v Praze* uděleného Interní grantovou agenturou VŠE (č. MF/16/2012).

ADDRESS & ©

Mgr. Věra KUBÁTOVÁ

Knihovnické a informační centrum FM VŠE v Praze se sídlem v Jindřichově Hradci

Fakulta managementu

Jarošovská 1117/II, 377 01 Jindřichův Hradec

Czech Republic

kubv00@fm.vse.cz

4 RECENZE · REVIEWS

Jiří JEŽEK et al.: *Evaluace velkých kulturních projektů na příkladu Evropských hlavních měst kultury*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, 2013, 174 s.

Jiří JEŽEK et al.: *Evaluation of Large Cultural Projects on Example of European Capitals of Culture*

Evropské hlavní město sportu, Evropské hlavní město kultury, olympiáda a jiné velké projekty z oblasti sportu, kultury či umění neustále rozpoutávají mezi laickou i odbornou veřejností vášnivé diskuse o jejich smysluplnosti, ekonomických, kulturních, společenských či jiných přínosech. Realizace takovýchto projektů přináší celou řadu pozitiv – může být katalyzátorem potřebných změn v daném regionu, na druhou stranu tyto velké projekty přináší i značná finanční a společenská rizika. Neopominutelným problémem jsou i chybějící zkušenosti s realizací takovýchto projektů jak na straně veřejného, tak i soukromého sektoru. S touto skutečností koresponduje i konstatování v úvodu monografie, že „*monitoring a evaluace podobných velkých kulturních projektů představuje značný problém, neboť se obtížně hledají vhodné indikátory úspěšnosti, na nichž by se dokázali všichni shodnout*“. Ekonomický přínos projektu ovlivňují nejen přímé příjmy a náklady, ale i další vnější faktory, jako jsou náklady na infrastrukturu, bezpečnost či dopady na běžný život obyvatel a cestovní ruch. Přestože je Česká republika ve světovém i evropském měřítku spíše menším státem, i zde byly v minulosti realizovány již mnohé významné projekty jako Praha - Evropské hlavní město kultury 2000, zasedání Mezinárodního měnového fondu a Skupiny Světové banky v Praze v roce 2000, Mistrovství světa v ledním hokeji 2004, MS v lyžování - Liberec 2009 apod. Jiné projekty naopak zůstaly jen ve fázi úvah či jejich realizace byla ukončena hned v přípravné fázi, vzpomeňme na Prahu olympijskou 2020, ME ve fotbale v ČR či jiné projekty. Velikost státu a z toho vyplývající ekonomická rizika je při přípravě i realizaci jakéhokoliv velkého projektu nutné precizně monitorovat a vyhodnocovat. Je proto velmi potěšující, že právě v období přípravy projektu Plzeň - Evropské hlavní město kultury 2015 vzniká v rámci autorského kolektivu pod vedení plzeňského patriota J. Ježka publikace „*Evaluace velkých kulturních projektů na příkladu Evropských hlavních měst kultury*“, která se touto aktuální problematikou zabývá.

Autoři hned v úvodu práce nastolují základní cíle a motivy, které je vedly ke zpracování této mimořádně hodnotné publikace, jež se v budoucnu může stát základním vodítkem při stanovování vhodných indikátorů monitorujících nejen realizaci projektů typu Evropské hlavní

město kultury, ale i jiných významných akcí. Práce je strukturována do 10 věcně a logicky na sebe navazujících kapitol, kdy se autoři v úvodu věnují nejprve obecnějším problémům, jako je image, strategie její tvorby a význam pro městský rozvoj. Následně se již zaměřují konkrétně na historickou perspektivu Evropských měst kultury a Evropských hlavních měst kultury, na které navazují konkrétními případovými studii. Ocenit lze citlivý výběr jednotlivých studií, kdy se autoři zaměřují na města, která jsou svojí velikostí a socioekonomickou strukturou v rámci středoevropského prostoru srovnatelná s Plzní (Graz 2003, Linz 2009, Pécs 2010 a Maribor 2012). Zkušenosti získané při realizaci projektů sumarizuje kolektiv autorů do podoby využitelných evaluačních metod a modelů pro Evropská hlavní města kultury s cílem navrhnout sadu indikátorů pro projekt města Plzně. V závěru monografie pak jsou uvedeny mezinárodní zkušenosti s evaluací projektů Evropských hlavních měst kultury.

Monografie tak přináší celou řadu zajímavých námětů, zejména zdůrazňuje posuzování nejen krátkodobých finančních či jiných efektů, ale klade důraz i na opomíjené dlouhodobé multiplikační efekty, které projekty takového rozsahu a významu přináší. Publikace se svým unikátním zaměřením, hloubkou i komplexností zpracování zcela vymyká současné nabídce na knižním trhu a představuje tak zcela jedinečný studijní materiál k problematice evaluace velkých kulturních projektů nejen v podmínkách České republiky. Věřme, že tato publikace sehraje pozitivní roli nejen při vlastní přípravě, realizaci a zhodnocení různých projektů, ale omezí i nebezpečný trend posledních let – „privatizaci kultury“, kdy se veřejný sektor zbavuje politické odpovědnosti za realizaci takovýchto projektů jejím kompletním přenesením (outsourcováním) na sektor soukromý.

ADDRESS & ©

Ing. Jiří DUŠEK, Ph.D.
Katedra managementu a marketingu služeb
Vysoká škola evropských a regionálních studií
Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice
Czech Republic
dusek@vsers.cz

Roman SVATOŠ: *Kriminalita a možnosti jejího poznání a ovlivňování*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2013, 170 s., ISBN 978-80-87472-64-4.

Roman SVATOŠ: *Crime and Possibilities of Its Recognition and Effect*

Kriminalita, napriek tomu, že je predmetom nespočetných výskumov, ako aj témou nemenej početných monografií, vedeckých a odborných statí a vedecko-teoretických podujatí, zostáva naďalej fenoménom, ktorý skôr nastroľuje nové a čoraz naliehavejšie otázky a menej už odpovede, ktoré by boli odbornou ale aj laickou verejnosťou vnímané ako uspokojivé. Problematickosť témy publikácie a tým aj náročnosť na jej spracovanie je vyvolaná jednak nezvyčajnou rôznorodosťou kriminality a nemeňšou rozmanitosťou jej premien, dynamikou jej všetkých komponentov. Súčasné poznatky o kriminalite sú nevyhnutne neúplné, vypovedajú len o časti skutočnej kriminality. Práve túto skutočnosť autor spomína na viacerých miestach publikácie, kedy poukazuje na teoretické a praktické problémy späté s obmedzenými možnosťami jej všestranného a hodnoverného poznania, ako aj možnostiami jej efektívnej kontroly.

Monografia je vhodne rozčlenená do konzistentných kapitol, ktoré svojim obsahom pokrývajú a názorne vysvetľujú základné problémy korektného poznávania a kontroly kriminality. Kapitoly charakterizuje súlad ich obsahu s ich názvami, zrozumiteľnosť textu aj pre širšiu verejnosť bez toho že by bola zjednodušovaná ich odborná úroveň, názornosť výkladu ako aj zaujímavosť prezentovaných myšlienok.

Prvá kapitola (1. Základní pojmy) kriticky posudzuje rôzne vymedzenia kriminológie ako vedy o kriminalite, jej predmetu, funkcií, úloh, vnútorného členenia a vzťahu k súvisiacim vedným odborom. Následne (a v súlade s prevládajúcim ponímaním) vymedzuje obsah a rozsah pojmov kriminalita, delikvencia, negatívne spoločenské javy a protispoločenské konanie. Po stručnom, ale výstižnom vymedzení etiologie a fenomenologie kriminality opisuje jej základné kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele (konkrétne stav kriminality, jej úroveň a štruktúru).

Nasledujúca kapitola (2. Historie statistiky kriminality) podrobne opisuje genézu vedenia štatistiky kriminality na území Českej republiky. Čitateľovi približuje počiatky vedenia štatistiky kriminality v európskych štátnych útvaroch od 17. storočia až do počiatku 2. svetovej vojny a následne rozoberá vedenie tejto štatistiky Ministerstvom vnútra a Ministerstvom spravodlivosti.

Kapitola „3. Skutečnosti ovlivňující statistické údaje“ názorne poukazuje na fenomény

vplyvajúce na kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele kriminality. Túto kapitolu nesporne ocení osobitne laická verejnosť, ktorú neraz prekvapí práve dramatický nárast alebo pokles štatistiky celkovej kriminality, resp. jej niektorých kategórií. Zmeny pritom neraz nebývajú vyvolané reálnym správaním delikventnej časti populácie, ale spravidla to sú úpravy trestnoprávných kódexov (spravidla sú následkom kriminalizácie a dekriminalizácie), amnestií a v neposlednom rade aj metodikou vedenia štatistiky kriminality. Autor správne vystríha pred unáhlenými a zjednodušujúcimi komparáciami štatistík kriminality bez prihliadania k legislatívnym, demografickým a iným zmenám.

Nasledujúca kapitola (4. Informační zdroje obsahujúci data o kriminalite) podrobne rozoberá informačné systémy evidovania kriminality v Českej republike (prioritne pre potreby policajných činností). Pozitívne hodnotím názory autora na vizualizáciu výstupov evidovanej kriminality formou digitálnych máp, konkrétne máp znázorňujúcich jej zmeny v reálnom čase s maximálne presnou lokalizáciou deliktov.

Osobité miesto v celej monografii prináleží kapitole „5. Možnosti využítí súčasne provozovaných informačných systémů a možnosti zavádění a využítí nových informačních systémů u bezpečnostních sborů – výzkumná část“ prezentujúcej vlastný empirický výskum. Jeho náročné, ale súčasne reálne ciele boli podľa môjho názoru v rozhodujúcej miere naplnené. S cieľmi a povahou predmetu skúmania korešpondovala aj použitá metodika (konkrétne použitá metóda, konštrukcia použitých dotazníkov, voľba výskumnej vzorky, formulácia hypotéz a pod.). Korektné sú aj interpretácie výsledkov empirického šetrenia. Prehľadnosť a presvedčivosť tejto kapitoly nesporne zvyšujú aj prehľadové tabuľky a grafy.

Záverečná kapitola (6. Poznání, prognózování a ovlivňování kriminality – nové možnosti) stručne opisuje metodologické inštrumentárium využívané pri výskume kriminality, osobitnú pozornosť venuje jej prognózovaniu ako špecifickej oblasti jej poznávania a problematike riadiacej činnosti. Nakoniec v časti „Možnosti budoucího řešení“ (str. 139-142) odporúča využiť nové moderné informačné technológie na zvýšenie objektivity poznatkov o budúcom vývoji kriminality ako predpokladu jej efektívnejšie kontroly.

Obsah monografie aj jej častí korešponduje s ich názvami, text charakterizuje jeho vysoká odborná úroveň a nesporne nájde mnohostranné využitie. Štruktúrne časti monografie sú konzistentné a vhodne vecne aj formálne usporiadané.

Citovaná a použitá literatúra je reprezentatívna a v rozhodujúcej miere súčasná. Autor pracuje s literárnymi prameňmi korektne, využíva ich tvorivo.

Monografie je napísaná kultivovaným jazykom vedy, myšlienky sú formulované presne, jednoznačne, určite, zrozumiteľne a na čitateľa pôsobia presvedčivo. Pozitívne hodnotím aj

formálnu úpravu práce.

Záver: recenzovaná monografia poskytuje ucelený a odborne fundovaný prehľad súčasných poznatkov o kriminalite, kvalifikovane rozoberá problémy spojené s ich ďalším rozširovaním a prehľbovaním, ako aj so zvyšovaním účinnosti jej kontroly.

ADDRESS & ©

prof. PhDr. Květoň HOLCR, DrSc.

Ústav teórie a dejín štátu a práva a spoločenskovedných disciplín

Fakulta práva

Paneurópska vysoká škola

Tomášikova 20, 821 02 Bratislava

Slovak Republic

kveton.holcr@paneurouni.com

**Rastislav FUNTA – Štefan NEBESKÝ – Filip JURÍŠ: *Právo Európskej únie*.
Brno: Tribun EU, 2014, 546 s. ISBN 978-80-263-0565-1.**

Rastislav FUNTA – Štefan NEBESKÝ – Filip JURÍŠ: *Law of the European Union*

V týchto dňoch sa dostala na knižný trh publikácia „Právo Európskej únie“ od mladého autorského kolektívu pod vedením JUDr. Rastislava Funtu, Ph.D., LL.M. a jeho dvoch kolegov JUDr. Štefana Nebeského, Ph.D., M.E.S. a Mgr. Filipa Juriša. Hoci ide o mladý autorský kolektív, treba podotknúť, že je skúsený. Vedúci autor získal okrem teoretických skúseností i praktické odborné skúsenosti pôsobením v nemeckom mediálnom koncerne Bartelsmann, talianskej konzultingovej spoločnosti, medzinárodnej IT spoločnosti, spoluprácou s College of Europe/Európska komisia, publikačnou a prednášateľskou činnosťou a aktivitami v oblasti politického lobingu. Ďalší spoluautor pôsobí na právnom oddelení Európskeho orgánu pre bankovníctvo v Londýne a tretí spoluautor v súčasnosti pôsobí v oblasti právneho poradenstva so zameraním na M&A a transakčné poradenstvo.

Je samozrejmosťou, že právny poriadok vytvorený Európskou úniou je dnes už pevnou súčasťou našej politickej a spoločenskej reality. Na základe zmlúv Európskej únie sa každý rok prijímajú tisíce rozhodnutí, ktoré rozhodujúcim spôsobom spolu vytvárajú realitu ovplyvňujúcu členské štáty Európskej únie a jej občanov. Občania jednotlivých štátov už dávno prestali byť len občanmi svojej krajiny, svojho mesta alebo obce, ale stali sa zároveň občanmi Únie. I z tohto dôvodu je veľmi dôležité, aby boli informovaní o právnom poriadku, ktorý im každodenne ovplyvňuje ich život. Štruktúra EÚ a jej právneho poriadku nie je však občanom ľahko zrozumiteľná. Často je to spôsobené i znením samotných zmlúv, ktoré sú často neprehľadné a ťažko pochopiteľné. Dôležitým faktorom je nezvyčajnosť mnohých pojmov, ktorými sa zmluvy snažia reagovať na nové skutočnosti. Z toho dôvodu ide o ďalší pokus autorov o objasnenie štruktúry EÚ a nosných pilierov európskeho právneho poriadku, čo má prispieť k lepšiemu pochopeniu odstránenia deficitu u občanov EÚ.

Rýchla integrácia v rámci EÚ so sebou priniesla na jednej strane rastové stimuly, ale i vytvorila zraniteľné miesta, ktoré sa v mnohých členských štátoch EÚ prehĺbili v dôsledku recesie. Prekonávanie následkov globálnej krízy je možné len prostredníctvom adaptačných procesov ktoré reagujú na jej viacrozmerne príčinné súvislosti. Poslaním Európy v 21. storočí je predovšetkým zabezpečiť mier, prosperitu a stabilitu, podporovať vyrovnaný hospodársky a sociálny rozvoj, čeliť výzvam globalizácie a zachovávať rozmanitosť národov Európy, ako aj zachovávať hodnoty spoločné pre všetkých Európanov (trvalo udržateľný rozvoj, úcta k ľudským právam apod.). Globalizácia prináša so sebou neustále nové výzvy. EÚ bude

potrebovať širokú škálu kompetencií, aby sa mohla pružne prispôbiť rýchlo sa meniacemu a úzko prepojenému svetu. Lisabonská zmluva, podpísaná 13. decembra 2007, má ambíciu poskytnúť Únii právny rámec ako aj nástroje potrebné na riešenie budúcich výziev a naplnenie požiadaviek občanov Únie. Vďaka nej sa Únia môže lepšie sústrediť na politické výzvy, vrátane globalizácie a zmeny klímy. Bohatstvo a úspech Európy spočíva v jej rôznorodosti a spravodlivej vyvážení záujmov väčších a menších krajín.

Európska únia, tak ako bolo uvedené v rozsudku C-294/83, *Les Verts/Parlament*, je „spoločenstvo práva“. EÚ sa v porovnaní s klasickými medzinárodnými spoločenstvami štátov líši v tom, že členské štáty sa vzdali častí svojej suverenity v prospech EÚ a poskytli Únii jej vlastné právomoci nezávislé od členských štátov. Pritom je potrebné podotknúť, že EÚ nedisponuje absolútnou mocou. Pri výkone svojich právomocí môže EÚ vydávať zvrchované európske akty, ktoré sa svojou účinnosťou vyrovnajú právnym aktom štátov. Založením Európskej únie na základe Maastrichtskej zmluvy sa začala nová etapa na ceste k politickému zjednoteniu Európy. Nastala nová etapa v procese utvárania čoraz užšieho spojenectva medzi národmi Európy. Ďalší vývoj zaznamenala EÚ v podobe Amsterdamskej zmluvy a Zmluvy z Nice. Kým cieľom prvej bolo hlavne vytvorenie inštitucionálnych a politických podmienok na zvládnutie nových výziev, cieľom Zmluvy z Nice bolo zvýšenie efektívnosti a legitimity inštitúcií Spoločenstva ako i príprava EÚ na rozšírenie.

Základ na budovanie zjednotenej Európy tvoria elementárne predstavy o hodnotách (čl. 2 ZEÚ), ktorými sa členské štáty cítia zaviazané a ktorých uplatňovanie sa zverilo výkonným inštitúciám EÚ. K týmto uznávaným základným hodnotám patria zabezpečenie trvalého mieru, jednota, rovnosť, sloboda, solidarita a bezpečnosť. EÚ sa výslovne hlási k rešpektovaniu zásad demokracie a právneho štátu spoločných všetkým členským štátom, ako aj k ochrane základných a ľudských práv. Tieto hodnoty sú zároveň základným kameňom pre štáty, ktoré chcú v budúcnosti pristúpiť do EÚ. Ak členský štát vážne a trvalo porušuje tieto hodnoty a zásady, neminú ho sankcie.

Žiadny občan Únie nesmie byť znevýhodňovaný, t. j. diskriminovaný pre svoju štátnu príslušnosť. Všetci občania Únie sú si okrem toho rovní pred zákonom. Pokiaľ ide o členské štáty, zásada rovnosti (Kapitola III Rovnosť, Charta základných práv Európskej Únie) znamená, že žiadny z nich nie je uprednostňovaný pred iným a prirodzené rozdiely, akými sú veľkosť, počet obyvateľov krajiny alebo odlišné štruktúry, sa dajú riešiť iba v súlade so zásadou rovnosti.

Taktiež solidarita (Kapitola IV Solidarita, Charta základných práv Európskej Únie) je nevyhnutným korektívom slobody, pretože bezohľadné využívanie slobody sa vždy deje na

úkor iných. S tradičnými medzinárodnými organizáciami má EÚ spoločné iba to, že takisto vznikla na základe medzinárodných zmlúv. Od týchto medzinárodných koreňov sa však EÚ ďaleko vzdialila. Zakladajúce akty EÚ, ktoré sa opierali aj o medzinárodné zmluvy, viedli totiž k zriadeniu samostatnej Únie vybavenej vlastnými zvrchovanými právami a kompetenciami. Členské štáty sa vzdali časti svojej zvrchovanej moci v prospech tejto Únie.

Úlohou EÚ v rámci hospodárskej politiky však nie je stanovovať a uplatňovať európsku hospodársku politiku, ale koordinovať hospodárske politiky členských štátov (čl. 121 ZFEÚ) tak, aby hospodárske rozhodnutia jedného alebo viacerých členských štátov nemali negatívny vplyv na fungovanie vnútorného trhu. Na tento účel bol uzatvorený Pakt o stabilite a raste stanovujúci členskému štátu podrobné kritériá, podľa ktorých musí prijímať svoje rozhodnutia v oblasti rozpočtovej politiky. Ak tak neurobí, môže ho Európska komisia napomenúť (čl. 121 (4) ZFEÚ) a Rada EÚ môže v prípade trvalého nadmerného rozpočtového deficitu uložiť aj sankcie.

Okrem oblasti hospodárskej a menovej politiky plní EÚ úlohy aj v celom rade iných oblasti hospodárskej politiky. Patrí k nim najmä poľnohospodárska politika a politika rybného hospodárstva, dopravná politika, spotrebiteľská politika, štrukturálna politika a politika súdržnosti, politika v oblasti výskumu a rozvoja, politika týkajúca sa kozmického priestoru, politika životného prostredia, zdravotná politika, obchodná politika alebo energetická politika. V oblasti sociálnej politiky je úlohou EÚ zaistiť, aby výhody hospodárskej integrácie nevyužívali len hospodársky aktívne subjekty, ale aby sa utváral aj sociálny rozmer vnútorného trhu.

Netreba zabúdať, že Únia má inštitucionálny rámec, ktorého účelom je podporovať jej hodnoty (čl. 2 ZEÚ), dosahovať jej ciele (čl. 3 ZEÚ), slúžiť jej záujmom, záujmom jej občanov a záujmom členských štátov a zabezpečovať koherenciu, efektívnosť a kontinuitu jej politík a opatrení. EÚ má k dispozícii celý inštitucionálny systém, ktorý jej umožňuje, aby zjednocovaniu Európy poskytovala nové impulzy a ciele a aby v oblastiach patriacich do rozsahu jej právomocí vytvárala právo, ktoré je pre všetky členské štáty rovnako záväzné. Aj pri všetkej nedokonalosti, ktorou sa právny poriadok EÚ zároveň vyznačuje, je prínos právneho poriadku Únie k riešeniu politických, hospodárskych a sociálnych problémov členských štátov EÚ neoceniteľný.

Vývoj potvrdzuje, že vytvorenie Európskej únie bolo kľúčovým prvkom ohľadne zabezpečenia mieru a zlepšenia očakávaní budúceho ekonomického vývoja v EÚ. Pred úniou však stoja nové výzvy (pretrvávajúca kríza, neistota a nestabilita na finančných trhoch), na ktoré je potrebné reagovať.

Veríme, že táto publikácia pomôže priblížiť podstatu EÚ a jej význam širokej verejnosti. Je však predovšetkým určená poslucháčom právnických fakúlt, odborníkom z oblasti európskeho práva, ekonómom a manažérom, ako aj ďalším odborníkom v súvisiacich odborech, ako je politológia alebo európske štúdiá.

ADDRESS & ©

Dr.h.c. doc. JUDr. Alena PAULIČKOVÁ, PhD.
Katedra verejnej politiky a verejnej správy
Fakulta sociálnych vied
Univerzita sv. Cyrila a Metoda
Bučianska 4/A, 917 01 Trnava
Slovak Republic
alena.paulickova@ucm.sk

Brian GREENE: *Skrytá realita: paralelní vesmíry a hluboké zákony kosmu.*
Praha: Paseka, 2012, 354 s., ISBN 978-80-7432-205-1.

Brian GREENE: *Hidden Reality: Parallel Universes and Deep Principles of Space*

Není to tak dlouho, kdy lidé považovali sami sebe za pány planety nacházející se ve středu vesmíru. Mikoláš Koperník učinil v této představě první významnější trhlinu a „degradoval“ Zemi na jednu z mnoha planet obíhajících docela všední hvězdu. Po Koperníkovi přišel Charles Darwin, který nás prohlásil za potomky primátů a výsledek evolučního vývoje. Ale revoluce, kterou započal Koperník, ještě není zdaleka u konce. Ani on ani Darwin nečinili své objevy s cílem sesadit lidstvo z pomyslného trůnu, pouze následovali vědu bez ohledu na to, kam je vedla. Ve stejném duchu sleduje Brian Greene moderní fyziku a je třeba přiznat, že *Skrytá realita* nabízí na této výpravě mnoho skutečně podivných míst. Greene čtenářům přináší nový šok pro jejich chápání světa. „*Bývaly doby, kdy ‘vesmír’ znamenal ‘vše, co existuje’. Všechno. Se vším všudy. Představa o více než jednom vesmíru, o více než jednom ‘všem’, vypadá jako jeden velký protimluv.*“ (s. 10) Jeho kniha nám ale ukazuje, že to, co se dříve mohlo jevit jako velký nonsens, je dnes ve středu zájmu předních fyziků. Ti ve svém bádání stále častěji dospívají k výsledku, že náš vesmír může být jen jedním z mnoha, a že se pomalu stává „*řadovým členem velkého, možná i nekonečně velkého kolektivu.*“ (s. 11) Idea stojící v pozadí úvah o paralelních vesmírech však není zcela nová. Kopernikánský princip netvrdí v principu nic jiného, než že na našem místě „uprostřed“ vesmíru není nic speciálního. Myšlenka multivesmíru je pak jen dovedením této teze do jejích logických (byť extrémních) důsledků a tedy, že nic zvláštního není ani na umístění našeho vesmíru v rámci okolních vesmírů.

Brian Greene je profesorem fyziky působící na newyorské Kolumbijské univerzitě. Čeští čtenáři si toto jméno mohou vybavit z jeho předchozích bestsellerů *Elegantní vesmír* a *Struktura vesmíru*. Můžeme spekulovat, zda Greena zařadit mezi význačné fyziky současnosti, ale jisté je, že B. Greenovi nelze upřít místo jednoho z předních popularizátorů současné vědy. Po krátké odmlce přišel Greene v roce 2011 s novou knihou – *Skrytou realitou*, kterou o rok později přineslo českému čtenáři nakladatelství Paseka. Podtitul knihy nám slibuje odhalit nic menšího než *Paralelní vesmíry a hluboké zákony kosmu*. Překlad do češtiny má na svědomí Luboš Motl a je nutno říci, že v českém prostředí bychom těžko hledali někoho povolanejšího, kdo by se role překladatele *Skryté reality* mohl ujmout. Motl, sám uznávaný strunový fyzik, již v roce 2001 přeložil do češtiny Greenovu „populární-prvotinu“ a při příležitosti překladu jeho nové knihy sám vzpomíná, jak s překladem *Elegantního vesmíru* začal ještě před tím, než měl uzavřenou smlouvu s libovolným vydavatelem a to zkrátka proto, že knihu považoval za v jeho oboru naprosto výjimečnou a cítil potřebu představit její závěry českému čtenáři. I díky jazykově zručnému zachování žertovného podtextu knihy (bez kterého by byla *Skrytá realita* jen polovičním čtenářským

zážitkem) nelze Motlově překladu nic vytknout a je třeba říci, že jeho úkol rozhodně nebyl jednoduchý. Mnohá pojmenování (e. g. quilted universe) neměla dosud v českém (akademickém) prostředí svůj zažitý překlad a bylo tak na Motlovi, aby pro termíny svého vlastního oboru vytvořil potřebné české ekvivalenty. Co je to paralelní vesmír? Například představa, že pokud je vesmír nekonečný, pak je i dostatečně velký na to, aby mohl obsahovat nekonečně mnoho verzí téměř čehokoli. Tedy i nekonečné kopie vás samotných, kteří v dalších nekonečných vesmírech čtete právě tento časopis. Nejjednodušším scénářem popisujícím vznik paralelních vesmírů je tzv. Sešívání multivesmír. Ten je dle Greena reálný v případě splnění premisy o nekonečném prostoru (o níž zatím fyzici netuší, zdali je pravdivá, či nikoli). Při tomto scénáři je expanze vesmíru plná nekonečných domén (oblastí), které jsou tak vzdálené, že se vyvíjejí nezávisle na sobě. Jelikož je každá taková doména domovem pouze pro konečný počet částic a současně je zde i omezený (byť neskonale velký) počet způsobů, kterými se hmota může v hvězdy, planety a lidi uspořádat, musí se jednotlivá uspořádání zákonitě opakovat. Přijmeme-li předpoklad, že částice jsou tím jediným, co tvoří lidské tělo a mysl, následuje důsledek v podobě nekonečného množství vašich přesných kopií.

A jsou to právě výše zmíněné přijaté předpoklady, které je třeba si při četbě Greenovy knihy uvědomovat a pochybovat o nich. Zdali je samotné náhodné uspořádání částic s to vytvořit fenomén lidské mysli, je problém natolik komplexní, že nemá cenu jej zde pojednávat a čtenáři tohoto časopisu jsou s danou problematikou jistě sami dostatečně obeznámeni. Spíše je třeba se pozastavit nad klidem, se kterým Greene dané předpoklady přechází a jak přesvědčivý je naopak při prezentaci důsledků, které z nich plynou. Jakkoli jsou totiž jednotlivé kosmologické koncepce obsahující paralelní vesmíry již samy o sobě myšlenkově stimulující, Greene je činí pro čtenáře ještě více provokujícími. Jakoby šok z prostého faktu, že jsme obklopeni mnoha dalšími vesmíry, sám o sobě nestačil, musí Greene do jednotlivých multivesmírných scénářů zasadit nekonečné dvojníky, které dozajista zvednou knižní prodej, ale dostávají zde svého autora na hranu spekulací.

Krom „Sešívání vesmíru“ existuje spousta dalších cest k multivesmíru. Inflační teorie dává vzniknout nespočtu bublinových vesmírů, kapitoly o strunové teorii popisují bránové světy, nebo docela drobné vesmíry vzniknuvší v dimenzích skrytých našemu vnímání, přičemž nechybí dnes již téměř povinná (a nutno říci přesto stále lákavá) zmínka o Schrödingerově kočce. Dále jsou zde také holografické vesmíry a spolu s nimi i vesmíry existující do nejmenších detailů jako simulace uvnitř počítačů. Každému tomuto konceptu věnuje Greene jednu samostatnou kapitolu z celkových jedenácti. Spolu s nimi, jak je u podobných knih dobrým zvykem, dedikuje Greene kapitolu první stručnému a stravitelnému úvodu do „světa“ paralelních vesmírů a poslední pak výhledu do budoucna a zamyšlení se nad hranicemi vědeckého pokroku. Nejen pro filosofy zde logicky vyvstává otázka, zdali jsou některé z těchto vesmírů skutečné, nebo se jedná pouze o abstraktní entity existující pouze na papíře? Greene zde nechává čtenáře na pochybách a tvrdí, že nikdy si nemůžeme být zcela

jisti. Některé vesmíry mohou zanechat jisté stopy v přírodě či vzdáleném vesmírném prostoru a vědci je mohou zpozorovat skrze důkladné experimenty. Ale mnohé další vesmíry, jež nás mohou obklopot, zůstanou navždy neobjeveny. A zde je dobré se na malou chvíli zastavit. Jeho nejisté vyjádření k průkaznosti možné existence dalších vesmírů je pochopitelné jednak proto, že na existenci paralelních vesmírů (byť těch zcela mikroskopických) stojí do značné míry jeho vlastní výzkum v rámci M-teorie. Nebude si tak vědomě podřezávat větev pod vlastní akademickou kariérou a snižovat tím důvěryhodnost výzkumu svého a svých kolegů. Je zde však patrně ještě jeden další důvod, proč Greene zůstává při případném dokazování existence multivesmírů tak tajemný.

Tím je prodejnost *Skryté reality*, pro kterou lidé nechodí do knihkupectví coby pro beletristickou literaturu, ale přitažlivý je pro čtenáře právě onen Greenem vdechnutý a napříč celým textem posilovaný závan skutečnosti a reálnosti v něčem tak neskutečném, čím paralelní vesmíry bez pochyb jsou. Můžeme bez obav prohlásit, že Greene je jedním z nejprodávanějších autorů píšících o fyzice. Zadáme-li do internetového vyhledávače Greenovo jméno, na prvním místě (po odfiltrování Wikipedie) se nám objeví jeho „oficiální webová prezentace“, která spíše než Greena jako vědce propaguje jeho jednotlivé knihy. Aplikujeme-li obdobný postup na jiné špičky světové fyziky specializující se na kosmologii (e. g. Alan Guth, Andrei Linde, Hiroaki Aihara) nalezneme na předním místě odkaz na jejich univerzitní profil. Výše řečeným rozhodně nechce autor recenze upírat Greenovi jeho vědecké úspěchy, jen považuje za vhodné zmínit, že *Brian Greene* je krom úspěšného vědce také ještě úspěšnějším marketingovým produktem. A právě tuto skutečnost a s ní spojenou snahu o rozebraný náklad je vhodné mít coby vnímavý čtenář při listování *Skrytou realitou* stále na mysli.

Zatímco Stephen Hawking, který sám představuje vzorově promováný marketingový produkt, si svoji popularitu vydobyl psaním o skutečnostech, které se jako skutečnosti (tedy reálně existující entity) doopravdy prokázaly (ať již v době vydání jeho knih či několik let poté), Greene hovoří o objektech, které leží zcela za hranicí jakéhokoli možného ověření. Falzifikovatelnost paralelních vesmírů je povětšinou nemožná, ať již proto, že jsou v pro nás nevnímátných dimenzích, či leží v zásadně odlišném prostoročase nebo jsou „jen“ natolik vzdálené (a i díky rozpínání prostoru se od nás neustále vzdalují nadsvětelnou rychlostí), že je principiálně nemožné získat o nich jakékoli informace. Greene je mistrem jasných vysvětlení, a také přesně ví, kdy čtenářovy oči začínají ztrácet pozornost. Nečiní složité koncepty jednoduchými, ale představuje je v dostatečně srozumitelném tvaru, aby odměnil všechny, kteří se s ním nebáli zůstat. A je třeba říci, že Greenově shrnutí současného bádání na tomto (multivesmírném) poli nelze v jeho hrubých obrysech téměř nic vytknout.

Všechny typy paralelních vesmírů, probírané ve *Skryté realitě*, ale byly dnes již pečlivě popsány jinými autory, kteří konkrétnímu multivesmírnému fenoménu věnovali nejednu celou knihu. Pokud však náročnější čtenář očekával od Greena detailnější úvod do vědeckého

prostředí M-teorie (ať již chybou nepřechtení si anotace či díky vědomí, že právě B. Greene je jedním z jejích myšlenkových otců), která se snaží profilovat jako ona definitivní a rozhodující strunová teorie, zůstává po přečtení knihy zklamán. Právě M-teorie vede spolu se svými jedenácti postulovanými dimenzemi k multivesmírnému obrazu světa a její detailnější rozbor se tak přímo nabízí. Navíc obsahuje tak exotické „skutečnosti“ jako speciální třídídimenzionální vesmíry volně proplouvající „prostorem“, srážející se jeden s druhým, nebo vysvětlení gravitace coby důsledku drobných strunových smyček cestujících napříč jednotlivými vesmíry. Kniha překvapivě obsahuje velice málo informací o takových předmětech (a M-teorii jako takové), a to co zde je, je ukryto uprostřed a důležitost těchto nových objevů je mezi dalšími (často lehce fantaskními) jen těžko postřehnutelná. Greenovi se podařilo velice živě popsat vlastní výzkum a práci svých blízkých kolegů. Když však píše o oblastech, které jemu samotnému nejsou domovskou půdou, dostává se do pozice odměřenějšího reportéra a jeho briskní přirovnání ustupují do pozadí.

Ke konci osmdesátých let dvacátého století se stala jistým etalonem mezi populárně-naučnými knihami o vesmíru Hawkingova *Stručná historie času*. Pokud bychom na poli fyziky hledali takový etalon let devadesátých, mnozí by se pravděpodobně shodli, že je jím Greenův *Elegantní vesmír* z roku 1999. Ve svých dalších knihách je tak Green coby autor-popularizátor v nelehké pozici právě díky oné pomyslné laťce, kterou sám sobě i svým kolegům před více než deseti lety nastavil. *Skrytá realita* byla, ať již díky výše zmíněné popularitě jména svého autora či lákavému obsahu, slibujícímu nahlédnutí pod pokličku hrnce ukrývajícího v sobě další vesmíry, předurčena k tomu, aby se stala bestsellerem. Vzhledem k tomu, že dnes již uplynuly od jejího (anglického) vydání více než dva roky, můžeme se přesvědčit, že podobné předpovědi se zcela naplnily. Označit tak dnes *Skrytou realitu* za „fyzikální bestseller“ není vůbec přehnané. Kupříkladu na portálu *Amazon.com* se daný titul ocitl mezi deseti nejprodávanějšími knihami ledna 2011, což je u prací popularizujících fyziku, nepíše-li je S. Hawking, značný úspěch. Jakkoli tedy můžeme být smutní, že se Greenovi v jeho poslední knize nepodařilo překonat (či alespoň dorovnat) vysokou úroveň elegantnosti a zdravou míru nonšalance nastavenou v *Elegantním vesmíru*, můžeme být naopak klidní v tom, že ve *Skryté realitě* se široké veřejnosti dostal do rukou pečlivě zpracovaný úvod k multivesmírným teoriím, který mnoha lidem ukáže netušené cesty, jimiž se moderní fyzika, potažmo pak kosmologie v současnosti ubírá.

ADDRESS & ©

Ing. Mgr. Ondřej SLOUP
Katedra filozofie
Fakulta filozofická
Západočeská univerzita
Sedláčkova 38, 306 14 Plzeň
Czech Republic
sloup@kfi.zcu.cz

5 VARIA

PŘÍSAHY A SLIBY

Oaths and Vows

Josef HRUDKA – Josef KŘÍHA

Praha – České Budějovice, Czech Republic

CÍL A METODIKA

Spoluautoři teoretické studie v širším a užším smyslu za pomoci systému vzájemně propojených metod vědeckovýzkumné práce, zejména metody komparace a metody historické, induktivně deduktivní metodou abstrahují v dané a poukazované výseči společensko-historického vývoje věcný obsah služebních slibů a přísah „příslušníků bezpečnostních sborů“ a to jak se zaměřením na teritoriální území České republiky, tak i vybraných sousedících států.

ÚVOD

První významnou společenskou událostí v profesním životě každého příslušníka Policie České republiky (dále jen „**policisty**“) je složení služebního slibu. Tohoto slavnostního aktu se kromě budoucích policistů a představitelů vrcholného managementu Policie České republiky zúčastňují zpravidla i pozvaní hosté z Ministerstva vnitra České republiky a územní samosprávy. Slavnostní atmosféru, spojenou se silným emocionálním prožitkem, umocňuje mnohdy reprezentativnost prostor, kde se služební slib koná, doprovod Hudby hradní stráže a Policie České republiky, přítomnost osob blízkých mladým policistům, ale i např. členů historické skupiny Četnické pátrací stanice Praha, předání pamětního listu a ocenění služebně starších kolegů, kteří se tak veřejně stávají kladným vzorem nastupující policejní generace.

Institut služebního slibu, tak jak ho známe dnes, je součástí zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o služebním poměru**“), který upravuje právní poměry fyzických osob, které v bezpečnostních sborech vykonávají službu (dále jen „**příslušník**“), jejich odměňování, řízení ve věcech služebního poměru a organizační věci služby. Bezpečnostním sborem se dle zákona o služebním poměru rozumí Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správa České republiky, Vězeňská služba České republiky, Bezpečnostní informační služba, Úřad pro zahraniční styky a informace od 1. 1. 2012 i Generální inspekce

bezpečnostních sborů.

Text služebního slibu, který v den nástupu k výkonu služby skládá příslušník, zní:

„Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby budu nestranný a budu důsledně dodržovat právní a služební předpisy, plnit rozkazy svých nadřízených a nikdy nezneužiji svého služebního postavení. Budu se vždy a všude chovat tak, abych svým jednáním neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru. Služební povinnosti budu plnit řádně a svědomitě a nebudu váhat při ochraně zájmů České republiky nasadit i vlastní život.“¹

EXKURZ HISTORICKÝ

Následující řádky, za pomoci krátkého historického exkurzu od roku 2007 do sedmdesátých let 19. století a exkurzu do legislativy sousedních zemí, představí institut služebních přísah či slibů v různých jeho „společenských“ podobách s uvedením jistých anomálií, které naše historie přinesla a zároveň se pokusí obsah služebních přísah a slibů zobecnit do jednotlivých, vzájemně se prolínajících, obsahových prvků.

Příslušník, který již je ve služebním poměru a skládal služební přísahu podle předchozích zákonů, neskládá služební slib podle zákona o služebním poměru účinného od 1. 1. 2007. Složení služební přísahy podle dosavadních právních předpisů se považuje za složení služebního slibu podle tohoto zákona.² Tuto dikci v obdobném znění³ obsahoval i zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky č. 334/1991 Sb., o služebním poměru policistů zařazených ve Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie, který respektoval složení přísahy podle zákona Federálního shromáždění Československé socialistické republiky č. 74/1990 Sb., kterým se stanovovalo nové znění vojenské přísahy a služební přísahy příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sborů nápravné výchovy... atd. Mezi služebním slibem a služební přísahou předchozích, již obsoletních, výše uvedených zákonů, nebyl diametrální rozpor (viz texty přísah v historickém exkurzu). Jiná situace ovšem byla v roce 1990, kdy nastaly nové ústavní, legislativní a společenské poměry. Tehdy zákon č. 74/1990 Sb., kterým se stanovovalo nové znění služební přísahy příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sborů nápravné výchovy... atd., příslušníkům Sboru národní bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy, kteří složili služební přísahu podle zákona č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti (před účinností

¹ § 17 zák. č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

² § 221 zák. č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

³ § 128 odst. 6 „Služební přísaha složená podle dosavadního zákona se považuje za služební přísahu složenou podle tohoto zákona.“

zákona č. 74/1990), ponechával dobu jednoho měsíce pro uvážení, zda služební přísahu podle nové právní úpravy složí. Služební orgán byl tehdy povinen předložit služební přísahu podle tohoto zákona do dvou měsíců ode dne, kdy tento zákon nabyl účinnosti a odmítnul-li příslušník složit služební přísahu nebo uplynula-li marně lhůta, pro uvážení a její složení, potom služební poměr skončil dnem, kdy k těmto skutečnostem došlo. Příslušníkům Sboru národní bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy, kteří nesložili, nebo odmítli složit, tuto novou přísahu ve stanovené lhůtě, a jejich služební poměr proto skončil, nenáleželo odchodné, platové vyrovnání ani příspěvek za službu.⁴

Text přísahy c. k. četníků (důstojníků i mužstva) z roku 1871

Přisahám slavně Bohu všemohoucímu, jeho Apoštolskému Veličenství nejjasnějšímu knížeti a pánu Františkovi Josefovi Prvnímu, z boží milosti císaři Rakouskému, králi Českému atd. atd., Apoštolskému králi Uherskému, a schváleným zákonům vlasti věrnost a oddanost.

Přisahám, že chci povinnosti zvláště vyznačené, které na mne jakožto c. k. četníka (důstojníka četnického) v příčině služby pro zachování veřejné bezpečnosti, pořádku a pokoje dle instrukce k tomu se vztahující náležejí, a povinnosti, které na mne jako na vojáka náležejí dle zákonů a předpisů vojenských, svědomitě plniti, přitom vždy jen dobré služby Jeho Veličenství a státu na zřeteli míti, zákonů, jakož i příkazů, které mne dojdou od úřadů k tomu ustanovených, od mých představených a vyšších, ochotně poslušen býti, a tajemství služební věrně zachovávat. Čehož mi dopomáhej Bůh!

Text přísahy členů sboru četnictva státu československého z roku 1923

Přisahám při všem, co jest mi svato a v plné shodě se svým svědomím a přesvědčením, že budu republice Československé a její vládě věren a oddán, že budu jejich zákonů a nařízení mně nadřízených úřadů a svých představených ochotně poslušen, že budu přísně zachovávat úřední tajemství, a že při svém konání budu mít vždycky jen zájem služby a prospěch republiky Československé na zřeteli.

Přisahám, že povinnosti četníka (četnického důstojníka), jež jsou nebo budou zákony a nařízeními nebo rozkazy mých představených pro zachování veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti stanoveny a povinnosti vojína, jež mně zákony a předpisy vojenskými jsou nebo budou uloženy a jež jsem vojenskou přísahou na sebe vzal, budu svědomitě a nestranně plniti. Tak přisahám!⁵

⁴ Čl. III. zák. č. 169/1990 Sb., o občanských komisích působících v resortech ministerstev vnitra a o změně a doplnění zák. č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků sboru národní bezpečnosti, ve znění zák. č. 63/1983 Sb. a zák. č. 74/1990 Sb.

⁵ Výnos ministra vnitra č. 47.446/13-1923 ze dne 13. 7. 1923.

Text služební přísahy pro příslušníky SNB z roku 1945

Přísahám při všem, co jest mi svato a v plné shodě se svým svědomím a přesvědčením, že budu vždy věren a oddán Československé republice, jejímu presidentu a vládě, že budu jejich zákony a nařízení mně nadřízených činitelů a rozkazů svých velitelů ochotně poslušen, že budu přísně zachovávat úřední tajemství, a že při svém jednání budu mít vždycky na zřeteli jen zájem služby, prospěch Československé republiky a jejího lidu.

Přísahám, že povinnosti strážce národní bezpečnosti, jež jsou nebo budou mi zákony a nařízeními nebo rozkazy mých představených pro zachování veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti stanoveny a povinnosti vojína, jež mně zákony a předpisy vojenskými jsou nebo budou uloženy a jež jsem vojenskou přísahou na sebe vzal, budu svědomitě a nestranně plnit. Tak přísahám!⁶

Text služební přísahy pro příslušníky SNB z roku 1949

Já, občan lidově demokratické republiky Československé, přísahám, že budu vždy čestným, statečným, ukázněným a bdělým příslušníkem Sboru národní bezpečnosti, budu přísně zachovávat a strážet služební a státní tajemství a bezpodmínečně plnit uložené mi povinnosti a rozkazy svých velitelů a nadřízených.

Přísahám, že budu do posledního dechu věren a oddán Československé republice, jejímu lidu, lidově-demokratickému zřízení a jejím zákonům, presidentu republiky a vládě.

Přísahám, že budu bránit vždy a všude, mužně a neochvějně, nešetře své krve ani života, bezpečnost státu, bezpečnost všech jeho občanů, lidově demokratické zřízení a revoluční vymoženosti pracujícího lidu, vedeného dělnickou třídou k socialismu.

Jestliže poruším slavnostní přísahu, nechť mne postihne tvrdý trest zákona, obecná nenávisť a opovržení pracujícího lidu.

Tak přísahám!⁷

Text služební přísahy pro příslušníky SNB z roku 1961

Já, občan Československé socialistické republiky, přísahám věrnost své vlasti, presidentu, vládě a všemu pracujícímu lidu, vedenému Komunistickou stranou Československa.

Slibuji, že budu vždy statečným, čestným a ukázněným příslušníkem bezpečnostního sboru ministerstva vnitra, že budu zachovávat státní a služební tajemství a neustále

⁶ Věstník Sboru národní bezpečnosti, roč. 1945, č. 1-2.

⁷ Nařízení ministra vnitra č. 171/1949 Sb., jímž se vydávají předpisy o služební přísaze, o zkušební době, o propouštění v této době a o povolení k uzavírání sňatků příslušníků Sboru národní bezpečnosti.

zdokonalovat své politické a odborné vědomosti. Všechny úkoly uložené zákony, řády a rozkazy budu plnit důsledně a iniciativně. Přísně budu střežit socialistickou zákonnost, chránit výsledky socialistického budování, životy a zdraví občanů, veřejný pořádek, majetek lidu a socialistické vymoženosti pracujících.

Přisáhám, že budu vždy rozhodně bojovat proti nepřátelům své vlasti, nepřátelům Sovětského svazu i ostatních socialistických zemí.

Slibuji, že jsem připraven vynaložit všechny své schopnosti a nasadit i život v boji za zájmy Československé socialistické republiky, za vítězství míru a komunismu.

*Tak přísahám!*⁸

Text služební přísahy pro příslušníky SNB z roku 1971

Já, příslušník Sboru národní bezpečnosti, slavnostně přísahám věrnost své socialistické vlasti - Československé socialistické republice, dělnické třídě a všemu pracujícímu lidu vedenému Komunistickou stranou Československa.

Slibuji, že budu čestným, statečným a ukázněným příslušníkem Sboru národní bezpečnosti, že budu neochvějně chránit socialistické společenské a státní zřízení, zákonná práva občanů a veřejný pořádek.

Budu zdokonalovat svou politickou připravenost na základě marxismu-leninismu, úroveň svého všeobecného i odborného vzdělání a dbát o svou bezúhonnost. Přísně budu střežit státní a služební tajemství.

Budu vždy rozhodně bojovat proti nepřátelům své socialistické vlasti, nepřátelům Svazu sovětských socialistických republik a ostatních spojeneckých socialistických zemí. Budu střežit přátelství a upevňovat spolupráci s lidem Svazu sovětských socialistických republik a ostatních spojeneckých socialistických zemí a bojový svazek s jejich ozbrojenými bezpečnostními sbory.

Vynaložím všechny své síly a schopnosti a jsem připraven nasadit i život v boji za zájmy Československé socialistické republiky a při plnění jejích internacionálních závazků, v boji za vítězství míru a komunismu.

*Tak přísahám!*⁹

⁸ Vyhláška ministra vnitra č. 35/1961 Sb., o služební přísaze příslušníků bezpečnostních sborů ministerstva vnitra.

⁹ Zákon č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů.

Text služební přísahy příslušníků SNB z roku 1990

Já, příslušník Sboru národní bezpečnosti, slavnostně prohlašuji, že budu věrný Československé socialistické republice.

Budu čestným, statečným a ukázněným příslušníkem Sboru národní bezpečnosti. Při plnění svých služebních povinností se budu řídit ústavou a zákony a budu chránit ústavní zřízení Československé socialistické republiky, práva občanů a veřejný pořádek. K tomu jsem připraven vynaložit všechny své síly i schopnosti a nasadit i svůj život.

*Tak přísahám!*¹⁰

Text služební přísahy policistů Federálního policejního sboru a Sboru hradní policie z roku 1991

Slavnostně prohlašuji, že budu věrný České a Slovenské Federativní republice.

Budu čestným, statečným a ukázněným policistou. Při plnění všech služebních povinností se budu řídit ústavou a zákony a budu chránit ústavní zřízení České a Slovenské Federativní Republiky, práva občanů a vnitřní pořádek.

K tomu jsem připraven vynaložit všechny své síly i schopnosti a nasadit i svůj život.

*Tak přísahám!*¹¹

Text služební přísahy policistů Policie České republiky z roku 1992

Slibuji, že budu čestným, statečným a ukázněným příslušníkem Policie České republiky. Své síly a schopnosti vynaložím ve prospěch společnosti tak, abych chránil práva občanů, veřejný pořádek a bezpečnost a ústavní zřízení České republiky, a to i s nasazením vlastního života. Při plnění svých služebních povinností se budu vždy řídit ústavou a zákony a v souladu s nimi i rozkazy a pokyny svých nadřízených.

*Tak přísahám!*¹²

Text služebního slibu policistů Policie České republiky z roku 2007

Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby budu nestranný a budu důsledně dodržovat právní a služební předpisy, plnit rozkazy svých nadřízených a nikdy nezneužiji svého služebního postavení. Budu se vždy a všude chovat tak, abych svým jednáním neohrozil

¹⁰ Zákon č. 74/1990 Sb., kterým se stanoví nové znění vojenské přísahy a služební přísahy příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sborů nápravné výchovy, upravuje název československé armády, upravuje řádná dovolená vojáků v základní službě a jímž se mění zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti.

¹¹ Zákon č. 334/1991 Sb., o služebním poměru policistů zařazených ve Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie, ve znění pozdějších předpisů.

¹² Zákon č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

*dobrou pověst bezpečnostního sboru. Služební povinnosti budu plnit řádně a svědomitě a nebudu váhat při ochraně zájmů České republiky nasadit i vlastní život.*¹³

EXKURZ HISTORICKÝ DO LEGISLATIVY SOUSEDNÍCH ZEMÍ

Slovenská republika

Sľubujem vernosť Slovenskej republike. Budem čestný, statočný a disciplinovaný. Svoje sily a schopnosti vynaložím na to, aby som chránil práva občanov, ich bezpečnosť a verejný poriadok, a to aj s nasadením vlastného života. Budem sa riadiť ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi a ďalšími všeobecne záväznými právnymi predpismi.

*Tak prisahám!*¹⁴

Polská republika

*Ja, obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, świadom podejmowanych obowiązków policjanta, ślubuję: służyć wiernie Narodowi, chronić ustanowiony Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej porządek prawny, strzec bezpieczeństwa Państwa i jego obywateli, nawet z narażeniem życia. Wykonując powierzone mi zadania, ślubuję pilnie przestrzegać prawa, dochować wierności konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych. Ślubuję strzec tajemnicy państwowej i służbowej, a także honoru, godności i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej.*¹⁵

Překlad:

Já, občan Polské republiky, vědom si povinností policisty, kterých se ujímám, slibuji: věrně sloužit Národu, chránit právní řád ustanovený Konstitucí Polské republiky, střežit bezpečnost státu a jeho občanů a to i s nasazením života. Při výkonu svěřených mi úkolů, slibuji pilně dodržovat zákony, zachovat věrnost konstitučním orgánům Polské republiky, dodržovat služební disciplínu a plnit rozkazy a příkazy nadřízených. Slibuji střežit státní a služební tajemství, a také cti, důstojnosti a dobrého jména služby a dodržovat zásady profesní etiky.

¹³ § 17 zák. č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ Zákon č. 3/1998 Z.z., zo 17. februára 1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície.

¹⁵ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r.o Policji Art. 27.

Svobodný stát Bavorsko

*Ich schwöre Treue dem Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland und der Verfassung des Frei-staates Bayern, Gehorsam den Gesetzen und gewissenhafte Erfüllung meiner Amtspflichten. Der Eid kann auch mit der Beteuerung geleistet werden: „So wahr mir Gott helfe“.*¹⁶

Překlad:

Přisahám věrnost Ústavě Spolkové republiky Německo a ústavě Svobodného státu Bavorsko, poslušnost zákonům a svědomité plnění svých úředních povinností.

Přísaha může být také doplněna přáním: „K tomu mi napomáhej bůh“.

Svobodný stát Sasko

*Ich schwöre, dass ich mein Amt nach besten Wissen und Können führen, Verfassung und Recht achten und verteidigen und Gerechtigkeit gegenüber allen üben werde. Der Eid kann auch mit der Beteuerung geleistet werde: „ So wahr mir Gott helfe“.*¹⁷

Překlad:

Přisahám, že můj úřad budu vykonávat dle mého nejlepšího vědomí a možností, budu dbát a hájit ústavu a právo a spravedlnost budu vykonávat vůči všem. Přísaha může být také doplněna přáním: „K tomu mi napomáhej bůh“.

Rakouská republika

*Ich gelobe, dass ich die Gesetze der Republik Österreich befolgen und alle mit meinem Amte verbundenen Pflichten treu und gewissenhaft erfüllen werde.*¹⁸

Překlad:

Slibuji, že budu dodržovat zákony Rakouské republiky a všechny povinnosti, které jsou spojeny s mým úřadem, budu vykonávat věrně a svědomitě.

Slib obecně je aktem, kdy jeden subjekt ujišťuje (slovně, písemně či jinak) druhý, že se v budoucnu zachová určitým způsobem, něco vykoná něčeho se zdrží apod. Přísaha byla ještě v nedávné historii chápána jako zvlášť závažný a slavnostní slib. Tento úzus, vzhledem k slibujícímu subjektu, zřejmě potvrzuje i skutečnost, že v případě člena pomocné stráže

¹⁶ Bayerisches Beamtenengesetz - bavorský zákon o státní službě.

¹⁷ Sächsische Beamtenengesetz - saský zákon o státní službě.

¹⁸ Österreichische Beamtenengesetz – rakouský zákon o státní službě.

veřejné bezpečnosti a pracovníka inspekce veřejného pořádku, na rozdíl od příslušníka SNB (viz vyhláška federálního ministerstva vnitra č. 76/1971 Sb., o Pomocné stráží Veřejné bezpečnosti a nařízení vlády České socialistické republiky č. 1/1972 Sb., o inspekcích veřejného pořádku) se skládal pouze slib a nikoli přísaha. Osobně se domnívám, ačkoli nejsem lingvistik, že význam těchto slov postupně splynul a slovo přísaha, mající poněkud archaický příděch¹⁹, je postupně nahrazováno slovem slib (a to i beze ztráty vážnosti). Ve všech zde uvedených příkladech historického exkurzu byl tento akt nazván přísahou až do roku 2007, kdy se stal slibem.²⁰ V legislativě sousedních států evropské unie je tento akt nazván slibem v Polsku a Rakousku, přísahou²¹ ve Slovenské republice a Sasku, svobodný stát Bavorsko nazývá toto ustanovení přísahou a slibem. Dle mého soudu důvodem tohoto dvoj-jediného pregnantního pojmenování je skutečnost, že v tomto státě je na zvážení každého slibujícího úředníka, zdali použije v závěru tohoto aktu dovětek „a k tomu mi dopomáhej bůh“.²² Použitím dovětku „a k tomu mi dopomáhej bůh“ se slib stává přísahou, kdy tímto dovětkem slibující nejen prosí o Hospodinovu mnohostrannou pomoc, ale zároveň dotvrzuje závaznost svých slov svědectvím vyšší bytosti a současně přijímá trest boží v případě svého pochybení.

Přestože se v obsahu přísah a slibů vždy určitým způsobem odrážely společenské poměry dané doby, lze jejich obsah rozčlenit a zároveň zobecnit do následujících základních, vzájemně se prolínajících, obsahových prvků:

1. **Upřímnost přísahy a slibu** – užitím slov např. v plné shodě se svým svědomím a přesvědčením, při všem co jest mi svato, na své svědomí a čest ujišťuje slibující druhé o upřímnosti a váze svých úmyslů, kdy se zaručuje vlastní osobou a její ctí.
2. **Důraz na morálně volní vlastnosti** - nejčastěji jde o slib být čestným, statečným a ukázněným²³, ale i např. mužným, rozhodným a neochvějným; jde tedy o kladení důrazu

¹⁹ Etymologicky je slovo přísaha zřejmě odvozeno od liturgického aktu při sahání na kříž. V liturgii patří přísaha mezi tzv. „svátostiny“, což jsou symbolické liturgické úkony, kterými se na způsob svátosti naznačují účinky, zvláště duchovní, jichž se dosahuje na prosby církve. U svátostin se předpokládá posvěcující milost (boží). Přisahající chválí Boží moudrost a prosí o boží pomoc. Více viz <http://www.katolik.cz/otazky/ot.asp?ot=2944>.

²⁰ Zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

²¹ Linie přísah Slovenské republiky a České republiky je téměř totožná (první rozdělení v roce 1939 do roku 1945) až do roku 1992, kdy došlo k definitivnímu zániku Československa. Slovenská republika i nadále tento akt nazývá přísahou.

²² Dovětek v identickém znění je eventuální součástí přísahy ve Svobodném státě Sasko, v obdobném znění „Čehož mi dopomáhej Bůh!“ byl použit i v textu přísahy c. k. četníků (důstojníků i mužstva) z roku 1871. Dodnes tyto dovětky používá celá řada evropských států.

²³ Zák. č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje příslušníkovi za projevení osobní statečnosti nebo za splnění zvláště významného služebního úkolu anebo za účelem ocenění příkladného plnění služebních povinností udělit kázeňskou odměnu služební medaili, jejichž druhy a vzory a důvody pro jejich udělení upravuje Vyhláška Ministerstva vnitra č. 433/2004 Sb., jde

na ty morálně-volní vlastnosti, které jsou a byly neodmyslitelně spjaty s profesí příslušníků „bezpečnostních sborů“.

3. **Věrnost a oddanost čemu** - nejčastěji republice, vládě, ale i bohu či císaři; jde o vyjádření vztahu (těsného spojení) mezi podřízeným a nadřízeným subjektem, kdy podřízený subjekt dává jasně najevo svoji ochotu dodržovat závazky vůči subjektu nadřízenému.
4. **„Suprema ratio“ při ochraně zájmů** – jde o nejvyšší mez nasazení vlastních sil, vyjádřené nejčastěji slovy „i s nasazením života“, ale i poněkud nevhodně zvolenou formulací „nešetřte své krve ani života“ či „nebudu váhat při ochraně zájmů České republiky nasadit i vlastní život“. Jde o povinnost vyplývající ze zákona pouze implicitně, kdy příslušníci patří do okruhu osob, kteří jsou povinni tzv. snášet nebezpečí.²⁴ Zároveň je možné říci, že dikce služebních přísah a slibů, posouvá morálně etické uvědomění si vyššího postavení osobní cti nad hodnotou vlastního života do roviny normativní.
5. **Obecná povinnost dodržovat** – ústavu, zákony, obecně závazné předpisy, ale i instrukce a rozkazy; jde o obecnou povinnost vyjadřující jak základní princip právního státu, tedy vázanost státu právem (tzv. „princip sebeomezení státní moci“), tak základní požadavek kladený na příslušníka, kdy příslušník vzhledem ke své profesi, musí disponovat vyšší úrovní právního vědomí a jednat vždy v souladu s právními normami. Povinnost plnit rozkazy je základní povinností příslušníků bezpečnostních sborů, kde jsou jasné vztahy subordinace a superiority, pravomoci a zodpovědnosti, a jasné komunikační toky.
6. **Chráněné zájmy a hodnoty** – nejčastěji veřejný pořádek, bezpečnost a práva občanů, ale v sedmdesátých a osmdesátých letech i např. socialistická zákonnost, výsledky socialistického budování, socialistické vymoženosti pracujících, přátelství a spolupráce s lidem SSSR a ostatních socialistických zemí a bojový svazek s jejich ozbrojenými bezpečnostními sbory, vítězství míru a komunismu; jde o základní zájmy a hodnoty, konkrétní doby, k jejichž ochraně bezpečnostní sbor sloužil.
7. **Explicitně vyzdvižená povinnost** – nejčastěji povinnost zachovávat služební tajemství (mlčenlivost), nestrannost, ale i např. neohrožení dobré pověsti bezpečnostního sboru či

např. o medaile za statečnost, za věrnost, za zásluhy o bezpečnost.

²⁴ Na rozdíl od dalších fyzických osob, jejichž pracovní poměr upravuje zák. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, kdy § 106 odst. 2 upravující práva a povinnosti zaměstnance, dává zaměstnanci možnost odmítnout výkon práce, o níž má důvodně za to, že bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje jeho život nebo zdraví, popřípadě život nebo zdraví jiných fyzických osob; takové odmítnutí není možné posuzovat jako nesplnění povinnosti zaměstnance.

zdokonalování své politické připravenosti na základě marxismu-leninismu; jedná se o výslovné vyzdvižení konkrétní povinnosti, na kterou je v daném společenském období kladen důraz.

Zajímavým a ojedinělým obsahovým prvkem, uvedeném v textu služební přísahy pro příslušníky SNB z roku 1949, je určité stvrzení společenského odsouzení jejího porušení spojené se vznikem sekundární odpovědnosti, jak právní tak morální, vyjádřené slovy „Jestliže poruším slavnostní přísahu, necht' mne postihne tvrdý trest zákona, obecná nenávisť a opovržení pracujícího lidu.“

Poněkud anomálním, a to z vícero důvodů, je do obsahové studie nezařazený text slibu veřejných zaměstnanců z doby nesvobody „Protektorátu Čechy a Morava“. Slib tehdy skládaly všechny osoby ustanovené a nově nastupující ve veřejné službě nebo veřejné funkci. Text slibu zněl:

Ich gelobe, dem Führer des Grossdeutschen Reiches, Adolf Hitler, als dem Schutzherrn des Protektorates Böhmen und Mähren Gehorsam zu leisten, die Belange des Grossdeutschen Reiches zum Wohle des Protektorates Böhmen und Mähren zu fördern, die Anordnungen des Oberhauptes und der Regierung des Protektorates Böhmen und Mähren zu befolgen, die Gesetze zu beachten und meine Amtspflichten gewissenhaft zu erfüllen.

Slibuji, že budu Vůdce Velkoněmecké říše Adolfa Hitlera jako ochránce Protektorátu Čechy a Morava poslušen, že budu zájmy Velkoněmecké říše k prospěchu Protektorátu Čechy a Morava podporovati, nařízení hlavy Protektorátu Čechy a Morava a jeho vlády plniti, zákony zachovávatí a své úřední povinnosti svědomitě zastávati.²⁵

Pro úplnost je nezbytné uvést, že v případech textu přísah a slibů Rakouska a svobodných států Bavorska a Saska se jedná o instituty obsažené v zákonech o státní službě, který upravuje právní poměry všech státních úředníků, ke kterým kromě policistů patří i např. soudci, státní zástupci a další jménem státu jednající osoby. Proto tyto instituty mají v těchto normách tak obecnou podobu a neobsahují např. povinnost nasadit i svůj život při ochraně státních zájmů. Naše republika je v aproximaci těchto právních norem takřkajíc na půl cesty, kdy koexistuje služební poměr příslušníků všech bezpečnostních sborů ve smyslu zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, právní poměry vojáků z povolání zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů a právní poměry zaměstnanců vykonávajících ve správních úřadech

²⁵ Dekret státního prezidenta č. 83/1940 Sb., o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy. Zrušen Vyhláškou ministra vnitra č. 30/1945 Sb., o platnosti ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku.

státní správu v zákoně č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon) s předpokládanou účinností od 1. ledna 2012.²⁶

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. Věstník Sboru národní bezpečnosti, roč. 1945, č. 1-2.
2. Zákon č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti.
3. Zákon č. 74/1990 Sb., kterým se stanoví nové znění vojenské přísahy a služební přísahy příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sborů nápravné výchovy, upravuje název československé armády, upravuje řádná dovolená vojáků v základní službě a jímž se mění Zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti.
4. Zákon č. 169/1990 Sb., o občanských komisích působících v resortech ministerstev vnitra a o změně a doplnění zák. č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků sboru národní bezpečnosti, ve znění zák. č. 63/1983 Sb. a zák. č. 74/1990 Sb.
5. Zákon č. 334/1991 Sb., o služebním poměru policistů, zařazených ve Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie.
6. Zákon č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky.
7. Zákon č. 3/1998 Z.z. zo 17. februára 1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície.
8. Zákon č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon).
9. Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
11. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji.
12. Bayerisches Beamtengesetz - bavorský zákon o státní službě.
13. Sächsisches Beamtengesetz – saský zákon o státní službě.
14. Oesterreichische Beamtengesetz – rakouský zákon o státní službě.
15. Dekret státního prezidenta č. 83/1940 Sb., o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy.
16. Vyhláška ministra vnitra č. 30/1945 Sb., o platnosti ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku.
17. Vyhláška ministra vnitra č. 35/1961 Sb., o služební přísaze příslušníků bezpečnostních sborů ministerstva vnitra.
18. Vyhláška Ministerstva vnitra č. 433/2004 Sb., kterou se stanoví druh a vzor služebních medailí bezpečnostních vzorů a důvody pro jejich.
19. Výnos ministra vnitra č. 47.446/13-1923 z 13. 7. 1923.
20. Nařízení ministra vnitra č. 171/1949 Sb., jímž se vydávají předpisy o služební přísaze, o zkušební době, o propouštění v této době a o povolení k uzavírání sňatků příslušníků Sboru národní bezpečnosti.

²⁶ Mezi několik ustanovení tohoto zákona, která nabyla účinnosti již dnem 28. 5. 2002, patří i § 34 obsahující služební slib, který zní: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby se budu řídit ústavními zákony, dalšími zákony, právními předpisy České republiky, mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, a služebními předpisy a v souladu s nimi příkazy představených. Své povinnosti budu vykonávat řádně, nestranně, svědomitě a nebudu zneužívat postavení státního zaměstnance.*“

21. www.katolik.cz
22. www.minv.sk
23. www.ris.bka.gv.at
24. www.stmf.bayern.de
25. www.umwelt-online.eu

ADDRESS & ©

JUDr. Josef HRUDKA
Katedra policejních činností
Bezpečnostně právní fakulta
Policejní akademie
P. O. BOX 54, 143 01 Praha 4
Czech Republic
hrudka@polac.cz

Mgr. et Bc. Josef KRÍHA
Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Vysoká škola evropských a regionálních studií
Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice
Czech Republic
kriha@vsers.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

**REALIZACE PROJEKTU: OCHRANA OBYVATELSTVA ŘEŠENÍ
KRIZOVÝCH A MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ –
(CZ.1.07/2.4.00/31.0224)**

Project Implementation: Protection of People, Crisis and Emergency Solutions –
(CZ.1.07/2.4.00/31.0224)

Lubomír PÁNA

VŠERS České Budějovice je partnerem v projektu *Ochrana obyvatelstva řešení krizových a mimořádných událostí*, který realizuje *České vysoké učení technické, Fakulta biomedicínského inženýrství* Kladno v letech 2013–2014.

V rámci tohoto projektu se uskutečnila zahraniční cesta do Moskvy v Ruské federaci na téma „Problematika etických a psychologických aspektů při řešení krizových situací“, která se konala 26. – 29. 9. 2013. Za VŠERS se zúčastnili doc. Dr. Lubomír Pána, Ph.D., Mgr. Štěpán Kavan, Ph.D. a doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.

Účastníci se zúčastnili jednání v Moskevské státní lékařsko-stomatologické univerzitě (dále jen MSLSU). Účastníci stáže byli postupně přijati vedením univerzity a vedoucími kateder, které svojí působností odpovídaly záměrům stáže. Jednání proběhlo s prorektorkou pro vědeckou práci a mezinárodní vztahy E. A. Volskou, asistentem rektora V. A. Toporkovem, vedoucím katedry medicíny katastrof N. V. Jaryginem a s vedoucím katedry K. G. Gurevičem. Byly diskutovány oblasti, ve kterých by mohla MSLSU spolupracovat s FBMI ČVUT v Praze a VŠERS v Českých Budějovicích. Bylo konstatováno, že spolupráce mezi MSLSU v Moskvě a FBMI může být daleko širší, než spolupráce s VŠERS, která by se měla zaměřit zejména na spolupráci ve vědeckém výzkumu a přípravě studentů na mimořádné situace. Byly vytyčeny okruhy spolupráce, zejména pak medicína katastrof, problémy s mimořádnými událostmi, výměnná účast na konferencích, společný vědecký výzkum, příprava studentů na mimořádné situace.

Dále probíhalo jednání s vedením moskevského vědecko-výzkumného institutu zdravotnictví a lékařské ekologie, oddělení zdravotní péče města Moskvy, statní rozpočtové a

zdravotní zařízení ochrany města Moskvy. Účastníky přijal zástupce ředitele A. V. Pisunkov. Byly prezentovány hlavní aktivity institutu pro občanský a státní sektor, hlavní úkoly, které institut zajišťuje jako prevenci ochrany obyvatelstva v krizových situacích, jeho součinnost s armádou a záchrannými složkami Ministerstva pro mimořádné události a ministerstva vnitra, rozsah humanitární pomoci obyvatelstvu v postižených územích. Institut se podílí i na tvorbě studijních programů v součinnosti s lékařskými fakultami a pořádá individuální kurzy pro veřejnost se specifikací na mimořádné události a válečné situace. Dále se podílí na koordinaci jednotlivých součástí Ministerstva pro mimořádné události, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví Ruské federace a to zejména při mimořádných událostech v Ruské federaci a v zahraničí. Diskutována byla otázka současného stavu pomoci v krizových situacích v Ruské federaci, asijských republikách a na Dálném východě. Diskuse probíhala k hlavním ohniskům krizových situací na území Ruské federace a euroasijském prostoru formou konkrétní pomoci obyvatelstvu.

Další jednání probíhala ve městě Žukovskij, kde má sídlo Státní centrální letecký mobilní záchranný oddíl Ministerstva mimořádných událostí Ruské federace. Zde delegaci přijal vedoucí skupiny lékařů. První část návštěvy pracoviště zahrnovala prohlídku muzea. Zde byl dokladován vznik záchranných útvarů v Ruské federaci, jeho vývoj až po současný stav. Byly zde prezentovány fotografie z různých míst nasazení ruských záchranných útvarů až po pietní místo věnované záchranným, kteří při své práci přišli o život.

V druhé části návštěvy byly promítnuty prezentace: МЧС Российской Федерации - Государственный Центральный Аэромобильный Спасательный Отряд МЧС Российской Федерации a Массовая эвакуация пострадавших из зоны ЧС на воздушных судах МЧС России с применением медицинских модулей. Následně byla představena témata: Představitelé Ministerstva mimořádných událostí (ministr, velitelé, prezident); základní úkoly a cíle; síly a prostředky pro záchranné operace; reakce na mimořádné události v rámci RF i mimo území RF; zvláštní přístupy a technologie v záchranných útvarů; příprava a výcvik záchranných útvarů; INSARAG - akreditace v rámci záchranných operací OSN a záchrana obyvatel jako základní úkol.

Ve třetí části byla vedena diskuze k prezentovanému tématu a výměna zkušeností, porovnání systému provádění záchranných prací v RF a ČR. Byly diskutovány jednotlivé poznatky z konkrétních misí.

Účastníci pobytu při jednání obdrželi řadu podkladových a studijních materiálů, které budou využity nejenom pro úspěšnou realizaci projektu *Ochrana obyvatelstva řešení krizových a mimořádných událostí*, ale také v jejich praktické přednáškové činnosti.

ADDRESS & ©

doc. Dr. Lubomír PÁNA, Ph.D.
Katedra společenských věd
Vysoká škola evropských a regionálních studií
Žižkova 4, 370 01 České Budějovice
Czech Republic
pana@vsers.cz

RETROSPEKTIVNÍ VHLED – ÚSPĚŠNÁ REALIZACE KONFERENCE KRIMINOLOGICKÉ DNY II (27.–28. LEDNA 2014)

Retrospective Insight – Successful Conference Criminology Days II
(27–28 January 2014)

Josef KRÍHA

V určujících termínech, tj. ve dnech 27. – 28. ledna 2014, se v prostoru objektu Krajského úřadu Jihočeského kraje v Českých Budějovicích a Vysoké školy evropských a regionálních studií Českých Budějovicích, o.p.s. uskutečnila tematicky inspirující vědeckovýzkumná akce, tj. konference s názvem **II. kriminologické dny**, která byla organizována **Českou kriminologickou společností** (dále jen „ČKS“) a zdejší akademickou institucí, tj. **Vysokou školou evropských a regionálních studií** (dále jen „VŠERS“). Tato konference přílehavě navázala na již realizovanou konferenci Kriminologické dny I, která se uskutečnila počátkem roku 2013 v rámci organizační součinnosti **ČKS a Policejní akademie České republiky** (dále jen „PA ČR“) a které se zúčastnili přednášející Katedry právních oborů a bezpečnostních studií VŠERS, o.p.s. České Budějovice.

Nad letošní navazující úspěšnou konferencí **Kriminologické dny II** převzal **záštitu hejtmán Jihočeského kraje Mgr. Jiří Zimola**. Zúčastnilo se jí více než sto tuzemských a zahraničních odborníků, rekrutujících se jak z akademického, tak i odborného aplikačního prostředí, kteří se dlouhodobě zabývají výlučně kriminologickými tématy, tak i dalšími příbuznými vědními obory v oblasti kontroly kriminality. Jak již bylo naznačeno, v průběhu vyčleněného pracovního prostoru konference zaznělo v rámci **dvou plenárních zasedání a dvanácti panelů cca šedesát příspěvků**, které reflektovaly shora naznačené paradigmatické kontury multidisciplinárně a empiricky orientovaného kriminologického vědního oboru, uvozujícího stratifikované poznávání jevů souvisejících s kriminalitou, včetně demonstrace výzkumných technik a metod poznání příčin kriminality s cílem nalezení účinných metod tzv. kontroly kriminality, tj. zejména ochrany občanů před kriminalitou. Věcnost jednotlivých příspěvů se v širším smyslu neomezila pouze na zkoumání kriminality jako souhrnu trestných činů spáchaných na určitém území za určité období, ale v užším smyslu se taktéž zabývala demonstrací rozmanitých negativních společenských konsekvencí, které mají zcela logicky ke kriminalitě úzkou spojitost. Za zmínku stojí poukázat na konkrétní a specializovaná odborná témata, determinujících aktuální a celospolečensky naléhavé otázky z oblasti **kriminální politiky, viktimologie, prevence kriminality, stavu a vývoje kriminality, penologii, problematiku alternativních trestů, strach ze zločinu, korupce, extremismus, terorismus, organizovaný zločin** apod.

Je zcela neoddiskutovatelným faktem, že právě aktivní institucionální participace zdejší akademické instituce, tj. **VŠERS** v rámci pořádání této celospolečensky významné vědeckovýzkumné akce je **přínosné i z pohledu jejího nabízeného aktuálního edukačního**

potencionálu, odrážejícího např. faktické zabezpečení **profesně orientovaného bakalářského studijního programu bezpečnostně právní činnost, obor bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě** (dále jen „**obor BPČ**“), který „*sui generis*“ reflektuje celospolečenskou významnost **holisticky orientovaného segmentu bezpečnostního vzdělávání**, zaměřeného právě na odvrácení nebo minimalizaci bezpečnostních rizik, zacílených vůči jednotlivci i společnosti jako celku. Aktuální tématická skladba studijního plánu **oboru BPČ**, který je v současné době zabezpečován **VŠERS** tímto žádoucím způsobem akcentuje trvalý zájem na vnímání bezpečnosti jako jevu, který vyžaduje řízení nejen na „**globální**“, ale i „**regionální úrovni**“. V rámci teoreticky a odborně lazených předmětů má zejména **obor BPČ** ambici respektovat jejich multidisciplinární přesahy, které tímto umocňují nabízený tématický potencionál, podporující osvojení si klíčových znalostí a dovedností stávající a předpokládané cílové skupiny vysokoškolsky kvalifikovaných odborníků, kteří budou schopni působit na pracovních i služebních pozicích v zájmově profilovaných sektorech bezpečnosti. Vzhledem ke shora naznačenému postihu nelze tímto přehlédnout, že právě obligatorní zastoupení kriminologie jako vědy **multidisciplinární a empirické** v zájmové kontuře studijního plánu shora naznačeného **oboru BPČ** má zcela jistě **strategickou edukační relevanci a zájmovou opodstatněnost**, která reflektuje rozmanité možnosti budoucí a oboustranně prospěšné participace mezi **VŠERS** a **ČKS** v průběhu dalšího akademického období.

ADDRESS & ©

Mgr. et Bc. Josef KRÍHA
Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Vysoká škola evropských a regionálních studií
Žižkova 4, 370 01 České Budějovice
Czech Republic
kriha@vsers.cz

SEZNAM RECENZENTŮ VĚDECKÝCH ČLÁNKŮ DO ČASOPISU AUSPICIA Č. 1/2014, PRŮBĚH A VÝSLEDKY RECENZNÍHO ŘÍZENÍ

Jednotliví oponenti (22) recenzovali 1–3 články ze sekcí 1.–3. tohoto čísla (vč. článků přeřazených z minulého čísla či posléze vyřazených). Redakce od nich obdržela na každý příspěvek 1–3 posudky, celkem 28 posudků.

- PhDr. Helena **BAUEROVÁ**, Ph.D. (*Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, Metropolitní univerzita, Praha, ČR*)
- prof. Ing. Jaroslav **DAŇHEL**, CSc. (*Katedra bankovníctví a pojišťovnictví, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická, Praha, ČR*)
- PhDr. Ing. Jaroslava **DĚDKOVÁ**, Ph.D. (*Katedra marketingu a obchodu, Ekonomická fakulta, Technická univerzita, Liberec, ČR*)
- PhDr. JUDr. Jana **FIRSTOVÁ**, Ph.D. (*Katedra kriminologie, Fakulta bezpečnostně právní, Policejní akademie České republiky, Praha, ČR*)
- prof. Ing. Vladimír **GAZDA**, PhD. (*Katedra financí, Ekonomická fakulta, Technická univerzita, Košice, Slovensko*)
- prof. Ing. Ivan **JÁČ**, CSc. (*Katedra podnikové ekonomiky, Ekonomická fakulta, Technická univerzita, Liberec, ČR*)
- Mgr. Jindřiška **KAPITÁNOVÁ**, Ph.D. (*Katedra slavistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého, Olomouc, ČR*)
- Mgr. Štěpán **KAVAN**, Ph.D. (*Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje, České Budějovice, ČR*)
- doc. Ing. Josef **KELLNER**, CSc. (*Katedra ochrany obyvatelstva, Fakulta ekonomiky a managementu, Univerzita obrany, Brno, ČR*)
- Ing. Jana **KRBOVÁ**, Ph.D. (*Katedra managementu veřejného sektoru, Fakulta managementu, Vysoká škola ekonomická, Jindřichův Hradec, ČR*)
- doc. JUDr. Stanislav **KRIŽOVSKÝ**, PhD. (*Ústav občianskej bezpečnosti, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, Košice, Slovensko*)
- Ing. Jozef **KRNÁČ**, PhD. (*Katedra verejnej ekonomiky a regionálneho rozvoja, Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovensko*)
- Ing. Olga **MALÍKOVÁ**, Ph.D. (*Katedra financí a účetnictví, Ekonomická fakulta, Technická univerzita, Liberec, ČR*)
- Ing. Kateřina **MARŠÍKOVÁ**, Ph.D. (*Katedra podnikové ekonomiky, Ekonomická fakulta, Technická univerzita, Liberec, ČR*)
- doc. Ing. Hana **MOHELSKÁ**, Ph.D. (*Katedra managementu, Fakulta informatiky a managementu, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové, ČR*)

Ing. Boris NAVRÁTIL , CSc.	<i>(Katedra evropské integrace, Ekonomická fakulta, Vysoká škola báňská – Technická univerzita, Ostrava, ČR)</i>
prof. Ing. Jaroslav NENADÁL , CSc.	<i>(Katedra kontroly a řízení jakosti, Fakulta metalurgie a materiálového inženýrství, Vysoká škola báňská – Technická univerzita, Ostrava, ČR)</i>
doc. Dr. Lubomír PÁNA , Ph.D.	<i>(Katedra společenských věd, Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, ČR)</i>
Ing. Marta REGNEROVÁ , CSc.	<i>(Katedra obchodu a financí, Provozně ekonomická fakulta, Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)</i>
doc. PhDr. Miroslav SAPÍK , Ph.D.	<i>(Katedra společenských věd, Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, ČR)</i>
prof. PhDr. Miroslava SZARKOVÁ , CSc.	<i>(Katedra manažmentu, Fakulta podnikového manažmentu, Ekonomická univerzita, Bratislava, Slovensko)</i>
doc. Ing. Dana ŠVIHLOVÁ , Ph.D.	<i>(Katedra verejnej ekonomiky a regionálneho rozvoja, Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovensko)</i>

CELKOVÝ POČET OBDRŽENÝCH VĚDECKÝCH ČLÁNKŮ:	17
CELKOVÝ POČET RECENZOVANÝCH VĚDECKÝCH ČLÁNKŮ:	17
CELKOVÝ POČET OSLOVENÝCH RECENZENTŮ:	25
- z toho vypracovali posudek / posudky:	22
- recenzenti odkud (2 státy, 11 měst, 16 pracovišť):	

ČR (17; 77 %)

- univerzity a vysoké školy: Brno (UO – 1), České Budějovice (VŠERS – 2), Hradec Králové (UHK – 1), Jindřichův Hradec (VŠE – 1), Liberec (TU – 4), Olomouc (UP – 1), Ostrava (VŠB-TU – 2), Praha (ČZU – 1; MU – 1; PA – 1; VŠE – 1);
- jiné instituce: České Budějovice (HZS – 1);

Slovensko (5; 23 %)

- univerzity a vysoké školy: Banská Bystrica (UMB – 2), Bratislava (EUBA – 1), Košice (TU – 1; VŠBM – 1);

- z toho se omluvili (z důvodu zaneprázdnění, nemoci, jiné odbornosti): **2**

- z toho na oslovení nereagovali: **1**

CELKOVÝ POČET OBDRŽENÝCH RECENZNÍCH POSUDKŮ: **28**

Z toho recenzenti doporučili:	Sekce 1	Sekce 2	Sekce 3	CELKEM
- přijmout beze změn:	5	2	2	9 (32 %)
- přijmout po malé úpravě:	7	2	3	12 (43 %)
- přijmout po velké úpravě:	5	1	1	7 (25 %)
- odmítnout:	0	0	0	0 (0 %)
CELKEM	17	5	6	28 (100 %)

Pozn.: Všechny recenzní posudky jsou v tištěné podepsané i elektronické podobě k nahlédnutí v archivu redakce vydavatele.

CELKOVÝ POČET PUBLIKOVANÝCH VĚDECKÝCH ČLÁNKŮ: **13**

CELKOVÝ POČET PŘÍSPĚVKŮ ZAŘAZENÝCH DO Č. 1/2014 – 8 (sekce 1); 2 (sekce 2); 3 (sekce 3); 4 (sekce 4); 3 (sekce 5): **20**

DO SAZBY ČÍSLO 1/2014 PŘEDÁNO PO PRVNÍCH KOREKTURÁCH: 24. 4. 2014 (poté ještě jedny korektury)

CHARAKTERISTIKA ČASOPISU A POKYNY AUTORŮM

1 CHARAKTERISTIKA ČASOPISU

Časopis *Auspicia* je nezávislým recenzovaným neimpaktovaným vědeckým časopisem pro otázky společenských věd.

Je založen na **5 základních principech**:

- řádné a přísné recenzní řízení;
- mezinárodnost;
- otevřenost;
- výběrovost;
- kontinuální zvyšování kvality.

Je zaměřený zejména na **oblast řízení, správy, administrativy** (EU, státní správa a samospráva), sekundárně i na **další společenskovední otázky**.

Je vydáván jedenáctým rokem (od r. 2004) Vysokou školou evropských a regionálních studií (VŠERS) v Českých Budějovicích. Časopis založil prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D., druhý rektor VŠERS. Vychází čtyřikrát ročně. Je již zavedeným a renomovaným časopisem. Od 1. 1. 2008 je jeho šéfredaktorem PhDr. Jan Gregor, Ph.D.

V dosavadních 22 číslech bylo celkově otištěno cca 635 vědeckých a odborných článků a řada recenzí k otázkám fungování státní správy a samosprávy, EU, bezpečnosti apod. Všechna dosavadní čísla, redakční rada a další informace jsou k dispozici na webové adrese **http://vsers.cz/?page_id=729**.

Uveřejňuje **původní vědecké a odborné práce** s danou problematikou. V tomto smyslu akceptuje pouze příspěvky, které nebyly dosud publikované a nejsou přijaty k publikování v jiném časopise, o čemž autor předloží prohlášení.

Obsah časopisu je strukturován takto: nejprve příspěvky z oblasti **veřejná správa, řízení, administrativa**, vč. sféry evropské integrace, dále z oboru **bezpečnost**. Tuto základní kostru doplňují **vybrané příspěvky z dalších humanitních oborů**, jako např. jazykověda, historie, sociální politika apod. Čtvrtou částí časopisu jsou **recenze** a konečně poslední součástí je sekce **varia**, v níž se tisknou zprávy z konferencí, vědeckých a odborných akcí, anotace, informativní texty, zmínky o jubileích vědeckých pracovníků apod.

Články lze publikovat **v šesti jazycích** (češtině, slovenštině, angličtině, němčině, ruštině a polštině). U každého příspěvku musí být před jeho odesláním redakci dodržena jednotná struktura a úprava textu (vizte níže pokyny pro autory). **PŘI NERESPEKTOVÁNÍ REDAKČNÍCH POKYŇŮ K ÚPRAVĚ PŘÍSPĚVKŮ SE PŘÍSPĚVKY AUTORŮM VRACÍ K DOPLNĚNÍ A ÚPRAVÁM.** První i druhé **korektury** všech příspěvků provádí pracovníci redakce, přičemž autoři i recenzenti mají příležitost se k nim vyjádřit (recenzenti navíc k zohlednění případných doporučených úprav).

Všechny zasláné příspěvky jsou podrobeny **nezávislému, oboustranně anonymnímu, objektivnímu, tajnému, avšak současně pro možné ověření transparentnímu recenznímu řízení.** Vždy dva externí oponenti dostávají k posouzení bezejmenný text a vyplní recenzní posudek. Oponenti tak neví, kdo je autorem textu (to se mohou dozvědět až po uveřejnění tohoto textu v časopisu, pokud onen text poznají) a oficiálně o tom nejsou nikdy informováni. Stejně tak se autor nedozví, kdo zpracoval posudek na jeho článek. Vybraný recenzent je vždy nejen z jiného pracoviště, ale většinou i z jiného města (či ještě lépe – státu) než autor a sám v časopise zpravidla nepublikuje. Recenzenti jsou odměňováni částkou 300,- Kč (ta se jim na konci roku zasílá na BÚ po podpisu dohody o provedení práce), autoři článků autorským výtiskem s jejich článkem. Takto profesionálně zabezpečené recenzní řízení odpovídá všem parametrům kvalitních recenzovaných (ale i impaktovaných) časopisů.

2 POKYNY AUTORŮM

Příspěvky lze redakci zasílat **v průběhu celého roku.**

Data uzávěrek:

- **1. číslo** – 1. 10.
- **2. číslo** – 1. 1.
- **3. číslo** – 1. 4.
- **4. číslo** – 1. 7.

Data vydání čísel:

- **1. číslo** – 1. 3.
- **2. číslo** – 1. 6.
- **3. číslo** – 1. 9.
- **4. číslo** – 1. 12.

Rukopisy zasílejte na adresu:

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice, e-mail: auspicia@vsers.eu, předmět: Auspicia, tel.: 00420 386 116 837.

Za vydaje spojené s uveřejněním vědeckého příspěvku v sekcích 1.–3. hradí autor částku **1 200,- Kč**, a to nejpozději do uzávěrky příslušného čísla převodem na účet vydavatele

(VŠERS) u Oberbank AG České Budějovice č. 7000012206/8040, IBAN: CZ83 8040 0000 0070 0001 2206, BIC: OBKL CZ2X (zahraniční plátcí si poplatek za převod hradí sami), nebo v hotovosti na ekonomickém oddělení VŠERS. Variabilním symbolem je IČO autora pracoviště. Do zprávy pro příjemce se uvede jméno autora / autorů a pracoviště.

STRUKTURA PŘÍSPĚVKU

Představuje formální členění v souladu s konvencí pro vědecké sdělení. Autoři by se měli držet **šablony**, k tomuto účelu speciálně předpřipravené, a do ní psát svůj článek. Tato šablona je ke stažení na http://vsers.cz/?page_id=729.

Nadpis (název článku) v jazyce českém (slovenském, anglickém, německém, ruském či polském) a anglickém – stručný, výstižný, poskytující jasnou informaci o obsahu článku (do deseti slov). Použít velká písmena, začínat od levého okraje. Jako první se uvede název práce v českém (slovenském, německém, ruském) jazyce, pak název práce v jazyce anglickém.

Jméno autora (autorů) článku se uvádí bez titulů, v pořadí – jméno, příjmení, např. Josef NOVÁK. Příjmení se v případě potřeby opatří indexem.

Abstrakt v českém (slovenském) jazyce. Jasně se stanoví cíl a metody výzkumu, stručný popis pokusů, průzkumů, výsledky a závěry. Rozsah 100 až 200 slov, tj. cca 15–20 řádků (Word – Panel nástrojů – Nástroje – Počet slov). Neopakuje se název článku, neuvádí se všeobecně známá tvrzení.

Klíčová slova v jazyce českém (slovenském) nemají přesáhnout 5 slov, řadí se od obecnějších ke konkrétnějším, navzájem se oddělují pomlčkou.

Abstract nejprve v anglickém (německém, ruském) jazyce. Platí zde stejná pravidla jako pro abstrakt v českém (slovenském) jazyce.

Key words – klíčová slova v angličtině (němčině, ruštině). Platí zde stejná pravidla jako pro klíčová slova v češtině (slovenštině).

Úvod – obsahuje nejnütnější údaje k pochopení tématu, krátké zdůraznění, proč byla práce uskutečněna, velmi stručně stav studované problematiky. Je možné uvést citace autorů vztahující se k práci, zejména z posledních let. Doporučuje se vyhnout rozsáhlým historickým přehledům.

Materiál a metodika – umožňuje zopakování popsaných postupů. Podrobný popis metodiky se uvádí tehdy, je-li původní, jinak postačuje citovat autora metody a uvést případné odchylky. Způsob získání podkladových dat se popisuje stručně.

Výsledky – zahrnují věcné, stručné vyjádření výsledků, zjištění, nálezů a pozorovaných jevů. Vedle tabulek se doporučuje používat grafů. Graf nemá být kopií tabulky, má vyjadřovat nové skutečnosti. Tabulky mají shrnovat výsledky statistického vyhodnocení (ne být přehledem jednotlivých měření). Popis výsledků má být věcný, obsahovat pouze faktické nálezy, nikoliv závěry a dedukce autora.

Diskuse – vyhodnocuje zjištěné výsledky, konfrontuje je s literárními údaji, zaujímá stanoviska, diskutuje o možných nedostacích. Srovnává je s dříve publikovanými údaji. Vyžaduje-li to charakter práce, je možné popis výsledků a diskusi spojit do jedné stati „Výsledky a diskuse“. Pokud to autoři považují za účelné, může být do příspěvku zařazen závěr.

Závěr – zahrnuje základní informace o materiálu a metodice, stručně vystihuje nové a podstatné znaky. Je nekritickým informačním výběrem významného obsahu příspěvku, včetně statistických dat, nikoliv jen jeho pouhým popisem. Má být psaný celými větami (ne heslovitě) a nemá překročit 10 řádků.

Podle uvážení autora je možné na tomto místě uvést poděkování spolupracovníkům.

Použitá literatura a informační zdroje – se uvádí pouze ta, která byla skutečným podkladem pro napsání příspěvku. Musí odpovídat současné platné normě.

Uvádění jednotlivých titulů v seznamu literatury – abecedně podle příjmení (prvního) autora.

Uvedení publikace zahrnuje:

1. velkými písmeny **příjmení** autora /čárka, mezera/ iniciála **křestního jména** /tečka, mezera/;
2. levá závorka, **rok** vydání, pravá závorka /dvojtečka, mezera/;
3. plný **název** kurzivou /tečka, mezera/;
4. **místo** vydání /dvojtečka, mezera/;
5. název **vydavatele** /tečka/.

Příklad uvedení publikace (monografie, učebnice atd.):

LATTIMORE, O. (1962): *Inner Asian Frontiers of China*. Boston: Beacon Press.

Uvedení článku z časopisu zahrnuje:

1. velkými písmeny **příjmení** autora /čárka, mezera/ iniciála **křestního jména** /tečka, mezera/;
2. levá závorka, **rok** vydání, pravá závorka /dvojtečka, mezera/;
3. plný **název** článku /tečka, mezera/;
4. **název** časopisu kurzivou nebo jeho obvyklá zkratka /čárka, mezera/;

5. číslo **ročníku** /čárka, mezera/;
6. číslo **sešitu** /tečka, mezera/ + pořadové **číslo** /čárka, mezera/;
7. zkratka **strany** s tečkou („s.“ pro češtinu, „pp.“ pro angličtinu, „S.“ pro němčinu, „c.“ pro ruštinu apod.), /mezera/;
8. první a poslední **strana** citovaného článku (mezi nimi pomlčka, nikoli rozdělovník (spojovník), bez mezer /tečka/).

Příklad uvedení článku z časopisu:

ŠTÍCHA, F. (1990): K syntakticko-sémantické konkurenci aktivních konstrukcí. *Slovo a slovesnost*, 42, č. 3, s. 183–192.

Uvedení článku ze sborníku zahrnuje:

1. velkými písmeny **příjmení** autora /čárka, mezera/ iniciála **křestního jména** /tečka, mezera/;
2. levá závorka, **rok** vydání, pravá závorka /dvojtečka, mezera/;
3. plný **název** článku /tečka, mezera/;
4. „In“ /dvojtečka, mezera/;
5. **editor/editoři** sborníku + „(eds.)“ /čárka, mezera/;
6. **název** sborníku kurzivou /tečka, mezera/;
7. **místo** vydání /dvojtečka, mezera/;
8. **název vydavatele** /čárka, mezera/.
9. zkratka **strany** s tečkou („s.“ pro češtinu, „pp.“ pro angličtinu, „S.“ pro němčinu, „c.“ pro ruštinu apod.), /mezera/;
10. první a poslední **strana** citovaného článku (mezi nimi pomlčka, nikoli rozdělovník (spojovník), bez mezer /tečka/).

Příklad uvedení článku ze sborníku / kolektivní monografie:

JANČÁK, P. (1997b): Mluva v severozápadočeském pohraničí. In: F. Daneš – J. Bachmannová – S. Čmejrková – M. Krčmová (eds.), *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 239–249.

Uvedení článku nebo jiného příspěvku v elektronickém seriálu:

Příklady:

VŠETEČKA, R. (2008): *Český internet má rekord. Používá jej více než 6 milionů lidí*. [online]. Praha: iDNES [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný z <http://technet.idnes.cz/cesky-internet-ma-rekord-pouziva-jej-vice-nez-6-milionu-lidi-p4l->

[/sw_internet.asp?c=A080226_105146_sw_internet_vse](http://sw_internet.asp?c=A080226_105146_sw_internet_vse).

KUBROVÁ, R.: *Nástroj online marketingu*. *Ikaros* [online]. 1998, č. 6 [cit. 25. 5. 2008].

Dostupný z <http://technet.idnes.cz>.

Odkazy v textu na použitou literaturu a informační zdroje za textem, práce s uvozovkami – vždy uvádíme iniciálu křestního jména před příjmením; odkaz na literaturu za článkem se pak uvádí v textu článku v závorce kulaté (bezprostředně za příjmením citovaného autora), nebo i hranaté (jen číslo, které se shoduje s pořadovým číslem příslušné položky v seznamu literatury, řazené abecedně).

Příklady:

J. Novák (2008) zdůrazňuje, že... (u parafráze nemusí být uvedena strana)

J. Novák (2008: 135) zdůrazňuje, že „*u přesné citace musí být uvedena strana*“.

J. Novák (2008: 135) zdůrazňuje: „*U přesné citace musí být uvedena strana.*“

„*U přesné citace musí být uvedena strana*“ (Novák 2008: 135).

„*U přesné citace,*“ říká J. Novák (2008: 135), „*musí být uvedena strana.*“

N. F. Alefirenko (Алефиренко 2005: 35) отмечает, что «...».

...zejména program Erasmus Mundus [5].

Address (kontaktní adresa za článkem) – se uvádí jako poslední údaj v příspěvku.

Obsahuje v tomto závazném pořadí:

1. řádka: titul(y) + jméno + příjmení (+ titul(y));
2. řádka: katedra / ústav
3. řádka: fakulta
4. řádka: univerzita
5. řádka: ulice + č.p., PSČ+ město (přesná adresa pracoviště (příp. bydliště))
6. řádka: stát
7. řádka: e-mail

Například:

ADDRESS & ©

prof. Ing. Jan NOVÁK, CSc.
Ústav managementu
Provozně ekonomická fakulta
Mendelova univerzita
Zemědělská 1, 613 00 Brno
Czech Republic
novak@mendelu.cz

Nadpis u recenze uvádějte takto (vše tučně, Times New Roman, velikost 14):

1. křestní **jméno** autora /mezera/ velkými písmeny **příjmení** autora /dvojtečka, mezera/;
2. plný **název** recenzované práce kurzivou /tečka, mezera/;
3. **místo** vydání /dvojtečka, mezera/;
4. název **vydavatele** /čárka, mezera/;
5. **rok** vydání /čárka, mezera/;
6. počet **stran** / čárka, mezera/;
7. **ISBN** /tečka/.

Příklad psaní nadpisu u recenzí:

Patrik MITTER: *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2003, 190 s., ISBN 80-7044-554-8.

Kontaktní údaje autora za recenzí se uvádějí stejně jako v případě autora článku.

Jak uvádět svůj článek, otištěný v *Auspiciích*, v seznamech literatury?

Příklad:

NOVÁK, J. (2008): Současný vývoj českého hospodářství. *Auspicia*, 5, č. 1, s. 10–15.

TECHNICKÁ ÚPRAVA RUKOPISU

Způsob záznamu:

Rozsah: max. 5 stran

Elektronická podoba: **.txt, .doc, .rtf** na e-mail redakce (viz výše)

Způsob psaní textu:

Velikost písma: 12 pt, řádkování 1,5, formát A4, okraje 2,5 cm

Neoddělovat odstavce mezerami, pouze klávesou Enter.

Nestránkovat.

Mezitulky neoddělovat mezerami.

Názvy kapitol a mezitulky psát minuskami /malými písmeny/.

Jména pište v plném znění.

Nadpisy či potřebu zvýraznění textu – nepodtrhávejte.

Fotografie, ilustrace, loga (v časopise otištěny černobíle):

Na fotografii musí být v textu odvolávka.

Tabulky (v časopise otištěny černobíle):

Na tabulku musí být v textu odvolávka.

Závěrečné upozornění:

Autor odpovídá za jazykovou a gramatickou správnost textu. Redakce podrobuje rukopisy recenzím dle vlastního uvážení. Rukopisy, jejichž úprava nesplňuje uvedené požadavky nebo jsou v rozporu s etickými zásadami pro publikování, nebudou přijaty.

Sestavil Jan Gregor.

CHARACTERISTICS OF JOURNAL AND INSTRUCTIONS TO AUTHORS

1 CHARACTERISTICS OF THE JOURNAL

The journal *Auspicia* is an independent, reviewed, non-impact scholarly journal dealing with social sciences.

It is based on the **five following principles**:

- regular and strict review process;
- internationality;
- openness;
- selectiveness;
- continuous quality improvement.

It deals mainly with the **management sphere and the administration** (the EU, state administration and self administration); secondarily it concerns **other social-science questions**.

It has been published since 2004 by the College of European and Regional Studies (VŠERS). The journal was founded by prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D., the second rector of VŠERS. The journal is published four times a year. It is a well-established and renowned journal. PhDr. Jan Gregor, Ph.D. has been its editor-in-chief since 1st January 2008.

635 scientific and professional contributions and reviews have been published dealing with the function of state administration and self administration, the EU, safety etc. in 22 issues. All issues, the members of the editorial board and further information are available at http://vsers.cz/?page_id=729.

Original scholarly and professional papers are published in the journal. Therefore only contributions that have not been published before and have not been accepted to be published in another journal can be submitted. All authors are requested to submit a proclamation confirming that.

The content of the journal is structured as follows: first, there are contributions dealing with **public administration, management and administration** including the sphere of European integration, then there are contributions dealing with **safety**. This basic structure is completed

with **selected contributions from other humanities** such as linguistics, history, social politics and so on. The fourth part of the journal is aimed at **reviews** and the fifth part is called **miscellaneous** where readers can find informative texts, reports from conferences and scientific or professional events there as well as annotations, notes on notable scholars' jubilees etc.

Articles can be published **in six languages** (Czech, Slovak, English, German, Russian and Polish). All articles must be structured and formatted in one way (see below instructions for authors). **IF NOT RESPECTING EDITORIAL INSTRUCTIONS, CONTRIBUTIONS ARE SENT BACK TO THEIR AUTHORS TO BE COMPLETED AND FORMATTED.** The first as well as the second **corrections** of all contributions are made by editorial staff. Authors and reviewers have the opportunity to express their opinions to the corrections (reviewers can also see how the authors took into account the recommended make-ups).

All delivered contributions are remitted to **independent, anonymous, objective, secret but at the same time transparent review process.** Two external opponents are given anonymous texts and fill in a review report. Thus the peers reviewing the contribution will not know who the author of the submitted paper is (they can learn it only after it is published in the journal) and they are never informed on that officially. In the same way, the authors never learn who reviewed their articles. Chosen reviewer comes always from another workplace and most of the time from another town, too (or from another country) and does not usually contribute to the journal. The reviewers are compensated with 300 CZK (which is sent to their bank accounts after signing the service contract at the end of the year). The authors of published contributions are rewarded with the author's copies containing their articles. Such a professionally supported review process relates to all parameters of quality reviewed (and impact) journals.

2 INSTRUCTIONS TO THE AUTHORS

The contributions can be sent to the editorial office **all year round.**

Deadlines:

- **1st issue** – 1st October
- **2nd issue** – 1st January
- **3th issue** – 1st April
- **4th issue** – 1st July

Publishing dates:

- **1st issue** – 1st March
- **2nd issue** – 1st June
- **3th issue** – 1st September
- **4th issue** – 1st December

Manuscripts please send to this address:

College of European and Regional Studies, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice, e-mail: auspicia@vsers.eu, subject: Auspicia, tel.: 00420 386 116 837.

The authors of the papers (contributions) are to pay the amount **1 200 CZK** for the expenses connected with the publishing the scholarly contributions in sections 1–3. They are to do this by the closing of a certain volume either by means of the payment order transferred to the publisher's bank account No 7000012206/8040, Oberbank České Budějovice, IBAN: CZ83 8040 0000 0070 0001 2206, BIC: OBKL CZ2X (foreign payors pay the transfer charge by themselves), or they can pay it by cash at the economic department of College of European and Regional Studies. Registration numbers of authors' workplaces are variable symbols then. The information for payee involves the name of author / authors and workplace.

STRUCTURE OF CONTRIBUTIONS

Structure and formatting follow a formal structure according to the rules of scholarly works. The authors should follow the template made especially to suit this and write their contributions into it. The template can be downloaded at http://vsers.cz/?page_id=729.

Title (the title of the article) in Czech (Slovak, English, German, Russian, Polish) and English – a brief, concise phrasing giving the information on the content of the article (up to 10 words). It is necessary to use capital letters and to start writing at the left margin. First, there is the title of the work in Czech (Slovak, German, Russian) and then in English.

The name of the author (or authors) of the article is stated without academic degree in the following form: first name, surname, e. g. Josef NOVÁK. The surname can be stated with an index if necessary.

Abstract in Czech (Slovak). It clearly determines the aim and the methods of the research and it briefly describes tests, surveys, results and conclusions, i. e. in 100–200 words, app. 15–20 lines (Word – Options – Tools – Number of Words). The title of the article is not repeated, and well-known generalities are not stated.

Key words in Czech (Slovak) should not exceed by five in number, and they are ranged from the general ones to the more concrete ones, a dash is used to sort them.

Abstract first in English (German, Russian). There are the same rules as for the Czech (Slovak) abstract.

Key words in English (German, Russian). The same rules apply as for the key words in Czech (Slovak).

Introduction – it concerns the information necessary for understanding the topic, a short statement giving reasons why the article was written as well as a brief description of a problem. It is possible to add quotations of the authors relating to the article, especially the most recent ones. It is highly recommended to avoid giving comprehensive historical information.

Material and methodology – it enables repeating procedures mentioned above. A description of methodology in detail is stated when it is original otherwise it is sufficient to quote the author of the method and present possible variations. The way of data gathering which the article is based on is described briefly.

Results – it involves factual findings, briefly stating the results, findings and observed effects. Graphs are strongly recommended to be used besides tables. A graph should not be a copy of a table, it should depict new findings. Tables should sum up results of statistical evaluation (not every single measure). The description of results should involve factual findings rather than the conclusions or deductions of the author.

Discussion – it assesses the acquired results and compares them to literary data, and it makes statements and discusses any drawbacks. It compares them to previously published data. If it is needed according to the character of the article, the description of the results and the discussion can be made as one termed „Results and Discussion“. If the authors consider it useful, they can add the conclusion to the discussion.

Conclusion – it involves basic information on materials and methodology having been used, it emphasises new and significant effects, including uncritical information selection from essential content of the article, including statistical data. It is not only a description of the article. It should be written in whole sentence exposition and it should not exceed 10 lines.

Following the author’s consideration, there may be a place for acknowledgments here.

Literature used and information sources – only such sources that the article is based on are stated. The form of statement must comply with current standards.

Listing the titles of sources – alphabetically according to surnames of the (first) author.

Citing an issue involves:

1st **surname** of the author in capitals /comma, space/ initial of **first name** of the author /dot, space/;

2nd in brackets, the **year** of publishing, brackets closed /colon, space/;

3rd full **title** in italics /dot, space/;

4th **place** of publishing /colon, space/;

5th **name** of the publisher /dot/.

Example of stating an issue (monography, textbook etc.):

LATTIMORE, O. (1962): *Inner Asian Frontiers of China*. Boston: Beacon Press.

Citing an article excerpted from a magazine involves:

1st **surname** of the author in capitals /comma, space/ initial of **first name** of the author /dot, space/;

2nd in brackets, the **year** of publishing, brackets closed /colon, space/;

3rd full **title** of the article /dot, space/;

4th **title** of the magazine in italics or its common abbreviation /comma, space/;

5th number of the **volume** /comma, space/;

6th number of the **copy** /dot, space/ + sequence number /comma, space/;

7th **page** abbreviation with a dot („s.“ for Czech, „pp.“ for English, „S.“ for German, „c.“ for Russian etc.), /space/;

8th the first and the last **page** of the excerpted article (with a dash between them, not a hyphen, without space /dot/).

An example of stating an excerpted article:

ŠTÍCHA, F. (1990): K syntakticko-sémantické konkurenci aktivních konstrukcí. *Slovo a slovesnost*, 42, č. 3, s. 183–192.

Citing an article excerpted from proceedings involves:

1st **surname** of the author in capitals /comma, space/ initial of **first name** of the author /dot, space/;

2nd in brackets, the **year** of publishing, brackets closed /colon, space/;

3rd full **title** of the article /dot, space/;

4th „**In**“ /colon, space/;

5th **editor/editors** of the proceedings + „(eds.)“ /comma, space/;

6th **title** of the proceedings in italics /dot, space/;

7th **place** of publishing /colon, space/;

8th **name** of the publisher /comma, space/.

9th **page** abbreviation with a dot („s.“ for Czech, „pp.“ for English, „S.“ for German, „c.“ for Russian etc.), /space/;

10th the first and the last **page** of the excerpted article (with a dash between them, not a hyphen, without space /dot/).

Example of stating an article excerpted from proceedings / a collective monography:

JANČÁK, P. (1997b): Mluva v severozápadočeském pohraničí. In: F. Daneš – J. Bachmannová – S. Čmejrková – M. Krčmová (eds.), *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha:

Academia, s. 239–249.

Citing an article or another kind of a contribution in electronic form:

Examples:

VŠETEČKA, R. (2008): *Český internet má rekord. Používá jej více než 6 milionů lidí.* [online]. Praha: iDNES [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný z <http://technet.idnes.cz/cesky-internet-ma-rekord-pouziva-jej-vice-nez-6-milionu-lidi-p4l->

[/sw_internet.asp?c=A080226_105146_sw_internet_vse.](http://technet.idnes.cz/cesky-internet-ma-rekord-pouziva-jej-vice-nez-6-milionu-lidi-p4l-/sw_internet.asp?c=A080226_105146_sw_internet_vse)

KUBROVÁ, R.: *Nástroj online marketingu.* *Ikaros* [online]. 1998, č. 6 [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný z <http://technet.idnes.cz>.

Textual references to literature used or information sources after the text, the work with inverted commas – it is necessary to state the initial of a first name before a surname; literary references stated after the article are cited in the text in round brackets (just right after the surname of the quoted author) but they can also be cited in square brackets (it is just a number identical with the number of the appropriate item in the list).

Examples:

J. Novák (2008) concludes that... (paraphrases do not have to be accompanied with the number of the page)

J. Novák (2008: 135) emphasizes that „*an exact quotation must be accompanied with the number of the page*“.

J. Novák (2008: 135) stresses: „*An exact quotation must be accompanied with the number of the page.*“

„*An exact quotation must be accompanied with the number of the page*“ (Novák 2008: 135).

„*An exact quotation,*“ J. Novák says (2008: 135), „*must be accompanied with the number of the page.*“

N. F. Alefirenko (Алефиренко 2005: 35) отмечает, что «...».

...Erasmus Mundus programme particularly [5].

Address (a contact address after the article) – it is stated as a last item in the contribution.

It contains the following:

1st line: academic degree(s) + first name + surname + academic degree(s);

2nd line: department / institute

3rd line: faculty

4th line: university / college

5th line: street + No, postcode + town / city (address of a workplace or a place of living)

6th line: country

7th line: e-mail

Example:

ADDRESS & ©

prof. Ing. Jan NOVÁK, CSc.
The Institute of Management
Faculty of Business and Economics
Mendel University
Zemědělská 1, 613 00 Brno
Czech Republic
novak@mendelu.cz

Please follow these instructions in writing the **title of the review** (everything in bold, Times New Roman, size 14):

1st **first name** of the author /space/ in capitals **surname** of the author /colon, space/;

2nd full **title** of a reviewed work in italics /dot, space/;

3rd **place** of publishing /colon, space/;

4th **name** of a publisher /comma, space/;

5th **year** of publishing /comma, space/;

6th number of **pages** /comma, space/;

7th **ISBN** /dot/.

An example of writing a title of a review:

Patrik MITTER: *Compound hybrid nouns with the first component of a foreign origin in current Czech.* Ústí nad Labem: The University of J. E. Purkyně in Ústí nad Labem, 2003, 190 pp., ISBN 80-7044-554-8.

Reviewers' contacts are stated in the same way as authors' contacts.

How to cite an article published in *Auspicia* in lists of literature?

Example:

NOVÁK, J. (2008): The Development of Czech Current Economics. *Auspicia*, 5, No 1, pp. 10–15.

PREPARATION OF THE MANUSCRIPT

The way of recording a text is as follows:

Extent: 5 pages maximum

Electronic version: **.txt, .doc, .rtf** via e-mail of editor's office (see above)

Follow these instructions how to type a text:

Font size: 12 pts, line spacing 1,5, A4 format, margins 2,5 cm.

Do not space the paragraphs, but use just the Enter key to distinguish them.

Do not type the numbers of pages.

Do not space the crossheadings.

The titles of chapters as well as crossheadings should be written in normal letters.

Names should be written in full.

Do not underline the titles or any other parts of the text that should be stressed.

Photographs, Illustrations, Logos:

There must be a reference to the photograph in the main text above.

Tables:

Every table must be referred to in the main text above it.

Final statement:

Every author is responsible for the linguistic and grammar correctness of their contribution. Manuscripts are submitted to the reviewers in through the editor's own discretion. Contributions which are not in compliance with the format requirements stated above or which are in conflict with the ethic publishing rules will not be accepted.

From Czech language translated by Christopher Erwin Koy.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЖУРНАЛА И УКАЗАНИЯ АВТОРАМ

1 ХАРАКТЕРИСТИКА ЖУРНАЛА

Журнал *Auspicia* – это независимый рецензируемый научный журнал, предназначенный для обсуждения вопросов, касающихся общественных наук.

5 основных принципов журнала:

- тщательный и точный порядок рецензирования;
- международность;
- открытость;
- избирательность;
- постоянное повышение качества.

Он направлен главным образом на область деятельности общественных органов, экономики, управления и администрирования (Евросоюз, государственное управление и самоуправление), а также на другие общественно-научные вопросы.

Журнал издается одиннадцатый год (с 2004 г.) Высшей школой европейских и региональных исследований (VŠERS) в городе Ческе Будейовице. Журнал основал проф. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D., второй ректор VŠERS. Журнал выходит четыре раза в год, уже известен среди специалистов. С 1 января 2008 г. его главным редактором является PhDr. Jan Gregor, Ph.D.

В двадцати двух номерах было опубликовано примерно 635 научных и специальных статей и ряд рецензий, посвященных вопросам работы государственного управления и самоуправления, ЕС, безопасности и под. Все существующие номера, редколлегия и другая информация представлены на сайте http://vsers.cz/?page_id=729.

В журнале публикуются оригиналы научной и специальной работы по данной проблематике. В журнал принимаются только работы, которые прежде не были опубликованы и не готовятся к публикации в другом журнале, о чем автор предоставляет заявление.

Содержание журнала структурировано следующим образом: сначала работы из области общественных органов, управления, администрации, в том числе сферы европейской интеграции, далее из сферы безопасности. Эту основу дополняют избранные работы из других гуманитарных специальностей, таких, как

лингвистика, история, социальная политика и т. п. Четвертая часть журнала – это **рецензии**, и, наконец, последняя – это секция **«разное»**, где печатаются новости с конференций, научных и специальных мероприятий, аннотации, информационные тексты, напоминания о юбилеях научных работников.

Статьи можно публиковать **на шести языках** (на чешском, словацком, английском, немецком, русском и польском). Каждая работа перед отправлением в редакцию должна быть проверена на соблюдение единой структуры и оформления текста (смотрите ниже указания авторам). **ПРИ НЕСОБЛЮДЕНИИ РЕДАКЦИОННЫХ ТРЕБОВАНИЙ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ РАБОТЫ БУДУТ ВОЗВРАЩЕНЫ АВТОРАМ ДЛЯ ДОПОЛНЕНИЯ И ИСПРАВЛЕНИЯ.** Первая и вторая **корректур** всех статей проводится работниками редакции, причем авторы и рецензенты могут высказать свое мнение относительно поправок (более того, рецензенты могут узнать, учли ли авторы их рекомендации).

Все присланные статьи подвергаются **независимому, анонимному, объективному, тайному, но при этом открытому для возможного контроля рецензированию.** Всегда два внештатных оппонента получают неподписанный текст и пишут рецензии на данную работу. Таким образом, оппоненты не знают, кто автор текста (могут узнать это только при опубликовании в журнале, если при прочтении вспомнят, что рецензировали именно эту работу), и официально никто об этом не информирован. Точно также автор не узнает, кто писал заключение на его статью. Выбранный рецензент всегда не только с другого места работы, но и в большинстве случаев из другого города (а что еще лучше – государства), и сам в журнале не публикуется. Рецензенты получают вознаграждение в размере 300 чешских крон (которое им в конце года посылается на банковский счёт при подписанном договоре о выполнении работы), авторы статей – экземпляр журнала с их работой. Такой профессиональный процесс рецензирования отвечает всем параметрам качественных рецензируемых журналов.

2 ИНСТРУКЦИИ АВТОРАМ

Статьи принимаются в редакцию **в течение всего года.**

Материалы должны быть присланы не позднее:

- **1 номер** – 1 октября
- **2 номер** – 1 января
- **3 номер** – 1 апреля
- **4 номер** – 1 июля

Даты выпуска номеров:

- **1 номер** – 1 марта
- **2 номер** – 1 июня

- **3 номер** – 1 сентября
- **4 номер** – 1 декабря

Рукописи присылайте на адрес:

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice,
e-mail: auspicia@vsers.eu, předmět: Auspicia, tel.: 00420 386 116 837.

За затраты, связанные с опубликованием научной статьи в секциях с 1–3, автор выплачивает сумму в **1 200 чешских крон**, это должно быть сделано не позднее последнего срока принятия материалов в соответствующий номер журнала на счет издательства (VŠERS) в Oberbank AG České Budějovice č. 7000012206/8040, IBAN: CZ83 8040 0000 0070 0001 2206, BIC: OBKL CZ2X (иностранцы платят за перевод сами). Переменным символом является ИНН места работы автора. В графе «Сообщение для адресата» необходимо указать ФИО автора / авторов статьи и место работы.

СТРУКТУРА СТАТЬИ

Представляет собой формальное членение в соответствии с конвенцией о научной информации. Авторы должны придерживаться **типовой схемы**, специально подготовленной для этой цели, и по ней писать свою статью. Модель статьи доступна на http://vsers.cz/?page_id=729.

Заголовок (название статьи) на чешском языке (словацком, английском, немецком, русском или польском) и английском – краткий, точный, дающий ясную информацию о содержании статьи (до десяти слов). Использовать прописные буквы, начинать с левого края. Первым приводится название статьи на чешском (словацком, немецком, русском) языке, затем на английском.

Имя автора (авторов) статьи приводится без званий, в порядке – имя, фамилия, например, Josef NOVÁK. Фамилии при необходимости нумеруются.

Резюме на чешском (словацком) языке. Ясно определить цель и методы исследования, его краткое описание, результаты и выводы. Объем – 100–200 слов, т.е. приблизительно 15–20 строк (Word – Панель инструментов – Сервис – Статистика). Не повторяется название статьи, не приводятся общеизвестные факты.

Ключевые слова на чешском языке (словацком) – не более 5 слов, от более общих к более конкретным, должны быть отделены друг от друга с помощью тире.

Резюме вначале на английском языке (немецком, русском). Здесь действуют такие же правила, как для резюме на чешском (словацком) языке.

Key words – **ключевые слова на английском языке (немецком, русском)**. Здесь действуют такие же правила, как для ключевых слов на чешском (словацком) языке.

Введение – содержит самую необходимую информацию для понимания темы, краткое пояснение выбора данной темы, вкратце степень изученности проблемы. Можно привести цитаты авторов, относящиеся к рассматриваемой тематике, особенно последних лет. Рекомендуется избегать широкого исторического обзора.

Материал и методика – позволяет повторение описанных действий. Подробное описание методики приводится в том случае, если она оригинальна, разработана самим автором, в противном случае достаточно процитировать автора метода и привести необходимые отличия. Способ освоения фундаментальных данных описывается кратко.

Результаты – включает содержательное, краткое представление результатов, открытий, анализов, объектов наблюдения. Наряду с таблицами советуем применять графики. График должен быть не копией таблицы, а содержать новую информацию. В таблице обобщаются результаты статистического исследования (не перечень отдельных измерений). Описание результатов должно быть предметным, содержать только фактические открытия, а не умозаключения и догадки автора.

Дискуссия – оценка выявленных результатов, сопоставление их с литературными фактами, занятие определенной позиции, обсуждение возможных недостатков. Сравнение с ранее опубликованной информацией. Если этого требует характер работы, то можно описание результатов и дискуссию соединить в одну часть «Результаты и дискуссия». Если авторы считают это целесообразным, то может быть включено также заключение.

Заключение – включает основную информацию о материале и методике, сжатое представление новых и существенных показателей. Является кратким изложением главных положений работы, в том числе статистических данных, а не только простым описанием содержания статьи. Заключение должно быть написано с помощью целых предложений (не конспективно), по объему не должно превышать 10 строк. По усмотрению автора можно также привести благодарность своим коллегам и др.

Использованная литература и информационные источники – приводится только та, которая действительно была основой для написания статьи. Должна отвечать современному действующему стандарту.

Оформление отдельных названий в списке литературы – в алфавитном порядке по фамилии (первой) автора.

Оформление издания:

1. прописными буквами **фамилия** автора /запятая, пробел/ инициала **имени** /точка,

- пробел/ инициала **отчества** /точка, пробел/;
2. левая скобка, **год** издания, правая скобка /двоеточие, пробел/;
3. полное **название** курсивом /точка, пробел/;
4. **место** издания /двоеточие, пробел/;
5. название **издательства** /точка/.

Пример оформления издания (монографии, учебника и т.д.):

LATTIMORE, O. (1962): *Inner Asian Frontiers of China*. Boston: Beacon Press.

Оформление статьи из журнала:

1. прописными буквами **фамилия** автора /запятая, пробел/ инициала **имени** /точка, пробел/ инициала **отчества** /точка, пробел/;
2. левая скобка, **год** издания, правая скобка /двоеточие, пробел/;
3. полное **название** статьи /точка, пробел/;
4. **название** журнала курсивом или его сокращение /запятая, пробел/;
5. номер **журнала** /запятая, пробел/;
6. номер **выпуска** /запятая, пробел/ + порядковый номер /запятая, пробел/;
7. сокращение **страницы** с точкой („s.“ для чешского, „pp.“ для английского, „S.“ для немецкого, „с.“ для русского и т. д.) /пробел/;
8. первая и последняя **страницы** цитированной статьи (между ними тире (не дефис), без пробела /точка/).

Пример оформления статьи из журнала:

ŠTÍČNA, F. (1990): K syntakticko-sémantické konkurenci aktivních konstrukcí. *Slovo a slovesnost*, 42, č. 3, s. 183–192.

Оформление статьи в сборнике:

1. прописными буквами **фамилия** автора /запятая, пробел/ инициала **имени** /точка, пробел/ инициала **отчества** /точка, пробел/;
2. левая скобка, **год** издания, правая скобка /двоеточие, пробел/;
3. полное **название** статьи /точка, пробел/;
4. „In“ /двоеточие, пробел/;
5. **редактор/редакторы** сборника /запятая, пробел/;
6. **название** сборника курсивом /точка, пробел/;
7. **место** издания /двоеточие, пробел/;
8. название **издательства** /запятая, пробел/.
9. сокращение **страницы** с точкой („s.“ для чешского, „pp.“ для английского, „S.“ для немецкого, „с.“ для русского и т. д.), /пробел/;

10. первая и последняя **страницы** цитированной статьи (между ними тире (не дефис), без пробела /точка/).

Пример оформления статьи в сборнике / коллективной монографии:

JANČÁK, P. (1997): Mluva v severozápadočeském pohraničí. In: F. Daneš – J. Bachmannová – S. Čmejrková – M. Krčmová (eds.), *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 239–249.

Оформление статьи или другой работы в электронном виде:

Примеры:

VŠETEČKA, R. (2008): *Český internet má rekord. Používá jej více než 6 milionů lidí*. [online]. Praha: iDNES [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný z http://technet.idnes.cz/cesky-internet-ma-rekord-pouziva-jej-vice-nez-6-milionu-lidi-p4l-/sw_internet.asp?c=A080226_105146_sw_internet_vse.

KUBROVÁ, R.: *Nástroj online marketingu*. Ikaros [online]. 1998, č. 6 [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný z <http://technet.idnes.cz>.

Сноски в тексте на использованную литературу и информационные источники после текста, работы в кавычках – всегда приводим инициалы перед фамилией; сноски на литературу в тексте статьи могут приводиться в круглых скобках (непосредственно после фамилии цитируемого автора), или в квадратных (только номер, который соответствует позиции в списке литературы).

Примеры:

J. Novák (2008) подчеркивает, что... (при перефразировании не должна быть приведена страница)

J. Novák (2008: 135) отмечает, что «у точной цитаты должна быть приведена страница».

J. Novák (2008: 135) обращает внимание: «У точной цитаты должна быть приведена страница.»

«У точной цитаты должна быть приведена страница» (Novák 2008: 135).

«У точной цитаты,» говорит J. Novák (2008: 135), «должна быть приведена страница.»

N. F. Alefirenko (Алефиренко 2005: 35) отмечает, что «...».
...особенно программа Erasmus Mundus [5].

Адрес (контактная информация после статьи) – приводится как последний элемент работы. Приводится в обязательном порядке:

1. строка: звание (звания) + имя + фамилия (+ звание (звания));
2. строка: кафедра
3. строка: факультет / институт
4. строка: университет / высшее учебное заведение
5. строка: улица + порядковый номер, индекс + город (точный адрес места работы (или же места жительства))
6. строка: государство
7. строка: электронная почта

Например:

ADDRESS & ©

prof. Ing. Jan NOVÁK, CSc.
Ústav managementu
Provozně ekonomická fakulta
Mendelova univerzita
Zemědělská 1, 613 00 Brno
Czech Republic
novak@mendelu.cz

Название рецензии оформляется следующим образом (жирный шрифт, Times New Roman, размер 14):

1. **имя** /пробел/ **отчество** /пробел/ прописными буквами **фамилия** автора /двоеточие, пробел/;
2. полное **название** рецензируемой работы курсивом /точка, пробел/;
3. **место** издания /двоеточие, пробел/;
4. название **издательства** /запятая, пробел/;
5. **год** издания /запятая, пробел /;
6. количество **страниц** /запятая, пробел/ + сокращение **страницы** с точкой („s.“ для чешского, „pp.“ для английского, „S.“ для немецкого, „с.“ для русского и т. д.), /пробел/;
7. **ISBN** /точка/.

Пример оформления названия в рецензии:

Patrik MITTER: *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2003, 190 s., ISBN 80-7044-554-8.

Координаты автора после рецензии приводятся таким же образом, как координаты автора статьи.

Как привести свою статью, напечатанную в журнале «Auspicia» в списках литературы?

Пример:

NOVÁK, J. (2008): Současný vývoj českého hospodářství. *Auspicia*, 5, č. 1, s. 10–15.

ТЕХНИЧЕСКОЕ ОФОРМЛЕНИЕ РУКОПИСИ

Объем: max. 5–8 страниц

В электронном виде: **.txt, .doc, .rtf** на электронную почту (см. выше).

Оформление текста:

Размер шрифта: 12, межстрочный интервал 1,5, формат А4, поля 2,5 см

Не отделять абзацы пробелами, только клавишей Enter.

Не нумеровать страницы.

Внутренние (промежуточные) заголовки – не отделять пробелами.

Названия глав и внутренних (промежуточных) заголовков писать строчными буквами.

Имена пишите в полной форме.

Названия с целью выделения в тексте – не подчеркивайте.

Фотографии, иллюстрации, символы:

В тексте на фотографию должна быть ссылка.

Таблицы:

В тексте на таблицу должна быть ссылка.

Заключительные замечания:

Автор несет ответственность за языковую и грамматическую правильность текста.

Редакция отдает работы на рецензирование для собственного рассмотрения. Рукописи, чье оформление не выполняет приведенные требования либо противоречат этическим нормам для публикации, приняты не будут.

Перевод с чешского языка сделан Екатериной Анисимковой.

FORMULÁŘ NA PŘEDPLATNÉ ČASOPISU

OBJEDNÁVKA PŘEDPLATNÉHO ČASOPISU AUSPICIA V R. 2015

Recenzovaný neimpaktovaný časopis pro otázky společenských věd (formát B5, cca 100 stran, ISSN 1214-4967, 4x ročně). Roční předplatné činí 400,- Kč za 4 čísla. Číslo účtu VŠERS: Oberbank AG České Budějovice č. 7000012206/8040.

ODBĚRATEL

Titul
Jméno
Příjmení
Instituce
Ulice + č. p.
PSČ
Město
Telefon
E-mail
Fax
IČO
DIČ

Vdne2014.

.....
podpis, razítko

Tuto závaznou objednávku zašlete prosím na adresu:

Radim JANEČEK
Knihovna
Vysoká škola evropských a regionálních studií
Žižkova 5, 370 01 České Budějovice
00420 383 839 550
knihovna@vsers.cz

JOURNAL SUBSCRIPTION FORM

ORDER OF THE SUBSCRIPTION OF THE AUSPICIA JOURNAL IN 2015

Reviewed, non-impact journal dealing with social science (B5 format, cca 100 pp., ISSN 1214-4967, four times a year). Annual subscription fee is 400,- CZK for 4 issues. Bank account of VŠERS: Oberbank AG České Budějovice č. 7000012206/8040.

SUBSCRIBER

Degree

First name

Surname

Institution

Street + No

Postal code

City

Telephone

E-mail

Fax

Ident. No

Inon2014.

.....
signature, stamp

Please send this form order to:

Radim JANEČEK
Knihovna
Vysoká škola evropských a regionálních studií
Žižkova 5, 370 01 České Budějovice
00420 383 839 550
knihovna@vsers.cz